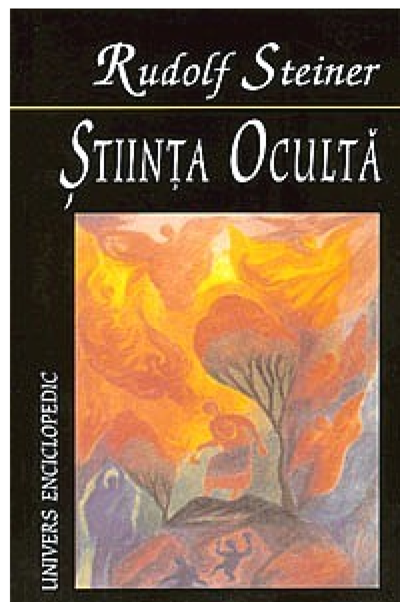
Rudolf Steiner
ŞTIINŢA OCULTĂ
GA 13

Traducere de biolog dr. PETRE PAPACOSTEA

Lucrarea a fost tradusă după ediţia în limba germană
Rudolf Steiner
Die Geheimwissenschaft im Umriss
Rudolf Steiner Verlag, Dornach/Schweiz, 1977

Nr.curent în bibliografia generală GA 13

CUPRINS

Treptele adevărului (biolog dr. Petre Papacostea)
Observaţii preliminarii la prima ediţie
Observaţii preliminarii la ediţia a IV-a
Introducere la ediţiile a VII-a–a XVI-a
Introducere la ediţiile a XVI-a–a XX-a
Capitolul 1 — Caracterul ştiinţei oculte
Capitolul 2 — Fiinţa umană
Capitolul 3 — Somnul şi moartea
Capitolul 4 — Evoluţia lumii şi omul:*
partea 1
partea a 2-a
partea a 3-a
partea a 4-a
Capitolul 5 — Cunoaşterea lumilor superioare (despre iniţiere)

partea 1
partea a 2-a
Capitolul 6 — Prezentul şi viitorul evoluţiei lumii şi a umanităţii
Capitolul 7 — Aspecte particulare din domeniul ştiinţei spiritului :
Corpul eteric al omului
Lumea astrală
Despre viaţa omului după moarte
Biografia omului
Domeniile superioare ale lumii spirituale
Mădularele fiinţiale ale omului
Starea de somn
Cu privire la dobândirea cunoştinţelor suprasensibile
Observarea unor evenimente şi fiinţe deosebite ale lumii spirituale

* Capitolele 4 şi 5 au fost împărţite în părţi la transpunerea pe website. Părţile nu constituie subcapitole.

Rudolf Steiner
ŞTIINŢA OCULTĂ
GA 13

TREPTELE ADEVĂRULUI

Antroposofia este un curent spiritual modern, fundamentat de austriacul Rudolf Steiner (1861–1925), personalitate complexă, dotată cu capacitatea de a dezvolta în mod consecvent şi interactiv atât mistica înaltă bazată pe experienţe interioare care l-au condus la cercetări aprofundate în lumea spirituală, cât şi gândirea riguros ştiinţifică despre spirit, prin opoziţie cu tendinţele materialismului dominant în secolul al XIX-lea şi prima parte a secolului al XX-lea. Materialismul urmărea eliminarea nivelului divin-spiritual din cunoaştere prin contestarea existenţei acestuia în Univers, ceea ce l-a îndreptăţit pe R. Steiner să afirme: „Tragedia materialismului constă în faptul că nu poate înţelege ce este materia".

Pentru a sintetiza conţinutul de idei al antroposofiei sau ştiinţei despre spirit vom porni de la un principiu de bază

formulat chiar de Rudolf Steiner: „Oricărei realităţi materiale din Univers îi corespunde ceva spiritual şi orice realitate spirituală din Univers primeşte la un moment dat expresie în lumea materială". Întreaga evoluţie, mai întâi biologică şi apoi social-istorică, a umanităţii este o ilustrare vie a acestui principiu. Cunoaşterea directă a resorturilor spirituale ale umanităţii, ca şi cunoaşterea exterioară a materiei, se obţine numai prin eforturi susţinute de perfecţionare a structurilor noastre sufleteşti şi spirituale, pentru a deveni apţi şi demni de dezvoltarea conştientă şi responsabilă a relaţiei omului cu lumea spirituală în toată puritatea indispensabilă acestui scop. Unul din principalele scopuri ale antroposofiei constă în deschiderea căilor cunoaşterii de sine, fapt necesar pentru evoluţia viitoare a omenirii. Atât cunoaşterea de sine cât şi înţelegerea coerentă a lumii interioare şi a ambianţei telurice şi cosmice se pot dobândi prin studiul scrierilor antroposofice, întrucât logica riguroasă a expunerilor oferă gândirii posibilitatea aprecierii valorii acestora, chiar şi în lipsa accesului personal direct la lumile spirituale. Omul apare astfel ca o fiinţă dublă, cu problematică cosmică şi problematică terestră, având sarcina realizării sintezei superioare a acestora.

În consecinţă, antroposofia este ştiinţa despre spirit care ne dă posibilitatea înţelegerii *raţiunii de a fi* a structurilor şi evenimentelor aparţinând lumii sensibile, precum şi a înlănţuirii acestora în timp şi spaţiu. Ea nu este o fundamentare teoretică pusă la îndemâna unei „secte religioase", cum încearcă să denigreze unele scrieri mişcarea antroposofică, ci reprezintă calea spirituală de valorificare concretă a forţelor de iubire aduse de Hristos pe Pământ, atât de necesară într-o perioadă în care dezbinarea între oameni se manifestă în toate relaţiile individuale şi de grup. Există, în prezent, antroposofi aparţinând celor mai diferite confesiuni religioase care consideră că au găsit, în sfârşit, în antroposofia lui R. Steiner un limbaj comun capabil să creeze baza pentru o nouă deschidere spirituală către lume, prin înţelegerea corectă a momentului-cheie pentru întreaga evoluţie cosmică pe care l-a reprezentat Evenimentul de pe Golgota de acum 2000 de ani.

Antroposofia nu este teorie, ci cunoaştere vie, ceea ce se reflectă în faptul că a pus toate premisele şi a elaborat soluţii valoroase în diferitele domenii aplicative marcate de

consecinţele tuturor situaţiilor de criză caracteristice lumii actuale pe care Rudolf Steiner le-a prevăzut cu 8-9 decenii în urmă. Astfel, pe baza cunoaşterii aprofundate a omului (antropologia antroposofică), Rudolf Steiner, colaboratorii şi urmaşii săi au elaborat principiile şi metodele terapeutice ale medicinii antroposofice, ale agriculturii biodinamice, ale sistemului pedagogic Waldorf, ale tripartiţiei sociale, au dat naştere unui impuls original în arhitectură etc. Putem conchide că antroposofia este totodată o cale de cunoaştere obiectivă, o cale de autocunoaştere şi o cale de viaţă. Ea este prelungirea în Eul omului actual a activităţii lui Hristos, a Logosului care a acţionat de la începutul existenţei Universului.

Mişcarea antroposofică, care s-a separat din mişcarea teosofică, s-a dezvoltat independent, şi numai în mod eronat sau abuziv este asociată cu alte curente şi organizaţii actuale. Ea deschide perspective luminoase educaţiei pentru libertate, iubirii dintre oameni şi colaborării cu natura, iar spiritualitatea românească, constitutiv creştină şi cu o largă deschidere spre înţelegerea integrării omului în Cosmos, este o matrice gata pregătită pentru receptarea şi dezvoltarea acestor imperative ale mileniului III.

biolog dr. PETRE PAPACOSTEA

OBSERVAŢII PRELIMINARII LA PRIMA EDIŢIE

Cine publică o carte ca aceasta trebuie să-şi poată imagina orice fel de critici care pot fi aduse în prezent expunerilor pe care le cuprinde. De exemplu, cineva ar putea citi prezentarea unui anumit aspect despre care el şi-a făcut unele idei conform cu rezultatele obţinute de ştiinţă şi ar putea ajunge la judecăţi ca aceasta: „Ne uimeşte că în vremea noastră se mai pot face astfel de afirmaţii. Cele mai simple noţiuni ale ştiinţelor naturale sunt răstălmăcite, ceea ce-ţi permite să tragi concluzia că este vorba de o ignorare de neînţeles chiar a unor cunoştinţe elementare. Autorul foloseşte noţiuni ca, de exemplu, «căldura» într-un mod cum nu ar putea-o face decât cineva pe lângă care întregul mod de a gândi modern în fizică a trecut fără a lăsa urme. Oricine cunoaşte chiar şi numai bazele elementare ale acestei ştiinţe, i-ar putea demonstra că

ceea ce afirmă el nu merită nici măcar denumirea de diletantism, ci numai aceea de ignoranţă absolută...". S-ar mai putea menţiona multe afirmaţii asemănătoare, izvorâte din astfel de critici posibile. Dar, potrivit celor spuse mai sus, ne-am putea gândi la o concluzie ca aceasta: „Cine a citit câteva pagini din această carte o va pune de-o parte zâmbind sau va fi indignat, potrivit temperamentului său, şi va spune: „Este totuşi straniu la ce excrescenţe poate da naştere în vremea actuală o direcţie de gândire întoarsă pe dos. Cel mai bine este să punem astfel de expuneri alături de alte curiozităţi pe care le întâlnim în prezent". – Ce-ar spune însă autorul acestei cărţi dacă s-ar întâlni cu o astfel de critică? Oare, nu trebuie el să-l considere pe critic un cititor incapabil de a judeca sau o persoană care nu are voinţa de a ajunge la o judecată plină de înţelegere? La aceasta trebuie să se răspundă: Nu, autorul nu face acest lucru întotdeauna în mod automat. El îşi poate imagina că persoana care-l critică este o personalitate deosebită, un om de ştiinţă merituos care-şi construieşte o judecată într-un mod foarte minuţios. Autorul este apt de a se transpune în gând în sufletul unei astfel de personalităţi şi să afle motivele care o conduc la o judecată ca aceasta. Pentru a face cunoscut ce spune cu adevărat autorul este necesar un lucru care lui însuşi i se pare, în general, nepotrivit, dar pe care cartea de faţă îl prilejuieşte în mod imperios, şi anume, să vorbească despre unele lucruri personale. În orice caz, el nu trebuie să expună, în acest sens, nimic care să nu aibă legătură cu hotărârea de a scrie această carte. Ce se spune în această carte nu ar avea nici un drept la existenţă, dacă ar avea numai un caracter personal. Ea trebuie să conţină descrieri la care poate ajunge orice om şi lucrurile trebuie spuse în aşa fel încât să nu se poată observa nici o nuanţă personală, în măsura în care este posibil. Aşadar, nu în acest sens ne referim la aspectul personal, ci acesta trebuie să se raporteze numai la ceea ce poate face inteligibil faptul că autorul, deşi găseşte înţelegere pentru critica menţionată mai sus, a putut totuşi să scrie această carte. În orice caz, există ceva care ar face să fie de prisos expunerea unor astfel de considerente personale: valorizarea în mod extensiv a tuturor detaliilor care arată că prezentarea acestei cărţi este, în realitate, totuşi în concordanţă cu toate progresele ştiinţei actuale. Pentru aceasta ar fi necesare însă multe volume ca introducere la cartea de faţă. Întrucât în momentul de faţă ele nu pot fi furnizate, autorului i se pare necesar să spună datorită căror împrejurări personale se crede îndreptăţit să

considere posibilă o astfel de corespondenţă într-un mod satisfăcător. Cu siguranţă, el nu ar fi făcut public niciodată ceea ce se spune în această carte, de exemplu, despre fenomenele calorice, dacă nu ar fi putut mărturisi: Acum treizeci de ani am realizat un studiu asupra fizicii care s-a extins în diferitele domenii ale acestei ştiinţe. Cu privire la fenomenele calorice, în miezul studiului se aflau explicaţiile care aparţin aşa-numitei „teorii mecanice a căldurii". „Teoria mecanică a căldurii" l-a interesat în mod deosebit. Dezvoltarea istorică a explicaţiilor corespunzătoare, legate pe atunci de nume ca Jul. Robert Meyer, Helmholtz, Joule, Clausius etc., era permanent în centrul studiilor sale. Prin aceasta, în timpul studiilor efectuate, el şi-a creat o bază şi posibilitatea de a putea urmări progresele realizate în domeniul învăţăturii fizice despre căldură şi de a nu întâlni piedici atunci când încearcă să pătrundă în tot ceea ce ştiinţa produce în acest dorneniu. Dacă autorul ar fi nevoit să spună că el nu poate face acest lucru, ar fi pentru el un motiv să lase nescrise şi nespuse lucrurile expuse în această carte. El şi-a stabilit ca principiu de bază să vorbească şi să scrie numai despre lucruri din domeniul ştiinţei referitor la care ar şti să spună, într-un mod satisfăcător după părerea sa, ceea ce ştiinţa cunoaşte în prezent. Prin aceasta el nu vrea să exprime o pretenţie generală adresată tuturor oamenilor. Oricine are dreptul să se simtă îmboldit a comunica şi a face publice lucrurile spre care îl îndrumă puterea sa de judecată, simţul său sănătos al adevărului şi sentimentul său, chiar dacă nu cunoaşte argumentele ştiinţei contemporane. Numai că autorul acestei cărţi ar dori să se ţină de cele spuse mai sus. De exemplu, el nu ar vrea să conceapă cele câteva fraze despre sistemul glandular sau despre sistemul nervos ale omului care se găsesc în această carte, dacă nu ar fi capabil să vorbească despre acestea aşa cum o face un savant naturalist contemporan din punctul de vedere al ştiinţei. Aşadar, în ciuda faptului că este posibilă părerea că cel care vorbeşte despre „căldură" aşa cum o face în această lucrare nu ar şti nimic despre fundamentele iniţiale ale fizicii actuale, real este totuşi faptul că autorul acestei cărţi se consideră deplin îndreptăţit să cunoască cercetarea contemporană şi că ar renunţa să mai vorbească astfel, dacă aceasta i-ar fi străină. El ştie cât de uşor se poate confunda motivul pentru care se exprimă un astfel de principiu cu lipsa de modestie. Este totuşi necesar să se spună astfel de lucruri referitor la această carte pentru ca adevăratele motive ale autorului să nu fie confundate cu alte

motive complet diferite. Iar o *astfel* de confuzie ar putea să fie încă mult mai gravă decât lipsa de modestie.

Ar putea să fie posibilă şi o evaluare dintr-un punct de vedere filosofic. Ea ar putea lua următoarea formă: Cine citeşte această carte ca filosof se întreabă: „Oare autorul a rămas pasiv faţă de întreaga frământare a vremurilor noastre cu privire la teoria cunoaşterii? Nu a aflat niciodată nimic despre faptul că a trăit un Kant şi că, potrivit acestuia, din punct de vedere filosofic este pur şi simplu nepermis să discuţi astfel de lucruri?" – Repetăm, şi în această direcţie s-ar putea face progrese. Dar judecata ar putea conchide şi astfel: „Pentru filosof ceva atât de necritic, naiv şi amatorist ar fi de nesuportat, iar o analiză mai amănunţită ar fi o pierdere de timp". – Din acelaşi motiv ca cel enunţat mai sus, în ciuda tuturor înţelegerilor greşite care s-ar putea lega de aceasta, autorul ar vrea să prezinte şi aici ceva personal. Studiul său despre Kant a fost început pe când avea vârsta de şaisprezece ani; iar astăzi el crede cu adevărat că-i este permis să judece cu totul obiectiv tot ceea ce se afirmă în această carte din punctul de vedere kantian. El va fi avut şi din această perspectivă un motiv să nu scrie cartea, dacă nu ar fi ştiut ce poate determina un filosof să o considere naivă atunci când îi este aplicat criteriul contemporaneităţii. Se poate însă şti cu adevărat cum se pot depăşi aici, în sensul lui Kant, limitele unei cunoaşteri posibile; se poate şti cum ar considera Herbart[1] ca fiind „realism naiv" ceva ce nu a împins lucrurile până la „prelucrarea noţiunilor" etc . etc .; se poate chiar şti cum pragmatismul modern al lui James, al lui Schiller etc. ar fi considerat că a fost depăşită măsura a ceea ce sunt „reprezentările adevărate", pe care ni le „apropriem, pe care le valorificăm, le putem conferi forţă şi le putem verifica"*. Se pot cunoaşte toate aceste lucruri şi cu toate acestea, ba chiar din această cauză, să ne găsim îndreptăţiţi să facem afirmaţiile din această lucrare. Autorul acestei cărţi a analizat direcţii ale gândirii filosofice în scrierile sale ***Teoria cunoaşterii în concepţia despre lume a lui Goethe***, ***Adevăr şi ştiinţă***, ***Filosofia libertăţii***, ***Concepţia despre lume a lui Goethe***, ***Concepţii despre lume şi viaţă în secolul al XX-lea***, ***Enigmele filososofiei***** .

* Se putea chiar să fi evaluat în mod serios şi să fi studiat şi filosofia lui „ca şi cum", bergsonismul şi „critica limbii". (Observaţie a lui Rudolf Steiner la cea de a IV-a ediţie, 1913.)

[1]Johann Friedrich Herbart,1776–1941, filosof şi pedagog.
William James, 1842–1910, profesor la Universitatea Harvard.
Ferdinand Canning Scott Schiller, 1864–1937, filosof englez.

** Această lucrare este menţionată începând cu ediţia a VII-a, 1920.

Ar mai putea fi citate încă multe feluri de critici. Ar putea să şi existe cineva care a citit una din lucrările de tinereţe ale autorului, de exemplu, ***Concepţii despre lume şi viaţă în secolul al XIX-lea*** sau poate mica sa broşură ***Haeckel şi adversarii săi***. Acel cineva ar putea spune: Este de neînţeles cum unul şi acelaşi om poate scrie aceste lucrări şi totodată ***Teosofia***, deja apărută, şi cartea prezentă. Cum se poate lua partea lui Haeckel şi apoi să se trântească tuturor în faţă ce rezultă ca „monism" sănătos din cercetările acestuia? S-ar putea înţelege că autorul *Ştiinţei oculte* porneşte un război cu foc şi sabie împotriva lui Haeckel; lucrul cel mai fantastic care poate fi gândit este că el l-a apărat pe Haeckel, ba chiar că i-a dedicat ***Concepţiile despre lume şi viaţă în secolul al XIX-lea***. Dacă ar fi ştiut că acela care i-a dedicat lucrarea va scrie într-o zi această *„Ştiinţă ocultă*, cu dualismul ei mai mult decât greoi", Haeckel ar fi fost mulţumit „cu un refuz ce nu ar putea fi greşit înţeles". – Autorul acestei cărţi este de părere că poţi foarte bine să-l înţelegi pe Haeckel fără a trebui să crezi că este obligatoriu să consideri că tot ceea ce nu decurge din reprezentările şi premisele lui este absurditate: Dar el este de părere că nu ajungi la înţelegerea lui Haeckel dacă-l combaţi cu „foc şi sabie", ci dacă pătrunzi în ceea ce a dăruit ştiinţei. Cel mai puţin, crede autorul, au dreptate adversarii lui Haeckel, aceia împotriva cărora, de exemplu, el i-a luat apărarea marelui gânditor naturalist în scrierea sa ***Haeckel şi adversarii săi***. Într-adevăr, dacă autorul acestei scrieri merge mult dincolo de premisele lui Haeckel şi aşază concepţia spiritualistă alături de cea pur naturalistă a sa, aceasta nu-l obligă să fie de aceeaşi părere cu adversarii celui din urmă. Cine îşi dă silinţa să privească problema în mod corect, va putea să observe consonanţa dintre scrierile actuale ale autorului şi scrierile sale mai vechi.

Autorul înţelege chiar şi un critic care consideră în general expunerile acestei cărţi ca debordări ale unei fantezii devenită sălbatică sau ca jocuri de gânduri ale unor reverii. Totuşi, tot ce se poate spune în această privinţă este conţinut în însăşi cartea de faţă. Se arată aici în mod clar cum gândirea raţională poate deveni şi trebuie să devină o piatră de încercare a celor expuse. Numai cel care judecă raţional cele expuse, aşa cum se face, de exemplu, în cazul lucrurilor întâlnite în ştiinţele naturii, va putea decide asupra celor pe

care le are de spus raţiunea aplicată în cazul unui astfel de examen.

După ce am vorbit atât despre personalităţi care ar putea respinge această carte, putem spune un cuvânt şi despre cei care au prilejul să manifeste o atitudine de acceptare a ei. Pentru aceştia cel mai important este totuşi conţinut în primul capitol „Caracterul ştiinţei oculte". Să mai adăugăm aici câte ceva. Cu toate că lucrarea se ocupă de cercetări care nu sunt accesibile raţiunii legate de lumea sensibilă, nu se spune totuşi nimic ce nu ar fi inteligibil raţiunii eliberate de prejudecăţi şi simţului adevărului oricărei personalităţi care vrea să aplice aceste daruri ale omului. Autorul o spune fără înconjur: el doreşte mai mult decât cititorii care nu sunt dispuşi să accepte cele expuse cu încredere oarbă, ci care se străduiesc să verifice lucrurile comunicate cu ajutorul cunoaşterilor sufletului propriu şi a experienţei propriei sale vieţi* . El ar dori mai cu seamă cititori *prudenţi*, care valorifică numai ceea ce poate fi justificat în mod logic. Autorul ştie că această carte a sa n-ar valora *nimic* dacă ar avea la bază numai credinţa oarbă; ea este valabilă numai dacă se poate justifica în faţa raţiunii lipsite de prejudecăţi. Credinţa oarbă poate confunda foarte uşor absurdul şi superstiţia cu adevărul. Vor fi poate şi unii care, mulţumindu-se cu simpla credinţă în „suprasensibil", vor găsi ca în această carte se atribuie un rol prea mare gândirii. Totuşi, în comunicările făcute aici nu este vorba numai de a se comunica ceva, ci ca prezentarea să fie făcută *în aşa fel*, încât să corespundă cerinţelor unei concepţii minuţioase, exigente în domeniul corespunzător al vieţii. Doar este domeniul în care, în viaţa adevărată, lucrurile cele mai elevate se pot întâlni atât de uşor cu şarlatania lipsită de scrupule, sau cunoaşterea cu superstiţia, din care cauză ele pot fi atât de simplu confundate.

* Se fac referiri aici nu numai la verificarea prin metodele cercetării suprasensibile ce ţin de ştiinţa spiritului, ci înainte de toate cu ajutorul gândirii şi raţiunii umane libere de prejudecăţi şi care este *cu totul posibilă*. (Observaţiile lui Rudolf Steiner la a IV-a ediţie 1913.)

Cel ce este cunoscător al cercetării suprasensibile va observa, desigur, când va citi cartea, că s-a căutat menţinerea netă a limitelor care despart ceea ce poate şi trebuie să fie comunicat în prezent legat de cunoştinţele suprasensibile şi ceea ce va trebui să fie prezentat într-o perioadă mai îndepărtată sau cel puţin într-o altă formă.

Rudolf Steiner
decembrie 1909

OBSERVAŢII PRELIMINARII LA EDIŢIA A IV-A

Cine prezintă rezultate ale ştiinţei spiritului de natura celor cuprinse în această carte, trebuie să ia în calcul în primul rând că această categorie de cunoştinţe este considerată, în prezent, în cele mai largi cercuri, ca fiind imposibilă. Totuşi, în expunerile următoare se spun lucruri despre care în zilele noastre o gândire considerată exigentă susţine că „ele rămân de nelămurit pentru inteligenţa umană". Cel care cunoaşte însă motivele care determină unele personalităţi serioase să afirme asemenea imposibilităţi va dori să repete încercarea de a arăta pe ce înţelegeri eronate se bazează credinţa conform căreia cunoaşterii urnane îi este refuzată pătrunderea în lumile suprasensibile.

În acest sens putem menţiona două aspecte. În primul rând, în timp, la o reflectare mai profundă, nici un suflet omenesc nu s-ar putea închide în faţa faptului că întrebările cele mai importante referitoare la sensul şi semnificatia vieţii ar trebui să rămână fără răspuns, dacă nu ar exista o cale de acces la lumile suprasensibile. Teoretic te-ai putea înşela cu privire la acest lucru; dar adâncurile sufletului nu însoţesc această autoînselare. Cine nu vrea să asculte aceste adâncuri sufleteşti, va respinge în mod natural expunerile care privesc lumile suprasensibile. Cu toate acestea există oameni, nu puţini la număr, cărora le este imposibil să rămână surzi în faţa cerinţelor acestor adâncuri. Ei trebuie mereu să bată la porţile care, după părerea celorlalţi, închid calea spre ceea ce este „de necuprins".

În al doilea rând, expunerile „gândirii severe" nu sunt nicidecum de minimalizat. Cel ce se ocupă de acestea va simţi întru totul seriozitatea lor acolo unde ele sunt de luat în serios. Autorul acestei cărţi nu ar dori să fie privit ca un om care, cu inimă uşoară, trece peste imensa muncă a gândirii cheltuite pentru determinarea limitelor intelectului uman. Această lucrare a gândirii nu poate fi anulată de unele moduri de vorbire despre „înţelepciunea de şcoală" sau ceva asemănător. Aşa cum apare în multe cazuri, ea îşi are izvorul în adevărata luptă pentru cunoaştere şi în adevărata perspicacitate. Ba trebuie să-i acordărn mult mai mult: au fost stabilite cauze pentru care o astfel de cunoaştere, considerată în prezent ca

fiind ştiinţifică, nu poate pătrunde în lumile suprasensibile, şi aceste cauze *sunt, într-un anumit sens, incontestabile*.

Întrucât autorul acestei cărţi admite fără discuţii acest fapt, unora li se *poate* părea cu totul straniu că el se încumetă totuşi să facă expuneri privind lumile suprasensibile. Pare să fie aproape imposibil ca cineva care recunoaşte valabilitatea motivelor pentru care lumile suprasensibile sunt incognoscibile într-un anume sens să vorbească totuşi despre aceste lumi.

Şi totuşi poţi să te comporţi astfel, înţelegând în acelaşi timp că acest comportament pare contradictoriu. Nu oricine se angajează în experienţele pe care le faci atunci când te apropii cu raţiunea umană de domeniul suprasensibil. Rezultă că dovezile acestei raţiuni pot fi incontestabile; şi că în ciuda caracterului lor incontestabil ele nu trebuie să fie în mod necesar decisive pentru adevăr. În locul tuturor discuţiilor teoretice, încercăm să oferim aici o înţelegere prin intermediul unei comparaţii. Admitem fără rezerve că nu se dovedeşte nimic prin comparaţii; totuşi aceasta nu împiedică ca adeseori ele să facă inteligibil ceea ce vrem să exprimăm.

Cunoaşterea umană, aşa cum lucrează în viaţa de zi cu zi şi în ştiinţa obişnuită, este, în adevăr, alcătuită în aşa fel încât nu poate pătrunde în lumile suprasensibile. Acest lucru se poate dovedi în mod indiscutabil; numai că această dovadă poate să nu aibă pentru un anumit aspect al vieţii sufleteşti altă valoare decât încercarea cuiva de a arăta că ochiul natural al omului, cu puterea sa de a vedea, nu poate pătrunde până la celulele cele mai mici ale unei fiinţe sau până la alcătuirea corpurilor cereşti îndepărtate. Pe cât de adevărată este afirmaţia că puterea obişnuită a vederii nu pătrunde până la celule, tot atât de adevărată şi demonstrabilă este şi cea care spune că o cunoaştere obişnuită nu poate pătrunde în lumile suprasensibile. Şi totuşi dovada că puterea vederii obişnuite trebuie să se oprească în faţa celulelor nu hotărăşte nimic în cee ce priveşte cercetarea acestora. De ce dovada neputinţei capacităţii cunoaşterii obişnuite faţă de lumile suprasensibile ar decide ceva împotriva cercetării acestor lumi?

Putem resimţi impresia pe care ar putea-o avea unii în faţa acestei cornparaţii. Chiar am putea simţi, împreună cu ei, când există o îndoială cu privire la seriozitatea lucrării amintite a gândirii când întâmpină această acţiune cu o astfel de comparaţie. Şi totuşi cel care scrie aceasta nu este doar pătruns de această seriozitate, ci este de părere că o asemenea lucrare a gândurilor se numără printre cele mai

nobile împliniri ale omului. A dovedi că acuitatea vizuală a omului ar putea ajunge fără ajutorul unei unelte tehnice la celule ar fi, în orice caz, un început inutil; a conştientiza natura gândirii printr-o gândire exigentă necesită o lucrare spirituală. Este cu totul de înţeles că cel care se dăruieste unei astfel de lucrări nu observă că adevărul îl poate infirma. Oricât ar putea fi de puţin la locul ei aici discutarea unor „contestări" ale primelor ediţii de către personalităţi cărora le scapă orice înţelegere pentru ceea ce s-a urmărit sau care-şi dirijează atacurile false asupra persoanei autorului, trebuie subliniat că nu poate bănui o minimalizare a lucrării gândirii ştiinţifice decât cel care vrea să se închidă faţă de ţinta spiritual-morală a expunerilor.
Cunoaşterea omului poate fi întărită aşa cum poate fi întărită acuitatea vederii. Nurnai că mijloacele pentru întărirea cunoaşterii sunt exclusiv de natură spirituală; sunt înfăptuiri interioare, pur sufleteşti. Ele constau în activitătile descrise în această carte ca meditaţie, concentrare (conternplaţie). Viaţa sufletească obişnuită este legată de uneltele trupului; viaţa sufletească fortificată se eliberează de acestea. Există, în prezent, direcţii de gândire pentru care o astfel de afirmaţie trebuie să pară cu totul lipsită de sens, pentru care ea nu se poate datora decât autoînşelării. Astfel de direcţii de gândire vor găsi că este foarte uşor să se dovedească, din punctul lor de vedere, că orice viaţă sufletească este legată de sistemul nervos. Cel ce se menţine pe poziţia de pe care a fost scrisă această carte, înţelege întru totul astfel de dovezi. El înţelege oamenii care spun că numai superficialitatea poate susţine că ai putea avea o viaţă sufletească independentă de trup, care sunt deplin convinşi că pentru astfel de trăiri sufleteşti există o legătură cu viaţa nervilor, pe care însă „diletantismul ştiinţei spiritului" n-o întrevede.
Celor scrise în această carte i se opun cu atâta dârzenie unele rutine de gândire – uşor de înţeles – încât cu mulţi oameni o înţelegere este în prezent încă fără nici o perspectivă. Ar fi de dorit, cel puţin, să se renunţe la obiceiul de a taxa drept erezie sau invenţie orice curent de gândire diferit de cel la care au aderat defăimătorii. Pe de altă parte, în prezent, există deja un număr destul de mare de oameni care manifestă înţelegere pentru modul de cercetare suprasensibil aşa cum este prezentat şi în această carte: Oameni care recunosc că sensul vieţii nu se dezvăluie în vorbirea la modul general despre suflet, sine etc., ci numai prin pătrunderea adevărată în rezultatele cercetării suprasensibile. Cu satisfacţie plină de

bucurie şi nu din lipsă de modestie, autorul acestei cărţi a recunoscut necesitatea acestei a patra ediţii după un interval de timp relativ scurt.

Autorul nu se poate mândri nici cu această nouă ediţie, întrucât simte foarte clar cât de puţin corespunde ea la ceea ce ar trebui să fie, de fapt, ca „Schiţă a unei concepţii suprasensibile despre lume". Aceasta în ciuda faptului că totul a fost prelucrat, că s-au urmărit noi clarificări. Totuşi în numeroase pasaje autorului i-a devenit clar cât de grosiere se dovedesc a fi mijloacele prezentării accesibile faţă de ceea ce ne arată cercetarea suprasensibilă. Astfel, abia s-a putut prezenta ceva mai mult decât o cale pentru a ajunge la reprezentările care sunt date în carte pentru evoluţia saturniană, solară, lunară. Un punct de vedere important a fost tratat din nou în această ediţie, pe scurt, şi în acest domeniu. Trăirile acestor lucruri sunt atât de diferite de toate trăirile din domeniul sensibil, încât prezentarea este o strădanie continuă de a găsi expresia care să pară măcar într-o oarecare măsură suficient de clară. Cine vrea să pătrundă în încercarea de descriere făcută aici, va observa poate că unele lucruri imposibil de spus prin cuvinte seci sunt indicate prin felul de a le prezenta. Acest mod de descriere este diferit când este vorba de evoluţia saturniană, de evoluţia solară sau a de cea lunară.

Multe completări şi extinderi care au părut importante autorului au fost introduse în noua ediţie, în partea a doua a cărţii, care tratează despre „cunoaşterea lumilor superioare". A existat strădania de a prezenta în mod sugestiv natura fenomenelor sufleteşti interioare, prin care cunoaşterea se eliberează de limitele pe care le are în cadrul lumii simţurilor şi devine adecvată pentru trăirea lumii suprasensibile. S-a încercat să se arate că această trăire, deşi se obţine cu mijloace şi pe căi total interioare, nu are totuşi o semnificaţie pur şi simplu subiectivă pentru fiecare om. Trebuia să reiasă din prezentarea făcută că *în cadrul* sufletului, a cărui unicitate şi al cărui specific sunt eliminate, se atinge o trăire pe care o are omul, ceea ce determină în mod corect ieşirea prin evoluţie din trăirile sale subiective. Abia când „cunoaşterea lumilor suprasensibile" este gândită ca având acest caracter ea poate fi deosebită de toate trăirile subiective cum sunt cele ale misticilor. Despre o astfel de mistică se poate spune că este mai mult sau mai puţin o problemă subiectivă, proprie misticului. Formarea sufletească în cadrul ştiinţei spiritului, aşa cum este înţeleasă aici, năzuieşte însă la obţinerea de

trăiri obiective, al căror adevăr este recunoscut a fi în întregime interior, dar care tocmai din această cauză au o valoare generală evidentă. Şi aici există un punct în care împăcarea cu unele rutine ale gândirii timpului nostru este aproape de nerealizat.

În încheiere, autorul acestei cărţi ar dori să facă observaţia că cele spuse aici trebuie luate de cei binevoitori drept ceea ce sunt ele prin conţinutul lor propriu. Domneşte, în prezent, adeseori strădania de a se da diferitelor direcţii spirituale nume diferite preluate din vechime. Unora, abia prin aceasta li se par valoroase. Se poate însă pune întrebarea: Ce ar câştiga expunerile acestei cărţi prin faptul că ar fi denumite „rosacruciene" sau în alt fel? Important este că aici se încearcă să se obţină o privire de ansamblu asupra lumilor spirituale cu mijloacele care sunt posibile şi adecvate perioadei evolutive actuale a sufletului şi ca, din acest punct de vedere, să poată fi contemplate enigmele destinului şi existenţei umane dincolo de graniţele naşterii şi ale morţii. Nu trebuie să fie o strădanie de a găsi un nume sau altul, ci o strădanie de a ajunge la adevăr.

Mai trebuie spus şi că s-au folosit, cu intenţii ostile, denumiri pentru concepţia despre lume prezentată în carte. Făcând abstracţie de faptul că aceste denumiri cu care s-a urmărit lovirea şi discreditarea autorului sunt absurde şi obiectiv neadevărate, ele se caracterizează în nimicnicia lor prin aceea că discreditează o strădanie de a ajunge la adevăr total *independentă*, prin aceea că cei care fac aceasta nu judecă prin ei înşişi, ci vor să atribuie altora ca judecată o dependenţă inventată de ei sau preluată nemotivat de la diferite orientări şi transmisă mai departe. Oricât de necesare ar fi aceste cuvinte cu privire la atacurile împotriva autorului, acestuia îi repugnă să discute mai în detaliu acest aspect, *în acest loc*.

Rudolf Steiner
iunie 1913

INTRODUCERE LA EDIŢIILE A VII-A—A XV-A

Pentru această nouă ediţie a *Ştiinţei oculte* am refăcut aproape în întregime prima parte: „Caracterul ştiinţei oculte". Cred că astfel vor fi mai puţine prilejuri de înţelegeri greşite decât am constatat că au luat naştere la redactarea anterioară a acestei părţi. Am putut auzi din multe părţi că alte ştiinţe demonstrează; ceea ce se pretinde aici ştiinţă spune pur şi

simplu: ştiinţa spiritului stabileşte cutare sau cutare fapt. O asemenea prejudecată se instalează în mod natural, deoarece dovedirea lucrurilor ce aparţin cunoaşterii suprasensibile nu se poate impune prin prezentare, ca în cazul expunerii unor structurări ale adevărului care cade sub simţuri. Prin prelucrarea primei părţi a acestei cărţi am vrut să fac mai clar faptul că avem de-a face numai cu o prejudecată, ceea ce părea să nu-mi fi reuşit prea bine în ediţiile anterioare. În celelalte părţi ale cărţii am căutat să dau un contur mai precis celor expuse, prin completări ale conţinutului. În cursul întregii cărţi m-am străduit să modific în numeroase locuri modul de prezentare a conţinutului aşa cum mi s-a părut necesar prin trăirea repetată a celor prezentate.

Rudolf Steiner
Berlin, mai 1920

INTRODUCERE LA EDIŢIILE A XVI-A—A XX-A

Acum, după ce au trecut cincisprezece ani de la prima apariţie a acestei cărţi, îmi este îngăduit să spun în mod oficial câte ceva despre dispoziţia sufletească din care ea a luat naştere.
Iniţial, planul meu a fost să adaug conţinutul său principal ca ultim capitol al cărţii mele apărute cu mult înainte, ***Teosofia*** [1]. Acest lucru nu a mers. Acest capitol nu s-a conturat atunci când am încheiat Teosofia, în acelaşi mod ca restul cărţii. În imaginaţiunile mele aveam în faţa ochilor sufleteşti fiinţa spirituală a omului individual şi o puteam expune, dar ţesătura legăturilor cosmice nu-mi era atunci la fel de clară aşa cum am putut-o expune în Ştiinţa ocultă. Aspectele izolate existau, nu însă ca tablou general.
Din această cauză am hotărât să apară mai întâi ***Teosofia***, având drept conţinut esenţa vieţii omului individual, iar *Ştiinţa ocultă* să o elaborez ulterior în toată liniştea.
Potrivit dispoziţiei mele sufleteşti, conţinutul acestei cărţi trebuia redat în gânduri care sunt, pentru descrierea spiritului, formaţiuni ce continuă gândurile folosite în ştiinţele naturii. Se va constata din „Observaţiile preliminarii la prima ediţie" retipărite în acest volum, cât de răspunzător mă simţeam faţă de ştiinţele naturii pentru tot ce am scris atunci despre ştiinţa spiritului.
Nu poţi însă să ajungi numai cu astfel de gânduri la prezentarea celor ce se revelează vederii spirituale ca lume a

spiritului. Căci această revelaţie nu încape exclusiv într-un conţinut de gânduri. Cine a aflat, trăind, esenţa unor astfel de revelaţii, acela ştie că gândurile stării de conştienţă obişnuită sunt adecvate numai pentru exprimarea celor percepute senzorial, nu însă şi pentru cele văzute spiritual.
Conţinutul celor văzute spiritual nu poate fi reprodus decât în imagini (imaginaţiuni), prin care vorbesc inspiraţiile provenind din trăirea intuitivă a entităţii spirituale. (Cele privitoare la esenţa imaginaţiunii, inspiraţiei şi intuiţiei se găsesc în *Ştiinţa ocultă* şi în cartea mea ***Cum obţinem cunoştinţe despre lumile superioare?*** [2]; tradusă în româneşte cu titlul ***Treptele iniţierii*** - n. tr.)
Dar prezentatorul imaginaţiunilor din lumea spirituală nu poate să înfăţişeze, în prezent, pur şi simplu aceste imaginaţiuni. El a înfăţişat ceva ce este un alt conţinut al conştienţei, cu totul diferit, alături de conţinutul cunoaşterii epocii noastre şi fără nici o legătură cu aceasta. El trebuie să umple conştienţa contemporană cu ceea ce o altă stare de conştienţă poate recunoaşte privind în lumea spiritului. Atunci, prezentarea pe care o face va avea drept conţinut această lume a spiritului; dar acest conţinut apare sub forma de gânduri în care el se revarsă. Prin aceasta, el devine deplin inteligibil conştienţei obişnuite care gândeşte în sensul prezentului, dar care nu priveşte încă în lumea spiritului.
Această claritate nu este îndepărtată decât dacă îţi pui singur piedici, dacă îţi însuşeşti prejudecăţile unei concepţii greşite despre natură privind „limitele cunoaşterii".
În cunoaşterea spiritului totul este cufundat în trăire sufletească. Nu numai însăşi privirea spirituală, ci şi înţelegerea care aduce conştienţă obişnuită lipsită de clarvedere în întâmpinarea rezultatelor clarvăzătorului.
Despre această intimitate, cine vorbeşte în mod diletant despre faptul că acela care crede că înţelege şi-ar sugera singur înţelegerea nu are nici cea mai mică idee.
Realitatea este însă că ceea ce în cadrul înţelegerii lumii fizice se trăieşte ca adevăr sau ca eroare numai în concepte devine trăire în faţa lumii spirituale.
Celui care, în judecata lui, lasă să se infiltreze ca o simţire discretă afirmaţia că cele văzute în mod spiritual nu pot fi sesizate de conştienţa lipsită de clarvedere – din cauza limitelor acesteia – *această* judecată simţitoare i se prezintă ca un nor întunecos aşezat în faţa înţelegerii; şi el, în adevăr, nu poate înţelege.

Dar conştienţei lipsită de clarvedere şi totodată şi de prejudecăţi cele văzute de clarvăzător îi sunt perfect inteligibile când acesta le îmbracă în forma gândurilor. Sunt inteligibile aşa cum celui care nu este pictor îi este inteligibilă imaginea terminată, realizată de pictor. Şi, de fapt, înţelegerea lumii spiritului nu are caracterul artistic-afectiv al unei opere de artă, ci se află în faţa unui produs întru totul gândit, ca şi în cunoaşterea naturii.

Pentru a face însă cu adevărat posibilă o astfel de înţelegere, prezentatorul celor văzute în mod spiritual trebuie să aducă cele vizionate până la o modelare în forma gândurilor, fără ca în această formă să-şi piardă caracterul imaginativ.

Toate aceste lucruri au stat în faţa sufletului meu când am elaborat *Ştiinţa ocultă*.

Apoi, în 1909 am simţit că aş putea, cu aceste premise, să realizez o carte pentru că: în primul rând adusesem conţinutul vederii mele spirituale la un anumit nivel, turnat în formă de gânduri; în al doilea rând, într-o formă care poate fi înţeleasă de orice om care gândeşte fără a-şi *pune singur piedici* în calea înţelegerii.

Aceasta o spun azi, afirmând în acelaşi timp că atunci, în 1909, publicarea cărţii îmi apărea ca o îndrăzneală, pentru că ştiam că lipsa de prejudecăţi cerută nu o pot realiza tocmai cei care se ocupă de ştiinţele naturii şi, de asemenea, de numeroasele personalităţi care depind în judecăţile lor de primii.

Dar în faţa sufletului meu se afla faptul că, într-un timp în care conştienţa umanităţii se îndepărtase cel mai mult de lumea spiritului, comunicările din această lume a spiritului corespund unei necesităţi dintre cele mai presante.

Contez pe faptul că există şi oameni care resimt mai mult sau mai puţin îndepărtarea de orice spiritualitate ca fiind la fel de grea ca o piedică pusă vieţii, din care cauză caută cu dor interior comunicările din lumea spiritului.

Anii care au urmat au confirmat din plin acest lucru. ***Teosofia*** şi *Ştiinţa ocultă* au găsit o răspândire largă, aceste cărţi presupunând existenţa la cititori a bunăvoinţei pentru a pătrunde într-o stilizare dificilă.

Am urmărit în mod deplin conştient să nu ofer o prezentare de „popularizare", ci una care face necesar să se pătrundă în conţinutul ei cu un efort corect de gândire. Prin aceasta am impregnat cărţilor mele un astfel de caracter încât însăşi lectura lor să constituie începutul pregătirii iniţierii. Căci efortul de gândire calm, prevăzător, la care obligă această

lectură, întăreşte forţele sufletului, făcându-le apte să se apropie de lumea spirituală.
Faptul că am dat cărţii titlul *Ştiinţa ocultă* a determinat imediat apariţia unor înţelegeri eronate. S-a spus că ceea ce vrea să fie „ştiinţă" nu poate fi „ocult". Ce puţin chibzuit este un astfel de reproş. Ca şi cum cineva care dă publicităţii un lucru ar vrea să facă ceva „secret". Întreaga carte arată că nimic nu este desemnat a fi „secret", ci trebuie să fie adus la o formă inteligibilă ca orice „ştiinţă". Când se foloseşte expresia „ştiinţa naturii" nu se spune că este vorba despre a şti despre „natură"? Ştiinţa ocultă este ştiinţa despre ceea ce se desfăşoară în mod „tainic", în măsura în care nu este perceput în natură, ci acolo unde se orientează sufletul când îşi îndreaptă atenţia în direcţia spiritului.
„Ştiinţa ocultă" este opusul „ştiinţei naturii".
Viziunilor mele clarvăzătoare în lumea spirituală li s-a obiectat întotdeauna că ar fi reproduceri modificate ale reprezentărilor oamenilor privind lumea spiritului care au apărut în cursul timpului. S-a spus că aş fi citit câte ceva ce am preluat în subconştient şi apoi l-am prezentat ca şi cum şi-ar avea obârşia în propria-mi clarvedere. Eu mi-aş fi obţinut concepţiile din învăţături gnostice, din literatura înţelepciunii orientale etc.
Prin asemenea afirmaţii, gândirea care le-a exprimat a rămas cu totul la suprafaţa lucrurilor.
Cunoştinţele mele privitoare la spiritualitate sunt deplin conştient de aceasta, sunt rezultatul clarvederii proprii. Toate detaliile, ca şi marile vederi de ansasnblu, le-am verificat cu severitate pentru a stabili dacă fiecare pas nou realizat pe calea înaintării în clarviziune îl fac în aşa fel încât să însoţesc aceşti paşi cu o conştienţă circumspectă. Aşa cum înaintează matematicianul de la un gând la altul fără ca inconştientul, autosugestia etc. să joace un rol, aşa, îmi spuneam, trebuie şi vederea spirituală să păşească de la o imaginaţiune obiectivă la altă imaginaţiune obiectivă, fără ca în suflet să existe altceva decât conţinutul spiritual al conştienţei prudente, clare.
A şti despre o imaginaţiune că ea nu este numai o imagine subiectivă, ci o reproducere a unui conţinut obiectiv al spiritului este un lucru ce se obţine prin trăire interioară sănătoasă. Se ajunge la aceasta pe cale spiritual-sufletească, după cum, în domeniul percepţiei senzoriale în cazul unui organism sănătos, se pot face deosebiri corecte între percepţiile obiective.

Astfel aveam în faţa mea rezultatele proprii. Mai întâi, ele erau „viziuni" care trăiau fără nume.
Dacă ar fi trebuit să le comunic altora, aceasta impunea desemnări prin cuvinte. *Atunci* am căutat astfel de desemnări ale spiritului în expunerile mai vechi, pentru a putea exprima ceea ce era lipsit de cuvinte prin cuvinte. Am utilizat în mod liber aceste desemnări, încât abia dacă *una* din ele coincidea cu sensul pe care-l avea acolo unde o găsisem.
Eu căutam însă posibilitatea de a mă exprima *întotdeauna abia după* ce conţinutul din vederea proprie mi se desluşise.
Ştiam să elimin lucruri *citite anterior* în cazul clarvederii cercetătoare proprii prin starea de conştienţă descrisă mai înainte. S-au găsit în *expresiile* mele ecouri ale unor reprezentări mai vechi. Fără a pătrunde în conţinut, se insista asupra unor astfel de expresii. Dacă eu vorbeam de „flori de lotus" în corpul astral al omului, aceasta era o dovadă că redam învăţături indiene în care se găseşte aceasă expresie. Dacă vorbeam despre „corpul astral", aceasta era rezultatul lecturii unor scrieri din Evul Mediu. Dacă foloseam expresiile: Angeloi, Arhangeloi etc ., atunci reproduceam pur şi simplu reprezentări ale gnosei creştine.
Permanent eram întâmpinat cu o gândire ce se mişcă numai la suprafaţa lucrurilor.
Şi la aceste fapte am vrut să mă refer, acum, cu prilejul reeditării *Ştiinţei oculte*. Cartea cuprinde contururile antroposofiei ca un întreg. Din această cauză ea este atinsă, în mod preferenţial, de înţelegerile eronate cărora le este expusă.
Din timpul în care în sufletul meu imaginaţiunile reproduse în carte au confluat într-un tablou general, eu am continuat să dezvolt în mod neîntrerupt vederea cercetătoare în problematica omului, în devenirea istorică a umanităţii, în Cosmos etc.; am ajuns în fiecare domeniu la rezultate noi. Dar ceea ce am redat acum cincisprezece ani în *Ştiinţa ocultă*, ca schiţă, nu s-a schimbat în nici o privinţă pentru mine. Tot ceea ce am putut spune de atunci încoace apare, când este inserat în această carte, la locul potrivit, ca o dezvoltare a schitei de atunci.

Rudolf Steiner
Goetheanum, 10 ianuarie 1925

NOTE

1. ***Teosofia. Introducere în cunoaşterea suprasensibilă a lumii*** 1884–1901; nr. bibl. 9, *Opere complete*, Dornach, 1973.
2. ***Cum obţinem cunoştinţe despre lumile superioare?*** (1904); nr. bibl. 10, *Opere complete*, Dornach, 1975.

CARACTERUL ŞTIINŢEI OCULTE

Pentru conţinutul acestei cărţi este folosită o expresie veche: „ştiinţa ocultă". Această expresie poate fi prilejul pentru a trezi în diferiţi oameni ai prezentului sentimentele cele mai contrastante. Pentru mulţi ea are ceva respingător; provoacă ironie, zâmbet de milă, poate dispreţ. Ei îşi imaginează că un mod de reprezentare care are această denumire nu s-ar putea baza decât pe reverie inutilă, pe himere, că dincolo de această „pretinsă" ştiinţă nu s-ar putea ascunde decât impulsul de a reînnoi tot felul de superstiţii pe care cu drept cuvânt le evită oricine a făcut cunoştinţă cu „adevăratul spirit ştiinţific" şi cu „strădania adevărată pentru cunoaştere". Asupra unora expresia acţionează ca şi cum ceea ce cred ei că înseamnă ea ar trebui să aducă ceva ce nu poate fi obţinut pe nici o altă cale şi spre care, în funcţie de predispoziţia lor, îi atrage un dor de cunoaştere interior sau o curiozitate sufletească rafinată. Între aceste păreri net opuse există toate treptele intermediare posibile ale respingerii sau acceptării condiţionate a ceea ce-şi închipuie fiecare atunci când aude expresia „ştiinţa ocultă". Nu se poate contesta că pentru unii această expresie sună ca o vrajă pentru că pare să satisfacă propria lor căutare funestă referitoare la o cale naturală spre cunoaşterea unui „necunoscut" tainic, ba chiar tulbure. Căci numeroşi oameni vor să-şi satisfacă cele mai profunde doruri ale sufletului lor nu prin ceea ce poate fi recunoscut cu claritate. Convingerea lor se îndreaptă spre aceea că în afară de ceea ce s-ar putea cunoaşte în lume ar trebui să mai existe ceva care se sustrage cunoaşterii. Cu un straniu spirit de contradicţie, pe care-l ignoră, ei resping, pentru dorurile de cunoaştere cele mai profunde, tot ce „este cunoscut" şi vor să valorifice ceva despre care nu s-ar putea spune că ar fi cunoscut prin cercetarea potrivită lumii naturale. Cine vorbeşte de „ştiinţa ocultă" va face bine să aibă în atenţie că i se opun înţelegeri greşite care vin din partea unor apărători ai unei ştiinţe de acest fel; de la apărători care nu aspiră, de fapt, la cunoaştere, ci la opusul acesteia.
Aceste expuneri se adresează unor cititori care nu-şi pierd imparţialitatea datorită faptului că o expresie face să apară în

diferite împrejurări prejudecăţi. Despre o ştiinţă care într-un sens oarecare trebuie socotită ca fiind „ocultă" (secretă) şi care ar trebui să fie accesibilă numai printr-un dar special al destinului nu va fi vorba aici. Vom fi drepţi faţă de utilizarea expresiei urmărită aici, dacă ne vom gândi la ceea ce are Goethe în vedere când vorbeşte de „taine evidente" existente în fenomenele din natură [1]. Ceea ce rămâne „tainic" în aceste fenomene, neevident atunci când ele sunt percepute numai prin simţuri şi cu raţiunea legată de simţuri, este privit drept conţinut al unui fel de cunoştere suprasensibilă*. Pentru cel care valorifică drept „ştiinţă" numai ceea ce i se revelează prin simţuri şi raţiunii pusă în slujba acestora, este de la sine înţeles că ceea ce se înţelege aici prin „ştiinţa ocultă" nu poate fi ştiinţă. Un astfel de om, dacă ar vrea să se înteleagă pe el însusi, ar trebui să recunoască faptul că el nu respinge o „ştiinţă ocultă" datorită unei aprofundări motivate a acesteia, ci dintr-un sentiment pur personal. Pentru a recunoaşte aceasta este necesar numai să reflectezi la felul în care ia naştere o ştiinţă şi ce importanţă are ea în viaţa umană. Naşterea unei ştiinţe nu o recunoşti datorită obiectului pe care-l are, ci după felul de activitate a sufletului uman care apare în strădania ştiinţifică. Ceea ce trebuie urmărit este comportametul sufletului în timp ce îşi elaborează ştiinţa. Dacă îţi însuşeşti obiceiul de a pune în funcţiune acest fel de activitate numai când se iau în considerare revelaţiile simţurilor, atunci ajungi uşor la părerea că această revelaţie senzorială ar fi esenţialul. În acest caz nu îţi îndrepţi privirea asupra faptului că un anume comportament al sufletului uman a fost utilizat numai pentru revelaţia senzorială. Dar se poate trece peste această autolimitare arbitrară şi, făcând abstracţie de cazul special al utilizării, să prinzi în colimator activitatea ştiinţifică. Acest lucru îl avem în vedere când vorbim aici despre cunoaşterea conţinuturilor nesenzoriale ale lumii ca despre o cunoaştere „ştiinţifică". Asupra *acestor* conţinuturi ale lumii vrea să acţioneze modul de reprezentare umană în acelaşi fel în care acţionează în celălalt caz asupra conţinuturilor ştiinţific-naturaliste ale lumii. Ştiinţa ocultă vrea să se elibereze de modul şi de mentalitatea de cercetare ştiinţific-naturalistă care se menţine, în domeniul ei, în limitele contextului şi desfăşurării faptelor senzoriale, de această aplicare specială, dar ea vrea să se menţină în modul ei specific de gândire. Ea vrea să vorbească despre nesenzorial în acelasi mod în care ştiinţa naturii vorbeşte despre lucrurile sensibile. În timp ce ştiinţa naturii rămâne fixată cu acest mod

de cercetare şi gândire în domeniul senzorial, ştiinţa ocultă vrea să privească activitatea sufletească desfăşurată în legătură cu natura ca pe un fel de autoeducare a sufletului şi să aplice ceea ce şi-a însuşit prin această autoeducare la domeniul nesenzorial. Ea vrea să procedeze în aşa fel încât să nu vorbască de fapt despre fenomenele sensibile ca atare, ci despre conţinuturile nesenzoriale ale lumii aşa cum cercetătorul naturii vorbeşte despre cele ce cad sub simţuri. Ea păstrează dispoziţia sufletească a comportamentului naturalist-ştiinţific în cadrul acestui procedeu, adică tocmai ceea ce face din cunoaşterea naturii o ştiinţă. Din această cauză ea îşi poate îngădui să se numească ştiinţă.

* Admitem că expresia „ştiinţă ocultă" – aşa cum a fost utilizată de autorul acestei cărţi şi în ediţiile anterioare – a fost respinsă tocmai pentru motivul că o ştiinţă nu ar putea avea pentru nimeni ceva „ocult", „tainic". Dacă lucrurile ar fi astfel înţelese, ar fi corect. Numai că nu acesta este cazul. Pe cât de puţin ştiinţa naturii ar putea fi numită o ştiinţă naturală în sensul că ea este proprie oricui „de la natură", tot atât de puţin înţelege autorul prin expresia „ştiinţa ocultă" o ştiinţă „ocultă", ci o ştiinţă care se referă la fenomene ale lumii care sunt neevidente pentru modul de cunoaştere obişnuit, o ştiinţă a ceea ce este neevident, a „tainelor evidente". Totuşi această ştiinţă nu trebuie să fie un secret pentru cei care îi caută cunoştinţele pe o cale corespunzătoare.

Cine meditează asupra importanţei ştiinţei naturii în viaţa umană va înţelege că această importanţă nu se poate epuiza prin însuşirea cunoştinţelor despre natură. Căci aceste cunoştinţe nu pot conduce decât la o trăire a ceea ce sufletul uman *nu este*. Sufletul nu trăieste prin ceea ce omul cunoaşte despre natură, ci în procesul cunoaşterii. Sufletul se vieţuieşte în preocuparea sa cu privire la natură. Ceea ce el elaborează prin această preocupare este altceva decât însăşi ştiinţa despre natură. Este autodezvoltarea realizată prin cunoaşterea naturii. Rolul acestei autodezvoltări, ştiinţa ocultă vrea să îl facă activ în domenii care se află pur şi simplu dincolo de natură. Cel ce se ocupă de ştiinţa ocultă nu vrea să ignore valoarea ştiinţei naturii, ci vrea s-o cunoască mai bine decât cel ce se ocupă de ştiinţa naturii. El ştie că nu poate fonda o ştiinţă fără precizia reprezentării care există în ştiinţa naturii. Dar mai ştie şi că, dacă această rigoare se obţine printr-o pătrundere corectă în spiritul gândirii naturalist-ştiinţifice, ea poate fi păstrată, prin forţa sufletului, pentru alte domenii.

Apare un lucru care poate pune pe gânduri. În observarea naturii, sufletul este condus în măsură mult mai mare de obiectul studiat decât în cazul conţinuturilor lumii ce nu cad sub simţuri. În cazul celor din urmă el trebuie să aibă în măsură mult mai mare capacitatea de a menţine prin impulsuri pur interioare esenţa modului ştiinţific de

reprezentare. Pentru că foarte mulţi oameni cred – în mod inconştient – că această esenţă nu poate fi menţinută decât cu ajutorul firului conducător al fenomenelor naturii, ei sunt înclinaţi să se decidă în acest sens printr-o declaraţie voluntaristă; de îndată ce se părăseşte acest fir conducător, sufletul bâjbâie, cu procedeele sale ştiinţifice, în gol. Astfel de oameni nu au conştientizat specificul acestui mod de a proceda; ei îşi formează judecata din rătăcirile care trebuie să ia naştere când atitudinea ştiinţifică nu a fost suficient întărită în contactul cu fenomenele naturii şi când totuşi sufletul vrea să se ocupe de contemplarea domeniului nesenzorial al lumii. Atunci apare, bineînţeles, multă vorbărie neştiinţifică despre conţinuturile nesenzoriale ale lumii. Dar nu din cauză că o astfel de vorbărie nu poate fi prin esenţa ei ştiinţifică, ci pentru că, în cazul dat, a neglijat o autoeducare ştiinţifică prin observarea naturii.
Cine vrea să vorbească despre ştiinţa ocultă trebuie, în orice caz, pe lângă atenţia acordată celor spuse mai sus să aibă şi un simţ treaz pentru orice rătăcire care ia naştere când se contestă unele lucruri despre tainele revelate ale lumii în lipsa unei atitudini ştiinţifice. Cu toate acestea, nu s-ar ajunge la ceva util, dacă aici, chiar la începutul expunerilor de ştiinţă ocultă, s-ar vorbi despre toate rătăcirile posibile care aduc în sufletul unor persoane pline de prejudecăţi dispreţul pentru orice fel de cercetare în această direcţie, pentru că astfel de persoane, datorită unui număr cu adevărat foarte mare de rătăciri, conchid că întreaga strădanie este nejustificată. Întrucât însă la oamenii de ştiinţă sau la critici cu preocupări ştiinţifice respingerea ştiinţei oculte nu se bazează decât pe amintita vorbire voluntaristă iar referirea la rătăciri nu este decât un pretext (adeseori inconştient), o discuţie cu astfel de adversari ar fi aproape sterilă. Nimic nu-i opreşte de a face obiecţia, desigur, cu totul îndreptăţită, că nu se poate stabili în nici un fel *dinainte* dacă cel care crede că alţii greşesc posedă cu adevărat baza solidă descrisă mai sus. Din această cauză, cel care năzuieşte să ajungă la o ştiinţă ocultă poate doar să prezinte simplu ceea ce crede că-i este îngăduit să spună. Judecata asupra îndreptăţirii lui şi-o pot forma numai alţii, dar numai persoane care pot, evitând orice vorbire voluntaristă, să se ocupe de natura comunicărilor sale referitoare la tainele evidente ale mersului lumii. Oricum, îi incumbă obligaţia de a arăta în ce raport se află cele expuse de el cu alte cuceriri ale ştiinţei şi ale vieţii, ce adversităţi sunt posibile şi în ce măsură adevărul exterior direct al vieţii, perceptibil prin simţuri,

aduce confirmări ale observaţiilor sale. Dar nu ar trebui niciodată să se străduiască să-şi facă prezentările în aşa fel încât ele să acţioneze nu prin conţinutul lor, ci prin arta sa de a convinge.

Împotriva expunerilor ştiinţei oculte se poate auzi adeseori obiecţia: acestea nu dovedesc ceea ce conţin; ele prezintă numai diferite aspecte şi spun că ştiinţa ocultă stabileşte acest lucru. Expunerile următoare vor fi greşit interpretate dacă se va crede că în ele s-ar găsi ceva prezentat astfel. Ceea ce se urmăreşte aici este ca tot ce s-a dezvoltat în suflet prin preocuparea pentru cunoaşterea naturii să fie lăsat să evolueze în continuare, pentru a atrage apoi atenţia că printr-o astfel de evoluţie sufletul întâlneşte faptele suprasensibile. Prin aceasta se pune ca premisă că fiecare cititor care doreşte să pătrundă în cele expuse se va întâlni în mod necesar cu asemenea fapte. În orice caz, apare o deosebire faţă de observarea lucrurilor care aparţin exclusiv domeniului ştiinţei naturii, în momentul în care se păşeşte în domeniul ştiinţei spiritului. În ştiinţa naturii, faptele se află în domeniul sensibilului; prezentatorul ştiinţific consideră că activitatea sufletească se retrage în faţa contextului şi a desfăşurării faptelor sensibile. Prezentatorul ştiinţei spiritului trebuie să aducă această activitate sufletească în prim-plan; pentru că cititorul ajunge la fapte numai dacă îşi însuşeşte în mod corect această activitate sufletească care devine astfel a sa proprie. Asemenea fapte nu sunt prezente înaintea percepţiei umane, ca în ştiinţa naturală, *fără* activitatea sufletească; dimpotrivă, ele pătrund în acestea prin activitate sufletească. Prezentatorul de ştiinţă ocultă pune, aşadar, ca premisă ca cititorul *să caute* faptele împreună cu el. Prezentarea lui se va face în aşa fel încât *să povestească* despre găsirea acestor fapte, iar în felul cum povesteşte să nu predomine arbitrarul, subiectivul, ci simţul ştiinţific educat în cadrul ştiintei naturii. Din această cauză, el va fi nevoit să vorbească despre *mijloacele* prin care se ajunge la o contemplare a nesenzorialului – a suprasensibilului. Cine întreprinde o prezentare în domeniul ştiinţei oculte va recunoaşte repede că prin aceasta se obţin reprezentări şi idei pe care mai înainte nu le-a avut. În felul acesta se ajunge la gânduri noi şi cu privire la ceea ce am spus mai înainte cu privire la esenţa „dovedirii". Ajungi să cunoşti că pentru expunerea naturalistă „dovedirea este ceva adus spre aceasta, într-o oarecare măsură, din afară. Activitatea pe care în gândirea naturalistă sufletul o aplică dovezii, în gândirea din cadrul ştiinţei

spiritului este deja implicată în căutarea faptelor. Acestea nu pot fi găsite dacă însăşi calea spre ele nu este o cale *doveditoare*. Cel ce merge cu adevărat pe această cale a trăit implicit şi ceea ce este doveditor; nimic nu poate fi obţinut printr-o dovadă adăugată din afară. Ignorarea acestui caracter al ştiinţei oculte face să se nască multe înţelegeri eronate.

Orice ştiinţă ocultă trebuie să încolţească din două gânduri care pot prinde rădăcină în fiecare om. Pentru cunoscătorul ştiinţei oculte, aşa cum este el înţeles aici, aceste două gânduri exprimă fapte pe care le poţi trăi, dacă te slujeşti de mijloacele corecte pentru aceasta. Pentru mulţi oameni, chiar şi aceste gânduri înseamnă afirmaţii extrem de vulnerabile, asupra cărora se poate discuta mult în contradictoriu, dacă nu chiar ceva a cărui imposibilitate poate fi „dovedită".

Aceste două gânduri sunt că dincolo de lumea vizibilă există o lume *ascunsă mai întâi* pentru simţuri şi pentru gândirea legată de aceste simţuri şi că omului îi este posibil să pătrundă în această lume ascunsă prin dezvoltarea unor facultăţi care dormitează în el. O astfel de lume ascunsă nu există, spun unii. Lumea pe care o percepe omul prin simţurile sale ar fi singura. Enigmele ei pot fi rezolvate din ea însăşi. Chiar dacă omul, în prezent, este încă departe de aceasta, va veni şi timpul, când se va putea da răspuns tuturor problemelor existenţei, va veni timpul când experienţa senzorială şi ştiinţa ce se sprijină pe aceasta vor putea da aceste raspunsuri.

Nu s-ar putea afirma că nu există o lume ascunsă dincolo de cea vizibilă, spun alţii; dar forţele cunoaşterii umane nu pot pătrunde în această lume. Ele au limite pe care nu le pot depăşi. Poate că nevoia de „credinţă" să poată căuta un refugiu într-o asemenea lume, dar o ştiinţă adevărată care să se sprijine pe fapte sigure nu s-ar putea ocupa de o astfel de lume.

O a treia categorie este aceea care consideră că este un fel de aroganţă ca omul să vrea să pătrundă prin munca sa de cunoaştere într-un domeniu în care trebuie să renunti la „a sti" şi să te mulţumeşti cu „a crede". Apartenenţii la această părere resimt ca un fel de nedreptate când omul slab vrea să pătrundă într-o lume care nu ar putea aparţine decât vieţii religioase.

Se mai invocă şi faptul că tuturor oamenilor le este posibilă o cunoaştere comună a faptelor lumii sensibile, dar cu privire la lucrurile suprasensibile nu intră în discuţie decât părerea personală a fiecăruia şi că nu ar trebui vorbit despre o certitudine valabilă în general în legătură cu aceste probleme.

Alţii susţin alte lucruri.
Poţi ajunge să-ţi fie clar că observarea lumii vizibile pune în faţa omului enigme care nu pot fi rezolvate niciodată din înseşi faptele acestei lumi. Ele nu vor putea fi rezolvate în acest mod nici când ştiinţa acestor fapte va fi progresat la cel mai înalt nivel. Căci faptele vizibile te trimit prin esenţa lor interioară la o lume ascunsă. Cine nu recunoaşte asemenea lucruri se închide faţă de enigmele care se ivesc cu claritate din toate faptele lumii sensibile. El nici *nu vrea* să vadă anumite probleme şi enigme; din această cauză crede că toate problemele pot primi răspuns din faptele care cad sub simţuri. Acele probleme pe care *vrea* să le pună sunt şi cele care, *toate*, pot primi răspuns de la faptele despre care el promite că vor fi descoperite în cursul timpului. Acest lucru poate fi acceptat fără rezerve. Dar de ce ar trebui să aştepte răspuns cu privire la anumite lucruri cel care nu pune întrebări? Cine năzuieşte spre ştiinţa ocultă nu spune nimic altceva decât că, pentru el, aceste întrebări sunt de la sine înţelese şi că ar trebui recunoscute ca o expresie deplin justificată a sufletului omenesc. Ştiinţa nu poate fi totuşi înghesuită din această cauză în anumite limite pentru a interzice omului să pună întrebări libere de prejudecăţi.
Părerii că omul ar avea limite ale puterii de cunoaştere pe care nu le-ar putea depăşi şi care-l obligă să se oprească în faţa unei lumi invizibile trebuie totuşi să i se replice: Nu poate exista nici un dubiu că prin modul de cunoaştere pe care-l înţelege această părere *nu se poate* pătrunde într-o lume invizibilă. Cel care consideră *acest fel* de cunoaştere ca fiind singurul posibil nu poate ajunge la o altă părere decât la aceea că omului îi este interzis să pătrundă într-o lume superioară eventual existentă. Dar se poate spune: Dacă este posibil să dezvolţi şi un alt mod de cunoaştere, acesta poate totuşi conduce în lumea suprasensibilă. Dacă se consideră că acest mod de cunoaştere este imposibil, se ajunge la un punct de vedere din care, orice vorbire despre o lume suprasensibilă pare pură absurditate. Faţă de o judecată liberă de prejudecăţi nu poate exista însă ca motiv pentru o astfel de părere decât acela că pentru cel ce a aderat la ea nu există celălalt fel de cunoaştere. Dar cum poţi să judeci un lucru despre care afirmi că nu-l cunoşti? O gândire liberă de prejudecăţi trebuie să adere la principiul care spune să nu vorbeşti decât *despre ceea ce cunoşti* şi să nu stabileşti nimic despre ceea ce *nu* cunoşti. O astfel de gândire nu poate vorbi decât despre dreptul cuiva de a comunica un lucru pe care l-a aflat, dar nu

despre un drept ca cineva să poată declara imposibil un lucru pe care nu-l ştie sau nu vrea să-l ştie. Nu poţi contesta nimănui *dreptul* de a se ocupa de suprasensibil, dar nu poate exista un motiv ca cineva să facă declaraţii hotărâtoare nu numai asupra a ceea ce *el* poate şti, ci şi asupra a tot ceea ce „un om" *nu* poate şti.

Celor care declară că este o aroganţă să pătrunzi în domeniul suprasensibil o cercetare de ştinţă ocultă trebuie să le dea de gândit asupra faptului că acest lucru este posibil şi că ar comite un păcat împotriva facultăţilor date omului dacă acesta le-ar lăsa să se piardă în loc de a le dezvolta şi de a se sluji de ele.

Cine crede însă că părerile despre lumea suprasensibilă trebuie să aparţină numai simţirii şi opiniei personale contestă generalul în toate fiinţele umane. Este desigur clar că pătrunderea în aceste lucruri ar trebui s-o găsească fiecare pentru el însuşi, este un fapt şi acela că *toţi* acei oameni care înaintează suficient ajung nu la înţelegeri diferite, ci la un acelaşi mod de a vedea. Diferenţa există numai atâta timp cât oamenii vor să se apropie de adevărurile supreme nu pe o cale ştiinţifică, ci prin bunul lor plac. Mai trebuie să acceptăm fără dubii şi faptul că numai acela care vrea să se adapteze specificului acesteia ar putea recunoaşte justeţea căii ocult-ştiinţifice.

Calea spre ştiinţa ocultă o poate găsi fiecare om la momentul potrivit pentru el, dacă recunoaşte prezenţa a ceva ascuns din ceea ce este manifestat sau dacă numai bănuieşte sau presupune că forţele de cunoaştere ar fi capabile de dezvoltare, fiind mânat din propria sa conştienţă la sentimentul că ceea ce este ascuns i s-ar putea dezvălui. Unui om care este condus prin aceste trăiri sufleteşti spre ştiinţa ocultă i se deschide nu numai perspectiva de a găsi răspuns la anumite probleme ale nevoilor sale de cunoaştere, ci şi cu totul altele, astfel încât să devină un învingător a tot ceea ce frânează şi slăbeşte viaţa. Într-un sens superior, când omul se vede constrâns să se întoarcă de la suprasensibil sau să-l conteste, aceasta înseamnă o slăbire a vieţii, ba chiar o moarte sufletească. În anumite condiţii, când un om pierde speranţa că ceea ce este ascuns i s-ar putea revela, el poate ajunge la disperare. Această moarte şi această disperare sunt, în formele lor cele mai variate, în acelaşi timp adversari interiori, sufleteşti ai strădaniilor de a ajunge la ştiinţa ocultă. Ele survin când forţa interioară a omului dispare. Atunci, întreaga forţă a vieţii trebuie să-i fie procurată din afară, în cazul când

aceasta trebuie să ajungă în stăpânirea sa. El conştientizează atunci lucrurile, entităţile şi procesele care ajung la simţurile sale; el le dezmembrează în raţiunea sa. Ele îi provoacă bucurie şi suferinţă; îl mână spre acţiunile pe care le poate înfăptui. Un timp, el o poate duce astfel, totuşi trebuie să ajungă o dată la un moment în care, interior, moare. Căci ceea ce poate să fie extras astfel din lume pentru om se epuizează. Aceasta nu este o afirmaţie care să-şi aibă originea într-o experienţă personală, individuală, ci un lucru care rezultă dintr-o examinare liberă de prejudecăţi a oricărei vieţi omeneşti. Ceea ce te apără de această epuizare este ceea ce este ascuns, ceea ce se află în adâncul lucrurilor. Dacă în om moare forţa de a coborî în aceste adâncuri, atunci şi exteriorul lucrurilor nu se mai dovedeşte a fi stimulator pentru viaţă.

Lucrurile nu stau în nici un caz aşa, în sensul că ele ar privi numai omul individual, numai binele şi suferinţa personală. Tocmai prin observaţii adevărate ale ştiinţei oculte omul ajunge la certitudinea că, dintr-un punct de vedere superior, binele şi suferinţa individuală sunt intim legate de binele şi suferinţa întregii lumi. Există aici o cale pe care omul ajunge la înţelegerea că el adaugă întregii lumi şi tuturor fiinţelor un prejudiciu dacă nu-şi desfăşoară forţele *sale* în mod corect. Dacă omul îşi pustieşte viaţa prin aceea că pierde legătura cu suprasensibilul, atunci el nu distruge numai în interiorul său ceva, a cărui moarte îl poate aduce în final la disperare, ci creează prin slăbiciunea sa o frână pentru dezvoltarea întregii lumi în care trăieşte.

Omul se poate înşela. El se poate dărui credinţei că nu există ceva ascuns, că în ceea ce ajunge la simţurile sale şi la raţiunea sa ar fi cuprins tot ce poate fi prezent de fapt. Dar această amăgire este posibilă numai pentru suprafaţa conştienţei, nu şi pentru profunzirnea acesteia. Sentimentul şi dorinţa nu se asociază acestei credinţe înşelătoare. Ele vor avea nevoie mereu, într-un fel oarecare, de ceva ascuns. Şi când acesta le este sustras, ele îl vor împinge pe om în îndoială, în nesiguranţa vieţii şi chiar în disperare. O cunoaştere care revelează ascunsul este capabilă să învingă orice lipsă de speranţă, orice nesiguranţă în viaţă, orice disperare, pe scurt, tot ceea ce slăbeşte viaţa individului şi-l împiedică să-şi joace rolul în evoluţia generală.

Acesta este rodul frumos al cunoştinţelor ştiinţei oculte, că poate da satisfacţie forţei şi solidităţii vieţii şi nu numai dorinţei de a şti. Izvorul din care astfel de cunoştinţe iau forţă pentru muncă, siguranţă pentru viaţă este inepuizabil. Nimeni

dintre cei care au ajuns o dată cu adevărat la acest izvor nu va pleca, în cazul refugierii repetate în acesta, fără a fi întărit.

Există oameni care nu vor să ştie nimic despre astfel de cunoştinţe deoarece văd în cele spuse ceva nesănătos . Pentru suprafaţa şi exteriorul vieţii astfel de oameni au întru totul dreptate. Ei nu vor să ştie ştirbit ceea ce oferă viaţa în aşa-numitul ei adevâr. Ei văd o slăbiciune în faptul că omul se întoarce de la adevăr şi îşi caută mântuirea într-o lume ascunsă care pentru ei este totuna cu o lume fantastică, produs al visului. Dacă vrei să nu cazi printr-o astfel de căutare în domeniul ştiintei oculte într-o reverie şi slăbiciune bolnăvicioasă, trebuie să recunoaşti ceea ce este parţial justificat în astfel de obiecţii. Căci ele se bazează pe o judecată sănătoasă care însă nu conduce la un adevăr întreg, ci la o jumătate de adevăr datorită faptului că nu pătrunde în adâncul lucrurilor, ci se opreşte la suprafaţa lor. Dacă o strădanie spre cunoaşterea suprasensibilă ar fi de aşa natură încât să slăbească viaţa şi să-l aducă pe om la renunţarea la adevărul adevărat, atunci astfel de obiecţii ar fi desigur destul de puternice pentru a sustrage direcţiei spirituale baza de sprijin.

Dar şi împotriva acestor păreri strădaniile ştiinţei oculte nu ar merge pe calea corectă, dacă ar vrea să se „apere" în sensul obişnuit al cuvântului. Şi aici ele nu pot să vorbească decât prin valoarea ce poate fi recunoscută de orice om liber de prejudecăţi, când ele fac să devină sensibil modul în care intensifică forţa de viaţă a celui care li se adaptează în sensul corect. Aceste strădanii nu pot înstrăina omul de lume, nu-l pot transforma într-un visător; ele întăresc omul prin acele izvoare de viaţă în care el îşi are originea în ceea ce priveşte partea sa sufletesc-spirituală.

Omului i se mai pun în cale şi alte piedici pentru înţelegere când se apropie de năzuinţele ştiinţei oculte. Este, de fapt, principial adevărat că cititorul găseşte în prezentările ştiinţei oculte o descriere a trăirilor sufleteşti prin urmărirea cărora el se poate mişca spre conţinuturile suprasensibile ale lumii. Numai că, în practică, aceasta trebuie să fie vieţuită totuşi ca un fel de ideal. Cititorul trebuie să preia la început un număr mai mare de experienţe suprasensibile pe calea unor comunicări pe care el însuşi încă nu le trăieşte. Acest lucru nu poate fi altfel, şi aşa va fi şi cu această carte. Se va descrie ceea ce autorul crede a şti despre esenţa omului, despre comportamentul acestuia la naştere şi moarte şi, în starea lipsită de corp, în lumea spirituală; apoi se prezintă evoluţia Pământului şi a umanităţii. Ar putea părea astfel că s-ar

impune premisa că un număr de pretinse cunoştinţe ar fi prezentate ca dogme pentru care s-ar cere credinţă bazată pe autoritate. Totuşi nu aşa stau lucrurile. Ceea ce poate fi cunoscut din conţinuturile suprasensibile ale lumii trăieşte în prezentator ca un conţinut sufletesc viu; şi dacă începi să trăieşti în acest conţinut sufletesc, această trăire aprinde în sufletul propriu impulsurile care conduc la faptele suprasensibile corespunzătoare. Citirea cunoştinţelor ştiinţei oculte determină o altfel de trăire decât aceea care însoteste comunicarea unor fapte din domeniul sensibilului. Dacă citeşti comunicări despre lumea sensibilă citeşti, de fapt, *despre* aceasta. Dacă citeşti comunicări despre lucruri suprasensibile în sensul corect, atunci pătrunzi în ele, trăind în curentul existenţei spirituale. O dată cu preluarea rezultatelor se preia şi propria cale interioară. Este adevărat că ceea ce vrem să spunem aici nu este observat de cititor la început. Intrarea în lumea spirituală este imaginată mult prea asemănător cu o trăire sensibilă şi astfel se află că este prea asemănător procesului gândirii ceea ce se vieţuieşte la citirea despre această lume. Dar în adevărata preluare prin intermediul gândirii te afli deja în această lume şi trebuie doar să te lămureşti asupra faptului că ai trăit deja în mod neobservat ceea ce ai considerat că ai obţinut numai prin intermediul gândurilor. Vei obţine claritate deplină asupra naturii reale a acestei trăiri atunci când vei realiza practic ceea ce este descris în partea a doua (ultima) a acestei cărţi, drept „calea" spre cunoştinţele suprasensibile. S-ar putea crede că exact opusul este corect: ar trebui descrisă mai întâi „calea". Dar lucrurile nu stau astfel. Pentru cel care urmăreşte să pătrundă în lumea suprasensibilă numai prin „exerciţii", fără a-şi îndrepta privirea sufletească asupra anumitor fapte ale lumii suprasensibile, această lume rămâne ceva nedeterminat, un haos care se amplifică. El învaţă să se adapteze acestei lumi într-un mod oarecum naiv, în timp ce se instruieşte asupra anumitor fapte ale acesteia şi apoi îşi dă seama pe deplin conştient, părăsind atitudinea naivă, cum ajunge el însuşi la trăiri asupra cărora a obţinut comunicări. Când pătrunzi în prezentări ale ştiinţei oculte, te convingi că o cale sigură spre cunoaşterea suprasensibilă nu poate fi decât aceasta. De asemenea, vei recunoaşte şi faptul că toate părerile despre o acţionare a cunoştinţelor suprasensibile, la început ca dogme prin forţa sugestiei, sunt nefondate. Căci conţinutul acestor cunoştinţe se obţine în cadrul unei vieţi sufleteşti de aşa natură încât îi suprimă orice forţă pur sugestivă şi-i dă doar

posibilitatea de a vorbi pe aceeaşi cale celuilalt, cale pe care îi vorbesc toate adevărurile care se adresează judecăţii sale ponderate. Faptul că, la început, celălalt nu observă cum trăieşte în lumea spirituală nu se datorează unei preluări prin sugestie neprecautä, ci fineţii şi neobişnuitului trăirii din timpul lecturii. În felul acesta, prin prima preluare a comunicărilor aşa cum sunt date în prima parte a acestei cărţi, devii mai întâi un *cunoscător asociat* al lumii suprasensibile; prin expunerea practică a structurilor sufleteşti, cuprinse în partea a doua, devii cunoscător independent al acestei lumi.

Potrivit spiritului şi a sensului *adevărat*, nici un om de ştiinţă veritabil nu va putea găsi o contradicţie între ştiinţa sa construită pe faptele lumii sensibile şi modul cum se cercetează lumea suprasensibilă. Acel om de ştiinţă se foloseste de anumite instrumente şi metode. El îşi construieşte uneltele prin prelucrarea materialului oferit de „natură" . Modul de cunoaştere suprasensibilă se foloseşte şi el de un instrument. Numai că acesta este însuşi omul. Dar şi acest instrument trebuie mai întâi ajustat pentru cercetarea superioară. În el trebuie transformate capacităţile şi forţele date de „natură" fără colaborarea omului în altele, superioare. Prin aceasta însuşi omul se poate face instrument pentru cercetarea lumii suprasensibile.

NOTE

1. „Există tot atâtea taine evidente pentru că sentimentul acestora intră în conştienţa puţinor oameni, iar aceştia, temându-se să nu-şi dăuneze lor sau altora, nu lasă să ajungă o explicaţie a acestora până la expresia verbală". Scrisoare către Ch.L.F. Schultz din 20 noiembrie 1821; *Operele lui Goethe*, ediţie Weimar, 1906.

FIINŢA UMANĂ

În abordarea omului din punctul de vedere al cunoaşterii suprasesibile se manifestă ceea ce este caracteristic, în general, acestui mod de cunoaştere. El se bazează pe recunoaşterea „tainei evidente" în entitatea umană proprie. Pentru simţuri şi pentru raţiunea ce se bazează pe acestea este accesibilă numai o parte din ceea ce cuprinde cunoaşterea suprasensibilă a entităţii umane, şi anume *corpul fizic*. Pentru a lumina noţiunea de corp fizic trebuie să ne îndreptărn atenţia asupra fenomenului care acoperă ca o mare enigmă orice observare a vieţii: asupra morţii şi, în legătură cu aceasta, asupra regnului mineral care poartă întotdeauna în sine moartea. Prin aceasta facem referire la fapte a căror

explicaţie este posibilă numai prin cunoaştere suprasensibilă şi cărora trebuie să le dedicăm o parte importantă a acestei scrieri. Aici însă trebuie să dăm pentru început numai unele reprezentări orientative.

În cadrul lumii manifestate, corpul uman fizic este partea din om în care acesta este la fel cu lumea minerală. Dimpotrivă, ceea ce deosebeşte pe om de mineral nu poate să fie socotit corp fizic. Pentru o observare lipsită de prejudecăţi este important înainte de orice faptul că ceea ce rămâne din entitatea umană atunci când survine moartea este de aceeaşi natură cu lumea minerală. Ne putem referi la cadavru ca la acea parte din om care, după moarte, este supus unor procese care se găsesc în regnul lumii minerale. Se poate afirma în mod categoric faptul că în acest mădular al entităţii umane, în cadavru, sunt active aceleaşi forţe şi substanţe ca în domeniul mineral; dar, nu mai puţin, trebuie subliniat că o dată cu moartea începe pentru acest corp fizic şi descompunerea. Este justificat şi să spunem: Cu siguranţă, în corpul uman fizic sunt active aceleaşi substanţe şi forţe ca în mineral, dar activitatea lor este supusă în timpul vieţii unei puteri superioare. Ele acţionează ca în lumea minerală abia atunci când trupul a intrat în moarte. Atunci ele apar aşa cum trebuie să existe în entitatea lor proprie, şi anume ca agenţi de desfiinţare a formei corpului fizic.

Astfel, în om trebuie separat net ceea ce este manifestat de ceea ce este ascuns. Căci în timpul vieţii ceva ascuns trebuie să ducă o luptă continuă împotriva substanţelor şi forţelor regnului mineral din corpul fizic. Dacă această luptă încetează, apare activitatea minerală. – Cu aceasta am ajuns la punctul în care trebuie să intervină ştiinţa suprasensibilului. Ea trebuie să caute ceea ce poartă lupta amintită, adică tocmai ceea ce este ascuns observării senzoriale; ceea ce este accesibil numai pentru observarea suprasensibilă. Despre modul în care se ajunge ca acest lucru „ascuns" să-i devină omului la fel de evident ca fenomenele sensibile pentru ochi vom vorbi într-o altă parte a acestei scrieri. Aici trebuie însă să descriem ceea ce se dezvăluie observării suprasensibile.

S-a mai spus că pentru om comunicările privind calea pe care se poate ajunge la vederea superioară pot fi importante numai atunci când el s-a familiarizat mai întâi, prin simplă povestire, cu ceea ce dezvăluie cercetarea suprasensibilă. Căci în acest domeniu se poate *înţelege* şi ceea ce încă *nu poate fi observat*. Calea cea bună pentru a ajunge la clarvedere este cea care pleacă de la înţelegere.

Chiar dacă acel lucru ascuns care conduce în corpul fizic lupta împotriva degradării poate fi observat numai prin clarvedere, el apare la suprafaţă şi pentru forţa de judecată care se limitează la ceea ce este manifest. Aceste activităţi se exprimă în *forma* în care în timpul vieţii sunt interconectate substanţele şi forţele corpului fizic. Această formă dispare treptat şi corpul fizic devine o parte a lumii minerale după ce s-a instalat moartea. Vederea suprasensibilă poate însă observa ca mădular independent al entităţii umane ceea ce împiedică în timpul vieţii substanţele şi forţele fizice de a-şi urma căile proprii care conduc la desfiinţarea corpului fizic. Să numim acest mădular independent „corpul eteric" sau „corpul vieţii". Pentru a evita de la început infiltrarea unor înţelegeri greşite, trebuie să luăm în considerare două aspecte legate de aceste denumiri ale unui al dolea mădular al etităţii umane. Cuvântul „eter" se foloseşte aici în alt sens decât ce1 din fizica actuală. Aceasta înţelege prin eter mediul în care se propagă lumina. Aici însă cuvântul eter trebuie limitat în sensul care rezultă din cele expuse mai sus. El trebuie să fie folosit pentru ceea ce este accesibil vederii superioare şi care nu se lasă recunoscut pentru observarea senzorială decât prin efectele sale, şi anume prin aceea că el poate da o anumită formă sau contur substanţelor şi forţelor minerale prezente în corpul fizic. Nici cuvântul „corp" nu trebuie înţeles în mod eronat. În denumirea lucrurilor superioare ale existenţei trebuie folosite cuvintele limbii obişnuite. Iar acestea exprimă pentru observarea senzorială numai ceea ce este sensibil. În sensul senzorial, „corpul eteric" nu este nimic corporal, oricât de subtil am putea să ne reprezentăm acest lucru*.

* Autorul acestei cărţi a expus în ***Teosofia*** sa faptul că prin denumirile „corp eteric", „corp al vieţii" nu se poate înlocui pur şi simlu concepţia veche despre „forţa vitală", depăşită prin evoluţia ştiinţei naturii.

Vorbind despre domeniul suprasensibilului ajungem la menţionarea acestui „corp eteric" sau „corp al vieţii"; atingem astfel punctul în care trebuie să facem faţă opoziţiei unor păreri contemporane. În vremea noastră, evoluţia spiritului uman a condus la situaţia în care a vorbi despre un astfel de mădular al entităţii umane trebuie privit ca ceva neştiinţific. Modul de reprezentare materialist a ajuns la ideea că în corpul viu nu se poate vedea nimic altceva decât o asamblare a unor substanţe şi forţe, aşa cum se găsesc şi în corpul neviu, adică în mineral. Singura deosebire ar fi că asamblarea în cazul viului ar fi mai complicată decât în cazul neviului. Şi în ştiinţa curentă până nu de mult existau păreri diferite. Cine urmăreste scrierile unor oameni de ştiinţă serioşi din prima

jumătate a secolului al XIX-lea, se lămureşte că atunci unii adevăraţi „cercetători ai naturii" erau conştienţi că în corpul viu mai există şi altceva decât în mineralul neviu. S-a vorbit despre o „forţă vitală". De fapt, această „forţă vitală" nu este reprezentată în modul prezentat mai sus prin denumirea de „corp al vieţii", dar la baza reprezentării respective există totuşi presimţirea că aşa ceva ar exista. Această „forţă vitală" era imaginată ca fiind ceva ce se adaugă substanţelor şi forţelor fizice în mod asemănător cu forţa magnetică care se leagă cu fierul pur din magnet. Apoi a venit timpul în care această „forţă vitală" a fost elimintă dintre achiziţiile ştiinţei. Se dorea rezolvarea tuturor problemelor cu simplele cauzalităţi fizice şi chimice. În prezent, la unii gânditori ai ştiinţei naturii s-a produs în această privinţă un reviriment. Se admite, de pe anurnite poziţii, că acceptarea a ceva asemănător „forţei vitale" nu ar fi chiar total absurdă. Totuşi, un asemenea „om de ştiinţă" care coboară la o astfel de idee nu ar vrea să aibă nici o legătură cu concepţia prezentată aici cu privire la „corpul vieţii". Dacă am vrea să facem o discuţie pe baza unei astfel de concepţii plecând de la punctul de vedere al cunoaşterii suprasensibile, nu am ajunge, de regulă, la nimic concludent. Proberna acestei cunoaşteri va fi să recunoască realitatea că modul de reprezentare materialist este un fenomen însoţitor necesar al marelui progres al ştiinţei naturii din vremea noastră. Acest progres se bazează pe o extraordinară rafinare a mijloacelor de observare senzorială. Se află în esenţa omului faptul că în cadrul unei evoluţii el aduce de fiecare dată la un anumit grad de perfecţiune unele capacităţi izolate pe seama altora. Observarea senzorială precisă, care a fost dezvoltată în măsură atât de mare de către ştiinţa naturii, trebuia să estompeze grija pentru acele facultăţi umane care conduc în „lumile ascunse". Dar ajungern din nou la o vreme în care această grijă devine necesară. Dar ceea ce este ascuns nu se recunoaşte prin combaterea raţionamentelor care rezultă din contestarea chiar cu o consecvenţă perfect logică, ci prin faptul că se expune acest ascuns în lumina corectă. Atunci el va fi recunoscut de cei pentru care „a venit timpul".

Aceste lucruri trebuiau spuse aici, pentru a nu se accepta premisa necunoaşterii punctelor de vedere ale ştiinţei naturii atunci când vorbim de un „corp eteric", care în anumite cercuri este considerat ca ceva cu totul fantastic.

Aşadar, acest corp eteric este un al doilea mădular component al entităţii umane. Pentru cunoaşterea suprasensibilă, acesta

are un grad de realitate superior celui al corpului fizic. Abia în părţile următoare ale acestei lucrări vom putea face o descriere a felului cum îl vede cunoaşterea suprasensibilă, atunci când va deveni evident în ce sens trebuie privite astfel de descrieri. În mod provizoriu, este suficent dacă spunem că acest corp eteric pătrunde tot corpul fizic şi că trebuie considerat ca un fel de arhitect al acestuia. Toate organele sunt menţinute în forma lor prin curenţii şi mişcările corpului eteric [1]. La baza inimii fizice se află o „inimă eterică", la baza creierului fizic un „creier eteric" etc. În sine, corpul eteric este structurat ca cel fizic, dar mai complicat, iar în el totul se află într-o curgere vie încrucişată, în timp ce în corpul fizic sunt prezente părţi separate.

Omul are acest corp eteric în comun cu plantele, după cum corpul fizic îl are în comn cu lumea minerală. Orice are viaţă are şi un corp eteric propriu.

De la corpul eteric, contemplarea suprasensibilă urcă la un alt mădular al entităţii umane. Pentru formarea unei reprezentări a acestui mădular ea face trimitere la fenomenul somnului, aşa cum în cazul corpului eteric făcea trimitere la moarte. Orice activitate umană se bazează pe activitatea din starea de veghe, în măsura în care se ia în considerare ceea ce este manifestat. Această activitate este însă posibilă numai dacă omul îşi procură din starea de somn, în mod mereu înnoit, întărirea forţelor sale epuizate. Acţionarea şi gândirea dispar în somn, orice suferinţă, orice plăcere dispar pentru viaţa conştientă. La trezirea omului din lipsa de conştienţă a somnului, forţele conştiente apar la suprafaţă ca din fântâni ascunse, tainice. Aceeaşi conştienţă este cea care la adormire se cufundă în adâncurile întunecate şi cea care urcă din nou la trezire. Ceea ce trezeşte mereu viaţa din starea de inconştienţă este, în sensul cunoaşterii suprasensibile, cel de al treilea mădular al entităţii umane. Îl putem numi „corpul astral". Aşa cum corpul fizic nu-şi poate menţine forma prin substanţele şi forţele minerale, ci pentru acestă menţinere el trebuie să fie străbătut de corpul eteric, tot astfel forţele corpului eteric nu se pot strălumina ele însele cu lumina conştienţei. Un corp eteric lăsat în voia lui ar trebui să se găsească permanent în starea de somn. Se poate spune şi că ar putea întreţine în corpul fizic numai o existenţă vegetală. Un corp eteric treaz este străluminat de un corp astral. Pentru observarea cu ajutorul simţurilor acţiunea corpului astral dispare când omul se afundă în somn. Pentru observaţia suprasensibilă el mai rămâne prezent; numai că apare separat

de corpul eteric sau îndepărtat din acesta. Observaţia sensibilă nu are a face cu corpul astral, ci numai cu efectele sale în manifestare. Şi astfel de efecte nu sunt prezente nemijlocit în timpul somnului. În acelaşi sens în care omul are în comun corpul său fizic cu mineralele şi corpul său eteric cu plantele, în ceea ce priveşte corpul său astral el este de aceeaşi natură cu animalele. Plantele se află într-o permanentă stare de somn. Cine nu judecă cu exactitate aceste probleme poate cădea uşor pradă erorii de a atribui un fel de conştienţă şi plantelor, aşa cum o au animalele şi omul în starea de veghe. Dar acest lucru nu este posibil decât dacă îţi faci o reprezentare neclară despre conştienţă. Atunci se spune că, dacă exerciţi asupra plantei o excitaţie exterioară, ea ar realiza anumite mişcări ca şi animalul. Se vorbeşte de *sesibilitatea* anumitor plante, care, de exemplu, îşi strâng frunzele când asupra lor acţionează anumite forţe exterioare. Totusi, faptul că o fiinţă manifestă la o acţiune o anumită reacţie nu este o caracteristică a conştienţei, ci a faptului că fiinţa trăieşte în interiorul ei ceva care se adaugă ca ceva nou simplei reacţii. Altfel s-ar putea vorbi de conştienţă şi în cazul în care o bucată de fier se dilată sub influenţa căldurii. Conştienţa ar fi prezentă numai când fiinţa ar trăi sub influenţa căldurii o durere interioară.

Al patrulea mădular al entităţii sale, pe care cunoaşterea suprasensibilă trebuie să-l atribuie omului, el nu-l mai are în comun cu lumea sa ambientală manifestată. Este ceea ce-l deosebeste de celelalte fiinţe vii, ceea ce îi conferă poziţia de cunună a creaţiei ce-i aparţine în primul rând lui. Cunoaşterea suprasensibilă formează o reprezentare a acestui mădular nou al entităţii umane, prin specificarea faptului că şi în cadrul trăirilor treze mai există o deosebire esenţială. Această deosebire se evidenţiază imediat, dacă omul îşi îndreaptă atenţia asupra faptului că în starea de veghe, pe de o parte, se află permanent în centrul unor trăiri care trebuie să vină şi să treacă, iar, pe de altă parte, că el are şi trăiri la care nu se întâmplă aceasta. Acest lucru iese cu deosebită pregnanţă în evidenţă dacă se compară trăirile omului cu cele ale animalelor. Animalul trăieşte influenţele lumii înconjurătoare şi devine conştient de foame şi de sete, sub influenta căldurii şi a frigului, a durerii sau a plăcerii, sub influenţa unor procese ale corpului său care se desfăşoară cu regularitate. Viaţa omului nu se epuizează prin astfel de trăiri. El poate dezvolta pofte, dorinţe care depăşesc aceste limite. La animal s-ar putea verifica de fiecare dată, dacă ar exista posibilitatea

de a merge suficient de departe, unde există un prilej de acţiune sau de simţire, în afara sau în interiorul corpului. La om nu este cazul. El poate genera dorinţe şi pofte a căror geneză nu este nici în interiorul nici în exteriorul trupului. Tuturor aspectelor care se înscriu în acest dorneniu trebuie să le recunoaştem o sursă specială, pe care, în sensul ştiinţei suprasensibilului, o putem vedea în „eul" omului. Din această cauză putem să ne referim la „eu" ca la al patrulea mădular al entităţii umane. Dacă ar fi lăsat în voia lui, în corpul astral ar apărea plăcerea şi durerea, senzaţiile de foame şi de sete; ceea ce nu ar apărea ar fi sentimentul că în toate acestea există ceva care rămâne. Nu numim aici „eu" ceea ce rămâne ca atare, ci ceea ce trăieşte acest lucru care rămâne. În acest domeniu, noţiunile trebuie înţelese foarte precis, pentru a se evita orice fel de interpretări greşite. Cu conştientizarea a ceva durabil, remanent în succesiunea trăirilor interioare încep zorile „sentimentului eului". Nu faptul că o fiinţă resimte, de exemplu, foamea, îi poate da un sentiment al eului. Starea de foame se instalează atunci când prilejurile reînnoite pentru foame se impun fiinţei în cauză. El se repede atunci la hrană tocmai pentru că aceste prilejuri sunt prezente. Sentimentul eului survine abia când nu numai aceste prilejuri mână spre hrană, ci când la o săturare anterioară a luat naştere o plăcere şi a rămas conştienţa acestei plăceri, astfel încât nu numai trăirea actuală a foamei, ci şi *trecutul* plăcerii îl mână pe om spre aliment. Aşa cum se descompune corpul fizic când corpul eteric nu-l mai menţine, aşa cum corpul eteric cade în inconştienţă când nu este străluminat de corpul astral, tot aşa şi corpul astral ar trebui să lase ceea ce este trecut să se afunde în *uitare*, dacă acesta nu ar fi salvat de eu în actualitate. Ceea ce pentru corpul fizic este moartea, pentru corpul eteric somnul, este pentru corpul astral *uitarea*. Se poate spune şi că *viaţa* este proprie corpului eteric, *conştienţa* corpului astral, iar *amintirea* eului.[Obs.1]

Mai uşor decât a cădea în eroarea de a-i atribui plantei o conştienţă, se poate cădea în aceea de a vorbi despre amintire la animal. Este uşor să ne gândirn la amintire când câinele îşi recunoaşte stăpânul pe care poate nu l-a văzut de un timp destul de îndelungat. În realitate, totuşi, o astfel de recunoaştere nu se bazează pe amintire, ci pe cu totul altceva. Câinele simte o anumită atracţie faţă de stăpânul său. Aceasta pleacă de la entitatea celui din urmnă. Această entitate îi face plăcere câinelui atunci când stăpânul este prezent. Şi prezenţa stăpânului este un prilej de reînnoire a plăcerii. Amintire însă

nu există decât atunci când o fiinţă resimte nu numai trăirile prezente, ci când păstrează pe cele trecute. S-ar putea chiar accepta această realitate şi a cădea totuşi în eroarea de a crede că animalul are totuşi amintiri. S-ar putea spune: El este mâhnit când stăpânul său îl părăseşte, aşadar îi rămâne amintirea lui. Prin convieţuirea cu stăpânul, pentru câine prezenţa acestuia devine necesitate şi din această cauză el resimte absenta lui în mod asemănător cu felul în care simte foamea. Cine nu face asemenea deosebiri nu va înţelege în mod clar relaţiile reale cu viaţa.

Datorită anumitor prejudecăţi, se va obiecta acestei expuneri că, totuşi, nu se poate şti dacă la animal există sau nu ceva asemănător amintirii umane. Această obiectie se datorează numai observaţiei spontane, neinstruite. Cine poate observa însă cu adevărat, conform cu semnificaţia lucrurilor, cum se comportă animalul în legătură cu trăirile sale, observă deosebirea dintre acest comportarnent şi cel al omului. Şi el se lămureşte că animalul se comportă în mod corespunzător cu absenţa amintirii. Pentru observaţia suprasensibilă acest lucru este în mod incontestabil clar. Totuşi, ceea ce ajunge nemijlocit la conştienţă în cazul observaţiei suprasensibile poate fi recunoscut şi prin percepţia senzorială şi datorită pătrunderii acesteia cu gândire, datorită efectelor sale în acest domeniu. Când se spune că omul ştie despre amintirea sa printr-o observare sufletească interioară, pe care totuşi nu ar putea-o face la animal, o astfel de afirmaţie are la bază o eroare fatală. Ceea ce are a-şi spune omul despre capacitatea sa de amintire, el nu poate s-o preia de la observarea sufletească interioară, ci numai de la ceea ce trăişte în atitudinea sau comportarea sa faţă de obiectele şi procesele lumii exterioare. El realizează aceste trăiri cu sine însuşi şi cu un alt om sau chiar cu alte animale într-un mod absolut identic. Este numai o aparenţă care-l orbeşte pe om, atunci când el crede că ar aprecia prezenţa amintirii numai prin observare interioară. Forţa care se află la baza amintirii poate fi numită interioară; părerea în legătură cu această forţă se obţine chiar şi pentru propria persoană prin privirea asupra legăturii vieţii cu lumea exterioară. Iar această legătură poate fi apreciată la fel, atât cu privire la propria persoană cât şi la animal. Referitor la astfel de lucruri, psihologia noastră curentă suferă datorită reprezentărilor sale total neinstruite, inprecise şi în mare măsură eronate datorită greşelilor de observare.

Pentru eu, amintire şi uitare înseamnă ceva întru totul asemănător cu starea de veghe şi cea de sornn pentru corpul astral. Aşa cum somnul face să dispară grijile şi supărările zilei, tot astfel uitarea întinde un văl peste experienţele rele ale vieţii şi prin aceasta stinge o parte a trecutului. Aşa cum somnul este necesar pentru a fortifica forţele de viaţă epuizate, omul trebuie să şteargă anumite părţi ale trecutului său din amintire dacă trebuie să facă faţă liber şi neîngrădit de prejudecăţi unor trăiri noi. Dar tocmai prin uitare îi creşte forţa pentru conştientizarea noului. Gândiţi-vă la fapte ca învăţarea scrisului. Toate detaliile pe care copilul trebuie să le parcurgă trăindu-le, pentru a învăţa să scrie, se uită. Ceea ce rămâne este facultatea de a scrie. Cum ar putea scrie omul, dacă de fiecare dată când pune peniţa pe hârtie i-ar urca în suflet, ca amintiri, toate trăirile etapelor ce au trebuit să fie parcurse la învătarea scrisului.

Amintirea are mai multe trepte. Cea mai simplă formă a amintirii este când omul percepe un obiect şi când, întorcându-se apoi de la obiect, el poate retrezi reprezentarea acestuia. Acestă reprezentare omul şi-a format-o în timpul în care percepea obiectul. S-a derulat aici un proces între corpul astral şi eu. Corpul astral a făcut conştientă impresia exterioară a obiectului. Totuşi, conştientizarea obiectului nu ar dura decât atât timp cât acesta este prezent, dacă eul nu ar prelua în sine informaţia şi nu ar transforma-o în proprietatea sa. Aici, în acest punct, vederea suprasensibilă separă corporalul de sufletesc. Se vorbeşte de *corp astral* atât timp cât se are în vedere naşterea conştienţei despre un obiect prezent. Ceea ce dă însă durată informaţiei este numit *suflet*. Din cele spuse se vede însă cât de strâns legat de corpul astral este, în om, acea parte a sufletului care conferă durată informaţiei conştientizate. Ambele sunt într-o oarecare măsură reunite într-un mădular al entităţii umane. Din această cauză şi această uniune poate fi numită corp astral. Dacă se doreşte o denumire precisă, se poate vorbi despre corpul astral numindu-l *corp sufletesc* şi despre suflet, în măsura în care este unit cu acesta, numindu-l *suflet al senzaţiei*.

Eul urcă la o treaptă superioară a entităţii sale când îşi dirijează activitatea asupra a ceea ce a transformat conştientizarea obiectelor în proprietate a sa. Aceasta este activitatea prin care eul se degajează tot mai mult de obiectele percepţiei pentru a lucra în propria sa proprietate. Partea de suflet căreia îi revine aceasta poate fi numită *sufletul raţiunii*. Atât sufletului senzaţiei cât şi sufletului raţiunii le este propriu

faptul că lucrează cu ceea ce ele obţin de la obiectele percepute prin simţuri şi a căror amintire o păstrează. Aici sufletul este cu totul dăruit către ceea ce pentru el este un exterior. Tot din exterior a primit şi ceea ce, prin amintire, el devine proprietatea sa. Dar sufletul poate trece dincolo de toate acestea. El nu este numai suflet al senzaţiei şi suflet al raţiunii. Vederea suprasensibilă poate forma cel mai uşor o reprezentare a acestei treceri dincolo de limitele menţionate dacă se referă la un fapt simplu, care trebuie însă apreciat în semnificaţia lui cuprinzătoare. Este vorba despre faptul că în tot cuprinsul limbii există un singur nume care potrivit esenţei sale se deosebeşte de toate celelalte nume. Acesta este numele „eu". Oricare alt nume poate fi atribuit de *oricare* om obiectului sau fiinţei corespunzătoare. „Eu" ca denumire a unei fiinţe are un sens numai dacă această fiinţă îşi atribuie singură această desemnare. Niciodată la urechea unui om nu poate veni din afară desemnarea „eu" ca fiind denumirea sa; numai fiinţa însăşi o poate folosi pentru sine. „Eu sunt un eu numai pentru mine; pentru oricine altcineva eu sunt un tu; şi oricine altcineva este pentru mine un tu". Acest fapt este expresia exterioară a unui adevăr de o adâncă importanţă. Fiinţa propriu-zisă a eului este independentă de orice lucru exterior; *din această cauză* numele său nu poate fi dat nici unui lucru exterior. Acele confesiuni religioase care şi-au păstrat în mod conştient legătura cu vederea suprasensibilă numesc desemnarea „eu", „numele inexprimabil al lui Dumnezeu". Căci atunci când se foloseşte această expresie se face trimitere tocmai la ceea ce am spus mai sus. Nimic exterior nu are acces la acea parte a sufletului uman pe care o focalizăm acum. Aici se află „sfinţenia ascunsă" a sufletului. Numai o fiinţă al cărei suflet este de acelaşi fel poate avea acces aici. „Dumnezeul, care locuieşte în om, vorbeşte atunci când sufletul se recunoaste ca eu". Asa cum sufletul senzaţiei şi sufletul raţiunii trăiesc în lumea exterioară, tot aşa şi un al treilea mădular al sufletului se afundă în divinitate, atunci când el ajunge la această conştientizare sau percepţie de sine.
Poate lua naştere uşor o înţelegere greşită a acestor lucruri dacă s-ar considera că astfel de concepţii ar declara eul şi pe Dumnezeu ca fiind acelaşi lucru. Dar ele nu afirmă că eul ar fi Dumnezeu, ci numai că eul ar fi de aceeasi natură şi fiinţă cu divinitatea. Oare afirmă cineva că picătura de apă preluată din mare ar fi marea atunci când spune: Picătura este de aceeaşi esenţă sau substanţă cu marea? Dacă se doreste cu tot dinadinsul să se utilizeze o comparaţie, se poate spune: Ca

raportul dintre picătură şi mare este şi raportul dintre eu şi divinitate. Omul poate găsi în sine ceva divin pentru că fiinţa sa primordială este preluată din divinitate. În felul acesta, omul atinge prin acest al treilea mădular sufletesc cunoaştere interioară despre sine aşa cum prin corpul astral el obţine o cunoaştere a lumii exterioare. Din această cauză ştiinţa ocultă numeşte acest al treilea mădular al sufletului şi *sufletul conştienţei*. Şi, în sensul ei, sufletescul este alcătuit din trei mădulare: sufletul senzaţiei, sufletul raţiunii şi sufletul conştienţei, aşa cum şi corporalul este alcătuit din trei mădulare, corpul fizic, corpul eteric şi corpul astral.
Greşeli de observare psihologică asemănătoare celor pe care le-am discutat deja privitor la aprecierea capacităţii de a-şi aminti fac dificilă şi înţelegerea corectă a etităţii „eu". Unele aspecte despre care se crede că sunt înţelese şi că ar anula cele spuse mai sus în această privinţă sunt de fapt o confirmare a acestora. Un astfel de caz îl reprezintă observaţiile făcute de Eduard von Hartmann [3] la pagina 55 şi următoarele ale cărţii sale *Compendiu al psihologiei*, privitor la eu: „În primul rând conştienţa de sine este mai veche decât cuvântul eu. Pronumele personale sunt un produs relativ târziu al dezvoltării limbii şi au pentru vorbire numai valoarea unor prescurtări. Cuvântul «eu» este un înlocuitor mai scurt pentru numele propriu al vorbitorului, dar un înlocuitor de care orice vorbitor are nevoie pentru sine, indiferent de numele cu care îl desemnează ceilalţi. Constienţa de sine se poate dezvolta foarte mult la animale şi la oamenii surdo-muţi instruiţi, fără a se lega de un nume propriu. Conştientizarea numelui propriu poate înlocui complet lipsa folosirii particulei *eu*. Înţelegerea acestui fapt suprimă nimbul magic cu care mulţi învăluie cuvinţelul *eu*; acesta nu poate adăuga absolut nimic noţiunii de conştienţă de sine, ci îşi primeşte întregul conţinut numai de la aceasta". Cu astfel de păreri putem fi perfect de acord; de asemenea, şi cu aceea că nu i se poate acorda cuvinţelului eu nici un nimb magic, care nu face decât să tulbure concepţia prudentă despre această problemă. Dar pentru esenţa unui *lucru* nu este hotărâtor cum se ajunge treptat la aplicarea *denumirii verbale* a acelui lucru. Tocmai despre aceasta este vorba, că entitatea adevărată a eului este în conştienţa de sine „mai veche decât cuvântul eu". Şi mai este vorba şi despre aceea că omul este obligat să folosească acest cuvinţel, înzestrat cu toate caracteristicile care sunt numai ale lui, pentru ceea ce el trăieşte în mod diferit în interacţiunile sale cu lumea exterioară decât le poate trăi

animalul. Pe cât de puţin se poate afla despre esenţa triunghiului prin faptul că se arată cum s-a format cuvântul „triunghi", tot pe atât de puţin hotărâtor cu privire la entitatea eului este ceea ce putem şti despre cum, din alte utilizări verbale, s-a derulat în *evoluţia limbii* utilizarea eului.

Abia în sufletul conştienţei se dezvăluie adevărata natură a eului. Căci în timp ce în senzaţie şi raţiune sufletul se pierde în alte lucruri, ca suflet al conştienţei el îşi cuprinde propria sa entitate. Din această cauză, prin sufletul conştienţei eul nu poate fi perceput altfel decât printr-o anumită activitate interioară. Reprezentările obiectelor exterioare se formează aşa cum aceste obiecte vin şi pleacă; iar aceste reprezentări lucrează mai departe în raţiune prin propria lor forţă. Dacă însă eul trebuie să se perceapă pe sine, el nu se poate *dărui* pur şi simplu; el trebuie mai întâi să aducă la suprafaţă din adâncurile proprii entitatea sa pentru a avea o conştienţă despre aceasta. O dată cu perceperea eului, cu *introspecţia*, începe o activitate interioară a sa. Prin această activitate, percepţia eului în sufletul conştienţei are o cu totul altă semnificaţie pentru om decât observarea a tot ceea ce pătrunde până la el prin cele trei mădulare corporale şi prin celelalte două mădulare ale sufletului. Forţa care revelează eul în sufletul conştienţei este aceeaşi care se manifestă în tot restul lumii. Numai că ea nu se evidenţiază nemijlocit în trup şi în mădularele inferioare ale sufletului, ci se revelează treptat în efectele pe care le produce. Revelaţia cea mai joasă este cea prin corpul fizic; apoi se continuă treptat în sus la ceea ce umple sufletul raţiunii. S-ar putea spune că o dată cu urcarea fiecărei trepte cade unul din vălurile cu care este acoperit ceea ce este ascuns. În ceea ce umple sufletul raţiunii, acest ascuns apare lipsit de învelişuri în templul sufletesc cel mai interior. Cu toate acestea se prezintă aici numai ca o picătură din spiritualitatea care străbate totul. Dar omul trebuie să cuprindă această spiritualitate mai întâi aici. El trebuie s-o recunoască în sine însuşi; apoi o poate găsi şi în revelaţiile ei.

Ceea ce pătrunde ca o picătură în sufletul conştienţei, ştiinţa ocultă îl numeşte *spirit*. În felul acesta sufletul conştienţei este legat de spirit, care este *ascunsul* din toate revelaţiile. Când omul vrea să cuprindă spiritul în toate manifestările lui, el trebuie s-o facă la fel cum cuprinde eul în sufletul conştienţei. E1 trebuie să aplice această activitate care l-a condus la conştientizarea eului asupra lumii manifestate. Dar prin aceasta el se dezvoltă spre trepte superioare ale entităţii sale.

El adaugă lucruri noi mădularelor trupului şi sufletului. În etapa următoare el însuşi cucereşte şi ceea ce se mai află ascuns în mădularele inferioare ale sufletului său. Acest lucru se întâmplă prin lucrarea sa, care pleacă din eu şi se răsfrânge asupra sufletului său. Cum este prins omul în această lucrare devine clar dacă facem comparaţia între un om încă dăruit exclusiv dorinţelor foarte joase şi aşa-numitei plăceri senzuale şi un idealist de mare nobleţe. Cel de al doilea devine din primul, dacă se sustrage anumitor înclinaţii joase şi se întoarce spre înclinaţii superioare. Plecând din eul său, el a acţionat asupra sufletului său prin aceasta, înnobilându-1, spiritualizându-l. Eul a devenit stăpân în cadrul vieţii sufleteşti. Aceasta poate merge atât de departe încât în suflet să nu-şi facă loc dorinţa, plăcerea fără ca eul să fie autoritatea care să le permită accesul. În felul acesta, întregul suflet devine o revelaţie a eului, aşa cum mai înainte nu fusese decât sufletul conştienţei. În fond, orice viaţă cuturală, orice strădanie spirituală a oamenilor constă dintr-o lucrare al cărei scop este această dominare a eului. *Orice om* care trăieşte în prezent este prins în această lucrare: fie că vrea sau nu, el poate avea sau nu o conştienţă despre acest fapt.

Prin această lucrare se urcă la trepte superioare ale entităţii umane. Omul dezvoltă prin ea noi mădulare ale entităţii sale. Ele se află ca ceva ascuns dincolo de ceea ce pentru el este revelaţie. Omul se poate face stăpân asupra acestui suflet nu numai prin lucrarea asupra sufletului său, plecând de la eul său, astfel încât sufletul să scoată ce este ascuns din ceea ce este manifestat, ci el poate şi extinde această lucrare. El poate să se extindă la corpul astral. Eul pune stăpânire pe acest corp astral prin faptul că se uneşte cu înţelepciunea ascunsă a acestuia. Acest corp astral cucerit, transformat de eu, poate fi numit *sinea spirituală*. (Asemănător cu ceea ce, sprijinindu-se pe înţelepciunea orientală, se numeşte Manas.) În sinea spirituală este dat un mădular superior al entităţii umane, care este prezent în aceasta ca un germene şi care, în cursul lucrării ei asupra sa apare tot mai mult.

Aşa cum omul îşi cucereşte corpul astral prin înaintarea sa spre forţele ascunse care se află dincolo de acesta, acelaşi lucru se întârnplă în cursul evoluţiei şi cu corpul eteric. Dar lucrarea asupra acestui corp eteric este mai intensă decât în cazul corpului astral datorită faptului că ceea ce este ascuns este prins în două învelişuri, în timp ce în cazul ultimului nu există decât un înveliş. Ne putem crea o noţiune despre deosebirea dintre lucrările efectuate asupra celor două corpuri

dacă ne referim la anumite modificări care pot să apară în cursul dezvoltării sale. Să ne gândim mai întâi la felul cum se dezvoltă anumite calităţi sufleteşti ale omului când eul lucrează asupra sufletului, cum se pot transforma plăcerea şi poftele, bucuria şi durerea. Este suficient ca omul să se gândească la vremea copilăriei sale. Ce îl bucura atunci? Ce îi pricinuia suferinţă? Ce a mai învăţat faţă de ceea ce ştia în copilărie? Toate acestea sunt numai o expresie a felului în care eul a câştigat stăpânirea asupra corpului astral. Căci acesta este purtătorul plăcerii şi al suferinţei, al bucuriei şi al durerii. Să comparăm însă acest lucru cu cât de puţin se modifică în cursul dezvoltării anumite alte însuşiri ale omului, de exemplu, temperamentul său, caracteristicile mai profunde ale caracterului său etc. Un om care este în copilărie iute la mânie va păstra adeseori anumite aspecte ale acestei înclinaţii în dezvoltarea vieţii sale ulterioare. Acest lucru este atât de evident, încât există gânditori care consideră imposibilă modificarea fundamentală a caracterului omului. Ei admit că acesta ar fi ceva care se păstrează în tot cursul vieţii, care s-ar manifesta numai într-o privinţă sau în alta. O astfel de părere se datorează numai unei lacune în modul de a observa. Cine are un simţ al acestor lucruri îi este clar că şi caracterul şi temperamentul omului se transformă sub influenţa eului său. Oricum, această transformare este, în comparaţie cu modificarea calităţilor caracterizate mai înainte, o transformare lentă. Se poate folosi comparaţia potrivit căreia raportul dintre cele două feluri de transformări este ca înaintarea arătătorului de ore în raport cu înaintarea minutarului. Forţele care determină transformarea caracterului sau temperamentului aparţin domeniului ascuns al corpului eteric. Ele sunt de acelaşi fel cu forţele ce domină domeniul vieţii, aşadar cu forţele creştere, de nutriţie şi de reproducere. Prin expunerile aflate în cartea de faţă, aceste lucruri vor fi puse în lumina corectă. Aşadar, eul nu lucrează asupra corpului astral numai atunci când omul se dăruieşte pur şi simplu plăcerii şi suferinţei, bucuriei şi durerii, ci şi atunci când se transformă particularităţile trăsăturilor sufleteşti. Tot astfel, lucrarea se extinde asupra corpului eteric când eul îşi orientează activitatea asupra unei transformări a trăsăturilor de caracter, a temperamentelor etc. **[Obs.2]** În această direcţie lucrează orice om, fie că este sau nu conştient de acest lucru. Impulsurile cele mai puternice care lucrează în viaţa obişnuită asupra acestei modificări sunt cele religioase. Când eul lasă să lucreze în mod repetat asupra sa imboldurile

care se revarsă din religie, acestea creează în el o forţă care acţionează până în corpul eteric, pe care-l modifică la fel cum imboldurile mai slabe ale vieţii determină modificarea corpului astral. Aceste imbolduri mai slabe ale vieţii, care ajung la om prin învăţare, reflectare, înnobilarea sentimentelor etc., sunt subordonate în multe privinţe existenţei schimbătoare; sentimentele religioase însă apasă într-un mod unitar asupra oricărei gândiri, simţiri şi voinţe. Ele aruncă parcă o lumină comună, unitară asupra întregii vieţi sufleteşti. Omul gândeşte şi simte azi una, mâine alta. Spre aceasta îl conduc diferitele împrejurări ale zilei. Cel care presimte însă ceva prin simţirea sa religioasă, de orice fel ar fi ea, ceva care rezistă tuturor schimbărilor, va raporta ceea ce simte şi gândeşte azi atât la acest sentiment fundamental cât şi la trăirile de mâine ale sufletului său. Prin aceasta, crezul religios are în viaţa sufletească ceva atoatepătrunzător; influenţele sale se intensifică în cursul timpului tot mai mult pentru că acţionează într-o necontenită repetare. Datorită acestui fapt, ele capătă puterea de a acţiona asupra corpului eteric. În mod asemănător acţionează asupra omului influenţele artei adevărate. Când, prin forma exterioară, prin culoarea şi sunetul unei opere de artă, el pătrunde cu reprezentarea şi sentimentul fundamentele spirituale ale acesteia, atunci impulsurile pe care eul le primeşte prin aceasta acţionează, în fapt, până asupra corpului eteric. Când acest gând poate fi dus până la capăt, se poate evalua importanţa imensă pe care o are arta pentru orice dezvoltare umană. Aici am indicat numai unele dintre influenţele ce furnizează eului imboldurile pentru a acţiona asupra corpului eteric. Există multe influenţe asemănătoare în viaţa omului, care însă nu sunt atât de evidente pentru privirea care observă ca cele menţionate. Dar chiar şi din acestea se vede că în om mai este ascuns şi un alt mădular pe care eul îl prelucrează tot mai mult. Putem numi acest al doilea mădular al spiritului *spiritul vieţii*. (Este identic cu ceea ce în cadrul înţelepciunii orientale este numit Buddhi.) Expresia „spiritul vieţii" este potrivită pentru că în ceea ce desemnează ea acţionează aceleaşi forţe ca şi în „corpul vieţii"; numai că în aceste forţe, atunci când se manifestă drept corp al vieţii, eul uman nu este activ. Dar dacă se manifestă ca spirit al vieţii, ele sunt străbătute de activitatea eului.

Dezvoltarea intelectuală a omului, clarificarea şi înnobilarea sentimentelor şi a exteriorizărilor voliţionale sunt măsura transformării corpului său astral în sine spirituală; trăirile sale

religioase şi alte experienţe se impregnează în corpul eteric şi-l transformă în spirit al vieţii. În desfăşurarea obişnuită a vieţii acest lucru are loc în mod mai mult sau mai puţin inconştient; dimpotrivă, aşa-numita iniţiere a omului constă în aceea că el este atenţionat de cunoaşterea suprasensibilă asupra mijloacelor prin care poate lua în mâini perfect conştient această lucrare în sinea spirituală şi în spiritul vieţii. Despre aceste metode va mai fi vorba în alte capitole ale acestei scrieri. Până acum am fost preocupaţi de a arăta că în om este activ, în afară de suflet şi corp, şi spiritul. Mai departe va fi menţionat şi modul în care acest spirit aparţine eternului din om în contrast cu trupul trecător.

Cu lucrarea asupra corpului astral şi asupra corpului eteric activitatea eului încă nu s-a epuizat. Aceasta se extinde şi asupra corpului fizic. O idee despre influenţa eului asupra corpului fizic putem să ne-o facern când vedem cum în anumite trăiri apare, de exemplu, o înroşire sau o paliditate a feţei. Aici eul este de fapt cel ce prilejuieşte un fenomen în corpul fizic. Când prin activitatea eului în om apar transformări cu privire la influenţa sa în corpul fizic, atunci eul este cu adevărat unit cu forţele ascunse ale acestui corp fizic, cu aceleaşi forţe care produc fenomenele fizice. Se poate spune atunci că eul lucrează prin intermediul unei astfel de activităţi asupra corpului fizic. Această expresie nu trebuie greşit înţeleasă. Nu trebuie să se ajungă la părerea că această lucrare ar fi ceva grosolan, material. Ceea ce apare grosolan, material în corpul fizic nu este decât ce se manifestă în el. Dincolo de acest lucru manifestat se află forţele ascunse ale esenţei sale. Iar acestea sunt de natură spirituală: Nu despre o lucrare asupra a ceea ce este material, aşa cum *aparent* este corpul fizic, trebuie vorbit aici, ci despre lucrarea spirituală asupra forţelor invizibile care permite construirea lui şi care îl lasă să se descompună din nou. Pentru viaţa obişnuită omul nu poate lăsa să ajungă la conştienţă această lucrare a eului asupra corpului fizic decât cu o claritate foarte redusă. Această claritate devine deplină abia atunci când sub influenţa cunoaşterii suprasensibile omul ia în mâinile sale în mod conştient lucrarea. Atunci însă apare clar că în om mai există un al treilea mădular spiritual. Este ceea ce poate fi numit, prin contrast cu omul fizic, *omul spirit*. (În înţelepciunea orientală, acest „om-spirit" se numeşte Atma.)

Cu privire la omul-spirit poţi fi uşor indus în eroare şi prin aprecierea corpului fizic ca fiind mădularul cel mai de jos al omului, din care cauză este dificilâ acomodarea cu

reprezentarea că lucrarea asupra acestui corp trebuie să ajungă la cel mai înalt mădular din entitatea umană. Dar tocmai din acest motiv, pentru că spiritul activ este ascuns în corpul fizic sub trei învelişuri, cel mai înalt fel de lucrare umană are ca scop să unească eul cu ceea ce este spiritul său ascuns.

În felul acesta pentru ştiinţa ocultă omul se prezintă ca o entitate alcătuită din mai multe mădulare. De natură fizică sunt: corpul fizic, corpul eteric şi corpul astral. Sufleteşti sunt: sufletul senzatiei, sufletul raţiunii şi sufletul conştienţei. În suflet îşi răspândeşte lumina eul. Spirituale sunt: sinea spirituală, spiritul vieţii şi omul-spirit. Din expunerile de mai sus reiese că sufletul senzaţiei şi corpul astral sunt strâns unite şi că alcătuiesc într-o anumită privinţă un întreg. În mod asemănător alcătuiesc un întreg sufletul conştienţei şi sinea spirituală. Căci în sufletul conştienţei se aprinde spiritul şi, plecând de la el, spiritul iradiază celelalte mădulare ale naturii umane. Ţinând seama de acestea se poate vorbi şi de următoarea articulare a omului. Corpul astral şi sufletul senzaţiei pot fi considerate împreună ca un mădular, la fel sufletul conştienţei şi sinea spirituală, iar *sufletul raţiunii*, pentru că participă la natura eului, pentru că într-un anume sens este deja eul, care însă nu este încă conştient de entitatea sa spirituală, poate fi desemnat pur şi simplu ca eu, şi atunci obţinem şapte constituenţi ai omului: 1. corp fizic; 2. corp eteric sau corp al vieţii; 3. corp astral; 4. eu; 5. sinea spirituală; 6. spiritul vieţii; 7. omul-spirit.

Pentru omul obişnuit cu reprezentări materialiste, această articulare a omului în sensul numărului 7 nu ar avea această „nuanţă clar magică" pe care el i-o atribuie adeseori, dacă s-ar ţine în mod clar de sensul expunerilor de mai sus şi nu ar căuta să introducă în problemă de la început chiar acest aspect „magic" . Despre aceste „şapte" mădulare ale omului nu ar trebui vorbit în alt fel decât se face din punctul de vedere al unei forme superioare de observare a lumii, aşa cum se vorbeşte despre cele şapte culori ale luminii sau despre cele şapte sunete ale gamei (octava fiind considerată ca o repetare a sunetului fundamental). După cum lumina apare în şapte culori, sunetul în şapte trepte, tot astfel apare natura umană unitară în cele şapte mădulare caracterizate. Pe cât de puţin poartă în sine numărul 7 ceva „superstiţios" în cazul sunetului şi culorii, tot pe atât de puţin se întâmplă acest lucru în cazul articulării omului. Cu un anumit prilej, în timp ce aceste lucruri au fost expuse oral, s-a spus că totuşi lucrul cu

numărul 7 nu ar fi corect în cazul culorilor, deoarece dincolo de roşu şi dincolo de violet s-ar mai afla culori pe care însă omul nu le percepe. Dar şi în această privinţă comparaţia cu culorile este valabilă, căci şi dincolo de corpul fizic, pe de o parte, şi dincolo de omul-spirit, pe de altă parte, realitatea omului se continuă; numai că pentru mijloacele observaţiei spirituale aceste continuări sunt „spiritual invizibile", aşa cum sunt invizibile pentru ochiul fizic culorile de dincolo de roşu şi de violet. Această observaţie trebuia să fie făcută pentru că poate apărea părerea că o concepţie suprasensibilă nu ar respecta precizia gândirii ştiinţei naturii; prin comparaţie cu aceasta ea ar fi diletantistă. Însă cine vede corect ce se înţelege prin cele spuse poate afla că, în realitate, aceasta nu intră nicăieri în contradicţie cu adevărata ştiinţă a naturii; nici când se iau ca demonstraţie fapte ale ştiinţei naturii, nici atunci când cu expunerile făcute aici se realizează o interpretare a legăturii directe cu cercetarea naturalistă.

OBSERVAŢII IMPORTANTE

Obs.1. Expuneri ca cele care sunt date în această carte privind facultatea amintirii pot fi foarte uşor greşit înţelese. Căci cine observă numai fenomenele exterioare nu va sesiza deosebirea dintre ceea ce se întâmplă cu animalul sau chiar cu planta atunci când apare ceva care se aseamănă cu amintirea şi ceea ce aici am caracterizat drept amintire adevărată. Desigur, când un animal execută o acţiune pentru a treia, a patra oară etc., el o va face poate în aşa fel încât procesul exterior se prezintă ca şi cum ar exista memorie (amintire) şi învăţarea legată de aceasta. Da, aşa cum o fac unii cercetători ai naturii şi acoliţii lor, chiar noţiunea de amintire sau de memorie este extinsă în aşa fel încât se spune că atunci când puiul iese din coaja oului el ciuguleşte grăunţele şi ar şti chiar să facă mişcările capului şi corpului astfel încât să-şi atingă scopul. Acest lucru el nu l-a învăţat fiind în coaja oului, ci a fost învăţat de miile de fiinţe din care descinde (aşa spune, de exemplu, Hering [2]). Fenomenul amintit poate fi desemnat ca ceva care arată ca o amintire. Dar nu se va ajunge niciodată la înţelegerea adevărată a entităţii umane dacă nu se va avea în vedere particularitatea că la om apare ca proces al adevăratei percepţii a unor trăiri anterioare în momente ulterioare, nu numai ca repercusiune a unor stări anterioare în altele ulterioare. În această carte amintirea este numită *percepţie* a trecutului şi nu numai simpla repetare, chiar şi modificată, a

faptului trecut în lucrurile prezente. Dacă s-ar dori folosirea cuvântului amintire pentru fenomene corespunzătoare din regnurile animal şi vegetal, atunci ar trebui avut un altul pentru om. În descrierea făcută în această carte nu este vorba despre cuvânt (termen), ci despre aceea că în secolul înţelegerii entităţii umane *trebuie să fie recunoscută deosebirea*. Tot atât de puţin pot fi puse în legătură performanţe aparent de mare inteligenţă ale unor animale cu ceea ce numim aici amintire.

Obs.2 Nu se poate face o demarcaţie netă între transformările care au loc ca urmare a activităţii eului în corpul astral şi acelea care au loc în corpul eteric. Unele trec în celelalte. Când un om învaţă ceva şi obţine prin aceasta o anumită capacitate a judecăţii, în corpul astral a avut loc o transformare; dacă însă această judecată îi modifică starea sufletească astfel încât după învăţare el se obişnuieşte să simtă despre un lucru altfel decât simţea mai înainte, atunci există o modificare a corpului eteric. Tot ce devine astfel proprietate umană încât omul să-şi poată mereu aminti de aceasta se bazează pe o modificare a corpului eteric. Ceea ce treptat devine o comoară a memoriei are la bază faptul că lucrarea asupra corpului astral este transmisă corpului eteric.

NOTE

1. Vezi ***Fiziologia ocultă***, nr. bibl. 128, *Opere complete*, Dornach, 1971.
2. Ewald Hering,1834–1918, *Despre memorie ca funcţie generală a materiei organizate*, Viena, 1870.
3. Eduard von Hartmann, 1842–1906. *Introducere în sistemul filosofiei*, vol. III: *Compendiu al psihologiei*, 1908, Bad Sachsa.

SOMNUL ŞI MOARTEA

Nu se poate pătrunde esenţa stării de veghe fără a observa starea pe care o parcurge omul în timpul somnului; şi nici de enigma vieţii nu te poţi apropia fără a cerceta moartea. La un om în care nu trăieşte sentimentul importanţei cunoaşterii suprasensibile pot apărea îndoieli faţă de aceasta chiar din felul cum el ia în considerare somnul şi moartea. O asemenea cunoaştere poate evalua motivele care dau nastere acestor îndoieli. Căci nu este nimic de neînţeles când cineva spune că omul s-ar afla aici pentru viaţa activă, eficientă, iar activitatea sa creatoare s-ar baza pe dăruirea pentru acest scop. Iar aprofundarea unor stări ca somnul şi moartea nu ar putea

conduce decât la lucruri fantastice, fără conţinut. Oamenii pot vedea cu multă uşurinţă în respigerea unor astfel de „lucruri fantastice" expresia unui suflet sănătos, iar în dăruirea către astfel de „reverii inutile" ceva maladiv care nu convine decât unor persoane lipsite de forţă vitală şi de bucuria vieţii şi care sunt incapabile de „creaţie adevărată". Nu trebuie să considerăm fără rezerve un astfel de raţionament ca fiind greşit. Căci el conţine un anumit sâmbure de adevăr; este un sfert de adevăr care trebuie completat cu celelalte trei sferturi de adevăr care îi aparţin. Şi dacă combatem sfertul corect pe care l-a înţeles dar care nu presimte celelalte trei sferturi îl vom face cu totul neîncrezător. Aşadar, trebuie să admitem în mod obligatoriu că o abordare a ceea ce învăluie somnul şi moartea este bolnăvicioasă dacă ne conduce la o slăbire, la o întoarcere de la viaţa adevărată. Şi putem fi de acord că multe lucruri tinând de ceea ce dintotdeauna s-a numit ştiinţă ocultă şi care se face şi în prezent sub acest nume are un caracter nesănătos, duşmănos vieţii. Dar acest aspect nesănătos nu este în nici un fel produs al *adevăratei* cunoaşteri suprasensibile. Adevărata situaţie este de fapt următoarea. Aşa cum omul nu poate fi în permanenţă treaz, tot astfel el nu poate s-o scoată la capăt în situaţiile reale ale vieţii, în toată amploarea ei, fără ceea ce-i poate da suprasensibilul. Viaţa se continuă şi în timpul somnului şi forţele care lucrează şi creează în starea de veghe îşi iau puterea şi vigoarea din ceea ce le dă somnul. Aşa stau lucrurile cu ceea ce poate observa omul în lumea manifestată. Domeniul lumii este mai larg decât câmpul acestei observaţii. Iar ceea ce omul cunoaşte în planul sensibil *trebuie* să fie completat şi fecundat prin ceea ce el poate afla despre lumile invizibile. Un om care nu şi-ar obţine mereu, în mod repetat, întărirea forţelor slăbite prin somn şi-ar conduce în mod obligatoriu viaţa spre distrugere; de asemenea, o observare a lumii care n-ar fi fecundată de cunoaşterea a ceea ce este ascuns ar conduce la devastare. La fel stau lucrurile şi cu „moartea". Fiinţele vii sunt supuse morţii pentru a se putea naşte o viaţă nouă. Cunoaşterea suprasensibilului este cea care răspândeşte o lumină clară peste frumoasa sintagmă a lui Goethe: Natura a inventat moartea, pentru a avea mai multă viaţă [1]. Aşa cum nu ar putea exista viaţă în sensul obişnuit fără moarte, tot astfel nu poate exista o cunoaştere adevărată a lumii vizibile fără o înţelegere de ansamblu a celei suprasensibile. Orice cunoaştere a ceea ce este vizibil trebuie să se afunde mereu în invizibil pentru a se putea dezvolta. Astfel devine evident că

abia ştiinţa suprasensibilului face posibilă viaţa cunoştinţelor revelate; ea nu slăbeşte niciodată viaţa când apare în forma ei adevărată; ea o întăreşte şi o face mereu proaspătă şi sănătoasă când, lăsată în voia ei, aceasta a ajuns să fie slabă şi bolnavă.

Când omul se cufundă în somn, se modifică ansamblul relaţiilor dintre mădularele sale. Ceea ce se află din omul adormit pe locul său de odihnă reprezintă corpul fizic şi corpul eteric, dar nu şi corpul astral şi eul. Întrucât în timpul somnului corpul eteric rămâne legat de corpul fizic, efectele vieţii continuă. În momentul în care corpul fizic ar fi lăsat în voia lui el ar trebui să se descompună. Dar ceea ce se stinge în somn sunt reprezentările, suferinţa şi plăcerea, bucuria şi îngrijorarea, este capacitatea de a exterioriza o voinţă conştientă şi lucruri asemănătoare ale existenţei. Dar purtătorul tuturor acestor lucruri este corpul astral. Este de la sine înţeles că pentru o judecată lipsită de prejudecăţi nici nu ar putea fi luată în considerare părerea că în timpul somnului corpul astral împreună cu orice plăcere şi orice suferinţă ar fi distruse, împreună cu întreaga lume de reprezetări şi a voinţei. El este prezent într-o altă stare. Faptul că eul uman şi corpul astral nu ar fi alcătuite numai din plăcere şi suferinţă şi toate celelalte amintite, ci că ar avea şi o percepţie conştientă despre ele ar presupune ca acesta să fie legat de corpul fizic şi de corpul eteric. În starea de veghe el este în această situaţie, în timpul somnului nu mai este. El s-a retras din ele. El a preluat un alt fel de existenţă decât cea care îi revine în timpul când este legat de corpul fizic şi de cel eteric. Acum, este sarcina cunoaşterii planului suprasensibil de a observa acest fel diferit de existenţă a corpului astral. Pentru observarea lumii exterioare, corpul astral dispare în timpul somnului; vederea în suprasensibil trebuie să-l urmărească acum în viaţa sa, până la preluarea în posesie a corpului fizic şi a celui eteric. Ca în toate cazurile în care este vorba de cunoaşterea lucrurilor ascunse şi a proceselor ascunse ale lumii, pentru descoperirea adevăratelor fapte ale stării de somn este necesară observarea suprasensibilă în forma ei proprie; dar o dată ce a fost exprimat ceea ce se poate afla prin această observare, atunci indiscutabil acest lucru este inteligibil pentru o gândire lipsită de prejudecăţi. Căci fenomenele lumii ascunse se arată prin efectele produse în lumea manifestată. O dată ce se conştientizează felul în care ceea ce este comunicat de observarea suprasensibilă face inteligibile fenomenele sensibile, o astfel de confirmare este dovada care poate fi

cerută pentru aceste lucruri. Cine nu vrea să folosească mijloacele pentru obţinerea observării suprasensibile care vor fi menţionate mai departe poate face următoarea experienţă: poate accepta mai întâi indicaţiile observaţiei suprasensibile şi apoi să le aplice lucrurilor sensibile pe care le deţine din propria sa experienţă. El poate afla astfel că, prin aceasta, viaţa devine inteligibilă. Şi va ajunge la o asemenea convingere cu atât mai mult cu cât va observa mai clar şi mai pătrunzător viaţa obişnuită.

Chiar dacă în timpul somnului corpul astral nu trăieşte reprezentări, chiar dacă nu resimte nici plăcere nici suferinţă sau alte lucruri asemănătoare, el nu rămâne inactiv. El are chiar în timpul somnului o activitate foarte vie. Este o activitate în care el trebuie să intre într-o succesiune ritmică mereu repetată, după ce a fost activ un timp în comun cu corpul fizic şi cu cel eteric. Ca un pendul care după ce a executat bătaia spre stânga şi a revenit în poziţia mediană prin forţa acumulată astfel trebuie să execute o bătaie la dreapta, aşa trebuie să-şi manifeste mobilitatea corpul astral şi eul care se află în sânul acestuia, după ce un timp au fost active în corpul fizic şi în cel eteric, ca urmare a acestei activităţi trebuind să petreacă un timp în afara trupului într-o ambianţă spiritual-sufletească. Pentru constituţia normală a vieţii omului se instalează, în cadrul acestei stări netrupeşti a corpului astral şi a eului, o stare de inconştienţă, întrucât aceasta reprezintă opusul faţă de starea de conştienţă dezvoltată prin coexistenţa cu corpul fizic şi cu cel eteric, aşa cum bătaia spre dreapta a pendulului creează contrastul cu bătaia spre stânga. Necesitatea de a intra în această stare de inconştienţă este resimţită de spiritual-sufletescul omului ca oboseală.[Obs.1] Dar această oboseală este expresia faptului că eul şi corpul astral se pregătesc în timpul somnului pentru a forma din nou în corpurile fizic şi eteric, în starea de veghe următoare, ceea ce a luat naştere în timpul cât ele au fost libere de elementul spiritual-sufletesc, printr-o activitate formatoare pur organică, inconştientă. Această activitate inconştientă şi activitatea care are loc în fiinţa omului în timpul conştienţei şi prin aceasta sunt opoziţii; opoziţii care trebuie să alterneze într-o succesiune ritmică. Forma şi silueta corpului fizic, caracteristice pentru om, nu pot fi menţinute decât prin corpul eteric uman. Dar această formă umană a corpului fizic nu poate fi păstrată decât printr-un corp eteric căruia îi sunt furnizate la rândul lui faptele corespunzătoare de către corpul astral. Corpul eteric este formatorul, arhitectul corpului fizic.

Dar el poate construi în mod corect numai dacă obţine de la corpul astral imboldul de a face un lucru temeinic. În acesta se află modelele după care corpul eteric îi conferă corpului fizic forma sa. În starea de veghe, corpul astral nu este încărcat cu aceste modele pentru corpul fizic sau este numai până la un anumit nivel. Căci în starea de veghe sufletul le înlocuieşte cu propriile sale imagini. Când omul îşi îndreaptă simţurile spre ambianţa sa, el îşi formează prin percepţie imagini în reprezentările sale care sunt copiile lumii lui înconjurătoare. Aceste copii sunt la început elemente deranjante pentru imaginile care incită corpul eteric la menţinerea corpului fizic. Numai dacă omul ar putea să transmită prin activitate proprie corpului său astral acele imagini care ar putea da corpului eteric imboldul corect nu ar exista un astfel de deranj. În existenţa umană însă tocmai acest deranj joacă un rol important. Şi el se exprimă prin aceea că în timpul stării de veghe modelele pentru corpul eteric nu acţionează cu toată forţa. Corpul astral îşi aduce contribuţia din starea de veghe în cadrul corpului fizic, în timpul somnului el lucrează asupra corpului fizic din afară*.

* Privitor la esenţa oboselii, a se vedea „Aspecte particulare din domeniul ştiintei spiritului" din cartea de faţă.

Aşa cum corpul fizic are nevoie, de exemplu, în aportul de alimente de lumea exterioară, cu care el este de acelaşi fel, ceva asemănător se întâmplă şi cu corpul astral. Să ne gândim la un corp uman fizic îndepărtat de lumea lui înconjurătoare. El ar trebui să dispară. Aceasta arată că el nu poate exista fără întreaga sa ambianţă fizică. În fapt, întregul Pământ trebuie să fie aşa cum este pentru ca trupurile fizice umane să poată exista. În realitate, întregul trup uman este numai o parte a Pământului, ba, într-un sens mai larg, a întregului Univers fizic. El se comportă în această privinţă ca degetul de la o mână faţă de întregul corp uman. Dacă separăm degetul de mână, el nu mai poate exista ca deget. La fel ar trebui să se întâmple şi cu corpul uman, dacă este despărţit de acel corp căruia el îi este un membru, de condiţiile pe care i le furnizează Pământul. Să-l ridicăm la o înălţime de suficiente mile deasupra suprafeţei Pământului şi el se va distruge, cum se distruge degetul tăiat de la o mână. Dacă omul ia mai puţin în considerare acest fapt în cazul corpului său fizic decât în cazul degetului şi al trupului, aceasta se datorează faptului că degetul nu se poate plimba pe trupul său aşa cum umblă el pe Pământ, şi că dependenţa degetului este mai evidentă.

Aşa cum corpul fizic este cuibărit în lumea fizică de care ţine, la fel şi corpul astral este apartenent la lumea lui. Numai că prin viaţa în stare de veghe el este smuls din această lume. Putem ilustra printr-o comparaţie ce se întâmplă. Imaginaţi-vă un vas cu apă. În această masă de apă, o picătură nu este ceva izolat în sine. Dar luaţi un burete mic şi absorbiţi cu el o picătură din această masă de apă. Aşa ceva se întâmplă cu corpul astral la trezire. În timpul somnului el se află într-o lume asemănătoare. El aparţine într-un anumit sens acesteia. La trezire, corpul fizic şi corpul eteric îl absorb. Ele se umplu cu el. Ele conţin organele prin care el conştientizează lumea exterioară. Pentru a ajunge însă la această conştientizare, el trebuie să se separe din lumea sa. El poate obţine din lumea sa numai modelele de care are nevoie pentru corpul eteric. După cum corpului fizic, de exemplu, alimentele îi parvin din ambianţa sa, la fel şi corpului astral îi parvin în timpul somnului imagini din lumea sa înconjurătoare. Aici, el trăieşte, de fapt, în Cosmos, în afara corpurilor fizic şi eteric. În acelaşi Cosmos din care s-a născut întregul om. În acest Cosmos există sursa imaginilor prin care omul îşi primeşte forma. El este integrat în mod armonios în acest Cosmos. Şi el se ridică din această armonie cuprinzătoare, în timpul stării de veghe, pentru a ajunge la percepţia exterioară. În somn, corpul său astral se reîntoarce în armonia Cosmosului. La trezire el introduce în corpurile sale atâta forţă preluată din această armonie încât se poate lipsi pentru un timp de sejurul în armonie. În timpul somnului corpul astral se întoarce în patria sa şi la trezire aduce cu sine în viaţă forţe întărite. Expresia exterioară a achiziţiei adusă de corpul astral la trezire constă în prospeţimea pe care o produce un somn sănătos. Expunerile ulterioare ale ştiinţei oculte vor arăta că această patrie a corpului astral este mai cuprinzătoare decât ceea ce aparţine corpului fizic, în sens mai restrâns, din ambianţa fizică. În timp ce omul este, ca fiinţă fizică, un mădular al Pământului, corpul său astral aparţine unor lumi în care mai sunt incluse şi alte corpuri cereşti decât Pământul nostru. Din această cauză el pătrunde în timpul somnului într-o lume căreia îi aparţin alte lumi decât Pământrul nostru, ceea ce, aşa cum am spus, va putea deveni clar abia în expunerile ulterioare.

Ar trebui să fie de prisos să indicăm o înţelegere eronată care poate apărea uşor cu privire la aceste fapte. Dar nu este inutil pentru timpul nostru în care sunt prezente anumite reprezentări materialiste. Din direcţii în care domină astfel de reprezentări se poate spune, bineînţeles, că singura atitudine

ştiinţifică este aceea de a cerceta un fenomen cum este somnul numai prin prisma condiţiilor sale fizice. Chiar dacă savanţii nu sunt încă de acord cu privire la cauza fizică a somnului un lucru este indiscutabil, şi anume că ar trebui să se accepte existenţa anumitor procese fizice care se află la baza acestui fenomen. Totuşi ar fi bine să se recunoască cel puţin faptul că nu există nici o contradicţie între această afirmaţie şi cunoaşterea suprasensibilă! Ea admite tot ceea ce vine din această direcţie, aşa cum se acceptă că pentru apariţia fizică a unei case trebuie să se aşeze cărămidă peste cărămidă şi că, atunci când casa este gata, se pot explica forma şi coeziunea ei prin legi pur mecanice. Dar ca să ia naştere casa este necesar gândul constructorului. Pe acesta nu-l găsim dacă cercetăm numai legile fizice. Aşa cum dincolo de legile fizice care fac explicabilă apariţia casei se află gândurile creatorului ei, tot aşa dincolo de ceea ce aduce ştiinţa fizică într-un mod foarte corect se găseşte ce este revelat de cunoaşterea suprasensibilă. Desigur, această comparaţie este invocată adeseori când este vorba de un fundal spiritual al lumii. Şi ea poate fi considerată banală. Dar în astfel de situaţii nu este vorba de a face cunoscute anumite notiuni ci de a da fundamentării unui lucru greutatea ei corectă. Poţi fi împiedicat să faci aceasta pur şi simplu datorită faptului că reprezentări opuse au o putere prea mare asupra forţei de judecată, pentru a putea resimţi în modul corect această greutate.

O stare intermediară între starea de veghe şi de somn o reprezintă visarea. Ceea ce oferă trăirile din vis unei observări sensibile este vălmăşagul pestriţ al unei lumi de imagini care ascunde totuşi în sine ceva cu caracter de regulă şi de lege. Această lume pare să arate mai întâi un flux şi un reflux adeseori într-o succesiune încâlcită. În viaţa sa de vis omul este descătuşat de legea conştienţei treze, care-l înlănţuie de percepţia prin simţuri şi de regulile gândirii raţionale. Cu toate acestea visul are cevâ care sugerează legi tainice pline de farmec şi de atracţie pentru presimţirea umană şi care sunt cauzele mai profunde pentru care frumosul joc al fanteziei, aşa cum stă la baza simţirii artistice, este uşor comparat cu „visarea". Este suficient să-ţi aminteşti unele vise semnificative şi vei găsi confirmarea acestui lucru. Un om visează, de pildă, că goneşte un câine care se repede la el. El se trezeşte şi îşi dă seama că împinge în mod inconştient o parte a cuverturii care se îngrămădise sub corpul său, incomodându-l. Ce face aici viaţa de vis din fenomenul

perceptibil prin simţuri? Ceea ce simţurile ar percepe în stare de veghe; lasă mai întâi viaţa din timpul somnului în totală inconştienţă. Dar este reţinut ceva esenţial, şi anume faptul că omul vrea să se apere, să *respingă* ceva. Şi în jurul acestui fapt ţese un proces în imagini. Imaginile ca atare sunt ecouri ale vieţii din starea de veghe a zilei. Modul în care acestea sunt preluate din starea de veghe are ceva arbitrar. Oricine are sentimentul că pentru aceeaşi împrejurare exterioară visul i-ar putea crea, ca prin scamatorie, şi alte imagini. Dar senzaţia că trebuie să respingă ceva toţi o exprimă în imagini. Visul creează simboluri. Şi procese interioare se pot transforma în astfel de simboluri de vis. Un om visează că lângă el trosneşte un foc; în vis vede flăcări. El se trezeşe şi simte că s-a învelit prea tare şi i s-a făcut prea cald. Sentimentul unei călduri prea mari se exprimă în mod simbolic în imagine. În vis se pot desfăşura trăiri cu totul dramatice. Cineva visează, de exemplu, că stă pe marginea unei prăpăstii. El vede un copil care se apropie în fugă. Visul îl face să treacă prin toate chinurile unui gând: numai de n-ar fi neatent copilul şi n-ar cădea în prăpastie. El îl vede căzând şi aude lovirea surdă a corpului. Se trezeşte şi îşi dă seama că un obiect care era atârnat de un perete al camerei s-a desprins şi în căderea sa a produs un zgomot înfundat. Această întâmplare simplă, viaţa de vis o exprimă printr-un proces care se desfăşoară în imagini tensionate. Deocamdată nu trebuie să medităm asupra modului cum se face că, după cum am văzut în ultimul exemplu, clipa căderii unui obiect se descompune într-o serie de fapte care par să se întindă pe un anumit interval de timp; trebuie doar să focalizăm felul în care visul transformă într-o *imagine* ceea ce ar oferi o percepţie senzorială trează.
Vedem că îndată ce simţurile îşi încetează activitatea pentru om se impune ceva creator. Este acelaşi element creator care este prezent în plin somn profund, fără vise, şi care reprezintă acea stare sufletească care apare ca polar opusă structurii sufletului treaz. Ca să se producă acest somn fără vise corpul astral trebuie să fie extras din corpul eteric şi din corpul fizic. El este separat de corpul fizic în timpul visării în măsura în care nu mai are legătură cu organele sale de simţ dar încă mai menţine o legătură cu corpul eteric. Faptul că procesele corpului astral sunt percepute în imagini vine de la această legătură a sa cu corpul eteric. În clipa în care încetează această legătură, imaginile se afundă în întunericul inconştienţei şi se instalează somnul fără vise. Arbitrarul şi adeseori absurdul imaginilor de vis îşi au originea în faptul că

datorită separării sale de organele de simţ ale corpului fizic corpul astral nu-şi poate raporta imaginile la obiectele şi procesele corespunzătoare ale ambianţei exterioare. Deosebit de lămuritor pentru această stare de fapte este observarea unui vis în care eul se scindează într-o oarecare măsură. De exemplu, când cineva visează că el, ca elev, nu este în stare să răspundă la o întrebare pusă de profesor, iar imediat după aceasta profesorul dă el însuşi răspunsul. Pentru că cel care visează nu se poate folosi de organele de percepţie ale corpului său fizic, el nu este în stare să raporteze la sine cele două procese. Aşadar, şi pentru a se recunoaşte pe sine ca eu remanent este mai întâi necesară înzestrarea omului cu organe de percepţie exterioare. Numai când omul obţine capacitatea de a deveni conştient de eul său pe altă cale decât prin aceea a unor astfel de organe de percepţie, eul remanent rămâne pentru el perceptibil şi în afara corpului său fizic. Asemenea facultăti trebuie să achiziţioneze conştienţa sa suprasensibilă, iar în scrierea de faţă va mai fi vorba despre mijloacele de a dobândi aceasta.
Şi moartea survine printr-o modificare a legăturii dintre mădularele fiinţei umane. Şi ceea ce ne furnizează în această privinţă observaţia suprasensibilă poate fi văzut prin efectele sale în lumea manifestată; iar puterea de judecată lipsită de prejudecăţi va găsi confirmate şi aici, prin observarea vieţii exterioare, comunicările cunoaşterii suprasensibile. Totuşi, pentru aceste fapte, exprimarea invizibilului în vizibil este mai puţin evidentă şi se întâmpină dificultăţi mari pentru a resimţi deplin ponderea a ceea ce este confirmare în fenomenele vieţii exterioare pentru comunicările cunoaşterii suprasensibile în acest domeniu. Încă mai putemică este înclinaţia de a declara unele lucruri deja discutate în această lucrare ca fiind formaţiuni fanteziste, atunci când cineva vrea să se închidă faţă de cunoaşterea *modului în care* în planul sensibil este conţinută trimiterea clară la suprasensibil.
În timp ce la trecerea în starea de somn corpul astral se desprinde numai din legătura sa cu corpul eteric şi cu corpul fizic, acestea din urmă rămânând totuşi legate, o dată cu moartea survine şi separarea corpului fizic de corpul eteric. Corpul fizic este lăsat în voia propriilor sale forţe, din care cauză, în starea de cadavru, el se descompune. Pentru corpul eteric, o dată cu moartea s-a instalat o stare în care el nu a mai fost niciodată între naştere şi moarte – făcând abstracţie de anumite cazuri excepţionale, despre care trebuie să mai vorbim. El este acum legat de corpul său astral fără să fie

prezent şi corpul fizic. Căci corpurile eteric şi astral nu se separă imediat după survenirea morţii. Un timp ele se menţin reunite printr-o forţă despre care este lesne de înţeles că trebuie să fie prezentă. Dacă ea nu ar fi prezentă, corpul eteric nici nu s-ar putea desprinde de corpul fizic. Căci el este ţinut laolaltă cu acesta; aceasta o arată somnul, când corpul astral nu are capacitatea de a separa cele două mădulare ale omului. Această forţă intră în activitate prin moarte. Ea scoate corpul eteric din corpul fizic, astfel încât primul este acum legat de corpul astral. Observaţia suprasensibilă arată că la oameni această legătură diferă după moarte. Durata ei se măsoară în zile. Menţionăm această durată deocamdată numai ca pe o informaţie. Mai târziu, corpul astral se desprinde şi de corpul său eteric şi-şi urmează căile sale fără acesta. În timpul menţinerii legăturii dintre aceste două corpuri, omul este într-o stare în care poate percepe trăirile corpului său astral. Cât timp corpul fizic este prezent, trebuie ca o dată cu desprinderea corpului astral de el să înceapă imediat lucrarea din afară pentru a împrospăta organele uzate. Dacă corpul fizic este separat această lucrare nu mai are loc. Totuşi, forţa folosită pentru această lucrare când omul doarme se păstrează după moarte şi poate fi folosită acum la altceva, şi anume la a face perceptibile procesele proprii ale corpului astral.
O observaţie legată de partea exterioară a vieţii poate spune: Toate acestea sunt afirmaţii care îl iluminează pe cel înzestrat cu vederea suprasensibilă; pentru un alt om însă nu ar fi la îndemână nici o posibilitate să se apropie de adevărul lor. Totuşi problema nu se prezintă aşa. Cele observate prin cunoaşterea suprasensibilă în acest domeniu, îndepărtat pentru vederea obişnuită, pot fi cuprinse cu forţa de judecată obişnuită, *după ce acestea au fost găsite*. Este necesar însă ca forţa de judecată obişnuită să-şi pună în mod corect în fată contextele vieţii care se află în lumea manifestată. Reprezentarea, simţirea şi voinţa se află între ele şi cu trăirile avute de om în cadrul lumii exterioare într-o astfel de relaţie, încât rămân de neînţeles dacă felul activităţii lor maifestate nu este considerat ca o expresie a ceva nemanifestat. Această eficienţă manifestată se luminează pentru judecată abia când, în cursul vieţii umane în plan fizic, ea este privită ca rezultat a ceea ce stabileşte cunoaşterea suprasensibilă pentru ceea ce este nefizic. Faţă de această eficienţă, în lipsa cunoaşterii suprasensibile te găseşti ca într-o cameră întunecată. Asa cum vezi obiectele fizice ale ambianţei doar când este lumină, tot

astfel ceea ce se desfăşoară prin viaţa sufletească a omului devine explicabil numai prin cunoaşterea suprasensibilă.
Cât timp omul este legat de corpul său fizic lumea exterioară pătrunde prin conştienţă în imagini; după părăsirea acestui corp devine perceptibil ceea ce trăieşte corpul astral când nu este legat prin nici un fel de organe senzoriale fizice de lumea exterioară. Noi trăiri lipsesc la început. Legătura cu corpul eteric îl împiedică să trăiască ceva nou. Ceea ce are însă este *amintirea* vieţii trecute. Pe aceasta, corpul eteric încă prezent o face să apară ca o pictură plină de viaţă. Aceasta este prima trăire după moarte. Omul conştientizează viaţa dintre naştere şi moarte ca pe o serie de *imagini* desfăşurată în faţa lui. În timpul vieţii, amintirea este prezentă numai în starea de veghe, când omul este încă legat de corpul său fizic. Ea este prezentă numai în măsura în care acest corp o permite. Sufletul nu pierde nimic din ceea ce-l impresionează în viaţă. Dacă ar fi o unealtă desăvârşită, corpul fizic ar trebui să fie capabil să aducă în fiecare clipă a vieţii, ca printr-o vrajă, întregul trecut în faţa sufletului. O dată cu moartea, acest obstacol dispare. Atât timp cât corpul eteric al omului este păstrat, există o anumită desăvârşire a amintirii. Ea dispare însă în măsura în care corpul eteric pierde forma pe care a avut-o în corpul fizic şi care este asemănătoare corpului fizic. Acesta este şi motivul pentru care, după un timp, corpul astral se desparte de corpul eteric. El poate rămâne legat de acesta numai atât timp cât durează asemănarea acestuia cu corpul fizic. – În timpul dintre naştere şi moarte, o separare a corpului eteric de cel fizic se produce numai în cazuri de excepţie şi numai pentru un timp scurt. Când omul îşi încarcă, de exemplu, unul dintre membre cu o greutate poate exista o separare a unei părţi a corpului eteric din cel fizic. Într-un astfel de caz, spunem că membrul respectiv „a adormit" (cuvântul se traduce în l. română cu expresia „a amorţit", care sugerează poate mai corect legătura cu moartea – *n.tr.*). Senzaţia specială pe care o avem în acest caz este rezultatul separării de corpul eteric. (Evident, un mod de reprezentare materialist ar putea contesta şi aici invizibilul în vizibil şi să spună: Toate acestea sunt cauzate numai de stânjenirea fizică produsă de apăsare.) Observarea suprasensibilă poate vedea într-un asemenea caz cum partea corespunzătoare a corpului eteric iese din corpul fizic. Dacă omul trece printr-o spaimă cu totul neobişnuită sau ceva asemănător, atunci pentru o mare parte a corpului poate avea loc pentru un timp foarte scurt o astfel de separare a corpului eteric. Acest caz survine când

omul se vede, datorită unui eveniment ce survine brusc, aproape de moarte, de exemplu, când este gata să se înece sau când într-o drumeţie, pe munte, se află în faţa ameninţării de a cădea într-o prăpastie. Ceea ce povestesc oamenii care au trecut prin astfel de situaţii se apropie, de fapt, foarte mult de adevăr şi poate fi confirmat prin observaţie suprasensibilă. Ei spun că în asemenea clipe întreaga lor viaţă le-a apărut în faţa sufletului ca într-o mare panoramă-amintire. Din multele exemple ce ar putea fi date aici nu vom aminti decât unul, pentru că a fost comunicat de un om pentru al cărui mod de reprezentare tot ce spunem aici despre astfel de lucruri trebuie să-i apară ca pură fantezie. Este întotdeauna foarte util pentru cel care face primii paşi în observarea suprasensibilă să facă cunoştinţă cu declaraţii ale celor care tratează această ştiinţă ca pe o fantezie. Unor astfel de declaraţii nu li se pot atribui atât de uşor prejudecăţi ale observatorului. (Ocultiştii pot învăţa foarte multe lucruri de la cei care le consideră strădaniile ca nişte absurdităti. Ei nu trebuie să se lase indusi în eroare atunci când cei din urmă nu le oferă simpatia lor. În observarea suprasensibilă, în orice caz, asemenea fapte nu sunt o necesitate pentru *dovedirea* rezultatelor ei. Ea nici nu urmăreşte cu aceste exemple *să dovedească*, ci numai să explice.) Excelentul antropolog criminalist şi cercetător al naturii Moritz Benedikt [2] relatează în memoriile sale întâmplarea trăită de el, când, fiind o dată aproape de a se îneca în baie, a văzut în faţa sa, într-o singură imagine, întreaga sa viaţă. Dacă aliii descriu imaginile trăite în prilejuri similare ca şi când ar avea aparent puţin de-a face cu fapte ale trecutului lor, aceasta nu contrazice cele spuse mai sus, căci imaginile care iau naştere în starea neobişnuită a separării de corpul fizic uneori nu sunt explicabile simplu în relaţia lor cu viaţa. O cercetare corectă va recunoaşte însă întotdeauna această relaţie. Nici nu este de obiectat faptul că cineva a fost o dată, de exemplu, aproape de a se îneca şi nu a avut această trăire. Trebuie gândit că aceasta nu poate avea loc decât atunci când corpul eteric este separat de corpul fizic, el rămânând însă legat de corpul astral. Dacă printr-o sperietură se produce şi separarea corpului eteric de cel astral, lipseşte trăirea, pentru că atunci este prezentă inconştienţa deplină, ca în somnul fără vise.

În prima perioadă după moarte, trecutul trăit apare ca rezumat într-o panoramă-amintire. După separarea de corpul eteric, corpul astral se află singur pentru călătoria sa mai departe. Nu este greu de recunoscut că în corpul astral

rămâne prezent tot ce acesta a agonisit prin propria sa activitate în timpul prezenţei sale în corpul fizic. Eul a prelucrat aceasta, dând naştere într-un anume grad sinei spirituale, spiritului vieţii şi omului-spirit. În măsura în care acestea sunt dezvoltate, ele îşi obţin existenţa nu de la cele ce se află ca organe în corpuri, ci de la eu. Iar acest eu este tocmai acea fiinţă care nu are nevoie de organe exterioare pentru perceperea sa. Şi nu are nevoie de acestea pentru a rămâne în posesia a ceea ce el a unit cu sine. S-ar putea obiecta: De ce nu există în somn nici o percepţie a sinei spirituale, a spiritului vieţii şi a omului-spirit dezvoltate? Ea nu este prezentă din cauză că între naştere şi moarte eul este înlănţuit de corpul fizic. Chiar dacă în timpul somnului se află împreună cu corpul astral în afara corpului fizic, el rămâne totuşi strâns înlăţuit de acesta. Căci activitatea corpului său astral este orientată spre corpul fizic. Prin acest fapt eul este îndreptat cu percepţia sa spre lumea sensibilă exterioară, aşadar nu poate recepta revelaţiile lumii spirituale în forma sa nemijlocită. Abia prin moarte această revelaţie ajunge la eu, pentru că acesta devine liber de legătura sa cu corpul fizic şi cu corpul eteric. În acel moment pentru suflet poate răsări o altă lume, în care el este scos din lumea fizică care în timpul vieţii îi încătuşează activitatea, legând-o de ea. Există motive pentru care şi în acest moment pentru om nu încetează orice legătură cu lumea sensibilă exterioară. Şi anume, mai rămân prezente unele dorinţe care menţin această legătură. Sunt anumite dorinţe pe care omul şi le creează deoarece este conştient că eul este al patrulea mădular al entităţii sale. Poftele şi dorintele care iau nastere din cele trei mădulare inferioare pot acţiona numai în cadrul lumii exterioare; iar după ce aceste corpuri au fost depuse ele încetează de a mai fi simţite. Foamea este produsă de corpul exterior; ea trece de îndată ce acest corp nu mai este legat de eu. Dacă eul nu ar avea alte dorinţe decât cele care îşi au sorgintea în propria sa entitate spirituală, o dată cu moartea el ar putea obţine satisfacţie totală din lumea spirituală în care se află transpus. Dar viaţa i-a mai dat şi alte dorinţe. Ea a aprins în el o nevoie de plăceri care pot fi satisfăcute numai prin organele fizice cu toate că ele nu provin din fiinţa acestor organe. Nu numai cele trei corpuri îşi cer satisfacţia prin lumea fizică, ci şi eul găseşte desfătări în cadrul acestei lumi pentru care în lumea spirituală nu există nici un obiect care să le satisfacă. Două feluri de dorinţe există în viaţă pentru eu: cele care îşi au originea în cele trei corpuri care, aşadar, trebuie satisfăcute în

cadrul acestora, care însă îşi găsesc şi sfârşitul o dată cu descompunerea corpurilor, apoi cele care îşi au originea în natura spirituală a eului. Atât timp cât eul se află în corpuri şi acestea sunt satisfăcute prin organele trupului, căci în manifestările organelor corpului acţionează spiritualul ascuns. În tot ce percep, simţurile primesc în acelaşi timp şi ceva spiritual. Acesta este prezent, chiar dacă sub altă formă, şi după moarte. Tot ce caută eul din acest spiritual în lumea simţurilor continuă să caute şi atunci când simţurile nu mai sunt prezente. Dacă la aceste două feluri de dorinţe nu s-ar adăuga şi o a treia categorie, moartea nu ar însemna decât o trecere de la dorinţe care pot fi satisfăcute prin simţuri la dorinţe care îşi găsesc împlinirea în manifestarea spirituală. Cel de al treilea fel de dorinţe sunt cele pe care eul şi le creează el însuşi în timpul vieţii în lumea simţurilor pentru că găseşte o plăcere în ele şi în măsura în care în acestea nu se manifestă spiritualul. – Savurările inferioare pot fi manifestări ale spiritului. Satisfacţia pe care o oferă fiinţei înfometate ingerarea hranei este o manifestare a spiritului. Căci prin ingerarea hranei se realizează ceea ce, dacă ar lipsi, spiritualul nu şi-ar putea găsi dezvoltarea. Eul însă poate trece dincolo de plăcerea oferită în mod necesar prin acest fapt. El poate simţi nevoia unui aliment gustos în mod cu totul independent de serviciul pe care ingestia de hrană o face spiritului. La fel se întâmplă şi cu alte lucruri ale lumii sensibile. Prin aceasta sunt produse acele dorinţe care nu ar fi devenit niciodată aparente în lumea sensibilă dacă eul uman nu ar fi fost integrat în ea. Dar nici din esenţa spirituală a eului nu apar astfel de dorinţe. Savurările senzoriale eul *trebuie* să le aibă atât timp cât trăieşte în corp, şi în măsura în care el este spiritual. Căci spiritul se manifestă în plan sensibil; iar eul nu savurează nimic altceva decât spiritul, când acesta se dăruieşte în lumea simţurilor către ceea ce permite să fie străluminat de lumina spiritului. Şi va rămâne în savurarea acestei lumini şi atunci când senzualitatea nu mai este mijlocul prin care trec razele spiritului. Pentru *astfel* de dorinţe nu există însă nici o împlinire în lumea spirituală, dorinţe pentru care spiritul să nu trăiască deja în plan sensibil. Dacă survine moartea, dispare posibilitatea savurării pentru *aceste* dorinţe. Savurarea unui gustos fel de mâncare poate fi determinată de faptul că sunt prezente organele fizice folosite la ingerarea alimentelor: cerul gurii, limba etc. Pe acestea omul nu le mai are după ce s-a despărţit de trupul fizic. Dacă însă eul mai simte nevoia unei astfel de savurări o asemenea

dorintă trebuie să rămână nesatisfăcută. În măsura în care o astfel de savurare corespunde spiritului, ea este prezentă numai atât timp cât sunt prezente organele fizice. Dar în măsura în care eul i-a dat naştere fără ca prin aceasta să servească spiritul, ea rămâne după moarte ca dorinţă care însetează în zadar după satisfacere. Despre ceea ce se întâmplă acum în om ne putem forma o idee numai dacă ne reprezentăm că cineva îndură o sete arzătoare într-o regiune în care până la distanţe mari nu se găseşte apă. La fel i se întâmplă eului în măsura în care păstrează după moarte dorinţe nestinse pentru plăceri ale lumii exterioare şi nu are organe pentru a le satisface. Bineînţeles, trebuie să gândim setea arzătoare care serveşte drept comparaţie cu starea eului după moarte ca fiind amplificată la infinit şi trebuie să ne reprezentăm că ar fi extinsă peste toate acele dorinţe încă existente pentru care lipseşte orice *posibilitate* de a le satisface. Următoarea stare a eului constă în eliberarea de această legătură a atracţiei pentru lumea exterioară. Eul trebuie să promoveze în sine o clarificare şi eliberare în această privinţă. Din el trebuie să fie eliminate cu desăvârşire dorinţele pe care şi le-a creat în corpul său şi care nu au drept de existenţă în lumea spirituală. Aşa cum un obiect este cuprins şi mistuit de foc, tot astfel lumea dorinţelor pe care am descris-o se risipeşte şi este distrusă. Prin aceasta se deschide vederea în acea lume pe care cunoaşterea suprasensibilă o poate numi „focul mistuitor al spiritului". De acest „foc" este cuprinsă o dorinţă de natură sensibilă, dar aceasta este de aşa natură încât senzorialul *nu este* expresie a spiritului. Astfel de reprezentări pe care trebuie să le ofere cunoaşterea suprasensibilă cu privire la aceste fenomene pot părea dezolante şi înspăimântătoare. Trebuie să apară înfricoşător faptul că o speranţă pentru a cărei satisfacţie sunt necesare organe senzoriale trebuie să se transforme după moarte în lipsă de speranţă, că o dorinţă care poate fi împlinită numai în lumea fizică trebuie să devină o lipsă arzătoare. Poţi avea o astfel de părere atât timp cât nu te gândeşti la faptul că toate dorinţele şi poftele care după moarte sunt cuprinse de „focul mistuitor", în sens superior, nu se prezintă în viaţă ca forţe binefăcătoare, ci distructive. Prin astfel de forţe, eul creează o legătură cu lumea sensibilă, mai puternică decât este necesar, pentru a-şi prelua din această lume tot ce i-ar fi util. Lumea sensibilă este o manifestare a spiritualului ce se ascunde în spatele ei. Eul nu ar putea savura niciodată spiritul în forma în care se poate manifesta numai prin simţurile corporale dacă

nu ar vrea să folosească aceste simţuri pentru savurarea spiritualului în planul sensibil. Totuşi, eul se retrage atât de mult şi din realitatea adevăratului spiritual din lume pe cât doreşte de la viaţa simţurilor fără ca spiritul să se manifeste în aceasta. Dacă savurarea senzorială, ca expresie a spiritului, înseamnă *înălţare*, dezvoltare a eului, cea care nu este o astfel de expresie înseamnă sărăcire, pustiire. Dacă o astfel de dorinţă este satisfăcută în lumea simţurilor, acţiunea ei pustiitoare asupra eului rămâne totuşi prezentă. Numai că înainte de moarte acţiunea distructivă pentru eu nu este sesizabilă. Din această cauză, în cursul vieţii dorinţa pentru astfel de savurări poate crea noi dorinţe de acelaşi fel. Iar omul nu conştientizează că prin el însuşi se învăluie într-un „foc mistuitor". Numai după moarte devine vizibil ceea ce-l înconjoară în timpul vieţii; prin faptul că devine vizibil acesta apare în acelaşi timp şi în continuarea sa salutară, benefică. Cine iubeşte un om nu este atras spre acesta numai prin ceea ce poate fi simţit prin organele fizice. Dar numai despre aceasta se poate spune că o dată cu moartea se sustrage percepţiei. Tocmai acest lucru devine vizibil la omul iubit pentru a cărei percepţie organele fizice au fost doar mijlocul. Singurul lucru care împiedică această vizibilitate deplină este prezenţa acelei dorinţe care poate fi satisfăcută numai prin organele fizice. Dacă o asemenea dorinţă nu ar fi eliminată, percepţia conştientă a omului iubit nu ar putea să existe după moarte. Privită astfel, reprezentarea înfricoşătorului şi a neconsolării pe care ar putea-o avea pentru om evenimentele după moarte, aşa cum trebuie să le descrie cunoaşterea suprasensibilă, se transformă în trăirea satisfacţiei şi a consolării depline.
Primele trăiri după moarte se deosebesc integral de cele din timpul vieţii. În timpul clarificării, omul trăieşte într-o anumită măsură retrospectiv. El mai parcurge încă o dată tot ceea ce a trăit în timpul vieţii, de la naştere. Începe cu fenomenele care au precedat nemijlocit moartea şi retrăieşte apoi în mod retrospectiv încă o dată totul, până în copilărie. Şi în acest timp îi apare în faţa ochilor în mod spiritual tot ceea ce nu s-a ivit în timpul vieţii din natura spirituală a eului. Numai că toate aceste lucruri le trăieşte în mod invers. Un om care a murit, de exemplu, la şaizeci de ani şi care dintr-un acces de furie a produs cuiva la vârsta de patruzeci de ani o suferinţă corporală sau sufletească va retrăi acest eveniment atunci când, în drumeţia retrospectivă a existenţei sale de după moarte, va ajunge la momentul celui de al patruzecilea an al

său. Numai că aici nu trăieşte satisfacţia pe care a avut-o în viaţă prin agresarea celuilalt. Din cele de mai sus se poate vedea în acelaşi timp că dintr-o astfel de întâmplare poate fi perceput ca fiind dureros numai ceea ce este rezultatul unei dorinţe a eului care-şi are originea în lumea fizică exterioară. În realitate, eul nu dăunează numai celuilalt prin satisfacerea unei astfel de dorinţe, ci şi lui însuşi; numai că aceasta îi rămâne invizibilă în timpul vieţii. După moarte însă toată această lume a dorintelor dăunătoare devine vizibilă pentru eu. Şi atunci eul se simte atras de orice fiinţă şi de orice lucru prin care s-a aprins o astfel de dorinţă, pentru a putea fi din nou eradicată în „focul mistuitor", aşa cum a luat naştere. Abia când în peregrinarea sa retrospectivă omul a ajuns la momentul naşterii toate dorinţele de acest fel au fost trecute prin focul purificator şi nimic nu-l mai împiedică de aici încolo în dăruirea sa către lumea spirituală. El păşeşte pe o nouă treaptă de existenţă. Aşa cum a depus prin moarte corpul fizic, curând după aceea şi corpul eteric, la fel se descompune acum acea parte a corpului astral care poate trăi numai în conştienţa lumii fizice exterioare. Pentru cercetarea suprasensibilă există aşadar trei cadavre, cel fizic, cel eteric şi cel astral. Momentul în care cel din urmă este lepădat de om se produce după un timp egal cu o treime din timpul scurs între naştere şi moarte. Mai târziu, după ce vom fi examinat circuitul vieţii pe baza ştiinţei oculte, va deveni clară şi cauza care determină durata acestui interval. Pentru observarea suprasensibilă sunt prezente în ambianţa umană, permanent, cadavre astrale lepădate de oameni care trec din stadiul de clarificare într-o existenţă superioară. Lucrurile stau exact aşa cum pentru percepţia fizică se produc cadavre fizice acolo unde trăiesc oameni.

După clarificare, pentru eu apare o stare de conştienţă cu totul nouă. În timp ce înainte de moarte percepţiile exterioare trebuiau să aflueze spre el, pentru ca asupra lor să poată cădea lumina conştienţei, acum curge dinăuntru o lume care ajunge la conştienţă. Eul trăieşte în această lume între naştere şi moarte. Numai că aici ea se înveşmântează în revelaţiile simţurilor; şi numai acolo unde eul, lăsând neluate în seamă toate percepţiile senzoriale, se retrage percepându-se pe sine în „cel mai interior sanctuar", se face cunoscut în propria sa formă ceea ce altfel nu apare decât învăluit în senzorial. Aşa cum, înainte de moarte, percepţia eului se petrece în interior, după moarte şi după clarificare lumea spirituală se revelează din interior, în deplinătatea ei. De fapt, această revelare este

prezentă deja după lepădarea corpului eteric; totuşi în faţa ei se întinde ca un nor întunecos lumea dorintelor, care este încă orientată spre lumea exterioară. Ea se află aici ca şi cum, într-o lume fericită de trăiri spirituale, s-ar amesteca umbre negre demonice, care iau naştere din dorinţele ce se „mistuie în flăcări". Da, acum aceste dorinţe nu sunt simple umbre, ci adevărate entităţi; aceasta se arată de îndată ce organele fizice sunt îndepărtate de eu şi el poate percepe datorită acestui fapt cele ce sunt de natură spirituală. Aceste fiinţe apar acum ca figuri schimonosite şi caricaturi a ceea ce i-a devenit cunoscut omului mai înainte prin percepţia senzorială. Observarea suprasensibilă spune despre această lume a focului mistuitor că este locuită de fiinţe a căror înfăţişare poate fi înfricoşătoare şi dureroasă, a căror plăcere pare să fie distrugerea şi a căror pasiune se îndreaptă spre un rău împotriva căruia răul lumii senzoriale acţionează nesemnificativ. Dorinţele pe care omul le aduce cu sine în această lume le apar acestor fiinţe ca o hrană prin care forţele lor capătă continuu întăriri. Imaginea care este schiţată astfel de o lume imperceptibilă pentru simţuri poate părea omului mai puţin incredibilă, când observă cu o privire lipsită de prejudecăţi o parte a lumii animale. Ce este pentru privirea spirituală un lup înfricoşător care umblă de colo-colo? Ce se revelează în ceea ce percep simţurile cu privire la acesta? Nimic altceva decât un suflet care trăieşte în pofte şi care este activ în acestea. Putem numi forma exterioară a lupului o încarnare a acestor pofte. Dacă omul nu ar avea organe care să poată percepe această formă, el ar trebui totuşi să recunoască existenţa fiinţei respective, atunci când poftele invizibile ale acesteia s-ar arăta în efectele lor, când o forţă invizibilă pentru ochi ar da târcoale, forţă prin care totul s-ar putea întâmpla datorită lupului vizibil. Fiinţele focului mistuitor nu sunt prezente pentru conştienţa sensibilă, ci numai pentru cea suprasensibilă; efectele lor sunt însă prezente în mod evident: ele constau în distrugerea eului, când acesta le oferă hrană. Aceste efecte devin vizibile atunci când savurarea se intensifică până la lipsă de măsură şi exces. Căci ceea ce este perceptibil pentru simţuri ar stimula eul numai în măsura în care savurarea este fundamentată în entitatea sa. Animalul este mânat în lumea exterioară spre nevoie numai pentru ceea ce este dorinţă a celor trei corpuri. Omul are savurări mai înalte pentru că la cele trei mădulare corporale se mai adaugă şi cel de al patrulea, eul. Când eul cere o satisfacţie care prin esenţa ei nu foloseşte conservării şi

stimulării, ci distrugerii, o asemenea cerinţă nu poate fi nici acţiunea celor trei corpuri ale sale, nici a propriei sale naturi. Ele pot fi atribuite numai acelor entităţi a căror formă rămâne ascunsă simţurilor, dar care îşi pot face drum spre natura superioară a eului şi pot să-l stimuleze spre dorinţe care nu sunt legate de senzualitate, dar care nu pot fi satisfăcute decât prin intermediul acesteia. Sunt prezente fiinţe care au drept hrană pasiuni şi pofte care sunt mai rele decât toate cele animale pentru că nu se consumă în plan fizic, ci cuprind planul spiritual pe care-l trag în jos în domeniul fizic. Din această cauză formele unor astfel de fiinte sunt pentru privirea spirituală mai urâte, mai înfricoşătoare decât formele celor mai sălbatice animale, în care totuşi nu se încorporează decât pasiuni care sunt fundamentate în domeniul sensibil; iar forţele devastatoare ale acestor fiinţe depăşesc fără măsură orice furie distructivă prezentă în lumea animală sensibilă. Cunoaşterea suprasensibilă trebuie să lărgească pe această cale privirea omului, extinzând-o la o lume de fiinţe care într-o anumită privinţă se află mai jos decât lumea animală distrugătoare vizibilă.

Când, după moarte, omul a trecut prin această lume, se găseşte în faţa unei lumi cu conţinut spiritual şi care provoacă apariţia în el numai a unei cerinţe care-şi găseşte satisfacţia în spiritual. Dar şi acum omul face deosebirea între ceea ce aparţine eului său şi ceea ce formează ambianţa acestui eu – se poate spune şi lumea sa spirituală exterioară. Numai că, de la aceasta, ceea ce el trăieşte din partea acestei ambianţe aflueză spre el ca un curent, la fel cum în timpul petrecut în trup primeşte ca pe un curent percepţia propriului său eu. Aşadar, în timp ce în viaţa dintre naştere şi moarte ambianţa omului îi vorbeşte prin organele corpurilor sale, după lepădarea tuturor corpurilor limbajul noii ambianţe pătrunde direct în „sanctuarul cel mai interior" al eului. Întreaga ambianţă a omului este acum plină de entităţi de aceeaşi natură cu eul său, căci numai un eu are acces la un alt eu. Aşa cum mineralele, plantele şi animalele înconjoară omul în lumea sensibilă şi îi alcătuiesc ambianţa, tot astfel, după moarte, el este înconjurat de o lume alcătuită din entităţi de natură spirituală. Totuşi, omul aduce în această lume ceva care în sine nu constituie ambianţa sa; este ceea ce eul a trăit în cadrul lumii sensibile. Mai întâi, suma acestor trăiri a apărut nemijlocit după moarte, atât timp cât corpul eteric mai era legat de el, ca o panoramă-amintire cuprinzătoare. Corpul eteric este apoi lepădat, dar din panorama-amintire rămâne

ceva ca proprietate netrecătoare a eului. Ceea ce rămâne astfel se prezintă ca şi cum din toate trăirile şi experienţele omului între naştere şi moarte s-ar face un extract. Acesta este produsul spiritual al vieţii, rodul acesteia. Acest produs este de natură spirituală. El conţine tot ceea ce se revelează spiritual prin simţuri. Dar fără viaţa în lumea sensibilă nu s-ar fi putut constitui. Acest rod spiritual al lumii sensibile eul îl resimte după moarte ca ceea ce este lumea sa proprie, lumea sa interioară cu care păşeşte acum în lumea alcătuită din fiinţe care se revelează aşa cum numai eul însusi se poate revela în cea mai profundă interioritate a sa. Aşa cum germenele unei plante, care este un extract al plantei întregi, nu se dezvoltă decât atunci când este cufundat într-o altă lume, în sol, tot astfel şi ceea ce eul aduce din lumea sensibilă se dezvoltă acum ca un germene asupra căruia acţionează ambianţa spirituală care l-a preluat. În orice caz, ştiinţa suprasensibilului nu poate oferi decât imagini, dacă trebuie să descrie ce se întâmplă în această „ţară a spiritelor"; totuşi aceste imagini pot fi de aşa natură încât să se prezinte conştienţei suprasensibile ca adevărul adevărat, când urmăreşte evenimentele corespunzătoare, invizibile pentru ochiul sensibil. Ceea ce trebuie descris aici poate deveni intuitiv prin comparaţie cu lumea sensibilă. Căci, deşi este de natură pur spirituală, are asemănări într-o anumită privinţă cu lumea sensibilă. Aşa cum, de exemplu, în aceasta apare o culoare când un anumit obiect acţionează asupra ochiului, tot astfel în faţa eului aflat în „ţara spiritelor" se aşază o trăire ca cea a unei culori când asupra lui acţionează o fiinţă. Numai că această trăire este adusă la suprafaţă în felul în care în cadrul vieţii dintre naştere şi moarte poate fi provocată percepţia eului în interior. Nu este ca şi cum lumina ar cădea în om din afară, ci ca şi cum o altă fiinţă ar acţiona nemijlocit asupra eului şi ar face ca această acţiune să apară într-o imagine colorată. În felul acesta, toate fiinţele ambianţei spirituale a eului îşi găsesc expresia într-o lume de culori radiante. Întrucât ele au un mod diferit de a se produce, este lesne de înţeles că aceste trăiri ale culorilor lumii spirituale au ceva deosebit faţă de cele prilejuite de culorile sensibile. Şi pentru alte impresii primite de om din lumea sensibilă trebuie spuse lucruri asemănătoare. Cele mai asemănătoare impresiilor acestei lumi a simţurilor sunt însă sunetele lumii spirituale. Şi cu cât omul trăieşte în această lume, cu atât mai mult ea devine pentru el o viaţă mişcată în sine care poate fi comparată cu sunetele, şi armonia sa cu realitatea sensibilă.

Acum el nu simte sunetele ca pe ceva care ajunge din afară la un organ, ci ca pe o forţă care curge prin eul său în lume. El simte sunetul cum îşi simte în lumea simturilor vorbirea sau cântarea proprie; numai că în lumea spirituală el ştie că aceste sunete care curg din el sunt în acelaşi timp şi manifestarea altor entităţi care se revarsă în lume prin el. O manifestare şi mai înaltă din „ţara spiritelor" are loc când sunetul devine „cuvânt spiritual". Atunci curge prin eu nu numai *viaţa mişcată* a altei fiinţe, ci o astfel de fiinţă îşi comunică interioritatea sa acestui eu. Şi în lipsa a ceea ce desparte, pe care trebuie să-l aibă orice coexistenţă în lumea sensibilă, când eul este străbătut de un „cuvânt spiritual", trăiesc două fiinţe îngemănate. În felul acesta are loc adevărata coexistenţă a eului cu alte fiinţe spirituale după moarte.
În faţa conştienţei suprasensibile apar trei domenii ale „ţării spiritelor" care suportă comparaţia cu trei părţi ale lumii sensibile fizice. Primul domeniu este „ţinutul solid" al lumii spirituale, al doilea „ţinutul mării şi al râurilor" şi al treilea, „ţinutul aerian". Ceea ce pe Pământ primeşte forme fizice astfel încât poate fi perceput de către organele fizice este perceput potrivit cu entitatea sa spirituală în primul ţinut al „ţării spiritelor". De exemplu, aici poate fi percepută forţa care dă naştere formei unui cristal. Numai că ceea ce se manifestă aici se comportă ca o opoziţie faţă de ceea ce apare în lumea simţurilor. Spaţiul care este umplut în lumea simţurilor cu masa rocii apare privirii spirituale ca un spaţiu gol; dar de jur împrejurul acestui spaţiu gol este văzută forţa care determină forma pietrei. O culoare pe care o are piatra în lumea simţurilor apare în lumea spirituală ca trăirea culorii opuse; aşadar, o piatră roşie privită din ţara spiritelor este receptată ca verzuie, o piatră verde ca roşcată etc. Şi celelalte proprietăţi apar în aspectul opus lor. Aşa cum pietrele, masele de pământ şi alte lucruri asemănătoare ale uscatului – domeniul continental – constituie lumea sensibilă, tot astfel formaţiunile prezentate alcătuiesc împreună „ţara solidă" a lumii spirituale. Tot ce este viaţă în cadrul lumii sensibile este în lumea spirituală ţinutul mării. Privirii sensibile viaţa îi apare în efectele sale la plante, animale şi om. Pentru ochiul spritual viaţa este o esenţă curgătoare care împânzeşte ţara spiritelor ca mări şi râuri... Şi mai potrivită este comparaţia cu circulaţia sângelui în corp. Căci în timp ce mările şi fluviile din lumea sensibilă se prezintă ca fiind repartizate neregulat, în repartiţia vieţii curgătoare din ţara spiritelor domneşte o anumită regularitate, ca în sistemul circulator. Chiar această

„viaţă curgătoare" este percepută concomitent şi ca un răsunet spiritual. Cel de al treilea domeniu al ţării spiritelor este „atmosfera". Ceea ce în lumea simţurilor apare ca senzaţie în domeniul spritual este prezent ca un element care pătrunde totul, cum este prezent aerul pe Pământ. Trebuie să ne imaginăm o mare de simţiri curgătoare. Durere şi suferintă, bucurie şi încântare curg în acest ţinut aşa cum vântul şi furtuna bântuie în atmosfera lumii sensibile. Să ne gândim la o bătălie care se dă pe Pământ. Aici nu se află numai forme umane care se opun unele altora, pe care le poate vedea ochiul sensibil, ci sentimente se opun sentimentelor, pasiuni pasiunilor; câmpul de luptă este plin de dureri ca şi de siluete umane. Tot ce trăieşte aici ca patimă, durere, bucurie a victoriei nu este prezent numai în măsura în care se manifestă în efecte perceptibile prin simţuri; simţului spritual îi ajunge la conştienţă ca fenomen al atmosferei din ţara spiritelor. Un asemenea eveniment este în spiritual ca o furtună în lumea fizică. Iar percepţia acestor evenimente poate fi comparată cu auzul cuvintelor din lumea fizică. Din această cauză se spune: Aşa cum aerul învăluie fiinţele Pământului şi le pătrunde, la fel şi „cuvintele spirituale adiinde" învăluie şi pătrund fiinţele şi evenimentele ţării spiritelor.
În această ţară a spiritelor mai sunt posibile şi alte percepţii. Aici sunt prezente şi cele ce pot fi comparate cu căldura şi lumina lumii fizice. Ceea ce pătrunde toate lucrurile din ţara spiritelor în mod asemănător cu căldura care pătrunde toate lucrurile fizice este însăşi lumea gândurilor. Numai că gândurile trebuie imaginate aici ca fiinţe vii, independente. Ceea ce cuprinde omul în lumea manifestată ca gânduri este ca o umbră a ceea ce trăieşte în ţara spiritelor ca esenţă a gândirii. Gândiţi-vă la gând aşa cum este el în om, ridicat din acesta, ca fiinţă activă, în acţiune, înzestrată cu o viaţă interioară proprie; atunci veţi avea o slabă imagine a ceea ce umple al patrulea ţinut al ţării spritelor. Ceea ce percepe omul între naştere şi moarte în lumea fizică este numai manifestarea lumii gândurilor, aşa cum se poate ea obţine prin uneltele corpurilor. Dar tot ceea ce prelucrează omul în jurul acestor gânduri, care înseamnă o îmbogăţire în lumea fizică, îşi are originea în acest ţinut. În legătură cu aceste gânduri nu trebuie să vă amintiţi numai de ideile marilor descoperitori, ale persoanelor geniale; orice om are „inspiraţii", pe care nu le datorează doar lumii exterioare, ci prin care el însuşi remodelează sau transformă lumea exterioară. În măsura în care se iau în considerare sentimente, pasiuni care sunt

prilejuite de lumea exterioară, aceste sentimente etc. trebuie transpuse în cel de al treilea ţinut al ţării spiritelor; dar tot ceea ce poate trăi în sufletul uman în felul acesta încât omul să poată deveni un creator, să poată acţiona transformând şi fecundându-şi mediul înconjurător, aceasta se revelează în forma sa originară, esenţială în cel de al patrulea ţinut al lumii spirituale. Ceea ce este prezent în cea de a cincea regiune poate fi comparat cu *lumina* fizică. În forma sa originară proprie este *înţelepciunea* revelată. Fiinţe care revarsă în jurul lor înţelepciunea aşa cum trimite Soarele lumina asupra fiinţelor fizice aparţin acestui domeniu. Ceea ce este luminat de această înţelepciune se arată în sensul său adevărat şi în semnificaţia sa pentru lumea spirituală, aşa cum o fiintă fizică îşi arată culoarea sa când este luminată de lumină. Există şi zone mai înalte ale lumii spiritelor; veţi găsi prezentarea lor într-un alt capitol al acestei scrieri.
În această lume este afundat eul împreună cu extractul pe care-l aduce din lumea sensibilă. Acest extract este încă unit cu acea parte a corpului astral care nu este lepădată la sfârşitul timpului purificării. Nu se desprinde decât acea parte care a fost orientată cu poftele şi dorinţele sale spre lumea fizică. Afundarea eului în lumea spirituală împreună cu ceea ce şi-a însuşit din lumea sensibilă poate fi comparată cu introducerea unei seminţe în solul roditor. Aşa cum această sământă atrage la sine substanţele şi forţele din mediul său înconjurător pentru a se dezvolta într-o plantă nouă, tot astfel are loc dezvoltarea şi creşterea fiinţei eului afundat în lumea spirituală. În ceea ce percepe un organ este ascunsă şi forţa care a format ea însăşi acest organ. Ochiul percepe lumina. Dar fără lumină nu ar exista ochi. Fiinţe care-şi petrec viaţa în întuneric nu-şi formează instrumente pentru vedere. Astfel este creat întregul om din forţele ascunse a ceea ce este perceput de organele corpurilor. Corpul fizic este construit de forţele lumii fizice, corpul eteric prin forţele lumii vieţii, iar corpul astral este desprins din lumea astrală. Când, acum, eul este transpus în ţara spiritelor, el întâmpină acele forţe care rămân ascunse pentru percepţia fizică. Ceea ce devine vizibil în primul ţinut al ţării spiritului sunt entităţile spirituale care-l înconjoară întotdeauna pe om şi care i-au şi construit corpul fizic. În lumea fizică omul nu percepe, aşadar, nimic altceva decât manifestările acelor forţe spirituale care au format şi corpul său fizic. După moarte el se află în mijlocul acestor forţe formatoare care acum i se arată în formele lor proprii, anterior ascunse. De asemenea, în cea de a doua regiune el se

află printre forţele din care este alcătuit corpul său eteric; în cea de a treia regiune afluează spre el forţele din care a fost asamblat corpul său astral. Şi ţinuturile superioare ale ţării spiritelor lasă acum să se scurgă spre el ceea ce l-a constituit în viaţa dintre nastere şi moarte.

Aceste entităţi ale lumii spirituale acţionează de acum încolo împreună cu ceea ce omul a adus cu sine ca rod al vieţii anterioare şi care acum devine germene. Iar prin această coacţionare omul devine mai întâi o fiinţă spirituală reconstruită. În timpul somnului rămân pe loc corpul fizic şi corpul eteric; corpul astral şi eul sunt în afara lor, dar sunt încă legate cu ele. Ceea ce acestea pot primi ca influenţe din lumea spirituală foloseşte numai la restabilirea forţelor consumate în timpul stării de veghe. După lepădarea corpului fizic şi a celui eteric însă, iar după timpul de clarificare şi a acelor părţi ale corpului astral care au mai rămas legate prin dorinţele lor de lumea fizică, tot ceea ce afluează din lumea spirituală spre eu nu este numai ameliorator, ci devine un neoformator. După un timp, despre care vom vorbi ulterior, s-a alcătuit în jurul eului un corp astral care poate trăi din nou într-un corp eteric şi într-un corp fizic cum le sunt proprii oamenilor între naştere şi moarte. Omul poate trece din nou printr-o naştere şi să apară într-o nouă existenţă pământeană care a integrat în sine rodul vieţii anterioare. Până la remodelarea unui corp astral, omul este martorul unei reclădiri. Întrucât forţele ţării spiritelor nu se revelează prin organe exterioare, ci dinăuntru, ca şi eul în conştienţa de sine, el poate conştientiza această revelaţie atât timp cât simţul său nu este încă orientat spre o lume exerioară de percepţii. Din clipa în care corpul astral este format din nou, acest simţ se întoarce însă spre afară. Corpul astral cere acum din nou un corp eteric şi un corp fizic. Prin aceasta el se întoarce de la revelaiiile interioare. Din această cauză există acum o stare intermediară în care omul cade în inconştienţă. Conştienţa poate reapărea în lumea fizică abia când organele necesare percepţiei fizice sunt formate. În acest timp, în care starea de conştienţă luminată prin percepţie interioară încetează, noul corp eteric începe să construiască legătura sa cu corpul astral, iar omul se poate muta din nou într-un corp fizic. În aceste două etape de asamblări s-ar putea implica în mod conştient numai un eu care a dat nastere din sine forţelor ascunse creatoare în corpul eteric şi în corpul fizic, care adică a dat naştere spiritului vieţii şi omului-spirit. Cât timp omul nu a ajuns atât de departe, această asamblare trebuie să fie dirijată

de entităţi care sunt mai evoluate decât el. Corpul astral este condus de aceste entităţi la o pereche de părinţi, astfel încât el să poată fi înzestrat cu corpurile eteric şi fizic corespunzătoare. – Înainte ca asamblarea corpului eteric să se împlinească, se întâmplă un lucru deosebit de important pentru omul care păşeşte din nou în existenţa fizică. Acesta a creat în existenţa trecută forţe distructive, care s-au arătat în călătoria inversă de după moarte. Să reluăm exemplul descris mai sus. Omul, în cel de al patruzecilea an al vieţii trecute, într-un acces de furie, a cauzat cuiva o suferinţă. După moarte, această suferinţă a celuilalt îl întâmpină ca o forţă deranjantă pentru evoluţia propriului eu. La reîntoarcerea în viaţa fizică, aceste obstacole ale evoluţiei se prezintă din nou în faţa eului. Aşa cum la survenirea morţii în faţa eului uman s-a aflat un fel de panoramă-amintire, tot astfel acum are o viziune asupra vieţii ce va veni. Îi apare tabloul tuturor obstacolelor pe care omul trebuie să le înlăture dacă evoluţia trebuie să continue. Iar ceea ce vede el în acest fel devine punctul de plecare al unor forţe pe care omul trebuie să le ia cu el în noua viaţă. Imaginea durerii pe care a produs-o celuilalt devine forţă care incită eul s-o anuleze când reintră în viaţă. În felul acesta viaţa anterioară lucrează în mod determinant asupra celei noi. Faptele acestei vieţi noi sunt cauzate de cele trecute într-un anumit mod. Această legătură legică dintre o existenţă anterioară şi una ulterioară trebuie privită ca *lege a destinului*; a intrat în obicei ca ea să fie denumită cu expresia preluată din înţelepciunea orientală, karma.

Construirea unui nou ansamblu corporal nu este totuşi singura activitate care-i revine omului între moarte şi o nouă naştere. În timpul în care are loc această construire, omul trăieşte în afara lumii fizice. Aceasta însă îşi continuă în acest timp evoluţia. La intervale relativ scurte Pământul îşi schimbă faţa. Cum erau acum câteva mii de ani ţinuturile ocupate în prezent de Germania? Când omul apare într-o existenţă nouă pe Pământ, acesta nu arată, de regulă, niciodată ca în timpul ultimei lui vieţi. În timp ce el a fost absent s-au schimbat tot felul de lucruri. În această schimbare a feţei Pământului acţionează acum şi forţe ascunse. Ele acţionează din aceeaşi lume în care se găseşte omul după moarte. Şi el însuşi trebuie să coacţioneze la această transformare a Pământului. El poate face acest lucru numai sub conducerea unor entităţi superioare, atât timp cât nu şi-a creat o conştienţă clară cu privire la legătura dintre spiritual şi expresia sa fizică prin producerea spiritului vieţii şi a omului-spirit. Dar el

colaborează la transformarea condiţiilor terestre. Se poate spune că oamenii transformă Pământul în perioada dintre moarte şi o nouă naştere, în aşa fel încât condiţiile de pe acesta să se potrivească cu ceea ce s-a dezvoltat în ei înşişi. Dacă observăm o suprafaţă de pământ la un anumit moment şi apoi după mult timp o găsim într-o stare complet nouă, forţele care au realizat modificarea aparţin oamenilor morţi. În acelaşi fel aceştia se află în legătură, între moarte şi o nouă naştere, cu Pământul. Conştienţa suprasensibilă vede în orice existenţă fizică manifestarea unui spiritual ascuns. Pentru observarea fizică, pentru transformarea Pământului acţionează lumina Soarelui, schimbările climatice etc. Pentru observarea suprasensibilului, în raza de lumină solară care cade asupra plantei lucrează forţa oamenilor morţi. Această observare permite conştientizarea modului în care sufletele umane plutesc în jurul plantelor, felul cum transformă suprafaţa Pământului şi alte lucruri asemănătoare. După moarte, omul nu este orientat numai spre el însuşi, numai spre pregătirea noii sale existenţe terestre. Nu, el este chemat pentru a lucra la lumea exterioară, aşa cum între naştere şi moarte este chemat să creeze în planul fizic.
Dar asupra condiţiilor din lumea fizică nu acţionează numai viaţa omului din ţara spiritelor, ci şi invers, şi activitatea din existenţa fizică produce efectele sale în lumea spirituală. Un exemplu poate ilustra ce se întâmplă în această relaţie. Există o legătură de iubire între mamă şi copil. Această iubire pleacă din atracţia dintre aceştia, care îşi are rădăcinile în forţe ale lumii simţurilor. Dar în cursul timpului ea se transformă. Din fizică, legătura devine una din ce în ce mai spirituală. Această legătură spirituală nu se ţese numai pentru lumea sensibilă, ci şi pentru ţara spiritelor. La fel stau lucrurile şi cu alte relaţii. Ceea ce se realizează în lumea fizică prin fiinţe spirituale rămâne în continuare în lumea spirituală. Prieteni care în viaţă s-au legat în mod intim vor fi împreună şi în ţara spiritelor; după lepădarea corpurilor, ei se află într-o comuniune mult mai intimă decât în lumea fizică. Căci în calitate de spirite ei sunt unul pentru altul aşa cum am descris mai înainte că se întâmplă în revelaţiile fiinţelor spirituale către altele, prin interiorul acestora. O legătură care a fost ţesută între doi oameni îi conduce pe unul spre celălalt şi într-o nouă viaţă. Din această cauză, se poate vorbi în sensul cel mai real despre regăsirea oamenilor după moarte.
Ceea ce s-a împlinit o dată cu omul între naştere şi moarte şi de la aceasta până la o nouă naştere se repetă. Omul se

reîntoarce mereu pe Pământ când rodul pe care l-a obţinut într-o viaţă fizică a ajuns la maturitate în ţara spiritelor. Totuşi nu există o repetare fără început şi fără sfârşit, ci omul a trecut cândva din unele forme de existenţă în altele, care se desfăşoară în modul pe care l-am descris şi va trece, în viitor, în altele. Perspectiva acestor trepte ale tranziţiei va rezulta când se va vorbi despre dezvoltarea Cosmosului în legătură cu omul, în sensul conştienţei suprasensibile.

Procesele dintre moarte şi o nouă naştere sunt, bineînţeles, mai ascunse pentru observarea exterioară, sensibilă, decât realităţile spirituale, care sunt suportul existenţei terestre. Pentru această parte a lumii ascunse, observarea sensibilă poate vedea efectele pe care le produce numai acolo unde ele se manifestă în existenţa fizică. Ea trebuie să-şi pună problema dacă omul care pătrunde în existenţă prin naştere aduce cu sine ceva din cele descrise de cunoaşterea suprasensibilă ca fiind fenomene dintre o moarte anterioară şi naştere. Când cineva găseşe cochilia unui melc în care nu se poate observa nici un rest de animal, el va recunoaşte totuşi că această cochilie a luat naştere prin activitatea unui animal şi nu poate crede că s-a adunat în forma sa numai prin forţe fizice. La fel, cel care observă un om şi găseşte ceva care nu-şi poate avea originea în această viaţă trebuie să admită în mod raţional că este vorba despre ceea ce descrie ştiinţa suprasensibilului, dacă aceasta aruncă o lumină clară asupra unui aspect altfel inexplicabil. Astfel, şi aici observarea sensibil-raţională ar putea sesiza cauzele invizibile din efectele vizibile. Iar aceste cauze îi vor apărea tot mai mult a fi însuşi adevărul tuturor celor care observă manifestările vieţii cu totul liber de prejudecăţi. Numai că trebuie găsit punctul de vedere corect pentru a observa efectele vizibile. De exemplu, unde se găsesc efectele produse de cele descrise de clarvăzător ca procese ale timpului clarificării? Cum apar efectele experienţelor parcurse de om în lumea spirituală după timpul clarificării?

În acest domeniu se prezintă destule enigme oricărei observări serioase, profunde, a vieţii. Vezi câte un om născut în mizerie şi nevoi, înzestrat numai cu puţine aptitudini, încât pare predestinat prin aceste fapte legate de naşterea sa unei existenţe deplorabile. Un altul va fi crescut şi îngrijit din primele clipe ale existenţei sale de mâini şi inimi grijulii; în el se dezvoltă aptitudini strălucite; el este predispus pentru o existenţă fertilă, plină de satisfacţii. Două feluri de mentalităţi se pot pune în valoare în faţa unor astfel de probleme. Una din ele va vrea să se ţină numai de ceea ce percep simţurile şi pe

care le poate pricepe raţiunea legată de simţuri. Această mentalitate nu va vedea o problemă în faptul că un om s-a născut în fericire, iar altul în nefericire. Chiar dacă nu va dori să folosească cuvântul „întâmplare", tot nu se va gândi să accepte o legătură logică oarecare care ar produce un astfel de efect. Iar în privinţa predispoziţiilor, a aptitudinilor, un asemenea mod de reprezentare va rămâne la ceea ce a fost „moştenit" de la părinţi, bunici şi alţi strămoşi. El va refuza să caute cauzele în procese spirituale pe care le-a parcurs omul înainte de naşterea sa, în afara liniei ereditare a strămoşilor şi prin care şi-a modelat predispoziţiile şi aptitudinile sale. – O altă mentalitate se va simţi nemulţumită de o astfel de concepţie. Ea va spune: Nici în lumea manifestată nu se întâmplă nimic într-un anumit loc sau într-o anumită ambianţă fără a trebui să presupui cauze care să explice de ce s-a produs acel lucru. Este posibil ca în multe cazuri omul să nu fi cercetat acele cauze; ele există totuşi. O floare alpină nu creşte într-o câmpie. Natura ei are ceva ce o pune în legătură cu zona alpină. La fel trebuie să existe şi într-un om ceva care face ca el să se nască într-o anumită ambianţă. Aceasta nu se întâmplă din cauze care există numai în lumea fizică. Pentru cel ce gândeşte mai adânc ele se prezintă ca şi cum faptul că cineva i-a dat altuia o lovitură s-ar explica nu prin sentimentele primului, ci prin mecanismul fizic al mâinii sale. Această mentalitate va fi la fel de nesatisfăcută de orice explicaţie dată predispoziţiilor şi aptitudinilor prin simpla „ereditate". Se poate spune despre ea: Priviţi totuşi cum anumite predispoziţii se moştenesc în unele familii. În două secole şi jumătate predispoziţiile muzicale s-au moştenit la membrii familiei Bach. Din familia Bernoulli au apărut opt matematicieni, care în prima lor copilărie fuseseră desemnaţi pentru cu totul alte ocupaţii. Însă aptitudinile „moştenite" i-au readus la vocaţia familiei. Mai departe, se pot face referiri la felul în care o cercetare de precizie a seriei de înaintaşi ai unei personalităţi ar putea arăta că într-un fel sau în altul aptitudinea acestei personalităţi s-ar fi arătat şi la părinţi şi strămoşi şi că ea nu este decât o însumare de predispoziţii moştenite. Cine are al doilea fel de mentalitate, nu va neglija astfel de fapte; dar ele nu pot avea pentru el aceeaşi semnificaţie ca pentru cel care vrea să se sprijine în explicaţiile sale numai pe procesele din lumea simţurilor. Primul se va referi la faptul că predispoziţiile moştenite se pot însuma de la sine tot atât de puţin într-o personalitate totală, aşa cum părţile metalice ale unui ceas nu pot alcătui ceasul de

la sine. Şi dacă obiectaţi că totuşi coacţionarea părinţilor ar putea produce combinarea predispoziţiilor, adică aceasta ar lua locul celui care face ceasuri, el vă va replica: Priviţi fără prejudecăţi la ceea ce este complet nou în fiecare personalitate-copil; aceasta nu poate veni de la părinţi, pur şi simplu pentru că nu este prezent în ei.[Obs.2]

O gândire neclară poate promova multă confuzie în acest domeniu. Cel mai rău este când reprezentanţii primei mentalităţi îi prezintă pe reprezentanţii celei de a doua mentalităţi ca pe adversarii lucrurilor care se sprijină pe „fapte sigure". Aceştia însă nici nu au nevoie să conteste faptelor adevărul lor, valoarea lor. Şi ei văd în mod indiscutabil, de exemplu, că o anumită predispoziţie spirituală sau chiar o orientare spirituală se „continuă ereditar" şi că anumite predispoziţii se însumează şi se combină, dând naştere unei personalităţi importante. Ei pot să admită întru totul că numele cel mai important se află în general la sfârşitul şi numai rareori la începutul unei linii de înrudire prin sânge. Dar nu ar trebui să li se ia în nume de rău când sunt forţaţi să formuleze cu totul alte gânduri decât cele care vor să se bazeze numai pe fapte sensibile. Ultimilor li se poate replica: Cu siguranţă un om prezintă caracteristicile ascendenţilor săi, căci ceea ce este spiritual-sufletescul care prin naştere intră în existenţa fizică îşi preia corporalitatea din ceea ce-i oferă ereditatea. Însă cu aceasta nu s-a spus altceva decât că o fiinţă poartă particularităţile mediului în care este cufundată. Este desigur o comparaţie ciudată (comună), dar omul lipsit de prejudecăţi nu-i va contesta justificarea atunci când se spune: Faptul că o fiinţă umană se prezintă învăluită în trăsăturile ascendenţilor săi dovedeşte tot atât de puţin cu privire la originea caracteristicilor personale cât dovedeşte pentru natura interioară a unui om faptul că este ud pentru că a căzut în apă. Mai departe se mai poate spune: Când numele cel mai important se află la capătul final al unei linii de înrudire prin sânge, aceasta arată că purtătorul acestui nume a avut nevoie de capătul unei linii ereditare pentru a-şi forma corpul care îi era necesar pentru desfăşurarea personalităţii sale totale. Dar aceasta nu dovedeşte nimic în favoarea „moştenirii" a ceea ce este personal; ba, pentru o logică sănătoasă, acest fapt dovedeşte chiar contrarul. Dacă s-ar moşteni aptitudinile personale, ele ar trebui să se afle la începutul liniei ereditare şi s-ar transmite de aici asupra urmaşilor. Întrucât ei se află însă la sfârşitul liniei, tocmai aceasta este o dovadă că ele *nu* se transmit.

Nu trebuie să fie contestat că cei care vorbesc de o cauzalitate spirituală în viaţă contribuie adeseori şi ei la confuzie. Aceştia vorbesc adeseori prea mult în generalităţi, în nedefinit. A spune că trăsături ereditare s-ar însuma, rezultând personalitatea unui om, poate fi comparat cu afirmaţii ca aceea că părţile metalice ale unui ceas s-au combinat singure şi aşa a rezultat ceasul. Dar trebuie admis si că nu altfel stau lucrurile cu multe afirmatii referitoare la o lume spirituală, ca şi cum cineva ar spune că părţile metalice ale ceasului nu se pot combina singure în aşa fel încât prin asamblarea lor limbile să fie împinse înainte, deci trebuie să fie ceva spiritual în joc care are grijă de această înaintare. Faţă de o astfel de afirmaţie, construieşte, în orice caz, pe o bază mai bună, cel ce spune: Eu nu mă sinchisesc de asemenea fiinţe „mistice" care împing înainte arătătoarele ceasului; eu caut să cunosc angrenajele mecanice care au ca efect înaintarea arătătoarelor. Nu este suficient să ştii numai că dincolo de un mecanism, de exemplu al ceasului, s-ar afla ceva spiritual (cel ce face ceasul), ci este important să cunoşti gândurile care au *premers* în spiritul ceasornicarului confecţionarea ceasului. Aceste gânduri pot fi regăsite în mecanism.
Orice simplă visare şi imaginare fantezistă despre suprasensibil aduce confuzie. Căci nu este bine să se dea satisfacţie adversarilor. Aceştia au dreptate când spun că asemenea referiri la fiinţe suprasensibile nu promovează, în general, cu nimic înţelegerea faptelor. Desigur, astfel de adversari pot spune acelaşi lucru şi faţă de indicaţiile *precise* ale ştiinţei spiritului. Atunci însă se poate face trimitere la modul în care arată în viaţa manifestată efectele cauzelor spirituale ascunse. Se poate spune: Să admitem că este corect ceea ce vrea să stabilească cercetarea spiritului prin observare, şi anume că omul a parcurs după moartea sa un timp al clarificării şi că în acel timp el *a trăit* sufleteşte obstacolul pe care-l reprezintă o anumită faptă în evoluţia progresivă, faptă pe care el a comis-o într-o viaţă anterioară. În timp ce a avut o asemenea trăire, în el s-a creat impulsul de a îmbunătăţi urmările acestei fapte. El aduce cu sine acest impuls pentru o nouă viaţă. Şi prezenţa acestui impuls formează în fiinţa sa acea trăsătură care-l aduce într-o poziţie, într-un loc de unde perfecţionarea devine posibilă. Trebuie observat un total de astfel de impulsuri şi se obţine o cauză a ambianţei de destin în care se naşte omul. La fel pot sta lucrurile şi cu o altă supoziţie. Să presupunem din nou că ar fi corect ceea ce spune ştiinţa spiritului, că roadele unei vieţi

care a trecut sunt încorporate în germenele omului, iar ţara spiritelor în care acesta se află între moarte şi o nouă viaţă ar fi ţinutul în care se maturizează aceste roade. Transformate în predispoziţii şi aptitudini ele apar apoi într-o viaţă nouă şi modelează personalitatea în aşa fel, încât aceasta se prezintă ca un efect a ceea ce s-a câştigat într-o viaţă anterioară. – Cel care acceptă aceste premise şi observă viaţa fără prejudecăţi vede că prin acestea toate faptele sensibile pot fi recunoscute în deplinătatea semnificaţiei şi adevărului lor; totodată îi va deveni clar că devine inteligibil tot ceea ce la o simplă angrenare pe baza exclusivă a faptelor sensibile trebuie să rămână de neînţeles pentru cel a cărui mentalitate este orientată spre lumea spirituală. Şi mai presus de orice va dispărea orice lipsă de logică de felul celei la care ne-am refeirit mai înainte: pentru că numele cel mai important se află la sfârşitul unei linii ereditare, purtătorul lui trebuie să fi moştenit aptitudinea sa. Viaţa devine logic inteligibilă prin faptele suprasensibile mijlocite de ştiinţa spiritului.
Căutătorul conştiincios al adevărului care, fără experienţă proprie în lumea suprasensibilă, vrea să se descurce în fapte va mai putea însă ridica o obiecţie. Se poate pretinde că ar fi inadmisibil să se accepte existenţa unor fapte, din simplul motiv că în felul acesta se poate explica ceva ce altfel este inexplicabil. O asemenea obiecţie este desigur lipsită de orice importanţă pentru cel care cunoaşte faptele respective din experienţa suprasensibilă. În paginile următoare ale acestei scrieri este indicată calea care poate fi urmată pentru a putea cunoaşte ca experienţă proprie nu numai alte fapte spirituale descrise aici, ci şi legea cauzalităţii spirituale. Dar pentru oricine nu vrea să urmeze această cale obiecţia de mai sus poate avea o mare importanţă. Iar ceea ce se poate spune împotriva ei este valabil şi pentru unul care este hotărât să urmeze calea respectivă. Căci dacă cineva ia hotărârea în mod corect, atunci acesta este *cel mai bun* prim pas care poate fi făcut pe această cale. Este întru totul adevărat: faptul că poţi să-ţi explici ceva printr-un lucru care altfel ar rămâne inexplicabil nu trebuie să te facă să accepţi ceva despre a cărui existenţă nu ştii nimic. Dar în cazul faptelor spirituale amintite situaţia se prezintă totuşi altfel. Dacă le accepţi, aceasta nu are numai urmarea intelectuală că prin ele viaţa devine inteligibilă, ci şi pe aceea că acceptând aceste premise mai trăieşti în gândurile tale şi cu totul altceva. Gândiţi-vă la următorul caz: cuiva i se întâmplă ceva care-i provoacă senzaţii foarte neplăcute. Faţă de aceasta el poate adopta

două feluri de atitudini. Poate trăi incidentul ca pe ceva care-l atinge în mod neplăcut şi să se lase prins de o senzaţie corespunzătoare, poate chiar să se afunde în durere, dar poate lua şi o altă atitudine. El poate spune: În realitate eu am generat în mine, într-o viaţă anterioară, forţa care m-a pus în prezenţa acestui incident; în adevăr, eu singur mi-am produs aceasta. Şi poate trezi în sine toate simţirile care pot fi consecinţa acestui gând. Bineînţeles, gândul trebuie trăit cu cea mai desăvârşită seriozitate şi cu toată forţa posibilă, dacă trebuie să aibă o astfel de consecinţă pentru viaţa de senzaţii şi de sentimente. Pentru cine realizează aceasta, se va instaura o experienţă care poate fi cel mai bine ilustrată printr-o comparaţie. Doi oameni primesc în mână câte un baton de ceară pentru sigilii. Unul din ei începe să dezvolte consideraţii intelectuale privind „natura interioară" a batonului. Aceste consideraţii pot fi foarte înţelepte; dacă această natură interioară nu se arată prin nimic cineva îi poate replica: Este o visare. Cclălalt însă freacă ceara de sigiliu cu o cârpă şi arată apoi că batonul atrage corpuri mici. Există o deosebire importantă între gândurile care au trecut prin capul primului şi cele care l-au impulsionat spre consideraţiile exprimate şi gândurile celui de-al doilea. Gândurile primului nu produc efecte concrete; gândurile celuilalt au momit în manifestare o forţă, deci ceva concret, din ascunzişul său. Aşa stau lucrurile şi cu gândurile unui om care-şi imaginează că forţa de a întâlni un anumit eveniment a implantat-o el însuşi în sine într-o viaţă anterioară. Această simplă reprezentare trezeşte în el o forţă adevărată prin care poate întâlni evenimentul într-un fel cu totul diferit decât ar face-o dacă nu ar cultiva un astfel de gând. Prin acest gând i se aprinde o lumină cu privire la entitatea necesară acestui eveniment pe care altfel l-ar putea recunoaşte numai ca întâmplare. Şi el va recunoaşte în mod nemijlocit: Am avut gândul cel drept, căci el a avut forţa să-mi dezvăluie faptul. Dacă cineva repetă astfel de procese interioare, ele vor deveni un mijloc de furnizare interioară de forţă şi îşi dovedesc astfel corectitudinea prin rodnicia lor. Iar această corectitudine se arată treptat a fi suficient de puternică. Sub aspect spiritual, sufletesc, de asemenea şi fizic, asemenea procese acţionează tămăduitor, ba chiar stimulator pentru viaţă în orice privinţă. Omul conştientizează faptul că se plasează prin acestea în mod corect în contextul vieţii, în timp ce luând în considerare numai viaţa dintre naştere şi moarte el este prizonierul unei prejudecăţi. Omul devine mai puternic sufleteşte prin

cunoaşterea descrisă. În orice caz, o astfel de dovadă pur interioară a cauzalităţii spirituale nu şi-o poate procura decât fiecare în viaţa sa interioară. Dar o poate avea fiecare dintre noi. Cine nu şi-a procurat-o însă nu poate judeca forţa ei doveditoare. Nu trebuie să ne mirăm că lucrurile stau aşa, căci ceea ce este întru totul legat de entitatea cea mai interioară a omului, de personalitatea sa este natural că nu poate fi dovedit suficient decât în trăirea cea mai interioară. Oricum, nu se poate invoca nimic împotriva faptului că, fiind o trăire liberă, o asemenea experienţă trebuie s-o facă orice om şi că ea nu ar putea fi obiect al unei ştiinţe a spiritului. Cert este că fiecare trebuie să aibă această trăire, aşa cum fiecare trebuie să înţeleagă dovada unei teoreme matematice. Dar calea pe care se poate ajunge la trăire este valabilă pentru toţi oamenii, aşa cum metoda de a demonstra o teoremă matematică este valabilă pentru toţi.

Nu trebuie contestat că, făcând abstracţie de observaţiile suprasensibile, dovada amintită, prin puterea producătoare de forţă a gândurilor corespunzătoare, este singura care rezistă în faţa oricărei logici lipsite de prejudecăţi. Toate celelalte evaluări sunt cu siguranţă foarte importante, dar ele au totuşi ceva prin care un adversar poate găsi puncte de atac. Oricum, cine şi-a însuşit o privire suficient de obiectivă va găsi în posibilitatea şi realitatea educării omului un argument logic pentru a demonstra faptul că în învelişul corporal o fiinţă spirituală se luptă pentru existenţă. El va compara animalul cu omul şi va spune: La primul trăsăturile şi aptitudinile tipice apar o dată cu naşterea ca ceva determinat în sine, care arată clar cum este predispus prin ereditate şi cum se desfăşoară în legătură cu lumea exterioară. Vede cum puiul de găină îşi desfăşoară de la naştere într-un mod specific activităţile vieţii. La om însă, prin educaţie, ceva intră într-o relaţie cu viaţa sa interioară, care nu poate avea legătură cu ereditatea. Şi el poate fi în situaţia de a-şi apropria efectele unor astfel de influenţe exterioare. Cine face educaţie ştie că unor astfel de forţe trebuie să li se opună anumite forţe din interiorul omului; dacă aceasta nu se întâmplă, orice instrucţie şi educaţie sunt fără importanţă. Pentru pedagogul lipsit de prejudecăţi există chiar o graniţă foarte netă între predispoziţiile ereditare şi acele forţe interioare ale omului care strălumineză prin aceste predispoziţii moştenite şi care îşi au originea în vieţi parcurse anterior. Este sigur că pentru astfel de lucruri nu se pot aduce dovezi atât de „grele" ca cele obţinute cu balanta pentru anumite fapte fizice. În schimb, astfel de lucruri sunt

intimităţile vieţii. Iar pentru cel care are un simţ pentru ele sunt doveditoare şi aceste fapte neevidente; ba chiar mai doveditoare decât adevărul evident. Faptul că şi animalele pot fi dresură, că ele îşi însuşesc într-o oarecare măsură prin dresare unele trăsături şi aptitudini nu este o obiecţie pentru cel care poate vedea esenţialul. Căci, făcând abstracţie de faptul că în lume se întâlnesc pretutindeni tranziţii, rezultatele dresării unui animal nu se contopesc în nici un caz în acelaşi fel cu fiinţa sa cum se întâmplă cu omul. Se pune chiar accentul asupra felului în care aptitudinile însuşite de animalele de casă în convieţuirea cu omul se transmit ereditar, adică acţionează în cadrul speciei şi nu personal, ca la om. Darwin descrie cum aportează câinele fără a fi fost învăţat sau fără să fi văzut acest lucru. Cine ar afirma acelaşi lucru despre educaţia umană?

Există şi gânditori care prin observaţiile lor ajung să depăşească părerea că omul ar fi asamblat numai prin forţe pur ereditare, din afară. Ei se ridică la ideea că o fiinţă spirituală, o individualitate, ar premerge existenţei corporale şi că ar modela-o. Dar mulţi dintre ei nu găsesc totuşi posibilitatea de a înţelege că există vieţi pământene repetate şi că în existenţa dintre două vieţi roadele vieţii precedente sunt forţe care participă la modelare. Immanuel Hermann Fichte [3], fiul marelui Fichte, îşi face cunoscute în *Antropologia* sa observaţiile care l-au condus (p. 528) la următorul raţionament sintetic: „Părinţii *nu* sunt genitori în sensul deplin al cuvântului. Ei oferă substanţa organică şi nu numai aceasta, ci concomitent şi acel mijlocitor, totodată emoţional şi senzorial reactiv, care se arată în temperament, în nuanţa particulară a dispoziţiei, în specificarea proprie a dorinţelor şi altele asemănătoare, a căror sursă comună a reieşit a fi *fantezia* în acel sens larg, identificat de noi. În toate aceste elemente ale personalităţii nu poate fi ignorat amestecul şi legătura sufletelor parentale; a le declara pe acestea, din această cauză, ca produs pur al reproducerii este deplin fundamentat dacă în plus reproducerea este concepută ca adevărat proces sufletesc, lucru asupra căruia va trebui să decidem. Dar tocmai aici lipseşte punctul central propriu-zis al închegării personalităţii, căci la o observaţie mai pătrunzătoare rezultă că şi acele particularităţi ale dispoziţiei sufleteşti sunt numai un înveliş şi ceva cu *caracter de instrument* apt a cuprinde în sine predispoziţiile spirituale ideale ale omului, potrivite pentru a le impulsiona sau a le frâna în dezvoltarea lor, dar în nici un caz apte să le dea

naştere din sine". Mai departe se spune: „Fiecare preexistă potrivit cu forma sa spirituală de bază, căci, considerat sub aspect spiritual, nici un individ nu se asemănă cu altul, după cum nu seamănă *o specie animală* cu altă specie" (p. 532). Aceste gânduri sunt valabile numai pentru că lasă să intre în corporalitatea fizică a omului o entitate spirituală. Întrucât însă forţele modelatoare ale acesteia nu sunt deduse din cauze aflate în vieţi anterioare, ar trebui ca de fiecare dată când se naşte o personalitate să apară o astfel de entitate spirituală dintr-un fundament divin originar. Cu astfel de premise nu ar exista însă nici o posibilitate de explicare a înrudirii care există între predispoziţiile care se produc din interioritatea umană şi ceea ce se impune din ambianţa terestră exterioară acestei interiorităti în cursul vieţii. Interioritatea umană care şi-ar avea sorgintea într-un fundament divin primordial pentru fiecare individ uman ar trebui să stea complet străină în faţa a ceea ce îi opune viaţa. Numai atunci când această interioritate umană a fost deja legată cu ceea ce este exterior, când nu trăieşte pentru prima oară lumea exterioară, aşa cum şi este în realitate, nu ar fi aşa. Pedagogul lipsit de prejudecăţi poate face în mod clar constatarea: Eu îndrept spre elevul meu, din rezultatele vieţii terestre, ceva care este de fapt străin pentru trăsăturile sale moştenite, dar care totuşi îi dă impresia că el a fost prezent la lucrarea care a generat aceste rezultate. Numai vieţile terestre repetate împreună cu faptele prezentate de cercetarea în domeniul spiritului pentru intervalul dintre vieţile pământeşti, numai toate acestea pot da o explicaţie satisfăcătoare vieţii umanităţii actuale abordată omnilateral. În mod expres se spune aici: a umanităţii actuale, pentru că cercetarea spirituală arată că ciclul vieţilor pământene a început odată şi că atunci au existat alte condiţii decât cele de acum pentu fiinţa spirituală a omului care pătrundea în învelişul corporal. În capitolele următoare vom urmări retrospectiv această stare primordială a fiinţei umane. Când prin aceasta vom demonstra, din rezultatele ştiinţei spiritului, cum fiinţa omenească a obţinut forma sa actuală în legătură cu evoluţia Pământului, vom putea să facem referire şi mai precis la felul cum nucleul fiinţial uman pătrunde din lumi suprasensibile în învelişurile corporale şi cum în legătură cu acestea se formează legea cauzalităţii spirituale, „destinul uman".

OBSERVAŢII IMPORTANTE

Obs.1 Legătura dintre somn şi oboseală nu este privită în general într-un sens cerut de realitate. Se crede că somnul survine ca urmare a oboselii. Că această reprezentare este mult prea simplistă poate fi dovedit de faptul oricărei adormiri a unui om, adeseori deloc obosit, la ascultarea unui discurs care nu-l interesează sau cu o altă ocazie asemănătoare. Cine vrea să susţină că în asemenea ocazii omul ar obosi foloseşte o metodă căreia îi lipseşte seriozitatea cunoaşterii. Observarea nepărtinitoare trebuie să ajungă la concluzia că veghea şi somnul reprezintă diferite relaţii ale sufletului cu corpul care în desfăşurarea regulată a vieţii trebuie să apară în alternanţă ritmică, ca bătăile dreapta-stânga ale pendulului. La o astfel de observare nepărtinitoare rezultă că starea de umplere a sufletului cu impresiile lumii exterioare trezeşte în acesta dorinţa de a trece după această stare într-o altă stare, în timp ce el trece la desfătarea propriei corporalităţi. Alternează două stări sufleteşti: a fi dăruit impresiilor exterioare şi a fi dăruit propriei corporalităţi. În prima stare se produce în mod inconştient dorinţa pentru cea de a doua, care apoi se desfăşoară în inconştient. Expresia dorinţei desfătării cu propria-ţi corporalitate este oboseala. Ar trebui deci să spunem: Te simţi obosit pentru că vrei să dormi şi nu vrei să dormi pentru că te simţi obosit. Întrucât însă sufletul uman poate provoca în mod voit apariţia în sine a unor stări care apar în viaţa normală în mod necesar, este posibil ca atunci când îşi pierde interesul pentru o impresie exterioară dată să cheme în sine dorinţa desfătării cu propria-i corporalitate; aceasta înseamnă că el adoarme când prin starea interioară a omului nu există prilej pentru aceasta.

Obs.2 Că darurile omului, dacă ar asculta de legea simplei „eredităţi", ar trebui să se arate nu la sfârşitul unei comunităţi sangvine, ci la începutul ei, ar putea fi, desigur, greşit înţeles. S-ar putea spune: Da, ele nu se pot arăta acum, căci trebuie mai întâi să se dezvolte. Aceasta însă nu este o obiecţie; căci atunci când vrei să dovedeşti că un lucru este mai întâi moştenit de la un precursor trebuie să arăţi cum se regăseşte în urmaş ceea ce a existat mai înainte în timp. Dacă s-ar arăta că ceva ar exista la începutul unei comunităţi sangvine, ceva care în desfăşurarea ulterioară s-ar regăsi, atunci s-ar putea vorbi despre ereditate. Acest lucru nu este cu putinţă când apare la sfârşit ceva ce mai înainte nu a existat. Inversarea propoziţiei de mai sus ar trebui să arate că gândul eredităţii este imposibil.

NOTE

1. Textual: „Viaţa este cea mai frumoasă invenţie a ei, iar moartea este trucul ei pentru a avea multă viaţă". *Natura*, fragment.
2. Moritz Benedikt, 1835-1920, *Din viaţa mea. Amintiri şi orientări*, Viena, 1906.
3. Immanuel Hermann Fichte, 1796-1879, *Anthropologie*, Leipzig, 1860.

EVOLUŢIA LUMII ŞI OMUL
partea 1

Din cele spuse anterior a reieşit că entitatea omului este alcătuită din cele patru mădulare: corpul fizic, corpul eteric, corpul astral şi eul. Eul lucrează în cadrul celorlalte trei mădulare şi le transformă. Prin aceste prelucrări iau naştere, pe o treaptă inferioară: sufletul senzaţiei, sufletul raţiunii şi sufletul conştienţei. Pe o treaptă superioară a existenţei umane se formează: sinea spirituală, spiritul vieţii şi omul-spirit. Aceste mădulare ale naturii umane se află în cele mai variate relaţii cu întregul Cosmos. Şi evoluţia ei este legată de evoluţia Cosmosului. Prin studierea acestei evoluţii se obţine o pătrundere în tainele mai profunde ale entităţii umane.

Este limpede că viaţa omului are relaţii în cele mai variate direcţii cu ambianţa sa, cu locul unde îşi are reşedinţa, unde el se dezvoltă. Şi ştiinţa exterioară a fost forţată să ajungă, prin faptele observate, la concluzia că Pământul însuşi, acest loc de reşedinţă al omului în sensul cel mai larg, a parcurs o evoluţie. Ştiinţa se referă la stări din existenţă ale Pământului în care încă nu a trăit un om în forma sa actuală. Ea arată cum omenirea s-a dezvoltat încet şi treptat de la stări culturale simple la relaţiile contemporane. Aşadar, şi această ştiinţă ajunge la concluzia că ar exista o legătură între evoluţia omului şi aceea a astrului pe care-l ocupă Pământul.

Ştiinţa spiritului* urmăreşte această legătură prin acea cunoaştere care-şi ia faptele din percepţia mai extinsă, obţinută prin organele spirituale. Ea urmăreşte omul în sens retrospectiv, în devenirea sa. Ei i se arată că fiinţa propriu-zis spirituală, interioară a omului a parcurs o serie de vieţi pe acest Pământ. În felul acesta însă cercetarea spiritului ajunge la un moment foarte îndepărtat în trecut în care această fiinţă interioară a omului a păşit pentru prima oară într-o viaţă exerioară în sensul actual. În această primă încorporare terestră, eul a început să fie activ în cadrul celor trei corpuri, corpul astral, corpul eteric şi corpul fizic. Şi apoi a luat cu sine rodul acestei lucrări în viaţa următoare.

* Ştiinţa spiritului este aici sinonimă cu „ştiinţa ocultă", cu cunoaşterea suprasensibilă, după cum reiese din context.

Dacă se înaintează cu contemplarea retrospectiv, în modul arătat până la acel moment, devii conştient că eul găseşte în faţa sa un stadiu final, în cadrul căruia cele trei corpuri, corpul fizic, corpul eteric şi corpul astral, sunt deja dezvoltate şi au o legătură coerentă. Eul se leagă pentru prima dată cu entitatea alcătuită din aceste trei corpuri. Din acest moment, eul participă la dezvoltarea în continuare a celor trei corpuri. Mai înainte, ele au evoluat fără un asemenea eu uman până la treapta când l-au întâlnit.

Ştiinţa spiritului trebuie să înainteze acum retrospectiv, dacă vrea să răspundă la următoarele întrebări: Cum au putut să ajungă cele trei corpuri până la acea treaptă a evoluţiei pe care să poată prelua în ele un eu?; Cum a devenit acest eu?; Cum a ajuns eul să poată acţiona în cadrul acestor corpuri?

Se poate răspunde la aceste întrebări numai dacă se urmăreşte devenirea însăşi a planetei Pământ în sensul ştiinţei spiritului. Printr-o astfel de cercetare se ajunge la originea planetei Pământ. Un mod de observare care construieşte numai pe faptele percepute fizic nu poate ajunge până la concluziile care pot spune ceva despre originea Pământului. Cine se foloseşte de astfel de concluzii ajunge la rezultatul că tot ce este materie a Pământului s-ar fi format dintr-o nebuloasă primordială. Nu este sarcina acestei scrieri să intre în detaliul unor asemenea reprezentări. Căci cercetarea spiritului nu ia în considerare numai procesele materiale ale evoluţiei Pământului, ci înainte de orice cauzele spirituale care se află dincolo de ceea ce ţine de materie. Când ai în faţa ta un om care ridică o mână, acest gest te poate incita la două feluri de observaţii. Se poate cerceta mecanismul braţului şi al organismului şi să se urmărească descrierea procesului aşa cum se desfăşoară el fizic. Dar, privirea spirituală se poate îndrepta şi asupra a ceea ce se petrece în sufletul omului şi care formează determinanta sufletească care duce la ridicarea mâinii. Într-un mod asemănător, cercetătorul instruit prin percepţia spirituală vede dincolo de toate fenomenele lumii fizic-sensibile fenomene spirituale. Pentru el, toate transformările ce au loc în materia planetei Pământ sunt manifestările unor forţe spirituale aflate dincolo de materie. Când însă o astfel de observare spirituală pătrunde tot mai adânc în viaţa Pământului, ea ajunge la un moment al evoluţiei în care tot ce este material abia începe să existe. Această materialitate se dezvoltă din spiritualitate. Mai înainte nu a

existat decât spiritualul. Prin această observare se conştientizează spiritualul şi se vede cum acesta se densifică parţial, devenind materie. Avem de-a face cu un proces care pe o treaptă superioară se desfăşoară ca şi cum am observa un vas cu apă în care treptat, datorită unei răciri dirijate cu mare grijă, se formează bucăţi de gheaţă. Aşa cum vedem formându-se, densificându-se din ceea ce până acum fusese numai apă, gheaţa, la fel se poate urmări cum din spiritualul anterior se densifică lucrurile, fenomenele şi entităţile materiale. Aşa s-a dezvoltat planeta Pământ dintr-o fiinţă universală spirituală; şi tot ce este legat material de această planetă s-a densificat din ceea ce mai înainte era legat spiritual cu el. Dar nu trebuie să ne imaginăm că a existat un timp în care tot ce este spiritual s-a transformat în materie; în aceasta din urmă avem de-a face întotdeauna numai cu părţi transformate ale spiritualului originar. Spiritualul rămâne şi în timpul perioadei de evoluţie materială principiul care dirijează şi conduce.
Este clar că acel mod de reprezentare care vrea să ţină seama numai de fenomenele fizice sensibile – şi de ceea ce raţiunea poate desprinde din aceste fenomene – nu poate spune nimic despre spiritualul de care discutăm. Să admitem că ar exista o fiinţă înzestrată cu simţuri care nu poate percepe decât gheaţa, nu şi starea mai fină a apei din care se formează gheaţa prin răcire. Pentru o astfel de fiinţă apa nu ar exista; pentru ea ar fi ceva de perceput cu privire la apă abia după ce părţi din ea s-au transformat în gheaţă. Pentru un om, spiritualul aflat dincolo de fenomenele terestre ar rămâne ascuns dacă acesta nu vrea să valorizeze decât ceea ce este prezent pentru simţurile fizice. Şi dacă din faptele fizice pe care le percepe în prezent trage concluzii corecte cu privire la timpuri mai vechi ale planetei Pământ el ajunge numai până la acel moment al evoluţiei în care spiritualul existent anterior s-a densificat parţial în materie. Acest spiritual anterior este tot atât de puţin conştientizat de o astfel de abordare ca şi spiritualul care, invizibil, acţionează şi în prezent dincolo de materie.
Abia în ultimele capitole ale acestei scrieri vom putea vorbi de căile prin care omul îşi însuşeşte facultatea de a privi retrospectiv la acele stări ale Pământului de care este vorba aici. Pentru moment să spunem, tangenţial, că pentru cercetarea spirituală faptele unui trecut extrem de îndepărtat nu au dispărut. Când o fiinţă ajunge la o existenţă corporală, o dată cu moartea sa corporală dispare ceea ce este material. Nu în acelaşi mod „dispar" forţele spirituale care au scos din

sine acest lucru de natură corporală. Ele îşi lasă urmele, imaginile lor exacte în fundamentul spiritual al lumii. Iar cel care poate să-şi ridice, prin lumea vizibilă, percepţia până la cea invizibilă ajunge în final la ceva asemănător unei grandioase panorame spirituale în care sunt consemnate toate fenomenele trecute ale lumii. Aceste urme netrecătoare a tot ce este spiritual pot fi numite *Cronica Akasha*; desemnăm ca entitate Akasha ceea ce rămâne spiritual din curgerea evenimentelor în Univers, în opoziţie cu formele trecătoare ale curgerii aceloraşi evenimente. Trebuie să spunem, din nou, că cercetările în planul suprasensibil al existenţei nu pot fi întreprinse decât cu ajutorul percepţiei spirituale, aşadar, în domeniul abordat aici, numai prin citirea *Cronicii Akasha*. Totuşi şi în acest caz este valabil ceea ce am mai spus în această scriere. Faptele suprasensibile pot fi cercetate numai prin percepţie suprasensibilă; după ce au fost cercetate şi după ce au fost comunicate de ştiinţa suprasensibilului, ele pot fi înţelese de gândirea obişnuită, dacă aceasta se vrea cu adevărat obiectivă. În cele ce urmează vom prezenta stările evolutive ale Pământului în sensul cunoaşterii suprasensibile. Vom urmări transformările planetei noastre până la starea de viaţă în care se află în prezent. Dacă cineva studiază ce are în faţă în prezent numai prin percepţia cu ajutorul simţurilor şi apoi preia în sine ce spune cunoaşterea suprasensibilă despre felul cum a evoluat acest prezent într-un trecut primordial foarte îndepărtat, îşi poate spune cu o gândire cu adevărat liberă de prejudecăţi: În primul rând, ceea ce raportează această cunoaştere este perfect logic; în al doilea rând pot să înţeleg că lucrurile au devenit aşa cum le văd în prezent, dacă admit că cele comunicate de cercetarea suprasensibilă sunt corecte. Prin „logic" nu înţelegem, bineînţeles, în acest context, că în cadrul unei expuneri oarecare a cercetării suprasensibile nu ar putea fi incluse erori în privinţa logicii. Şi aici trebuie vorbit despre „logic" în acelaşi fel în care se vorbeşte în viaţa obişnuită a lumii fizice. Aşa cum în aceasta este valabilă cerinţa pentru o expunere logică cu toate că cei care prezintă un domeniu faptic pot comite erori logice, la fel se întâmplă şi în cercetarea suprasensibilă. Se poate chiar întâmpla ca un cercetător apt a percepe în domenile suprasensibile să facă erori în expunerea logică şi atunci cineva poate corecta un astfel de conferenţiar, chiar dacă el nu percepe în plan suprasensibil, dar are facultatea unei gândiri sănătoase. Dar în esenţă nu poate fi obiectat împotriva logicii folosite în cercetarea suprasensibilă. Şi nu este nevoie

să mai subliniem că împotriva faptelor înseşi nu se poate aduce nici o obiecţie din motive exclusiv logice. Aşa cum în domeniul lumii fizice nu se poate dovedi niciodată în mod logic dacă există sau nu o balenă, ci numai cu simţul vederii, tot astfel şi faptele suprasensibile pot fi recunoscute numai prin percepţie spirituală. Dar nu poate fi subliniat îndeajuns că pentru cel ce cercetează domenii suprasensibile este o necesitate, înainte ca el să vrea să se apropie prin percepţie proprie de lumile spirituale, să-şi facă o părere cu ajutorul logicii şi prin aceea că el recunoaşte cum lumea manifestată, sensibilă apare ca fiind inteligibilă, când plecăm de la premisa corectitudinii comunicărilor ştiinţei oculte. Dacă se minimalizează calea pregătitoare descrisă, orice trăire în lumea suprasensibilă rămâne o tatonare nesigură, ba chiar periculoasă. Din acest considerent, în scrierea de faţă vor fi comunicate mai întâi faptele suprasensibile ale evoluţiei Pământului, înainte de a vorbi despre calea cunoaşterii suprasensibile. Trebuie acordată toată atenţia faptului că un om care îşi deschide accesul prin pură gândire la ceea ce cunoaşterea suprasensibilă are de spus nu se află în nici un fel în situaţia celui care ascultă o poveste despre un fenomen fizic pe care el nu-l poate vedea. Căci gândirea pură este ea însăşi o activitate suprasensibilă. Ca fapt sensibil, ea nu poate conduce prin ea însăşi la fenomene suprasensibile. Când însă această gândire este aplicată fenomenelor suprasensibile redate prin concepţia suprasensibilă, atunci ea se dezvoltă *prin ea însăşi* în lumea suprasensibilă. Şi una din cele mai bune căi de a ajunge la percepţie proprie în plan suprasensibil este chiar aceea de a te dezvolta în lumea superioară, prin aplicarea gândirii la cele comunicate de cunoaşterea suprasensibilă. O astfel de pătrundere este legată de cea mai mare claritate. Din această cauză o anumită orientare în cercetare aparţinând ştiinţei spiritului consideră *această* gândire ca fiind cea mai solidă primă treaptă dintre toate instruirile de ştiinţă a spiritului. – Trebuie să fie bine înţeles faptul că în această scriere nu vor fi făcute referinţe la toate detaliile evoluţiei Terrei, care sunt percepute în spirit pentru a arăta punct cu punct cum sunt ele confirmate în manifestări. Nu aceasta a fost intenţia noastră când am spus că ascunsul poate fi verificat pretutindeni în efectele sale manifestate. Există părerea că pentru om *poate* deveni inteligibil şi luminos pas cu pas tot ce-i iese în întâmpinare când îşi plasează fenomenele revelate în lumina pe care i-o mijloceşte ştiinţa ocultă. Numai în anumite locuri vom face, în expunerile

unnătoare, pentru ilustrare, referiri la confirmări ale ascunsului prin ceea ce este revelat, pentru a arăta cum putem s-o facem, în urmărirea practică a vieţii, *pretutindeni*.

*

În sensul cercetării de ştiinţă a spiritului de care am vorbit mai sus, prin urmărirea retrospectivă a evoluţiei Pământului se ajunge la o stare spirituală a planetei noastre. Dacă însă se continuă această cale, se află că acel spiritual fusese mai înainte într-un fel de încorporare fizică. Se ajunge, aşadar, la o stare planetară fizică trecută, care mai târziu s-a spiritualizat şi apoi, printr-o nouă materializare, s-a transformat în Pământul nostru. Pământul nostru se prezintă, aşadar, ca o reîncorporare a unei planete străvechi. Dar ştiinţa spiritului poate merge şi mai departe în trecut. Şi ea găseşte atunci întregul proces repetat încă de două ori. Aşadar, Pământul nostru a parcurs trei stări planetare premergătoare, separate între ele prin stări intermediare spiritualizate. Însă, când urmărim în mod retrospectiv încorporările, de fiecare dată constatăm că aspectul fizic este din ce în ce mai rafinat. Pentru expunerea care va urma, foarte la îndemână se află următoarea obiecţie: Cum poate o forţă de raţionare sănătoasă să accepte stări ale Universului aflate într-un trecut atât de îndepărtat? În faţa acestei obiecţii trebuie spus că pentru cel care poate privi cu deplină înţelegere la spiritualul *actualmente* ascuns în ceea ce este manifestat în planul sensibil nici pătrunderea în stări evolutive anterioare, oricât ar fi ele de îndepărtate, nu poate reprezenta ceva imposibil. Numai pentru cei care nu recunosc acest spiritual ascuns discuţia despre evoluţie la care ne referim îşi pierde orice sens. Pentru cei care-l recunosc, în aspectul stării actuale este dat şi ceea ce a fost anterior, după cum în aspectul omului de cincizeci de ani este inclus şi acela al copilului de un an. Da, se poate spune, dar alături de oamenii de cincizeci de ani există şi copii de un an precum şi toate stadiile de tranziţie. Acest lucru este adevărat, dar tot atât de adevărată este şi evoluţia spiritualului la care ne referim aici. Cine ajunge în acest domeniu la o judecată corespunzătoare, acela recunoaşte şi faptul că în observarea stadiului actual, care include şi spiritualul pe lângă treptele existenţei care s-au succedat până la perfecţiunea stadiului evolutiv al prezentului, s-au păstrat şi stările evolutive ale trecutului, aşa cum lângă oamenii de cincizeci de ani sunt prezenţi şi copiii de un an. În cadrul desfăşurării evenimentelor prezentului se poate vedea

desfăşurarea primordială, dacă se vor separa diferitele stadii evolutive succesive.

Omul apare în forma în care se dezvoltă în prezent abia în cea de a patra încarnare planetară descrisă, pe Pământul propriu-zis. Esenţialul este că omul este alcătuit din patru mădulare: corp fizic, corp al vieţii, corp astral şi eu. Totuşi, această formă nu ar fi putut apărea dacă nu ar fi fost pregătită prin evenimentele evoluţiei anterioare. Această pregătire s-a făcut prin aceea că în cadrul încorporării anterioare s-au dezvoltat fiinţe care aveau trei din cele patru mădulare umane: corp fizic, corp eteric, corp astral. Aceste fiinţe, care într-o anumită privinţă pot fi numite strămoşi ai omului, nu aveau încă un eu, dar celelalte trei mădulare şi legăturile dintre ele s-au dezvoltat atât de mult, încât s-au maturizat pentru a prelua mai târziu eul. În felul acesta strămoşul omului a atins, în încarnarea planetară anterioară, o anumită maturitate a celor trei mădulare ale sale. Această stare a trecut într-un stadiu spiritual. Din starea spiritualizată s-a format apoi o nouă stare planetară fizică, cea a Pământului. În aceasta erau cuprinşi, ca nişte germeni, strămoşii maturizaţi ai omului. Prin faptul că întreaga planetă a trecut printr-o spiritualizare şi a apărut într-o formă nouă, ea a oferit germenilor pe care-i conţinea, având corpul fizic, corpul eteric şi corpul astral, nu numai ocazia de a se dezvolta până la nivelul atins anterior ci şi o altă posibilitate, aceea ca, după ce au atins acel nivel, să ajungă şi mai sus, prin preluarea eului. Dezvoltarea Pământului se realizează în două etape. Într-o primă perioadă Pământul însuşi apare ca reîncarnare a stadiului planetar anterior. Această stare se datorează spiritualizării interpuse, o stare superioară celei a încarnării anterioare. Pământul conţine în sine germenii strămoşilor omului din planeta anterioară. Aceştia se dezvoltă mai întâi până la nivelul pe care-l avuseseră deja. Când au atins acel nivel, prima perioadă se încheie. Însă datorită treptei proprii superioare de evoluţie, Pământul poate aduce acum germenii la un nou stadiu, îi face apţi pentru primirea eului. A doua etapă a evoluţiei Pământului este aceea a desfăşurării eului în corpul fizic, în corpul eteric şi în corpul astral.

Aşa cum în acest fel omul este adus, prin evoluţia Pământului, cu o treaptă mai sus, tot astfel s-a întâmplat şi în încarnările planetare anterioare. Căci încă în prima dintre aceste încarnări a fost prezent ceva din om. Acest lucru aruncă o lumină asupra entităţii umane actuale, când se urmăreşte retrospectiv evoluţia acesteia până în trecutul primei

încarnări. În cercetarea suprasensibilă, această primă încarnare planetară poate fi numită Saturn; a doua Soare; a treia Lună; a patra este Pământul. Reţineţi că aceste denumiri nu trebuie să fie asociate în nici un fel cu numele folosite pentru elementele sistemului solar actual. Saturn, Soare şi Lună denumesc formele *trecute* de dezvoltare parcurse de Pământ. Despre legătura acestor lumi ale trecutului cu corpurile cereşti care alcătuiesc sistemul solar actual vom vorbi în expunerile următoare. Tot atunci se va vedea şi de ce au fost alese aceste nume.[Obs.1]

Când se descriu condiţiile din timpul celor patru reîncarnări planetare, aceasta nu se poate face decât în mod schematic. Căci procesele, entităţile şi destinele lor sunt la fel de variate pe Saturn, Soare şi Lună ca pe Pământ. Din această cauză, în descrieri nu pot fi redate, cu privire la aceste condiţii, decât caracteristici izolate, ceea ce are ca scop ilustrarea felului în care stările Pământului s-au format din cele anterioare. Trebuie să ţinem seama şi că aceste stări devin cu atât mai diferite de cele actuale cu cât ne îndepărtăm mai mult în trecut. Totuşi ele pot fi descrise numai pentru că se folosesc reprezentările preluate de la condiţiile actuale ale Pământului. Astfel, când vorbim, de exemplu, despre lumină sau căldură sau despre alte lucruri asemănătoare pentru aceste stări timpurii nu trebuie ignorat că prin acestea nu sunt înţelese exact aceleaşi lucruri pe care le denumim azi cu termenii lumină şi căldură. Cu toate acestea un asemenea mod de desemnare este corect deoarece pentru cel ce observă suprasensibilul pe primele trepte ale evoluţiei apare ceva din care a ieşit în prezent lumina şi căldura. Cel care urmăreşte descrierile făcute astfel va putea prelua corect din contextul în care sunt plasate aceste lucruri ce reprezentări trebuie obţinute pentru a avea imagini şi analogii caracteristice ale faptelor care s-au desfăşurat într-un trecut îndepărtat.

Această descriere este foarte importantă pentru a cunoaşte acele stări planetare care au premers încorporării Luna. În timpul acesteia au predominat condiţii care prezintă o anumită asemănare cu cea terestră. Cine vrea să facă o descriere a acestor condiţii găseşte anumite puncte de sprijin în asemănările cu prezentul, pentru a exprima percepţiile din suprasensibil în reprezentări clare. Altfel stau lucrurile când sunt descrise evoluţiile etapelor Saturn şi Soare. Ceea ce se prezintă observaţiei suprasensibile în acest caz este în cel mai înalt grad diferit de obiectele şi entităţile care aparţin în prezent ambianţei omului. Aceste deosebiri fac ca aducerea

acestor fapte ale timpului străvechi în conştienţa suprasensibilă să fie deosebit de greu de realizat. Întrucât însă entitatea umană actuală nu poate fi înţeleasă dacă nu se merge retrospectiv până la starea Saturn, descrierea trebuie totuşi făcută. Desigur, o astfel de descriere nu va putea fi greşit înţeleasă de acela care are în atenţia sa faptul că există o astfel de dificultate, ceea ce face ca unele din lucrurile spuse să fie în mod necesar mai mult un fel de aluzie şi o trimitere la faptele corespunzătoare decât o descriere precisă.

S-ar putea totuşi găsi o contradicţie între cele spuse aici şi în continuare şi ceea ce am spus cu privire la existenţa stărilor anterioare în prezent. S-ar putea emite părerea că nicăieri nu ar putea fi găsit alături de starea Pământului actual o stare anterioară Saturn, Soare şi Lună sau chiar o formă umană, aşa cum a fost prezentă în cadrul acestor stări trecute. Desigur, alături de oamenii actuali nu aleargă oameni Saturn, Soare sau Lună aşa cum în jurul oamenilor de cincizeci de ani aleargă copii de trei ani. Dar în *componenţa* oamenilor Terrei stările omeneşti anterioare sunt perceptibile în suprasensibil. Pentru a recunoaşte acest lucru este suficient să-ţi fi însuşit aptitudinea de a extinde capacitatea de a deosebi la scara condiţiilor vieţii. Aşa cum lângă omul de cincizeci de ani se află copii de trei ani, tot astfel sunt prezenti lângă omul viu cadavrul, omul adormit şi omul care visează. Şi chiar dacă aceste forme ale entităţii umane nu arată *nemijlocit aşa* cum sunt ele, ca diferitele trepte ale evoluţiei, o concepţie corespunzătoare vede totuşi în aceste forme treptele amintite.

Dintre cele patru mădulare actuale ale entităţii umane, corpul fizic este cel mai vechi. Este şi cel care în felul lui a atins cea mai mare perfecţiune. Cercetarea suprasensibilă arată că acest mădular era deja prezent în timpul evoluţiei saturniene. Vom arăta că forma pe care o avea acest corp fizic pe Saturn era ceva cu totul diferit de corpul fizic uman actual. Corpul fizic uman terestru poate exista în natura sa numai pentru că este legat de corpul eteric, de corpul astral şi de eu, aşa cum am spus în primele părţi ale acestei scrieri. Un asemenea ansamblu încă nu exista pe Saturn. Atunci corpul fizic parcurgea prima sa treaptă de evoluţie fără a-i fi încorporate un corp eteric, un corp astral sau un eu. În cursul evoluţiei Saturn el s-a maturizat în vederea primirii unui corp eteric sau al vieţii. Pentru aceasta Saturn a trebuit mai întâi să se spiritualizeze şi să se reîncarneze ca Soare. În timpul acestei încarnări s-a desfăşurat din nou, ca dintr-un germene rămas, ceea ce devenise pe Saturn corpul fizic; şi abia aici el s-a putut

pătrunde de un corp eteric. Prin integrarea unui corp eteric, corpul fizic şi-a schunbat natura; el a fost ridicat la o a doua treaptă de perfecţiune. Ceva asemănător s-a întâmplat în timpul evoluţiei în stadiul Lună. Precursorul omului, aşa cum a evoluat de la Soare la Lună, şi-a încorporat în acest stadiu un corp astral. Prin aceasta corpul eteric a fost şi el modificat; el se afla acum pe a doua treaptă de perfecţionare. Pe Pământ precursorului uman, alcătuit din corp fizic, corp eteric şi corp astral, i-a fost încorporat eul. Prin aceasta, corpul fizic a atins cel de al patrulea grad de perfecţiune, corpul eteric cel de al treilea, corpul astral cel de al doilea; eul se află abia pe prima sa treaptă de existenţă.

Dacă te dăruieşti într-un mod obiectiv, lipsit de prejudecăţi observării omului, nu vor rezulta dificultăţi în a-ţi reprezenta corect aceste grade diferite de perfecţionare ale fiecărui mădular luat în parte. Este suficient să compari în această privinţă corpul fizic cu corpul astral. Cu siguranţă corpul astral se află, ca element sufletesc, pe o treaptă de evoluţie superioară dezvoltării corpului fizic. Când, în viitor, primul se va fi perfecţionat, va însemna pentru totalitatea omului mult mai mult decât corpul fizic actual. Totuşi, *în felul său*, acesta a atins un anumit grad de superioritate. Meditaţi asupra structurii inimii realizată în sensul celei mai mari înţelepciuni, la structura-minune a creierului etc., ba chiar şi a unui fragment osos, de exemplu capătul superior al femurului. În acest capăt de os se găseşte o construcţie în reţea sau un schelet articulat legic din trabecule osoase fine. Totul este asamblat în aşa fel încât, cu folosirea unui minimum de material, să se obţină efectul cel mai favorabil asupra suprafeţelor articulaţiei, de exemplu repartiţia cea mai judicioasă a frecării şi prin aceasta un mod de mobilitatc corect. În felul acesta, în diferite părţi ale corpului uman se găsesc cele mai chibzuite amenajări. Iar cine ia în considerare şi armonia existentă în coacţionarea părţilor la realizarea întregului, va înţelege cu siguranţă că este corect să se vorbească despre perfecţionarea acestui mădular al entităţii umane. Pe lângă aceasta, nu se ia în considerare faptul că în anumite părţi pot apărea manifestări necorespunzătoare sau chiar anomalii în structuri şi amenajări. Se va putea spune chiar şi că astfel de anomalii sunt într-o anumită privinţă numai partea de umbră necesară a luminii plină de înţelepciune care este revărsată asupra întregului organism fizic. Iar acum să comparăm cu acesta corpul astral ca purtător al plăcerii şi suferinţei, al dorinţelor şi pasiunilor.

Câtă nesiguranţă domneşte în el cu privire la plăcerea şi suferinţa care sunt contrarii scopurilor superioare ale omului; câte dorinţe şi pasiuni adeseori fără sens nu se desfăşoară aici. Corpul astral este, de fapt, pe cale de a obţine armonia şi fermitatea interioare care se întâlnesc deja în corpul fizic. Tot astfel s-ar putea arăta cum corpul eteric se arată mai perfect decât corpul astral, dar mai imperfect decât cel fizic. Şi, nu mai puţin, se va prezenta unei contemplări corespunzătoare faptul că nucleul propriu al entităţii umane, eul, se află în prezent abia la începutul evoluţiei. În ce măsură şi-a realizat eul sarcina sa de a transforma celelalte mădulare ale entităţii umane pentru ca acestea să fie o revelaţie a propriei sale naturi? Ceea ce rezultă în felul acesta chiar şi pentru o observare exterioară va fi întărit pentru cunoscătorul ştiinţei oculte şi prin altceva. S-ar putea invoca posibilitatea îmbolnăvirilor corpului fizic. Ştiinţa spiritului este în măsură să arate că o mare parte din îmbolnăviri provin din faptul că inversiunile, rătăcirile din corpul astral se transmit corpului eteric şi pe calea ocolită a acestuia ele distrug armonia, în sine perfectă, a corpului fizic. Legătura mai adâncă la care, în acest loc, putem face numai o referire şi motivul adevărat al multor procese patologice se sustrag observării ştiinţifice care vrea să se limiteze numai la faptele sensibile fizice. În cele mai multe cazuri lucrurile se vădesc a fi de aşa natură încât o vătămare a corpului astral nu atrage după sine fenomene patologice ale corpului fizic în aceeaşi viaţă în care s-a produs dauna, ci abia într-o viaţă ulterioară. Din această cauză, legile luate aici în considerare au importanţă numai pentru cel care poate admite o repetare a vieţii umane. Dar chiar dacă nu vrei să ştii despre astfel de lucruri cu pătrunderi mai adânci în problemă, reiese totuşi din observarea obişnuită a vieţii că omul se dedă prea multor savurări şi pofte care subminează armonia corpului fizic. Iar dorinţa, pofta, pasiunea ete. nu-şi au sediul în corpul fizic, ci în cel astral. Acesta din urmă este, în multe privinţe, încă atât de imperfect încât poate distruge armonia corpului fizic. – Să atragem şi aici atenţia că aceste expuneri nu au ca scop să dovedească cele afirmate de ştiinţa spiritului despre dezvoltarea celor patru mădulare ale entităţii umane. Dovezile se preiau din cercetarea spirituală care ne arată cum corpul fizic are în urma sa trecerea prin patru etape de transformări, spre grade superioare de perfeciiune, iar celelalte mădulare au, în felul arătat mai înainte, mai puţine. Aici am vrut să facem numai o aluzie la faptul că aceste comunicări ale cercetării spirituale se referă la realităţi care se arată în

efectele lor asupra gradelor de perfecţiune ale corpului fizic, ale corpului eteric etc., ce pot fi observate şi în exterior.

* * *

Dacă vrem să ne facem o reprezentare ca imagine apropiată de realitate a condiţiilor din etapa evoluţiei saturniene, trebuie luat în considerare faptul că în acea perioadă – în esenţă – nu exista încă nimic din lucrurile şi creaturile care aparţin în prezent Pământului şi care sunt repartizate regnurilor mineral, vegetal şi animal. Fiinţele acestor trei regnuri s-au format abia în perioade mai târzii ale evoluţiei. Dintre fiinţele perceptibile fizic astăzi, numai omul era prezent pe atunci şi din el numai corpul fizic, în felul descris de noi. Nici în prezent Pământului nu îi aparţin numai fiinţele regnurilor mineral, vegetal, animal şi uman, ci şi alte fiinţe care nu se manifestă într-o corporalitate fizică. Asemenea entităţi erau prezente şi în evoluţia Saturn. Iar activitatea lor pe scena Saturn a avut ca urmare evoluţia ulterioară a omului.

Îndreptaţi-vă acum organele spirituale de percepţie nu asupra începutului şi sfârşitului, ci asupra perioadei mijlocii de evoluţie a acestei încarnări Saturn: vi se va arăta o stare care în principal era alcătuită numai din căldură. Nimic gazos, nimic fluid sau chiar componente solide nu pot fi găsite. Toate aceste stări apar abia în încorporările ulterioare. Să admitem că o fiinţă umană având organele de simţ actuale s-ar apropia ca observator de această stare Saturn. Nimic din toate impresiile senzoriale pe care le poate avea nu l-ar întâmpina aici în afara senzaţiei de căldură. Să presupunem că o astfel de fiinţă s-ar apropia de acest Saturn. Ar percepe, atunci când ar ajunge în partea de spaţiu pe care-l ocupă, că acesta are o altă stare calorică decât ambianţa lui spaţială. Dar ar vedea că această porţiune de spaţiu cald nu este uniformă, ci alternează în modul cel mai variat părţi mai calde şi părţi mai reci. Pe anumite linii ar fi percepută o căldură radiantă. Nu numai că astfel de linii ar fi pur şi simplu extinse într-o direcţie, dar prin diferenţele de temperatură iau naştere anumite forme neregulate. Ar avea în faţa sa nişte fiinţe cosmice în stări schimbătoare, alcătuite numai din căldură.

Pentru omul actual trebuie să existe dificultăţi în reprezentarea a ceva alcătuit numai din căldură, întrucât el nu este obişnuit să considere căldura ca fiind ceva în sine, ci s-o perceapă numai ca pe o calitate legată de corpuri gazoase, fluide sau solide; căldura desemnează însă numai o stare în care se află una dintre aceste trei forme corporale. Când cele mai mici părţi ale unui gaz sunt în mişcare, aceasta este

percepută drept căldură. Unde nu există gaz, nu poate exista o astfel de mişcare, aşadar nici căldură. Pentru cercetătorul de ştiinţă a spiritului problema se pune în alt fel. Pentru el căldura este ceva despre care vorbeşte în acelaşi sens în care vorbeşte despre gaz, fluid sau despre corpul solid. Pentru el căldura este o substanţă mai fină decât un gaz. Iar acesta nu este altceva decât căldura densificată în sensul în care fluidul este abur densificat sau solidul un lichid densificat. În felul acesta omul care a aderat la ştiinţa spiritului vorbeşte despre corpuri de căldură sau corpuri calorice la fel cum vorbeşte de corpuri gazoase şi corpuri în formă de abur. Este însă necesar să se admită că există percepţie sufletească, când se doreşte urmărirea în acest domeniu a cercetătorului spiritului. În lumea dată simţurilor fizice, căldura este reprezentată exclusiv ca stare a solidului, lichidului sau gazosului; dar această stare este, în fapt, numai partea exterioară a căldurii sau şi efectul ei. Fizicienii nu vorbesc decât despre acest efect al căldurii, nu despre natura interioară a acesteia. Să încercăm să facem abstracţie de orice efect al căldurii pe care-l primim prin corpuri exterioare şi să ne actualizăm trăirea interioară pe care o avem când auzim cuvintele: „Mă simt cald", „Mă simt rece". Doar această trăire interioară poate furniza o reprezentare a ceea ce era Saturn în perioada evolutivă descrisă mai sus. Am fi putut parcurge întreaga porţiune de spaţiu ocupat de acesta dar nu am fi găsit nici un gaz care să fi exercitat vreo presiune, nici un fel de corpuri solide sau lichide de la care să fi putut primi o impresie luminoasă oarecare. Dar în orice punct al spaţiului ar fi simţit interior (fără nici o impresie din afară): Aici este un anumit grad de căldură.
Într-un corp ceresc având o astfel de caracteristică nu există condiţii pentru fiinţele animale, vegetale şi minerale ale perioadei actuale. (Din această cauză este necesar să observăm că cele spuse mai sus nu ar putea, de fapt, să aibă loc niciodată. Un om actual nu se poate constitui în observator al vechiului Saturn. Discuţia ar trebui folosită numai pentru clarificare.) Entităţile pe care le conştientizează cunoaşterea suprasensibilă la contemplarea lui Saturn se aflau pe o cu totul altă treaptă de evoluţie decât fiinţele actuale ale Pământului, perceptibile în plan sensibil. Cunoaşterii suprasensibile i se înfăţişează mai întâi fiinţe care nu aveau un corp fizic aşa cum îl are omul actual. Trebuie să ne ferim să ne gândim la corporalitatea fizică actuală a omului, când este vorba de „corp fizic". Trebuie făcută o deosebire între corpul fizic şi

corpul mineral. Un corp fizic este cel care este stăpânit de legile fizice care sunt observate în regnul mineral. Corpul uman al prezentului nu este stăpânit numai de astfel de legi fizice, ci în afară de aceasta este impregnat şi cu substanţe minerale. Despre un astfel de corp fizic-mineral încă nu poate fi vorba pe Saturn. Aici există numai o corporalitate fizică, guvernată de legi fizice; dar aceste legi se exteriorizează numai prin căldură. Aşadar, corpul fizic este un corp caloric fin, eteric. Întregul Saturn este alcătuit numai din astfel de corpuri calorice. Ele reprezintă prima structură a corpului uman fizic-mineral actual. Acesta s-a format din primul deoarece acestuia i-au fost înglobate substanţele gazoase, lichide şi solide formate abia mai târziu. Printre fiinţele care se aşază în faţa conştienţei suprasensibile în momentul în care aceasta focalizează starea Saturn şi despre care se poate vorbi ca despre locuitori ai lui Saturn, în afara omului, sunt, de exemplu, cele care nici nu aveau nevoie de un corp fizic. Mădularul cel mai de jos al entităţii lor era un corp eteric. În schimb, ele aveau un mădular în plus faţă de mădularele fiinţiale umane. Omul are ca mădular superior omul-spirit. Aceste fiinţe au un mădular ce se situează şi mai sus. Iar între corpul eteric şi omul-spirit ele au toate mădularele care se găsesc la om: corp astral, eu, sine spirituală şi Spiritul vieţii. Asa cum Pământul nostru este înconjurat de o atmosferă, aşa era şi Saturn; numai că în cazul acestuia era o „atmosferă" de natură spirituală*. Ea era alcătuită din entităţile de care am vorbit mai sus şi din alte entităţi. Exista o interacţiune continuă între corpurile calorice ale lui Saturn şi fiinţele descrise. Acestea afundau mădularele lor fiinţiale în corpurile calorice ale lui Saturn. Şi deşi în aceste corpuri calorice nu exista viaţă, se exprima în ele viaţa celor ce trăiau în ambianţa lor. Ar putea fi comparate cu nişte oglinzi; numai că din ele nu se oglindeau imaginile fiinţelor vii numite, ci stările lor vitale. Pe Saturn nu s-ar fi putut descoperi nimic, totuşi el acţiona în mod vitalizator asupra ambianţei sale din spaţiul ceresc, întrucât retrimitea în aceasta ca un ecou viaţa care îi era transmisă. Întregul Saturn apărea ca o oglindă a vieţii cereşti. Entităţi foarte înalte, a căror viaţă Saturn o reiradia, pot fi numite Spirite ale înţelepciunii (în ştiinţa spiritului creştin ele poartă numele Kiriotetes, adică Dominări). Activitatea lor pe Saturn nu începe cu epoca mediană a evoluţiei acestuia. Într-un anumit sens, acum ea este deja încheiată. Înainte de a ajunge conştiente de oglindirea propriei lor vieţi în corpurile calorice ale lui Saturn, ele au trebuit să aducă aceste corpuri

calorice la starea de a putea realiza reflectarea. Din această cauză, activitatea lor a demarat curând după începutul evoluţiei saturniene. Când s-a întâmplat aceasta, corporalitatea lui Saturn era încă o materialitate neorganizată care nu ar fi putut reflecta nimic. În timp ce contempli această materialitate neorganizată, te-ai transpus prin observarea spirituală la începutul evoluţiei saturniene. Ceea ce se poate observa nu are încă nimic din caracterul caloric de mai târziu. Putem vorbi numai despre o calitate care poate fi comparată cu voinţa umană. Nu este nimic altceva decât voinţă. Avem, aşadar, de-a face cu o stare exclusiv sufletească. Dacă urmărim de unde provine această voinţă, o vedem cum se naşte din efluviile unor entităţi înalte, care au evoluat în trepte ce pot fi numai bănuite, până la o astfel de înălţime, încât atunci când a început evoluţia lui Saturn ele puteau să reverse din propria lor fiinţă voinţa. De această voinţă se leagă activitatea Spiritelor înţelepciunii descrise mai înainte. Prin aceasta, voinţa, lipsită mai înainte de orice calitate, capătă proprietatea de a reflecta în spaţiul ceresc viaţa. Fiinţele care îşi simt fericirea de a revărsa voinţa la începutul evoluţiei lui Saturn le putem numi Spirite ale voinţei (în ştiinţa esoterică creştină ele sunt numite Tronuri).

* Un mod de vorbire foarte precis ar trebui, pentru a exprima exact trăirea interioară existentă în cercetarea spirituală, să spună, în loc de: „Saturn era înconjurat de o atmosferă", „În timp ce cunoaşterea spirituală devine conştientă de Saturn, în faţa ei se înfăţişează şi o atmosferă a lui Saturn" sau „se prezintă alte fiinţe cu diferite caracteristici". Transpunerea în expresia: „aici există cutare sau cutare lucru" trebuie să fie permisă, deoarece aceeaşi transpunere se găseşte şi în modelarea exprimării verbale pentru adevărata trăire sufletească în percepţiile sensibile, dar va trebui să reţinem acest lucru în legătură cu descrierea ce urmează. Acest lucru este aflat şi din contextul expunerii.

După ce, prin coacţionarea voinţei şi a vieţii, a fost atinsă o anumită treaptă de evoluţie a lui Saturn, începe acţiunea altor fiinţe care se găsesc şi ele de asemenea în ambianţa lui Saturn. Ele pot fi numite Spirite ale mişcării (denumirile creştine sunt: Dynamis, Virtuţi). Ele nu au nici corp fizic nici corp al vieţii sau eteric. Mădularul lor inferior este corpul astral. După ce corpurile saturniene au căpătat facultatea de a oglindi viaţa, această viaţă reflectată se poate pătrunde cu proprietăţile care îşi au sediul în corpurile astrale ale Spiritelor mişcării. Consecinţa acestui fapt este că se creează percepţia că exteriorizări de senzaţii, sentimente şi alte forţe sufleteşti asemănătoare ar fi lansate de pe Saturn în spaţiul ceresc. Întregul Saturn apare ca o fiinţă însufleţită care manifestă simpatii şi antipatii. Dar aceste exteriorizări de sentimente nu sunt nicidecum ale lui, ci ale acţiunilor sufleteşti ale Spiritelor mişcării. După ce şi această stare a

durat un anumit timp începe activitatea altor fiinţe care sunt numite Spirite ale formei. Şi mădularul inferior al acestora este tot un corp astral, care însă se află la alt nivel de evoluţie decât acela al Spiritelor mişcării. În timp ce acesta nu comunică vieţii reflectate decât exteriorizarea unor senzaţii, corpul astral al Spiritelor formei (în tenninologia creştină: Exusiai, Puteri) acţionează astfel încât exteriorizarea senzaţiilor este aruncată înapoi în spaţiul cosmic ca şi cum ar proveni de la fiinţe individuale. S-ar putea spune că Spiritele mişcării fac ca Saturn să apară ca o fiinţă însufleţită. Spiritele formei prezintă această viaţă ca fiind compusă din fiinţe vii individualizate, astfel încât Saturn apare acum ca un ansamblu de astfel de fiinţe. Pentru a ne forma o imagine, să ne închipuim o dudă sau o mură care este alcătuită din bobiţe izolate. Pentru cel care cercetează în suprasensibil, aşa este asamblat Saturn în epoca de evoluţie descrisă, din fiinţe Saturn izolate care nu au viaţă proprie şi nici suflet propriu, ci care reflectă viaţa şi sufletul locuitorilor lor. În această stare saturniană intervin acum fiinţe care au ca mădular inferior corpul astral, pe care l-au ridicat însă la un astfel de grad de evoluţie încât acţionează ca un eu uman actual. Prin aceste fiinţe eul priveşte din ambianţa lui Saturn în jos spre acesta. Şi el îşi comunică natura sa fiinţelor individualizate ale lui Saturn. În felul acesta ceva din Saturn este trimis în spaţiul cosmic, care apare ca acţiunea personalităţii umane în biosfera actuală. Fiinţele care produc acest efect, să le numim Spirite ale personalităţii (termenul creştin este Archai, Începătorii). Ele conferă particulelor corporale saturniene înfăţişarea caracterului de personalitate. Totuşi, pe Saturn nu este prezentă personalitatea, ci numai un fel de imagine în oglindă a personalităţii, coaja personalităţii. Adevărata personalitate o au Spiritele personalităţii din ambianţa lui Saturn. Prin faptul că Spiritele personalităţii fac să se reflecte fiinţa lor de către corpurile saturniene, li se comunică acestora acea materialitate fină care a fost descrisă mai înainte drept căldură. În întregul Saturn nu există nici o interioritate, dar Spiritele personalităţii recunosc imaginea interiorităţii proprii, în timp ce aceasta aflueazä sub formă de căldură dinspre Saturn.

Când toate acestea se realizează, Spiritele personalităţii se află pe treapta pe care se găseşte omul în prezent. Ele parcurg stadiul uman. Dacă vrem să înţelegem acest fapt fără nici un fel de prejudecăţi, trebuie să ne imaginăm că o fiinţă poate fi „om" nu numai în forma pe care o are omul în prezent.

Spiritele personalităţii sunt „oameni" pe Saturn. Ele au ca mădular inferior nu corpul fizic, ci pe cel astral, împreună cu eul. Din această cauză, ele nu pot exprima trăirile acestui corp astral într-un corp fizic şi într-unul eteric, ca omul actual, dar ele nu numai că *au* un eu, ci şi *ştiu* despre acesta, întrucât căldura lui Saturn le aduce în conştienţă acest eu prin reflectare. Ele sunt „oameni" în alte condiţii decât cele oferite de Pământ.
În continuare, în evoluţia lui Saturn urmează evenimente de altă natură decât cele de până acum. Până acum totul era reflectare a unei vieţi şi simţiri exterioare; de aici încolo începe un fel de viaţă interioară. În lumea saturniană începe o viaţă de lumină care ţâşneşte ca o flacără ici şi colo, pentru a se stinge din nou. Apare o licărire tremurătoare în unele locuri, în altele un fel de fulgere, ca nişte tresăriri. Corpurile de căldură ale lui Saturn încep să licărească, să strălucească, chiar să radieze. Prin faptul că s-a atins această treaptă a evoluţiei, apare din nou posibilitatea desfăşurării unei activităţi pentru anumite fiinţe. Acestea sunt cele pe care le putem desemna cu numele de Spirite ale focului (termenul creştin: Arhangeloi, Arhangheli). Aceste entităţi au, de fapt, un corp astral, dar pe treapta evolutivă descrisă a existenţei lor nu-i pot da nici un impuls acestuia; ele nu ar putea stârni nici un sentiment, nici o simţire, dacă n-ar putea acţiona asupra corpurilor de căldură ajunse la treapta descrisă a lui Saturn. Această acţiune le dă posibilitatea să-şi recunoască prin acţiunea exercitată propria lor existenţă. Ele nu pot să-şi spună: „Eu sunt aici", ci eventual: „Ambianţa mea îmi conferă existenţa". Ele percep, iar aceste percepţii constau din efectele luminoase descrise pe Saturn. Într-un anumit sens, ele sunt eul lor. Acestea le conferă un anumit fel de conştienţă. O putem numi conştienţă de imagini. Ne-o putem reprezenta dacă o legăm de conştienţa de vis umană; numai că trebuie s-o gândim ca având un grad la vivacitate mult mai mare decât în cazul visului uman şi că nu avem de-a face cu imagini de vis fără fiinţă, care vin şi trec, ci cu imagini care au o relaţie adevărată cu fenomenele luminoase de pe Saturn. În acest schimb dintre Spiritele de foc şi corpurile de căldură saturniene se încorporează evoluţiei germenii organelor de simţ umane produşi prin schimbul amintit. Organele prin care omul percepe astăzi lumea fizică se aprind în primele lor forme eterice. Fantome ale oamenilor care încă nu prezintă nimic altceva decât imaginile primordiale luminoase ale organelor de simţ devin recognoscibile pe Saturn pentru

percepţia clarvăzătoare. Aşadar, aceste organe de simţ sunt rodul activităţii Spiritelor de foc; dar la geneza lor nu sunt implicate numai aceste spirite. În acelaşi timp cu Spiritele focului apar şi alte fiinţe pe scena lui Saturn, fiinţe care au ajuns atât de departe în evoluţia lor încât se pot folosi de acei germeni senzoriali pentru a privi procesele cosmice din viaţa lui Saturn. Sunt fiinţe ce pot fi socotite Spirite ale iubirii (în creştinismul esoteric, Serafimi). Dacă ele nu ar exista aici, Spiritele de foc nu ar putea avea starea de conştienţă descrisă mai sus. Ele privesc la procesele de pe Saturn cu o conştienţă care le face apte să transmită aceste imagini Spiritelor focului. Ele însele renunţă la toate avantajele pe care le-ar putea avea prin contemplarea proceselor de pe Saturn, la orice savurare, la orice bucurie; ele dăruiesc toate aceste lucruri pentru ca Spiritele focului să le poată avea.
Acestor evenimente le urmează o nouă perioadă a existenţei saturniene. Fenomenelor luminoase li se adaugă altele, noi. Multora, când li se povesteşte ceea ce se oferă aici cunoaşterii suprasensibile, li se pare că este o extravaganţă. În interior, Saturn este ca un fel de întreţesere de senzaţii gustative care se intersectează unele cu altele. În cele mai diferite părţi, se observă dulcele, amarul, acrul etc., iar spre exterior, pătrunzând în spaţiul ceresc, toate acestea sunt percepute ca sunet, ca un fel de muzică. În cadrul acestor procese, anumite entităţi găsesc din nou posibilitatea de a desfăşura o activitate pe Saturn. Să le numim Fiii amurgului sau ai vieţii (în esoterismul creştin, Angeloi, Îngeri). Ele intră în interacţiune cu forţele gustative care tălăzuiesc, crescând şi scăzând alternativ în interiorul lui Saturn. Prin aceasta, corpul lor eteric sau corpul vieţii intră într-o activitate de aşa natură încât am putea-o desemna ca pe un fel de metabolism. Ele aduc viaţă în interiorul lui Saturn. Datorită acestui fapt, pe Saturn au loc procese de asimilaţie şi de excreţie. Nu aceste entităţi produc *nemijlocit* aceste procese, ci prin felul cum ele acţionează apar în mod *mijlocit* asemenea procese. Această viaţă interioară face posibil ca şi alte fiinţe să pătrundă în corpul ceresc; ele pot fi desemnate drept Spirite ale armoniei (în esoterismul creştin, Heruvuni). Acestea mijlocesc „Fiilor vieţii" un fel de conştienţă mărginită, înnăbuşită. Ea este mai confuză decât conştienţa de vis a omului actual. Este de aceeaşi natură cu cea pe care o are omul în somnul lipsit de vise. Este de un nivel atât de coborât, încât „nici nu ajunge la conştient". Totuşi, este prezentă. Ea se deosebeşte de conştienţa de zi, atât prin nivel cât şi prin calitate. Această

„lipsă de conştienţă a conştienţei de somn" o mai au în prezent numai plantele. Chiar dacă nu mijloceşte percepţii ale unei lumi exterioare în sensul uman, ea pune totuşi ordine în fenomenele vieţii şi le armonizează cu procesele şi fenomenele lumii exterioare. Pe treapta pe care se află Saturn în etapa de care vorbim, „Fiii vieţii" nu pot percepe aceste reglementări; dar Spiritele armoniilor le percep şi datorită acestui fapt ele sunt adevăraţii agenţi ai reglărilor. Toată această viată se desfăşoară în fantomele-oameni descrise. Din această cauză, privirii spirituale le apar ca având viaţă, dar viaţa lor nu este totuşi decât aparentă. Este viaţa „Fiilor vieţii", care se foloseşte într-o oarecare măsură de fantomele umane pentru a se desfăşura.
Să focalizăm acum fantomele umane cu viaţa lor aparentă. În timpul perioadei saturniene descrise, ele au o formă mereu schimbătoare. Când se aseamănă cu o formă când cu alta. În cursul evoluţiei ulterioare, formele devin mai precise; pentru un timp ele se păstrează, capătă o durată. Aceasta vine de la faptul că acum ele sunt pătrunse de acţiunea spiritelor care trebuie luate în considerare încă de la începutul evoluţiei saturniene, şi anume Spiritele voinţei (Tronurile). Consecinţa acestui fapt este că fantoma umană apare ca având cea mai simplă formă de conştienţă. Trebuie să ne reprezentăm această formă de conştienţă încă mai înnăbuşită decât aceea a somnului lipsit de vise. În condiţiile prezente, mineralele au această stare de conştienţă. Ea pune de acord fiinţa interioară cu lumea exterioară fizică. Pe Saturn, Spiritele voinţei sunt cele care ordonează acest acordaj. Iar omul apare prin aceasta ca o amprentă a însăşi vieţii saturniene. Ceea ce este viaţa saturniană în mare este, pe această treaptă, omul în mic. Şi cu aceasta apare primul element a ceea ce se află încă şi în prezent în om abia cu natura de germene: omul-spirit (Atma). Spre interior (în planeta Saturn) această voinţă înăbuşită a omului se face cunoscută capacităţii de percepţie sensibile prin efecte care pot fi comparate cu „mirosurile". Spre exterior, în spaţiul ceresc este prezentă o manifestare asemănătoare aceleia a unei personalităţi care însă nu este condusă de un eu interior, ci este reglată din afară, ca o maşină. Cele care le reglează sunt Spiritele voinţei.
Dacă trecem în revistă cele de mai sus, se poate vedea că, începând cu starea mediană a lui Saturn, care a fost descrisă, treptele sale evolutive au putut fi caracterizate prin compararea efectelor lor cu impresiile senzoriale ale prezentului. S-a putut spune: Evoluţia saturniană se revelează

sub formă de căldură, la aceasta se adaugă fenomene luminoase, apoi cele gustative şi sonore; apoi apare ceva care, spre interiorul lui Saturn, se manifestă ca o senzaţie olfactivă, iar spre exterior ca un eu uman acţionând în mod mecanic. Cum stau lucrurile cu revelaţiile evoluţiei saturniene pentru timpul de dinaintea stării calorice? Acesta nu poate fi comparat cu nici o senzaţie senzorială exterioară. Stadiului caloric îi precede un altul, pe care omul îl trăieşte, în prezent, numai în fiinţa sa interioară. Când se dăruieşte unor reprezentări pe care şi le făureşte singur în suflet, fără a fi influenţat de o impresie exterioară, el are în sine ceva ce nu poate fi perceput de nici un simţ exterior şi care nu este accesibil decât ca percepţie a clarvederii. Stadiului caloric al lui Saturn îi premerg revelaţii care nu pot fi prezente decât pentru cel ce percepe în suprasensibil. Pot fi numite trei astfel de stări: căldură pur sufletească, imperceptibilă din exterior; lumină pur spirituală, care în exterior este întuneric; şi, în sfârşit, fiinţialitate spirituală, care este desăvârşită în sine şi nu necesită nici o fiinţă exterioară pentru a deveni conştientă de sine. Pura căldură interioară însoţeşte apariţia Spiritelor mişcării; pura lumină interioară însoţeşte apariţia Spiritelor înţelepciunii, pura fiinţă interioară este legată de prima revărsare a Spiritelor voinţei.

O dată cu apariţia căldurii saturniene, evoluţia noastră iese pentru prima oară dintr-o viaţă interioară, dintr-o stare pur spirituală într-o existenţă ce se manifestă exterior. Pentru conştienţa actuală va fi deosebit de greu să înţeleagă aceste lucruri, dacă mai trebuie spus că o dată cu starea calorică saturniană apare pentru prima oară şi ceea ce se numeşte „timpul". Stările anterioare sunt în afara timpului. Ele aparţin acelei regiuni care poate fi numită în ştiinţa spiritului „permanenţa". Din această cauză, tot ceea ce este spus în această scriere despre stările din „regiunea permanenţei" trebuie înţeles în sensul că expresii care se raportează la condiţii temporale sunt folosite numai pentru comparaţie şi pentru uşurarea înţelegerii. Pentru limbajul uman, ceea ce premerge într-un oarecare sens „timpului" poate fi caracterizat numai cu expresii care conţin reprezentarea timpului. Trebuie să fim totuşi conştienţi că, deşi prima, a doua şi a treia stare ale lui Saturn nu s-au desfăşurat „succesiv" în sensul actual, nu se poate totuşi evita de a le descrie una după alta. În ciuda „permanenţei" sau a concomitenţei lor, ele sunt condiţionate reciproc în aşa fel

încât această dependenţă poate fi comparată cu o înşiruire temporală.
Cu această precizare privitoare la primele stări evolutive ale lui Saturn se aruncă o lumină şi asupra oricăror căutări privind „originea" acestor stări. Pe cale pur raţională este, desigur, foarte posibil ca în faţa oricărei obârşii să căutăm din nou o „obârşie a acestei obârşii". Dar în domeniul faptelor acest lucru nu este posibil. Este suficient să ne actualizăm aceasta cu ajutorul unei comparaţii. Când, undeva pe un drum, găseşti nişte urme adâncite, poţi întreba: De unde provin ele? Putem primi răspunsul: De la o căruţă. Atunci putem întreba în continuare: De unde venea căruţa, încotro se ducea? Sunt din nou posibile răspunsuri bazate pe fapte. Apoi putem întreba: Cine se afla în căruţă? Ce intenţii avea personalitatea care o folosea, ce a făcut ea? Se va ajunge, în sfârşit, la un punct în care interogarea prin fapte va găsi un sfârşit firesc. Cel care continuă să întrebe se abate de la intenţia interogării iniţiale. El pune întrebările în mod tipicar. În astfel de situaţii se observă cu uşurinţă unde condiţionează faptele sfârşitul interogărilor. Cu privire la marile probleme ale lumii nu te lămureşti atât de uşor în acest sens. Însă, la o examinare atentă, se va observa totuşi că orice întrebare cu privire la „obârşie" trebuie să ia sfârşit la stările lui Saturn descrise mai sus. Căci se ajunge la un domeniu în care fiinţele şi procesele nu se mai justifică prin ceea ce le-a dat naştere, ci prin ele însele.
Ca rezultat al evoluţiei saturniene apare faptul că germenele uman s-a format până la o anumită treaptă. El a obţinut conştienţa inferioară, înăbuşită de care a fost vorba mai sus. Nu trebuie să ne reprezentăm că dezvoltarea acesteia se instalează abia în ultimul stadiu al lui Saturn. Spiritele voinţei acţionează în toate stadiile. Însă, pentru percepţia suprasensibilă, în ultima perioadă succesul este cel mai evident. Mai cu seamă este imposibil să stabileşti limite nete între activităţile diferitelor grupe de fiinţe. Când se spune: Mai întâi acţionează Spiritele voinţei, apoi Spiritele înţelepciunii etc. nu se subînţelege că ele acţionează numai atunci. Ele acţionează în toată evoluţia saturniană; dar în perioadele indicate pot fi observate mai bine. Fiinţele individualizate conduc atunci, aparent, evoluţia.
Întreaga evoluţie saturniană apare astfel ca o prelucrare a ceea ce a fost revărsat de Spiritele voinţei, de Spiritele înţelepciunii, ale mişcării, ale formei etc. Entităţile spirituale parcurg prin aceasta o evoluţie. De exemplu, Spiritele

înţelepciunii se află pe altă treaptă după ce şi-au primit viaţa emisă de ele şi reflectată de Saturn. Rodul acestei activităţi măreşte capacităţile propriei lor fiinţe. Consecinţa acestui fapt este că după desfăşurarea unei astfel de activităţi apare ceva asemănător cu somnul pentru om. Perioadelor de activitate legate de Saturn le urmează altele, în care ele trăiesc oarecum în alte lumi. Atunci activtatea lor este întoarsă de la Saturn. Din această cauză, percepţia suprasensibilă vede evoluţia lui Saturn ca un urcuş şi un coborâş. Creşterea durează până la formarea unei stări calorice. Apoi, o dată cu fenomenele luminoase, începe scăderea vitalităţii. Iar când fantomele umane au primit formă prin activitatea Spiritelor voinţei, fiinţele spirituale s-au retras treptat: evoluţia saturniană moare în sine; ea dispare. Începe o perioadă de rapaus. În acest timp germenele uman intră într-o stare de dizolvare; dar nu ca şi cum ar dispărea, ci într-o stare asemănătoare seminţei unei plante care se odihneşte în sol, pentru a da apoi naştere unei noi plante. În felul acesta, germenele uman se odihneşte în sânul lumii, aşteptând o nouă trezire. Iar când soseşte clipa trezirii, printre alte condiţii fiinţele spirituale descrise mai sus şi-au însuşit capacităţile prin care pot continua să prelucreze germenele uman. Spiritele înţelepciunii nu au obţinut în corpul lor eteric facultatea numai de a savura oglindirea vieţii, ca pe Saturn; ele pot să reverse din ele viaţă şi să înzestreze şi alte fiinţe cu aceasta. Spiritele mişcării au ajuns la nivelul la care se aflaseră pe Saturn Spiritele înţelepciunii. Mădularul lor inferior fusese atunci corpul astral. Acum posedă un corp eteric sau corp al vieţii. În mod corespunzător, şi celelalte fiinţe spirituale au ajuns la noi trepte de evoluţie. Din această cauză, toate fiinţele spirituale la care ne referim pot acţiona altfel asupra evoluţiei germenului uman decât au acţionat pe Saturn. Aşadar, la sfârşitul evoluţiei saturniene germenele uman a fost dizolvat. Pentru ca fiinţele spirituale, acum mai evoluate, să poată relua lucrarea de unde se opriseră, germenele uman trebuie să repete pe scurt treptele pe care le-a parcurs pe Saturn. Aceasta se prezintă acum capacităţii de percepţie suprasensibile. Germenele uman iese din ascunzişul său şi începe să se dezvolte din propria sa capacitate prin forţele care i-au fost inoculate pe Saturn. El apare ca o fiinţă de voinţă, din întuneric, înaintează până la aparenţa vieţii, a însufleţirii etc., până la acea revelare a sa ca personalitate automată pe care o avusese la sfârşitul evoluţiei saturniene.

* * *

OBSERVAŢII IMPORTANTE

Obs.1 În diferite capitole ale acestei cărţi s-a prezentat cum parcurge lumea omului şi el însuşi stările pe care le-am desemnat cu numele Saturn, Soare, Lună, Pământ, Jupiter, Venus şi Vulcan. Ne-am referit şi la relaţiile în care se află evoluţia omului cu corpurile cereşti care sunt prezente alături de Pământ şi care au fost pomenite drept Saturn, Jupiter, Marte etc. Aceste corpuri cereşti parcurg şi ele în mod natural evoluţia lor proprie. În perioada actuală ele au ajuns la o astfel de treaptă, încât partea lor percepută fizic se arată drept ceea ce în astronomia fizică este numit Saturn, Jupiter, Marte etc. Dacă în sensul ştiinţei spiritului este contemplat Saturnul actual, vom vedea că el este o reîncorporare a ceea ce a fost vechiul Saturn. El a luat naştere pentru că înainte de separarea Soarelui de Pământ au existat anumite entităţi care nu puteau participa la separare, deoarece îşi însuşiseră atâtea calităti dintre cele care sunt adecvate existentei saturniene, încât locul lor nu putea fi acolo unde se desfăşoară în mod predominant calităţile solare. Jupiterul actual a luat însă naştere pentru că existau entităţi care aveau calităţi care se vor putea desfăşura abia pe viitorul Jupiter al evoluţiei generale. Pentru ele a luat naştere o reşedinţă în care pot să anticipeze această evoluţie viitoare. Marte este un corp pe care locuiesc entităţi care au parcurs evoluţia lunară în aşa fel, încât un alt progres realizat pe Pământ nu le putea aduce nimic. Marte este o reîncorporare a vechii Luni, pe o treaptă superioară. Mercurul actual este o reşedinţă a fiinţelor care au devansat evoluţia terestră, dar tocmai pentru motivul că au dezvoltat anumite calităti terestre într-un mod superior celui ce se putea întâmpla pe Pământ. Actuala Venus este o anticipare profetică a viitoarei stări venusiene într-un mod asemănător. Toate acestea se justifică dacă denumirea stărilor care au precedat Pământul şi îi vor urma se alege, după reprezentanţii actuali ai lor, din Cosmos. Este de la sine înţeles că acestor lucruri le va aduce obiecţii cel care vrea să supună raţunii observarea exterioară a naturii şi paralelizarea stărilor percepute suprasensibil Saturn, Soare etc. cu corpii cereşti fizici ce poartă acelaşi nume. Dar cum există o posibilitate să punem în faţa sufletului sistemul solar prin mijloacele reprezentării matematice ca imagine temporo-spaţială, cunoaşterea suprasensibilă poate să încarce imaginea matematică cu conţinut sufletesc. Atunci însă ea ia o formă care permite ca paralelizarea amintită mai sus să aibă loc.

Această încărcare cu continut sufletesc o întâlnim si în modul de abordare strict naturalist. Acest mod de abordare propriu ştiinţelor naturale se limitează, în prezent, la căutarea unei interacţiuni a sistemului solar şi a Pământului după concepte pur matematico-mecanice. În timp ce fac acest lucru, ştiinţele naturii viitorului sunt împinse prin ele însele la reprezentări care lărgesc sfera mecanicului până la sufletesc. Ar fi necesar să se scrie o carte, pentru a putea arăta ce ar trebui să se întâmple pentru a putea să se realizeze o astfel de lărgire chiar numai pe baza reprezentărilor actuale ale ştiinţelor naturii. Aici putem să facem numai referire la ce trebuie luat în seamă în acest sens, ceea ce poate face ca lucrurile amintite să fie expuse anumitor înţelegeri greşite. Dacă ştiinţa spiritului nu este în acord adeseori numai aparent cu ştiinţa naturii, aceasta se datorează faptului că cea din urmă nu vrea încă să formeze reprezentări care sunt solicitate nu numai de cunoaşterea suprasensibilă, ci şi de aceea care ţine numai de domeniul sensibil.

EVOLUŢIA LUMII ŞI OMUL
partea a 2-a

Cea de a doua mare perioadă evolutivă la care am făcut referire, „treapta solară", determină ridicarea fiinţei umane la o stare de conştienţă superioară celei atinse pe Saturn. Totuşi, dacă facem comparaţie cu starea de conştienţă actuală a omului, starea solară ar putea fi desemnată ca „inconştienţă", căci ea este aproximativ identică cu cea în care se află omul în timpul somnului fără vise. Sau ar mai putea fi comparată cu gradul de conştienţă redusă în care dormitează în prezent plantele. Pentru clarviziune nu există „inconştient", ci numai diferite grade ale conştienţei. Totul în lume este conştient. Fiinţa umană atinge în cursul evoluţiei solare gradul superior de conştienţă prin aceea că îi este încorporat corpul eteric sau al vieţii. Înainte ca acest lucru să devină posibil este necesar să fie repetate, în modul rezumativ descris mai sus, stările saturniene. Acest lucru are un sens foarte precis, şi anume, când faza de resorbţie spirituală despre care am vorbit în expunerile anterioare a luat sfârşit, ceea ce mai înainte a fost Saturn iese din „somnul cosmic" ca o nouă fiinţă cosmică, ca Soare. Cu aceasta, s-au schimbat însă condiţiile evoluţiei. Fiinţele spirituale ale căror activităţi pe Saturn au fost

descrise se găsesc acum în alte stări. Germenele uman apare însă pe Soarele nou format, mai întâi aşa cum ajunsese pe Saturn. El trebuie să transforme diferitele stadii evolutive parcurse pe Saturn, în aşa fel încât să fie adaptate condiţiilor de pe Soare. Din această cauză, epoca solară începe cu o repetare a faptelor saturniene, dar adaptate la condiţiile modificate ale vieţii solare. Când fiinţa umană ajunge la adaptarea ultimului nivel evolutiv atins pe Saturn la condiţiile de pe Soare, atunci Spiritele uiţelepciunii încep prin a infuza un corp eteric în corpul său fizic. Treapta superioară pe care o atinge omul pe Soare poate fi caracterizată prin aceea că structura germenelui corpului fizic format pe Saturn este ridicată pe o a doua treaptă de perfecţionare prin faptul că devine purtător al unui corp eteric. Acesta atinge în timpul evoluţiei solare primul său grad de perfecţioare. Pentru a se atinge însă aceste grade de perfecţionare (al doilea pentru corpul fizic şi primul pentru corpul eteric) este necesară intervenţia altor fiinţe spirituale pe parcursul vieţii solare, în mod asemănător cu ce s-a întâmplat pe treapta saturniană. Când Spiritele înţelepciunii încep să infuzeze corpul eteric, fiinţa mai înainte întunecată a Soarelui începe să lumineze. Concomitent, în germenele uman apar primele fenomene de mobilitate interioară; începe viaţa. Ceea ce pentru Saturn am numit o viaţă aparentă, devine acum viaţă adevărată. Infuzarea durează un anumit timp, după care pentru germenele uman apare o transformare importantă: el se articulează în două părţi. În timp ce mai înainte corpul fizic şi corpul vital alcătuiau într-o legătură intimă un întreg, acum corpul fizic începe să se separe, ca o parte deosebită. Totuşi şi acest corp fizic separat este pătruns de corpul eteric, rezultând, aşadar, o fiinţă umană alcătuită din două mădulare. O parte este un corp fizic întreţesut cu un corp vital, cealaltă parte este corp vital (eteric) pur şi simplu. Această separare se desfăşoară însă în timpul unei pauze a vieţii solare, timp în care lumina deja apărută se stinge din nou. Separarea se desfăşoară în cursul unei „nopţi cosmice". Totuşi, această pauză este mult mai scurtă decât cea dintre evoluţia saturniană şi cea solară. După pauză, un timp, Spiritele înţelepciunii lucrează la fiinţa umană alcătuită din două mădulare, aşa cum mai înainte o făcuseră asupra celei ce nu avea decât un mădular. Apoi intervin Spiritele mişcării cu activitatea lor. Ele pătrund, cu propriul lor corp astral, corpul vital al fiinţei umane. Prin această interacţiune, corpul vital al omului obţine facultatea de a executa în corpul fizic anumite

mişcări interioare. Acestea pot fi comparate cu mişcările sucurilor într-o plantă actuală.

Corpul saturnian era alcătuit numai din substanţă calorică. În cursul evoluţiei solare aceasta se densifică până la starea care poate fi comparată cu starea gazoasă sau de abur. Este acea stare care poate fi numită „aer". Primele începuturi ale unei astfel de stări se arată după ce Spiritele mişcării îşi încep activitatea. Conştienţei suprasensibile i se înfăţişează următoarea situaţie: în cadrul substanţei calorice apar formaţiuni fine care execută mişcări regulate induse de forţele corpului vital. Aceste formaţiuni reprezintă corpul fizic al fiinţei umane pe treapta evolutivă corespunzătoare acum. Ele sunt pătrunse de căldură şi incluse, de asemenea, într-un înveliş caloric. Aceste fiinţe umane pot fi descrise din punct de vedere fizic ca formaţiuni calorice cu forme aeriene încorporate – acestea din urmă în mişcare regulată. Dacă vrem să menţiem din această cauză comparaţia cu planta actuală, trebuie să fim conştienţi că nu avem de-a face cu o formaţiune vegetală compactă, ci cu o formă de aer sau gazoasă*, ale cărei mişcări pot fi comparate cu mişcarea sucurilor plantelor actuale. – Evoluţia continuă. După un anumit timp se ajunge la o nouă pauză; când aceasta ia sfârşit, Spiritele mişcării îşi continuă activitatea până intră în acţiune Spiritele formei. Efectul acesta constă în aceea că formaţiunile gazoase, interior mereu schimbătoare, primesc acum contururi durabile. Şi acest lucru se întâmplă datorită faptului că Spiritele formei fac să pătrundă şi să iasă forţele lor în corpul vital (eteric) al fiinţelor umane. Mai înainte, când acţionau asupra lor numai Spiritele mişcării, formaţiunile gazoase se aflau într-o mişcare neîncetată, îşi păstrau forma numai o clipă. Acum însă ele îmbracă forme distincte. Din nou, după un anumit timp survine o pauză; din nou, după aceasta, Spiritele formei îşi continuă activitatea. Apoi însă în cadrul evoluţiei solare apar condiţii cu totul noi.

* Gazul apare conştienţei suprasensibile prin acţiunea luminoasă pe care o emană din sine. Aşadar, s-ar putea vorbi şi despre forme luminoase care se prezintă vederii spirituale.

S-a atins prin aceasta punctul în care evoluţia solară a ajuns la mijlocul său. Este timpul în care Spiritele personalităţii, care-şi atinseseră pe Saturn treapta de om, au ajuns la un grad de perfecţioare superior. Ele depăşesc stadiul de om şi ating un grad de conştienţă pe care în mod normal omul Pământului nostru actual încă nu-l are. El îl va obţine când Pământul – adică cea de a patra treaptă a evoluţiei planetare – îşi va fi atins scopul şi va fi trecut în următoarea perioadă planetară.

Atunci, omul nu va percepe în jurul său numai ceea ce-i mijlocesc simţurile fizice actuale, ci va avea facultatea de a observa interior, în imagini, stări sufleteşti ale fiinţelor din ambianţă. El va avea o conştienţă de imagini, dar păstrându-şi în acelaşi timp deplina conştienţă de sine. În vederea de imagini nu va fi nimic de natura visului, nimic confuz, ci el va percepe sufletescul în imagini, dar aşa încât aceste imagini vor fi expresia unor adevăruri aşa cum sunt în prezent culorile şi sunetele. În prezent, omul se poate ridica la o asemenea vedere numai printr-o instruire şi educare conformă ştiinţei spiritului, aşa cum vom arăta mai târziu în această carte. Această vedere, Spiritele personalităţii o obţin ca pe un dar al evoluţiei lor normale la mijlocul treptei solare. Tocmai prin aceasta ele devin apte să acţioneze în cursul evoluţiei solare asupra corpului eteric nou format al fiinţei umane, în mod asemănător cu felul cum acţionaseră pe Saturn asupra corpului fizic. Aşa cum acolo căldura le-a reflectat propria lor personalitate, acum formaţiunile gazoase reflectă în strălucire luminoasă imaginile conştienţei lor clarvăzătoare. Ele văd în mod suprasensibil ce se petrece pe Soare. Această vedere nu este o simplă observare. Este ca şi cum în imaginile care se revarsă din Soare ar fi valorificat ceva din forţa pe care omul Pământului o numeşte iubire. Şi dacă privim sufleteşte mai exact la aceasta, aflăm care este motivul unei asemenea apariţii. În lumina radiată de Soare s-au amestecat entităţi sublime cu activităţile lor. Sunt Spiritele iubirii (Serafimii, în limbajul creştin). De aici încolo, ele lucrează asupra corpului eteric împreună cu Spiritele personalităţii. Prin această activitate, corpul eteric progresează cu o treaptă în calea evoluţiei sale. El obţine facultatea nu numai de a transforma formaţiunile gazoase ce se întâlnesc în el, ci de a le prelucra în aşa fel încât apar primele semne ale unei reproduceri a fiinţelor umane vii. Într-o oarecare măsură sunt eliminate (ca şi cum ar fi transpirate) din formaţiunile gazoase formate secreţii care preiau forme asemănătoare formaţiunilor mamă.

Pentru a caracteriza evoluţia solară trebuie să punctăm un fapt al devenirii universale care este de cea mai mare importanţă. El constă în aceea că în cursul unei epoci nu toate fiinţele ating ţelul evoluţiei lor. Astfel, nu toate Spiritele personalităţii au atins, în timpul evoluţiei saturniene, treapta de om care le era hărăzită în modul descris mai sus. La fel, corpurile umane fizice formate pe Saturn nu atinseseră gradul de maturizare care să le dea capacitatea să devină pe Soare purtătoare ale unui corp eteric de sine stătător. Consecinţa

acestui fapt este că pe Soare sunt prezente fiinţe şi formaţiuni nepotrivite pentru condiţiile pe care le oferă acesta. Acum, ele trebuie să recupereze în cadrul evoluţiei solare ceea ce au neglijat pe Saturn. Din această cauză, pe treapta solară pot fi observate următoarele: când Spiritele întelepciunii încep să infuzeze corpul eteric, corpul solar se tulbură într-o anumită măsură. El este pătuns cu formaţiuni care ar aparţine, de fapt, lui Saturn. Sunt formaţiuni calorice care nu sunt în stare să se densifice în mod corespunzător până la consistenţa aerului. Acestea sunt fiinţele umane rămase la nivelul de evoluţie saturnian. Ele nu pot deveni purtătoare ale unui corp eteric format în mod reglementar. Ceea ce a rămas astfel în urmă ca substanţă calorică saturniană se împarte pe Soare în două părţi articulate între ele. Una din părţi este resorbită de corpurile umane; de aici încolo aceasta formează un fel de natură inferioară a fiinţei umane. În felul acesta, fiinţele umane preiau în corporalitatea lor pe treapta solară ceva ce corespunde de fapt treptei saturniene. Aşa cum corpul saturnian al omului a dat posibilitate Spiritelor personalităţii să se ridice la stadiul de om, acum această parte saturniană a omului îndeplineşte aceeaşi funcţie pentru Spiritele focului. Ele îşi lasă forţele să pătrundă şi să iasă din această parte saturniană a fiinţei umane aşa cum făcuseră pe Saturn Spiritele personalităţii. Şi aceasta se întâmplă în mijlocul evoluţiei solare. Acum, partea saturniană a fiinţelor umane este suficient maturizată pentru ca Spiritele focului (Arhanghelii) să poată parcurge cu ajutorul ei stadiul lor uman. O altă parte a substanţei calorice a lui Saturn se separă şi obţine o existenţă independentă alături şi printre fiinţele umane de pe Soare. Acesta formează un al doilea regn, alături de regnul uman. Un regn care, pe Soare, dă naştere unui corp caloric de sine stătător, dar numai un corp fizic. Consecinţa acestui fapt este că Spiritele personalităţii deplin dezvoltate nu-şi pot îndrepta activitatea, în modul descris, asupra nici unui corp eteric independent. Dar unele Spirite ale personalităţii au rămas în urmă pe treapta Saturn. Ele nu au atins treapta de om. Între acestea şi cel de al doilea regn solar devenit independent există o atracţie. Ele trebuie să se comporte acum, pe Soare, faţă de regnul retardatar aşa cum semenii lor avansaţi făcuseră deja pe Saturn faţă de fiinţele umane. Acestea au avut dezvoltat, la început, tot numai corpul fizic. Însă pe Soare Spiritele personalităţii retardatare nu au avut posibilitatea de a desfăşura o astfel de activitate. Din această cauză, ele se separă de corpul solar alcătuind în afara

acestuia un corp cosmic de sine stătător. Acesta părăseşte Soarele, iar de pe el Spiritele personalităţii retardatare acţionează asupra fiinţelor aparţinând celui de al doilea regn solar. Din această cauză din ceea ce a fost cândva Saturn au rezultat două formaţiuni cosmice. Soarele are acum în ambianţa sa un al doilea corp cosmic, care reprezintă un fel de renaştere a lui Saturn, un nou Saturn. De pe acest Saturn, celui de al doilea regn solar îi este acordat caracterul personalităţii. Prin aceasta, în cadrul acestui regn avem de-a face cu fiinţe care pe Soare nu au personalitate. Totuşi, ele reflectă spre spiritele personalităţii de pe noul Saturn propria lor personalitate. Conştienţa suprasensibilă poate observa între fiinţele umane de pe Soare forţe calorice care participă la evoluţia solară normală şi în care trebuie să vedem activitatea Spiritelor noului Saturn. Cu privire la fiinţa umană, în perioada de mijloc a evoluţiei solare avem de consemnat următoarele. Ea este articulată dintr-un corp fizic şi unul eteric. În fiinţa umană se desfăşoară activitatea Spiritelor personalităţii avansate, în corelaţie cu aceea a Spiritelor iubirii. Corpul fizic se află acum în combinaţie cu o parte a naturii saturniene retardatare. În aceasta se desfăşoară activitatea Spiritelor focului. În tot ceea ce efectuează acum Spiritele focului cu privire la natura saturniană retardatară trebuie văzuţi precursorii organelor de simţ actuale ale oamenilor Pământului. Am arătat cum pe Saturn Spiritele focului erau ocupate cu prelucrarea în substanţa calorică a germenilor simţurilor. În ceea ce se realizează de către Spiritele personalităţii în colaborare cu Spiritele iubirii (Serafimii) trebuie recunoscută prima schemă de organizare a organelor ganglionare umane actuale. Lucrarea Spiritelor personalităţii care-şi au sediul pe noul Saturn nu se epuizează însă cu cele spuse mai sus. Acestea nu îşi extind activitatea numai asupra aşa-numitului al doilea regn solar, ci ele stabilesc un fel de legătură între acest regn şi simţurile umane. Substanţele calorice ale acestui regn intră şi ies prin germenii simţurilor umane. Prin aceasta, fiinţa umană ajunge pe Soare la un fel de percepţie a regnului inferior ce se află în afara sa. În mod normal, această percepţie este înceţoşată, corespunzând întru totul conştienţei saturniene înceţoşate. Şi ea constă în esenţă din diferite efecte calorice.
Tot ce am spus în legătură cu evoluţia solară mediană durează un anumit timp, după care urmează o pauză. După pauză se continuă un timp în acelaşi fel până la un moment în care corpul eteric uman a atins un nivel de maturitate suficient

pentru ca Fiii vieţii (Îngerii) şi Spiritele armoniei (Heruvimii) să poată începe o activitate conjugată. Pentru conştienţa suprasensibilă în cadrul fiinţei umane apar acum percepţii comparabile cu cele gustative şi care spre exterior se fac cunoscute şi în cazul evoluţiei saturniene. Aici, pe Soare, toate sunt însă mai interiorizate în fiinţa umană, mai pline de viaţă independentă. Fiii vieţii ajung prin aceasta la acea conştienţă de imagini înceţoşată pe care o atinseseră Spiritele focului pe Saturn. Ajutoarele lor în această lucrare sunt Spiritele armoniei (Heruvimii). De fapt, ei privesc în mod spiritual la ceea ce se petrece acum în cadrul evoluţiei solare. Numai că ele renunţă la toate roadele acestei contemplări, la sentimentul de imagini pline de înţelepciune care iau naştere şi lasă ca acestea să se infiltreze ca nişte fenomene de vrajă în conştienţa de vis a Fiilor vieţii. La rândul lor, aceştia introduc asemenea formaţiuni ale vederii lor spirituale în corpul eteric al omului, astfel încât e1 atinge trepte tot mai înalte ale evoluţiei. Survine o nouă pauză, din nou se ridică întregul din „somnul cosmic", şi după ce a mai durat un timp, fiinţa umană se maturizează într-atât încât îşi poate pune în mişcare forţe proprii. Acestea sunt aceleaşi care în ultimul timp al perioadei saturniene sunt infuzate de către Tronuri în această fiinţă umană. Acum aceasta se dezvoltă într-o viaţă interioară care, pentru conştienţa clarvizionară, poate fi comparată în manifestarea sa cu o percepţie olfactivă. Însă, în afară, spre spaţiul ceresc, această fiinţă umană se face cunoscută ca o personalitate care nu este condusă de un eu interior. Ea apare mai mult ca o plantă acţionând ca personalitate. Doar s-a arătat pentru sfârşitul evoluţiei saturniene că personalitatea se prezintă ca o maşină. Aşa cum acolo primul germene s-a dezvoltat spre ceea ce este şi actualmente de natură germinativă în om, adică omul-spirit (Atma), tot astfel aici este format un prim germene pentru Spiritul vieţii (Buddhi). După ce un timp s-au desfăşurat toate acestea, intervine o nouă pauză. Ca şi anterior, după această pauză activitatea fiinţei umane a continuat un timp. Apoi se concretizează condiţii care reprezintă o nouă intervenţie a Spiritelor înţelepciunii. Prin acestea fiinţa umană devine aptă să resimtă primele urme de simpatie şi antipatie pentru ambianţa sa. În toate acestea nu este prezentă o simţire adevărată, ci numai un precursor al simţirii. Căci activitatea vitală interioară care ar putea fi caracterizată în manifestarea sa ca percepţii olfactive se prezintă spre exterior ca un fel de limbaj primitiv. Dacă interior este perceput un miros plăcut – sau şi gust, licărire

etc., fiinţa umană îl face cunoscut spre exterior printr-un sunet. În mod corespunzător, se întâmplă acelaşi lucru şi la o percepţie interioară neplăcută. Pentru fiinţa umană, prin toate procesele descrise, sensul propriu-zis al evoluţiei solare a fost atins. Ea a obţinut o treaptă de conştienţă superioară conştienţei saturniene.
După un timp, a sosit şi momentul din evoluţie în care fiinţele superioare legate de treapta solară trebuie să treacă în alte sfere, pentru a prelucra ceea ce au acumulat în ele prin activitatea desfăşurată asupra fiinţei umane. Survine o pauză mare, aşa cum a fost cea dintre evoluţiile saturniană şi solară. Tot ce s-a format pe Soare trece într-o stare care poate fi comparată cu cea a plantei când forţele ei de creştere odihnesc în sământă. Însă, aşa cum aceste forţe de creştere apar la lumina zilei într-o plantă nouă, tot astfel reapare din sânul cosmic, după o pauză, tot ce a fost viaţă pe Soare şi începe o nouă existenţă planetară. Se va înţelege rostul unei astfel de pauze, al unui „somn cosmic", dacă ne îndreptăm numai o dată privirea spirituală spre una dintre fiinţele numite mai sus, de exemplu, spre Spiritele înţelepciunii. Ele nu ajunseseră încă pe Saturn la nivelul care să le permită să emane din ele un corp eteric. Abia după trăirile pe care le-au avut pe Saturn ele au fost pregătite pentru această activitate. În timpul pauzei, ele transformă ceea ce acum a fost pregătit într-o adevărată capacitate. Astfel, pe Soare ele au atins nivelul la care pot să emane din ele viaţa şi să înzestreze fiinţa umană cu un corp eteric propriu.

* * *

După terminarea pauzei, ceea ce a fost mai înainte Soare reapare din „somnul cosmic". Aceasta înseamnă că redevine perceptibil pentru forţele spiritual-văzătoare care mai înainte îl puteau observa dar pentru care dispăruse în timpul pauzei. Acum însă noua fiinţă planetară ce apare şi care trebuie să fie numită Luna (care nu trebuie să fie confundată cu bucata din ea care în prezent este Luna Pământului) este de fapt o formaţiune dublă. În primul rând, ceea ce în perioada Soare se separase ca un „nou Saturn" se află din nou inclus în noua fiinţă planetară. Aşadar, acest Saturn s-a reunificat în timpul pauzei cu Soarele. Tot ce a fost în primul Saturn reapare ca o singură formaţiune cosmică. În al doilea rând, corpurile eterice ale fiinţelor umane formate pe Soare au fost resorbite de ceea ce alcătuieşte într-un fel învelişul spiritual al planetei. Aşadar, în acest moment ele nu apar unite cu corpurile umane fizice corespunzătoare, ci acestea apar mai întâi singure, pe

cont propriu. De fapt, prezintă tot ceea ce a fost prelucrat în ele pe Saturn şi pe Soare, dar le lipseşte corpul eteric. Ele nici nu pot prelua imediat corpul eteric deoarece în timpul pauzei acesta a evoluat, iar corpurile fizice nu sunt încă adaptate pentru o asemenea situaţie. Ceea ce apare acum la începutul evoluţiei lunare pentru ca această adaptare să aibă loc este o nouă repetare a faptelor de pe Saturn. Fiinţa umană fizică parcurge, repetând, treptele evoluţiei saturniene, însă în condiţii total schimbate. Pe Saturn, în ea nu acţionau decât forţele corpului caloric, acum sunt prezente şi forţele corpului gazos prelucrat. Ultimele însă nu apar imediat după începerea evoluţiei lunare. Acum totul se prezintă ca şi cum fiinţa umană ar fi alcătuită numai din substanţă calorică în interiorul căreia ar dormita forţele gazelor. Vine apoi un timp în care acestea apar în primele lor schiţe. La sfârşit, în ultima perioadă a repetării lui Saturn, fiinţa umană arată deja ca în timpul stării sale înzestrată cu viaţă de pe Soare. Totuşi orice viaţă se vădeşte a fi încă o viaţă aparentă. Mai întâi intervine o pauză asemănătoare pauzelor scurte din cursul evoluţiei solare. După aceasta, începe din nou instilarea corpului eteric, pentru acceptarea căruia corpul fizic este acum suficient maturizat. Această instilare se repartizează, ca şi repetiţiile lui Saturn, în trei etape care se deosebesc unele de altele. În cursul celei de a doua epoci, fiinţa umană este atât de adaptată condiţiilor de pe Lună, încât Spiritele mişcării pot transpune în faptă capacitatea pe care şi-au însuşit-o şi care constă în aceea că pot revărsa, din propria lor entitate, corpul astral în fiinţa umană. Ele s-au pregătit pentru această lucrare în timpul evoluţiei solare şi au transformat în timpul pauzei dintre etapele Soare şi Lună ceea ce au pregătit în aptitudinea amintită. Această revărsare durează şi ea un timp, apoi survine una din pauzele mai mici. După aceasta, se continuă revărsarea până îşi încep activitatea Spiritele formei. Prin faptul că Spiritele mişcării instilează corpul astral în fiinţa umană, aceasta ajunge la primele calităţi sufleteşti. Procesele care se desfăşoară în el datorită faptului că are un corp eteric, care în timpul evoluţiei solare erau încă de natură vegetală, el începe să le urmărească cu senzaţii, şi simte prin acestea plăcere şi neplăcere. Până la intervenţia Spiritelor formei lucrurile rămân însă la o alternanţă interioară de creştere şi diminuare a acestor plăceri şi neplăceri. Acum, aceste sentimente se transformă în aşa fel încât în fiinţa umană îşi face apariţia ceea ce poate fi conceput ca prima urmă de dorinţă, de poftă. Fiinţa tinde spre repetarea a ceea ce a

produs o dată plăcere şi caută să evite ceea ce a fost resimţit ca fiind neplăcere. Cu toate acestea, întrucât Spiritele formei nu-şi dăruiesc propria entitate omului, ci lasă doar să pătrundă şi să iasă în şi din acesta forţele lor, dorinţa este lipsită de interioritate şi independenţă. Ea este dirijată de Spiritele formei. Apare ca fiind instinctivă.

Pe Saturn, corpul fizic al fiinţei umane era un corp caloric; pe Soare s-a produs o densificare a acestuia până la starea gazoasă sau „aer". Acum, întrucât în timpul evoluţiei lunare aflueazā în om astralitatea, ceea ce este fizic atinge la un anumit moment un grad mai avansat de densificare, ajunge la o stare care poate fi comparată cu aceea a unui lichid actual. Putem desemna această stare ca „apă". Totuşi prin acest termen nu se înţelege apa noastră actuală, ci orice formă fluidă de existenţă. Treptat, corpul uman preia acum o formă alcătuită din trei feluri de formaţiuni substanţiale. Cea mai densă este un „corp de apă"; acesta este străbătut de curenţi aerieni şi toate acestea sunt impregnate din nou de efecte calorice. Nici în perioada solară nu toate formaţiunile ating gradul de maturitate corespunzător. Din această cauză pe Lună se găsesc formaţiuni care se află abia pe treapta Saturn şi altele care au atins numai treapta solară. Prin acest fapt iau naştere, alături de regnul uman evoluat în mod reglementar, şi alte două regnuri. Unul dintre ele este alcătuit din fiinţe rămase pe treapta saturniană, fapt pentru care ele nu au decât un corp fizic şi nu pot deveni nici pe Lună purtătoare ale unui corp eteric de sine stătător. Acesta este regnul inferior al Lunii. Un al doilea regn este alcătuit din fiinţe rămase pe treapta solară, care nu s-au maturizat şi nu-şi pot încorpora din această cauză un corp astral de sine stătător pe Lună. Acesta este un regn intermediar între cel anterior şi regnul uman, care a progresat în mod reglementar. Dar mai are loc şi un alt proces: substanţele care au numai forţe calorice şi cele pătrunse numai cu forţe aeriene impregnează şi fiinţele umane. Astfel se face că pe Lună acestea poartă în ele o natură saturniană şi o natură solară. Prin aceasta, în natura umană s-a produs o scindare. Şi prin această scindare, după intrarea în acţiune a Spiritelor formei, în cadrul evoluţiei lunare a fost provocat un eveniment foarte important. Începe să se pregătească o sciziune în corpul cosmic lunar. O parte dintre subsanţele şi entităţile sale se separă de celelalte. Dintr-un corp cosmic rezultă doi aştri. Anumite entităţi superioare, care erau legate încă dinainte mai intim cu corpul cosmic unic, îşi aleg ca reşedinţă unul din aceşti aştri. Celălalt,

dimpotrivă, este preluat de fiinţa umană, de cele două regnuri inferioare descrise mai sus şi de acele entităţi superioare care nu trecuseră pe primul astru. Astrul cu fiinţe superioare apare ca un Soare renăscut, dar mai subtil; celălalt este de acum încolo formaţiunea propriu-zis nouă, „vechea Lună", cea de a treia încorporare a Pământului nostru după încorporările saturniană şi solară. Dintre substanţele formate pe Lună, Soarele renăscut ia cu sine în momentul ieşirii din astrul unic numai căldura şi aerul; pe ceea ce a rămas ca Lună, în afara acestor două feluri de substanţe se mai găseşte şi starea apoasă. Prin această separare se realizează mai întâi faptul că entităţile care s-au mutat o dată cu Soarele reconstituit nu sunt frânate în evoluţia lor ulterioară de entităţile lunare mai dense. Ele pot astfel progresa nestânjenite în devenirea lor proprie. Aceasta le prilejuieşte obţinerea unei forţe mai mari, datorită cărora ele pot acţiona acum din afară, de pe Soarele lor, asupra fiinţelor lunare. Şi acestea din urmă obţin datorită acestui fapt posibilităţi noi de evoluţie. Legate de ele au rămas înainte de toate Spiritele formei. Acestea consolidează natura poftelor şi a dorinţelor, ceea ce se exprimă treptat printr-o densificare a corpului fizic al fiinţelor umane. Ceea ce mai înainte avusese în corpul fizic numai o consistenţă apoasă capătă o formă vâscos lichidă, şi în mod corespunzător se densifică formaţiunile calorice şi aeriene. Fenomene asemănătoare au loc în ambele regnuri inferioare.
Separarea corpului lunar de cel solar are drept urmare faptul că primul se comportă faţă de al doilea aşa cum odinioară Saturn se comportase faţă de întreaga evoluţie cosmică ambientală. Corpul saturnian a fost format din corpurile Spiritelor voinţei (ale Tronurilor). Din substanţa sa se reflectă spre Cosmos tot ce trăiau entităţile spirituale aflate în ambianţă şi care au fost descrise mai înainte. Reflectarea s-a trezit treptat, prin procesele ulterioare, la viaţă independentă. Toată evoluţia se bazează, de fapt, pe faptul că mai întâi din viaţa ambianţei se separă entitatea independentă, ulterior, în fiinţa separată ambianţa se impregnează ca prin oglindire, apoi fiinţa separată se dezvoltă independent. Asa s-a separat şi astrul lunar de cel solar şi a reflectat mai întâi viaţa acestuia. Dacă după aceea nu s-ar mai fi întâmplat nimic, am avea de-a face cu următorul proces cosmic: ar exista un astru solar în care entităţi adaptate la acesta şi-ar avea trăirile lor în elementele caloric şi aerian. Acestui astru solar i s-ar opune astrul lunar în care s-ar fi desfăşurat alte fiinţe, cu viaţa lor calorică, aeriană şi apoasă. Progresul de la încorporarea

solară la cea lunară ar consta în aceea că fiinţele solare ar avea în faţa lor propria viaţă, ca o reflectare a ei în fenomenele lunare, putând astfel savura spectacolul propriei lor existenţe, ceea ce ar fi fost încă imposibil în timpul încorporării solare. Lucrurile însă nu s-au oprit la acest proces evolutiv. S-a întâmplat ceva de cea mai mare importanţă pentru tot restul evoluţiei. Anumite entităţi care erau adaptate la corpul lunar au luat în stăpânire elementul voinţă care le stătea la dispoziţie (moştenire a Tronurilor) şi au dezvoltat prin aceasta o viaţă proprie, modelată independent de viaţa solară. Iau naştere pe lângă trăirile Lunii aflate sub influenţe solare şi trăiri lunare independente, ca stări de indignare sau de revoltă împotriva fiinţelor solare. Iar diferitele regnuri care au luat naştere pe Soare şi pe Lună, înainte de toate regnul precursorilor oamenilor, au fost implicate în aceste stări. Datorită acestui fapt, corpul lunar include, spiritual şi substanţial, două feluri de viaţă: una intim legată de viaţa solară şi alta „disidentă", care merge pe propriile ei căi. Această dualitate se exprimă acum în toate procesele şi fenomenele următoare ale încorporării lunare.
Ceea ce se prezintă conştienţei suprasensibile pentru acest interval de timp poate fi caracterizat prin următoarele imagini: întreaga masă de bază a Lunii este formată dintr-o substanţă semivie aflată într-o mişcare când leneşă când alertă. Încă nu există o masă minerală în sensul rocilor şi componentelor Pământului pe care umblă omul actual. S-ar putea vorbi de un regn al mineralelor vegetale. Însă trebuie să ne reprezentăm că întregul corp de bază al Lunii este alcătuit din această substanţă mineral-vegetală, aşa cum în prezent Pământul este alcătuit din roci, sol arabil etc. Aşa cum în prezent se înalţă mase stâncoase, în masa lunară se depuneau părţi mai tari care pot fi comparate cu formaţiuni lemnoase dure sau cu forme cornoase. Şi aşa cum, în prezent, din solul mineral se ridică plante, tot astfel solul lunar era acoperit şi pătruns de al doilea regn alcătuit dintr-un fel de animale-plante. Substanţa lor era mai moale ca masa de bază şi în sine mai mobilă. Acest regn se întindea peste celălalt ca o mare vâscoasă. Iar omul însuşi poate fi desemnat ca om-animal. El avea în natura sa componentele celorlalte două regnuri. Dar entitatea sa era în întregime străbătută de un corp eteric şi de un corp astral, asupra cărora acţionau forţele entităţilor superioare venite de la Soarele care se separase. În felul acesta forma sa a fost înnobilată. În timp ce prin acţiunea Spiritelor formei îi dădeau un anumit contur prin care el era adaptat vieţii lunare,

Spiritele solare au devenit o entitate situată deasupra acestei vieţi. El a avut forţa să-şi înnobileze natura proprie cu ajutorul capacităţilor dăruite lui de aceste Spirite, ridicând ceea ce în el era înrudit cu regnurile inferioare la o treaptă mai înaltă.
Privite spiritual, fenomenele de luat în considerare aici pot fi descrise în felul următor. Precursorul omului fusese înnobilat de entităţi disidente ale regnului solar. Această înnobilare s-a extins mai întâi la tot ce putea fi trăit în elementul apă. Fiinţele solare care erau stăpâne ale elementelor căldură şi aer aveau o influenţă slabă asupra elementului apă. Pentru precursorii omului acest fapt a avut ca urmare faptul că în organizarea sa au fost puse în valoare două feluri de entităţi: o parte a acestei organizări era pătrunsă de acţiunile fiinţelor solare. În cealaltă parte acţionau fiinţele lunare disidente. Prin aceasta, ultima parte era mai independentă decât prima. În prima puteau lua naştere numai stări de conştienţă în care trăiau fiinţele solare; în cea de a doua trăia un fel de conştienţă cosmică aşa cum era caracteristică pentru starea saturniană, dar acum pe o treaptă superioară. Prin aceasta precursorul omului se vedea ca o „imagine a lumii", în timp ce „partea solară" a sa se simţea numai o „imagine a Soarelui". Acum, în natura umană aceste două entităţi au intrat într-un fel de luptă. Iar influenţa entităţilor solare a creat, pentru această luptă, un echilibru prin aceea că prin ele organizaţia substanţială care făcea posibilă conştienţa cosmică independentă a devenit fragilă, trecătoare. Trebuia ca din timp în timp această parte a organizaţiei să fie eliminată. În timpul eliminării şi puţin după aceea, precursorul omului era o fiinţă dependentă numai de influenţa Soarelui. Conştienţa sa a devenit mai puţin independentă; el trăia în aceasta total dăruit vieţii solare. Apoi partea lunară independentă s-a înnoit. După un timp acest proces se repeta. Aşa a trăit precursorul omului pe Lună, în stări alternative de conştienţă mai clară şi mai înăbuşită; şi schimbul era însoţit de o transformare a fiinţei sale din punct de vedere substanţial. El îşi depunea din timp în timp corpul său lunar şi îl relua mai târziu.
Văzute fizic, în regnurile lunare menţionate se vede o mare varietate. Mineralele-vegetale, planetele-animale şi oamenii-animale se împart în diferite grupuri. Vom înţelege acest lucru dacă ne gândim că prin rămânerea în urmă a formaţiunilor pe fiecare treaptă anterioară de evoluţie au fost încorporate forme cu cele mai variate caracteristici. Există aici formaţiuni care mai prezintă calităţile de început ale lui Saturn, altele ale epocii de mijloc a acestui corp cosmic, şi altele ale sfârşitului

acestuia. Acelaşi lucru este valabil pentru toate treptele de evoluţie ale Soarelui.
Şi cum formaţiunile legate de evoluţia progresivă a unui corp cosmic rămân în urmă, acelaşi lucru se întâmplă şi cu anumite entităţi care sunt legate de această evoluţie. Prin înaintarea devenirii până la stadiul Luna au luat naştere mai multe entităţi. Aici există Spirite ale personalităţii care nu au atins nici pe Soare treapta de om, dar sunt prezente şi unele care au recuperat, venind din urmă, urcarea la treapta de om. Au rămas în urmă şi un număr de Spirite de foc care ar fi trebuit să devină oameni pe Soare. Aşa cum în timpul evoluţiei solare anumite Spirite ale personalităţii s-au retras din corpul solar şi au determinat reconstituirea lui Saturn ca un corp cosmic separat, tot astfel, acum, în cursul evoluţiei lunare entităţile caracterizate mai înainte se separă în corpuri cosmice distincte. Până aici am vorbit numai despre separarea în Soare şi Lună, totuşi din motivele expuse mai înainte, din corpul lunar apărut după marea pauză Soare-Lună se mai desprind şi alte formaţiuni cosmice. După un timp avem de-a face cu un sistem de corpuri cosmice, dintre care cel mai avansat trebuie considerat a fi, aşa cum se poate uşor constata, noul Soare. Şi, aşa cum s-a descris mai sus, pentru evoluţia solară o forţă de atracţie între regnul saturnian retrograd şi Spiritele personalităţii de pe noul Saturn se stabilesc forţe de atracţie între fiecare corp cosmic şi fiinţele lunare corespunzătoare. Întrucât urmărirea separată a tuturor corpurilor cosmice ne-ar duce prea departe, este suficient că am indicat motivul pentru care din formaţiunea cosmică unitară care apare ca Saturn la începutul evoluţiei umanităţii s-au separat treptat o serie de corpuri cosmice.
După ce începe intervenţia Spiritelor formei pe Lună, aceasta durează un timp în felul descris. Apoi survine iar o pauză, în timpul căreia părţile mai grosiere ale celor trei regnuri lunare rămân într-o stare de repaus; părţile mai fine însă, şi anume corpurile astrale umane, se desprind de aceste formaţiuni mai grosiere. Ele ajung într-o stare în care forţele superioare ale fiinţelor solare sublime pot acţiona asupra lor cu o energie deosebită. După pauză ele străbat din nou acele părţi ale fiinţei umane care sunt alcătuite din substanţe mai grosiere. Prin faptul că în cursul pauzei – în stare liberă – au preluat forţele puternice, ele pot maturiza substanţele mai grosiere în vederea acţiunii care după un anumit timp trebuie să fie exercitată asupra lor de Spiritele personalităţii reglementare şi de Spiritele focului.

Aceste Spirite ale personalităţii s-au ridicat între timp la o treaptă pe care dispun de conştienţa inspiraţiei. Ele pot nu numai să perceapă în imagini stările interioare ale altor fiinţe – aşa cum se întâmpla în cazul conştienţei de imagini mai vechi –, ci interiorul însuşi al unor astfel de fiinţe, ca într-un limbaj sonor. Spiritele de foc s-au ridicat însă la conştienţa pe care o posedau Spiritele personalităţii pe Soare. Ambele feluri de spirite pot interveni prin aceasta în viaţa maturizată a fiinţei umane. Spiritele personalităţii acţionează asupra corpului astral, Spiritele de foc asupra corpului eteric al fiinţei umane. Corpul astral primeşte prin acest fapt caracterul personalităţii. Acum el nu numai trăieşte în sine plăcere şi durere ci le şi raportează la sine. El nu ajunge încă la o deplină conştienţă de sine, ca să poată spune: Eu sunt aici, dar se simte purtat şi ascuns de alte entităţi ale ambianţei sale. Ridicând privirea spre acestea, e1 poate spune: Această ambianţă a mea mă ţine în existenţă. Spiritele de foc acţionează acum asupra corpului eteric. Sub influenţa lor, mişcarea forţelor devine în acest corp tot mai mult o activitate vitală. Ceea ce ia naştere aici îşi găseşte o expresie fizică într-o mişcare a umorilor şi în fenomene de creştere. Substanţele gazoase s-au condensat într-o stare apoasă; se poate vorbi despre un fel de nutriţie, în sensul că ceea ce este preluat din exterior este transformat şi prelucrat în interior. Dacă ne imaginăm ceva intermediar între nutriţie şi respiraţie în sensul actual, putem obţine o reprezentare a ceea ce se întâmpla atunci. Substanţele hrănitoare erau preluate de fiinţa umană din regnul plante-animale. Trebuie să ne închipuim aceste plante-animale ca fiind plutitoare – înotătoare – sau chiar uşor fixate într-un element ambiental, aşa cum animalele inferioare actuale trăiesc în apă sau animalele de uscat în aer. Totuşi, acest element nu este nici apă nici aer în sensul actual, ci o materie intermediară, un fel de abur dens în care cele mai variate substanţe se mişcă încolo şi încoace ca dizolvate în cei mai diferiţi curenţi. Plantele-anitnale apar ca forme densificate în mod reglementar ale acestui element, adeseori numai slab diferenţiate de ambianţa lor. Procesul respirator este prezent alături de procesul nutritiv. El nu are caracterul respiraţiei actuale, ci este un fel de absorbţie şi eliminare de căldură. Pentru observaţia suprasensibilă, este ca şi cum în aceste procese s-ar deschide şi s-ar închide organe prin care ar pătrunde şi ar ieşi un curent cald şi ar fi introduse şi eliminate substanţe gazoase şi lichide. Întrucât pe această treaptă fiinţa umană are deja un corp astral, respiraţia şi hrănirea sunt

însoţite de sentimente, astfel încât ia naştere un fel de plăcere când sunt preluate din afară substanţe care sunt stimulatoare pentru construirea fiinţei umane.
Apare neplăcere când pătrund în el substanţe nocive sau când acestea ajung în apropierea lui. Aşa cum, în modul descris în timpul evoluţiei lunare, procesele respiratorii şi nutritive erau apropiate, tot astfel şi procesul reprezentării era apropiat de reproducere. De la lucrurile şi fiinţele din ambianţa omului lunar nu se exercita o influenţă directă asupra unor simţuri. Reprezentarea era organizată mai mult în sensul că prin prezenţa unor astfel de lucruri şi fiinţe era provocată apariţia de imagini în conştienţa înăbuşită, înceţoşată. Aceste imagini se află într-o legătură mult mai intimă cu natura ambianţei decât percepţiile senzoniale actuale, care nu arată în culori, sunete, mirosuri ete. decât partea exterioară a fiinţelor. Pentru a avea o noţiune mai clară despre conştienţa oamenilor lunari, să ne imaginăm că aceştia ar fi inseraţi în ambianţa de vapori descrisă mai înainte. În acest element se desfăşoară numeroase procese. Se combină între ele şi se despart unele de altele diferite substanţe. Unele părţi se densifică, altele se subţiază. Totul se desfăşoară astfel, încât fiinţele umane nu le văd şi nu le aud nemijlocit, dar fac să se nască imagini în conştienţa umană. Aceste imagini sunt comparabile cu cele ale conştienţei de vis actuale. Ca atunci când căderea unui obiect pe Pământ este percepută de un om care doarme ca o împuşcătură; el nu percepe fenomenul real, ci o imagine oarecare. Numai că imaginile conştienţei lunare nu sunt la voia întâmplării ca aceste imagini de vis; ele sunt de fapt imagini simbolice, nu copii, dar corespund fenomenelor exterioare. Pentru un anumit fenomen exterior nu apare decât o anumită imagine. Prin acest fapt omul lunar este în situaţia de a-şi elabora comportamentul în mod corespunzător cu aceste imagini, aşa cum omul actual o face după percepţiile sale. Să nu uităm însă că un comportament bazat pe percepţii este aleatoriu, în timp ce acţionarea sub influenţa imaginilor descrise urmează ca unui impuls întunecat. Această conştienţă de imagini nu permite să se facă simţite numai fenomene fizice exterioare, ci prin imagini sunt reprezentate şi fiinţele spirituale care acţionează dincolo de faptele fizice. Astfel, în fenomenologia regnului plantelor-animale sunt vizibile în acelaşi timp Spiritele personalităţii, dincolo şi în fiinţele mineral-vegetale apar Spiritele de foc, iar ca fiinţe pe care omul le poate reprezenta fără legătură cu ceva fizic, pe care le vede ca formaţiuni eteric-sufleteşti, apar Fiii vieţii. Dacă

aceste reprezentări ale conştienţei lunare nu erau copii, ci numai simboluri ale exteriorului, ele aveau în schimb o influenţă mult mai importantă asupra interiorului fiinţei umane decât reprezentările mijlocite în prezent prin percepţie. Ele aveau puterea de a pune în mişcare şi în activitate întreaga interioritate a omului. Procesele interioare se modelau după acestea. Ele erau adevărate forţe formatoare. Fiinţa omenească a devenit aşa cum au modelat-o aceste forţe formatoare. Ea a devenit, într-o anumită măsură, o copie a proceselor conştienţei sale.
Cu cât progresul evolutiv are loc mai ales în acest sens, cu atât mai mult el are drept consecinţă o transformare esenţială a fiinţei umane. Treptat, forţa emanată de imaginile conştienţei nu se mai poate extinde la întreaga corporalitate umană. Aceasta se împarte în două naturi. Se formează organe subordonate acţiunii formatoare a conştienţei de imagini şi care sunt în mare măsură o copie a vieţii de reprezentare în sensul amintit. A1te organe se sustrag unei astfel de influenţe. O parte a fiinţei umane este prea densă, prea mult determinată de alte legi, pentru a se orienta după imaginile conştientei. Acestea se sustrag influenţei fiinţei umane, dar ele ajung sub altă influenţă, şi anume a înseşi fiinţelor solare sublime. Totuşi acestei trepte evolutive îi premerge mai întâi o pauză. În cursul acesteia, Spiritele solare acumulează forţa pentru a acţiona în condiţii cu totul noi asupra fiinţelor Lunii. După această pauză, fiinţa umană este net divizată în două naturi. Una este sustrasă actiunii independente a conştienţei de imagini, ea preia o formă mai precisă şi ajunge sub influenţa unor forţe care pleacă de la corpul lunar, dar ele iau naştere în acesta prin influenţa fiinţelor solare. Această parte a fiinţei umane are o viaţă din ce în ce mai mult asociată vieţii stimulate de către Soare. Cealaltă parte se ridică, asemănător unui cap, din prima. Este mobilă în sine, plastică şi se modelează ca expresie şi ca purtătoare a vieţii conştienţei înceţoşate. Totuşi, ambele părţi sunt intim legate între ele; ele îşi trimit reciproc sucurile lor; organe trec din unul în celălalt.
O armonie plină de semnificaţie se realizează prin faptul că în cursul timpului în care s-au întâmplat toate acestea s-a instituit şi o relaţie a Soarelui cu Luna care este în consonanţă cu această evoluţie. Am descris mai înainte cum fiinţele care ating un anumit grad de evoluţie îşi separă din masa cosmică generală corpurile cereşti proprii. Ele radiază forţe care guvernează substanţele. Soarele şi Luna s-au separat după cum a fost necesar creării de reşedinţe potrivite fiinţelor

corespunzătoare. Această determinare prin spirit a substanţelor şi a forţelor sale merge însă mult mai departe. Fiinţele condiţionează ele însele anumite mişcări ale aştrilor, anumite rotiri ale unuia în jurul celuilalt. Prin aceasta, aştrii ajung în poziţii reciproc schimbătoare. Iar dacă se schimbă poziţia unui astru faţă de celălalt se modifică şi influenţele reciproce ale fiinţelor corespunzătoare. Aşa s-a întâmplat cu Soarele şi cu Luna. Prin mişcarea Lunii în jurul Soarelui, fiinţele umane ajung, alternativ, când în domeniul influenţelor solare, când se pot distanţa de acestea fiind limitate mai mult la propriile lor forţe. Mişcarea este o urmare a „disidenţei" anumitor fiinţe lunare şi a echilibrării luptei care rezultă din această situaţie. Ea este expresia fizică pentru raportul de forţe spirituale creat prin „disidenţă". Faptul că un corp se învârte în jurul celuilalt are drept consecinţă că în fiinţele care sălăşluiesc pe aştri iau naştere stări de conştienţă schimbătoare, aşa cum le-am descris mai sus. Se poate vorbi despre faptul că Luna îşi expune şi îşi întoarce alternativ viaţa sa către şi de la Soare. Există un timp însorit şi un timp planetar: în cursul ultimului, fiinţele lunare se dezvoltă pe o parte a Lunii care este întoarsă de la Soare. În orice caz, la mişcarea aştrilor, pentru Lună se mai adaugă ceva. Conştienţa suprasensibilă observă cum la intervale foarte regulate fiinţele lunare migrează în jurul astrului lor. Ele caută astfel în anumite perioade locurile expuse influenţei solare; în alte perioade caută locurile neexpuse acestei influenţe şi atunci se pot concentra asupra lor însele.

Pentru completarea tabloului care poate fi schiţat cu ajutorul acestor fenomene mai trebuie observat că în această perioadă Fiii vieţii îşi ating stadiul de om. Omul nu-şi poate folosi nici pe Lună simţurile, ale căror scheme structurale au luat naştere pentru prima oară pe Saturn, pentru o percepţie proprie a obiectelor exterioare. Dar aceste simţuri devin pe treapta lunară instrumente ale Fiilor vieţii. Ei se folosesc de ele pentru a percepe prin ele. Aceste simţuri care aparţin corpului fizic al omului intră astfel în interacţiune cu Fiii vieţii. Ei nu doar folosesc, ci le şi perfecţionează.

Prin raportul schimbător faţă de Soare, în însăşi fiinţa umană se produce o modificare în condiţiile vitale. Ca urmare, de fiecare dată când fiinţa umană este subordonată influenţei solare ea este dăruită mai mult vieţii solare şi fenomenelor acesteia decât sie însăşi. În asemenea perioade, ea resimte măreţia şi splendoarea Cosmosului, aşa cum se exprimă acestea în existenţa solară. Este ca un fenomen de absorbţie a

acestora. Fiinţele sublime care locuiesc în Soare acţionează în acest caz pe Lună. Iar acestea acţionează la rândul lor asupra fiinţelor umane. Totuşi, această acţiune nu cuprinde întregul om, ci, în mod preferenţial, acele părţi care se sustrăseseră influenţei propriilor imagini ale conştienţei. Corpul fizic şi corpul eteric ajung acum la o anumită mărime şi formă. În schimb, stările conştienţei regresează. Când viaţa fiinţei umane este întoarsă de la Soare, atunci ea este ocupată cu propria ei natură. Începe atunci o mobilitate interioară, mai ales în corpul astral. Dimpotrivă, forma exterioară pierde din frumuseţe şi din perfecţiune. În felul acesta în timpul evoluţiei lunare există cele două stări alternative ale conştienţei pe care le-am descris, care se deosebesc net. Există o stare mai înceţoşată în timpul perioadei solare şi una mai clară în perioada în care viaţa este dependentă mai mult de propriile ei forţe. Prima stare este mai crepusculară, în schimb, mai puţin egoistă: omul trăieşte acum mai mult într-o dăruire către lumea exterioară, către Cosmosul oglindit în Soare. Este o alternativă a stărilor de conştienţă care poate fi comparată atât cu alternanţa veghe-somn a omului actual, cât şi cu viaţa lui dintre naştere şi moarte, pe de o parte, şi existenţa mai mult spirituală dintre moarte şi o nouă naştere, pe de altă parte. Trezirea pe Lună, atunci când treptat încetează timpul solar, ar fi ceva intermediar între trezirea omului actual în fiecare dimineaţă şi naşterea sa. La fel, şi înceţoşarea treptată a conştienţei la apropierea timpului solar ar fi o stare intermediară între adormire şi moarte. Căci conştientizarea naşterii şi a morţii care este proprie omului actual nu există încă pe Lună. Omul se dăruia savurării acestei vieţi ca într-un fel de viaţă solară. Pentru această perioadă el era îndepărtat de viaţa lui. Trăia mai mult spiritual. Nu se poate face decât o descriere comparată şi aproximativă a ceea ce trăia omul în asemenea perioade. El simţea că forţele active ale Cosmosului afluau şi pulsau în el. Se simţea uşor ameţit de armoniile Universului la care participa. În asemenea perioade, corpul său astral era eliberat de corpul fizic. Chiar şi o parte a corpului eteric erau scoasă din corpul fizic. Şi această formaţiune alcătuită din corpul astral şi corpul eteric era ca un fel de instrument muzical minunat, pe ale cărui coarde răsunau tainele Cosmosului. Şi conform cu armoniile Cosmosului se modelau organele acelei părţi ale fiinţei umane asupra căreia constienţa nu avea decât o influentă slabă. Căci în aceste armonii acţionau fiinţele Soarelui. Aşa s-a făcut că această parte a omului şi-a primit forma prin sunetele

cosmice. În acest timp trecerile de la starea de conştientă mai clară la cea mai încetosată care corespundea perioadei solare nu erau atât de marcate ca trecerile de la veghe la somnul lipsit de vise al omului actual. În orice caz, conştienţa de imagini nu era atât de clară cum este conştienţa stării de veghe actuală; în schimb, cealaltă stare de conştienţă nu era atât de atenuată ca somnul lipsit de vise al prezentului. Şi astfel fiinţa umană avea un fel de reprezentare, chiar dacă vagă, despre manifestarea armoniilor cosmice în corpul său fizic şi în acea parte a corpului eteric care rămăsese legată de corpul fizic. În perioada în care Soarele nu lumina pentru fiinţa umană, în locul armoniilor, în conştienţă pătrundeau reprezentările-imagini. Aici apăreau în corpul fizic şi în cel eteric mai ales acele organe care se aflau sub directa influenţă a conştienţei. Dimpotrivă, părţile fiinţei umane asupra cărora nu acţionau forţele formatoare de pe Soare parcurgeau un proces de durificare şi de uscare. Când revenea timpul Soarelui, vechile corpuri se degradau; ele se desprindeau de fiinţele umane şi apărea, ca dintr-un mormânt al vechii sale corporalităţi, omul nou, format în interior, chiar dacă încă nearătos în această formă. Avusese loc o înnoire a procesului vital. Prin acţiunea fiinţelor solare şi a armoniilor lor lua apoi formă din nou corpul nou-născut în perfecţiunea sa şi se repeta procesul descris. Iar omul primea această înnoire ca îmbrăcarea unei haine noi. Nucleul său fiinţial nu fusese traversat de o naştere sau o moarte propriu-zise; el a trecut numai de la o conştienţă spirituală în care era dăruit unei lumi exterioare la una care era orientată mai mult spre interior. El năpârlise. Vechiul corp devenise inutilizabil; el a fost lepădat şi înnoit. Prin aceasta se caracterizează ceea ce am desemnat mai sus ca fiind reproducere, cu observaţia că este apropiată de viaţa de reprezentare. Fiinţa umană a creat o fiinţă asemănătoare cu ea cu privire la anumite părţi ale corpului fizic şi ale corpului eteric. Dar nu ia naştere o fiinţă fiică complet separată de fiinţa parentală pentru că nucleul fiinţial al ascendentului trece la descendent. Acesta nu produce o fiinţă nouă, ci se prezintă pe sine într-o formă nouă. În felul acesta omul lunar trăieşte o schimbare a stării de conştienţă. Când se apropie sezonul solar, reprezentările lui în imagini devin tot mai şterse, o dăruire fericită îl umple; în interiorul său liniştit răsună armoniile cosmice. Către sfârşitul acestui timp capătă viaţă imaginile din corpul astral; el începe să se simtă şi să se resimtă mai mult pe sine. Omul trăieşte ceva ca o trezire din fericirea şi linistea în care fusese adâncit în

cursul perioadei solare. Prin aceasta, el mai cunoaşte încă o trăire importantă. Cu noua trezire a imaginilor conştienţei, fiinţa umană se vede învăluită de un nor care a coborât asupra ei ca o entitate din Cosmos. Şi resimte această entitate ca pe ceva ce-i aparţine, ca pe o completare a propriei sale naturi. O simte ca pe ceea ce-i dăruieşte existenţa sa, ca pe eul său. Această entitate este unul din Fiii vieţii. În faţa acestuia omul spune: În acesta am trăit eu şi când eram dăruit, în timpul perioadei solare, splendorii Cosmosului; numai că atunci el nu-mi era vizibil; acum însă el îmi devine vizibil. Şi este acelaşi Fiu al vieţii de la care emană puterea pentru acea acţiune pe care o exercită omul asupra propriei sale corporalităţi în perioada lipsită de Soare. Când se apropie din nou timpul solar, omul simte că devine una cu Fiul vieţii. Chiar dacă acum nu-l vede, se simte totuşi intim legat de el.

Relatia cu Fiii vieţii era de aşa natură încât nu fiecare fiinţă umană avea pentru sine un Fiu al vieţii, ci un întreg grup simţea că-i aparţine o astfel de entitate. Astfel, oamenii trăiau pe Lună separaţi în grupuri şi fiecare grup îşi percepea într-un Fiu al vieţii eul-grup comun. Deosebirea dintre grupuri consta în aceea că mai ales corpurile eterice aveau la fiecare grup o formă diferită. Însă întrucât corpurile fizice se modelează după corpurile eterice, deosebirile dintre cele din urmă se imprimau şi primelor, iar diferitele grupuri umane apăreau ca tot atâtea specii umane. Dacă Fiii omului coborau privirea spre grupurile de oameni care le aparţineau, ei se vedeau multiplicaţi în indivizii umani ai grupurilor corespunzătoare. În acest fapt îşi simţeau egoitatea lor. Ei păreau să se oglindească în oameni. Aceasta era şi sarcina simţurilor umane în acea perioadă. Am arătat că ele nu mijloceau încă percepţii ale obiectelor, dar oglindeau fiinţa Fiilor vieţii. Ceea ce Fiii vieţii percepeau prin această oglindire le conferea conştienţa eului lor. Iar ceea ce era trezit în corpul astral uman erau imaginile conştienţei lunare înceţoşate crepusculare. Influenţa acestei activităţi a oamenilor în interacţiunile lor cu Fiii vieţii s-a făcut simtită în structura sistemului nervos. Nervii se prezintă ca nişte prelungiri ale organelor de simţ spre interiorul corpului uman.

Din cele spuse se vede cum acţionează cele trei feluri de spirite, ale personalităţii, de foc şi Fiii vieţii, asupra oamenilor lunari. Dacă focalizăm perioada principală a evoluţiei lunare, adică perioada mediană, se poate spune: Spiritele personalităţii implantează corpului astral uman independenţa, trăsătura personalităţii. Acestui fapt trebuie să-i atribuim capacitatea omului de a se întoarce în sine în perioadele în

care Soarele nu luminează; el poate lucra atunci în mod formator asupra sa. Spiritele focului acţionează asupra corpului eteric în măsura în care acesta îşi impregnează forma independentă a fiinţei umane. Prin ele fiinţa umană se simte în continuare aceeaşi după fiecare înnoire a corpului. Aşadar, prin Spiritele focului este dat corpului eteric un fel de memorie. Fiii vieţii acţionează asupra corpului fizic pentru ca acesta să poată reprezenta expresia corpului astral devenit independent. Ei fac astfel posibil ca acest corp fizic să devină o copie a corpului său astral. Dimpotrivă, în corpul fizic şi în corpul eteric, în măsura în care acestea se formează independent de corpul astral de sine stătător, în perioadele însorite intervin entităţi spirituale superioare, Spiritele formei şi Spiritele mişcării. Intervenţia lor are loc în modul descris mai sus.

Sub influenţa unor astfel de fapte fiinţa umană se maturizează pentru a forma treptat, în sine, germenele sinei spirituale, aşa cum, în a doua jumătate a evoluţiei saturniene, formase germenul omului-spirit şi pe Soare germenul spiritului vieţii. Prin aceasta se modifică toate condiţiile pe Lună. Prin transformările şi înnoirile succesive fiinţele umane au devenit tot mai nobile şi mai fine; dar ele au câştigat şi forţă mai multă. Datorită acestui fapt, conştienţa de imagini s-a păstrat şi în perioadele însorite. Ea a obţinut prin aceasta o influenţă asupra formei corpului fizic şi a celui eteric, ceea ce mai înainte se întâmpla prin acţiunea fiinţelor solare. Ceea ce se întâmpla pe Lună prin fiinţele umane şi prin spiritele legate de acestea a devenit din ce în ce mai asemănător cu ceea ce mai înainte era determinat de Soare cu entităţile lui superioare. Urmarea acestui fapt a fost că entităţile solare au putut să-şi folosească tot mai mult forţele în propria lor evoluţie. Frin aceasta Luna s-a maturizat, pentru a se uni după un timp din nou cu Soarele. Privite din punct de vedere spiritual, procesele se prezintă astfel: fiinţele umane disidente au fost învinse treptat de fiinţele solare şi trebuie să se acomodeze acestora de aici încolo în aşa fel încât, în timp ce li se subordonează, angrenajul lor să se încorporeze angrenajului fiinţelor solare. Aceasta s-a întâmplat abia după trecerea unor epoci îndelungate, în care perioadele lunare s-au scurtat tot mai mult, iar cele solare s-au lungit progresiv. Urmează din nou o perioadă evolutivă în care Soarele şi Luna alcătuiesc *un singur corp* cosmic. Nu trebuie să ne imaginăm însă că atunci când spunem despre corpul fizic că a devenit eteric nu mai putem vorbi pentru o astfel de stare de un corp fizic. Ceea ce a fost

format drept corp fizic în timpul perioadelor Saturn, Soare şi Lună rămâne prezent. Este vorba doar de a nu limita recunoaşterea fizicului la fizicul exterior. Fizicul poate fi prezent şi în aşa fel încât să prezinte exterior forma etericului, ba chiar şi a astralului. Trebuie făcută deosebirea între aparenţa exterioară şi legitatea internă. Fizicul se poate eteriza şi astraliza, menţinând însă în sine legitatea fizică. Acest lucru se întâmplă când corpul fizic al omului atinge pe Lună un anumit grad de perfecţiune. El capătă o formă eterică. Când însă conştienţa suprasensibilă poate să-l observe, el nu îi apare pătruns de legile etericului, ci de cele ale fizicului. Atunci fizicul este preluat în eteric, pentru a se odihni şi a fi îngrijit în acesta ca într-un sân matern. Mai târziu, el reapare şi în forma fizică, dar pe o treaptă superioară. Dacă fiinţele umane ale Lunii şi-ar fi păstrat corpul fizic în forma fizică grosieră, Luna nu s-ar putea reuni niciodată cu Soarele. Prin adoptarea formei eterice, corpul fizic devine mai îndeaproape înrudit cu corpul eteric şi prin aceasta el se poate impregna mai intim cu acele părţi ale corpurilor eteric şi astral care în epocile însorite ale evoluţiei lunare trebuiau să se retragă din el. Omul, care apărea ca o fiinţă dublă în timpul separării Soarelui şi a Lunii, redevine o creatură dublă. Fizicul devine mai sufletesc şi în mod reciproc sufletul se leagă mai mult cu el. Acum, Spiritele solare în al căror domeniu nemijlocit a ajuns această fiinţă umană unitară pot acţiona cu totul altfel decât anterior, din afară spre Lună. Omul se află acum mai mult într-o ambianţă spiritual-sufletească. Prin aceasta Spiritele înţelepciunii pot ajunge să aibă o influenţă importantă. Ele îi imprimă înţelepciunea, îl animă cu înţelepciune. Într-un anumit sens, el devine prin aceasta un suflet de sine stătător. La influenţa acestor entităţi se mai adaugă şi aceea a Spiritelor mişcării. Acestea acţionează cu predilecţie asupra corpului astral, astfel încât sub influenţa lor el prelucrează în sine o mobilitate de natură sufletească şi un corp eteric plin de înţelepciune. Corpul eteric plin de înţelepciune este prima structurare a ceea ce am descris la omul actual ca suflet al raţiunii, în timp ce corpul astral stimulat de Spiritele mişcării este structura-germen a sufletului senzaţiei. Şi pentru că toate acestea sunt produse în fiinţa umană în starea sa de independenţă crescută, aceste structuri germinale ale sufletului raţiunii şi ale sufletului senzaţiei apar ca expresii ale sinei spirituale. În această privinţă trebuie evitată eroarea de a considera că în perioada evolutivă sinea spirituală ar fi ceva în plus pe lângă sufletele

raţiunii şi senzaţiei. Acestea din urmă sunt numai expresia sinei spirituale, ceea ce înseamnă unitatea şi armonia lor superioară.
O deosebită importanţă o are în această epocă intervenţia Spiritelor înţelepciunii în modul descris. Aceasta nu se adresează numai fiinţelor umane ci şi celorlalte regnuri care s-au format pe Lună. La reunirea Soarelui şi Lunii, aceste regnuri inferioare sunt antrenate în domeniul Soarelui. Tot ce fusese fizic în ele acum se eterizează. Aşadar, de acum încolo plantele-minerale şi animalele-plante se află în Soare, aşa cum se găseşte aici şi fiinţa umană. Totuşi, aceste alte fiinţe rămân înzestrate cu legităţile lor. Din această cauză se simt străine în ambianţa lor. Ele apar având o natură cu care ambianţa nu se potriveşte decât foarte puţin. Însă întrucât ele sunt eterizate, influenţa Spiritelor înţelepciunii se poate extinde şi asupra lor. Acum, tot ceea ce a venit de pe Lună pe Soare se impregnează cu forţele Spiritelor înţelepciunii. Din această cauză, ceea ce devine în această perioadă evolutivă din formaţiunea Soare-Lună poate fi numit Cosmos al înţelepciunii. Când apoi, după o pauză, sistemul nostru Pământ apare ca urmaş al acestui Cosmos al înţelepciunii, toate fiinţele care reapar pe Pământ lăstărind din germenii lor lunari sunt alcătuite astfel încât sunt pline de înţelepciune. Apare aici motivul pentru care, atunci când omul priveşte, observând, lucrurile din jurul său, el poate cerceta înţelepciunea din natura fiinţei lor. Poţi admira înţelepciunea în fiecare frunză, în fiecare os animal sau uman, în structura minunată a creierului şi a inimii. Dacă omul are nevoie de înţelepciune pentru a înţelege lucrurile, aşadar, dacă el extrage înţelepciune din ele, aceasta arată că înţelepciunea există în aceste lucruri. Căci oricât s-ar strădui omul să înţeleagă lucrurile prin reprezentări pline de înţelepciune el nu ar putea extrage din acestea înţelepciune, dacă aceasta nu ar fi introdusă mai întâi în ele. Cine vrea să cuprindă prin înţelepciune lucrurile despre care crede câ nu au primit mai întâi înţelepciune poate considera şi că el ar putea scoate apă dintr-un pahar în care nu s-a turnat mai întâi apă. Pământul este, aşa cum vom arăta mai departe, „vechea Lună" reînnoită. Şi ea apare ca o formaţiune plină de înţelepciune, pentru că în epoca descrisă a fost impregnată cu forţe de către Spiritele înţelepciunii.
Va apărea lesne de înţeles că în această descriere a condiţiilor de pe Lună au putut fi menţinute numai anumite forme temporare ale evoluţiei. Într-o anumită măsură, în curgerea progresivă a faptelor a trebuit să reţinem anumite fenomene

bine conturate şi să le evidenţiem pentru expunere. În orice caz, acest tip de descriere oferă numai imagini izolate; s-ar putea reproşa că descrierea făcută succesiunii de evenimente nu a fost încadrată într-un sistem de concepte riguroase. Ca răspuns la un astfel de reproş, vom atrage atenţia că descrierea a fost făcută în mod cu totul intenţionat în noţiuni mai puţin conturate. Căci nu am urmărit să dăm concepte şi construcţii de idei, ci mai degrabă o reprezentare a ceea ce apare de fapt în faţa ochiului spiritual când vederea suprasensibilă focalizează aceste procese. Pentru evoluţia lunară, spectacolul nu apare în contururi atât de nete şi precise cum ne arată percepţiile terestre. În cazul epocii lunare avem de-a face chiar cu impresii schimbătoare, cu imagini oscilante, mobile şi cu tranziţiile dintre acestea. În afară de aceasta, trebuie să ţinem seama că o evoluţie se desfăşoară în perioade foarte lungi şi că din acestea nu pot fi reţinute, în descriere, decât imagini de o clipă, instantanee.
În perioada în care corpul astral implantat fiinţei umane a progresat atât încât corpul fizic al acesteia oferă Fiilor vieţii posibilitatea de a atinge stadiul de om, s-a ajuns la punctul maxin al epocii lunare. Atunci a ajuns şi fiinţa umană la ceea ce această epocă îi poate da pe drumul ce-l duce înainte, pentru el însuşi, spre interioritatea sa. Ceea ce urmează, adică a doua jumătate a evoluţiei lunare, ar putea fi comparată din această cauză cu o maree în descreştere. Dar se vede cum tocmai în această epocă se întâmplă ceva de cea mai mare importanţă cu privire la ambianţa omului şi chiar şi pentru el însuşi. Corpului Soare-Lună îi este implantată înţelepciunea. Am arătat că în cursul acestei descreşteri sunt semănaţi germenii sufletului raţiunii şi ai sufletului senzaţiei. Totuşi, abia în epoca Pământului se vor dezvolta aceşti germeni, precum şi cei ai sufletului conştienţei şi o dată cu aceştia şi naşterea eului, a conştienţei de sine libere. Pe treapta lunară, sufletul raţiunii şi sufletul senzaţiei nu apar ca şi cum fiinţa umană însăşi s-ar exprima deja prin ele, ci ca şi cum ar fi instrumente ale fiinţei umane la îndemâna Fiilor vieţii. Dacă am vrea să caracterizăm sentimentul pe care îl are omul pe Lună în acest sens, ar trebui să spunem că el simte: În mine şi prin mine tăieşte Fiul vieţii; el vede prin mine ambianţa lunară, el gândeşte în mine despre lucrurile şi fiinţele din aceasta ambianţă. Omul lunar se simte umbrit de Fiul vieţii; el îşi apare ca unealtă a acestei fiinţe superioare. În timpul separării Soarelui şi a Lunii el simţea, când era întors de la Soare, o independenţă crescută; totodată simţea însă că eul

care-i aparţinea şi care în timpul perioadei însorite dispărea din conştienţa sa de imagini i-ar deveni vizibil. Pentru omul lunar, ceea ce putem caracteriza ca fiind alternanţă a stărilor de conştienţă se întâmpla astfel încât el avea următorul sentiment: Eul meu pluteşte, ridicându-se o dată cu mine în perioadele însorite în regiuni mai înalte, la fiinţe sublime şi coboară cu mine, când Soarele dispare, în lumi mai adânci.

Evoluţia lunară propriu-zisă a fost precedată de o pregătire. A avut loc, într-un anume sens, o repetare a evoluţiilor saturniană şi solară. După reunirea Soarelui cu Luna se pot de asemenea deosebi, în perioada pe care am comparat-o cu o maree descrescătoare, două epoci. În timpul acestui reflux au loc chiar unele densificări, alternând, aşadar, stări spiritual-sufleteşti ale formaţiunii Soare-Lună cu stări fizice. În asemenea perioade fizice, fiinţele umane şi, de asemenea, fiinţele regnurilor inferioare apar în aşa fel încât par că ar preforma în forme rigide, lipsite de independenţă, ceea ce trebuie să devină ele mai târziu, în epoca Pământului, în mod independent. Se poate vorbi, aşadar, de două epoci pregătitoare ale evoluţiei lunare şi de două altele în epoca refluxului. Asemenea epoci pot fi numite „cicluri". În ceea ce premerge celor două epoci pregătitoare şi celor ale refluxului se vor putea deosebi de asemenea trei epoci. Cea mijlocie corespunde umanizării Fiilor vieţii. Ea este precedată de o alta, în timpul căreia toate condiţiile sunt orientate spre acest eveniment principal; ea este urmată de o alta, în care este de consemnat o aclimatizare şi o amplificare a noilor creaţii. Prin aceasta, evoluţia lunară mediană se împarte din nou în trei epoci, ceea ce însumează, cu cele două epoci pregătitoare şi cele două ale perioadei de reflux, şapte cicluri lunare. Se poate deci spune că întreaga evoluţie lunară se petrece în şapte cicluri. Între aceste cicluri sunt inserate pauzele de care am vorbit în mod repetat până acum. Ne apropiem însă de adevăr numai dacă nu ne imaginăm tranziţii bruşte între perioadele de activitate şi cele de repaus (pauze). De exemplu, fiinţele solare se retrag numai treptat din activităţile lor de pe Lună. Pentru ele începe un timp care în exterior apare ca pauza lor de odihnă, în timp ce pe Lună încă mai domneşte o activitate independentă, vie. În felul acesta, epoca activă a unei categorii de fiinţe se întinde în mod variat în pauza de odihnă a altora. Dacă luăm în calcul asemenea fapte, putem vorbi despre un flux şi un reflux ritmic al forţelor în cicluri. Astfel de compartimentări mai pot fi recunoscute şi în cadrul celor şapte cicluri lunare amintite. Putem numi întreaga

evoluţie lunară un ciclu mare, cele şapte perioade din cadrul acestuia şapte „cicluri mici", iar subdiviziunile acestora „cicluri mai mici". Această articulare în de şapte ori câte şapte cicluri poate fi observată şi în evoluţia solară şi este schiţată în perioada Saturn. Totuşi trebuie să luăm în considerare faptul că în cazul Soarelui şi încă mai mult în acela al lui Saturn limitele dintre subdiviziuni sunt şterse. Aceste limite devin tot mai clare cu cât evoluţia înaintează spre epoca Pământ.

* * *

EVOLUŢIA LUMII ŞI OMUL
partea a 3-a

După încheierea evoluţiei lunare schiţată mai sus, toate entităţile şi forţele implicate intră într-o formă de existenţă spirituală. Aceasta se află pe o cu totul altă treaptă decât aceea din timpul perioadei lunare şi, de asemenea, şi decât cea din timpul evoluţiei pământului care a urmat. O fiinţă care ar avea capacităţi de cunoaştere atât de dezvoltate încât ar putea percepe toate detaliile evoluţiilor lunară şi a Pământului nu ar vedea în mod necesar şi ce se întâmplă între cele două evoluţii. Pentru o astfel de fiinţă, la sfârşitul epocii lunare fiinţele şi forţele ar dispărea şi ar reapărea după scurgerea unei perioade intermediare din întunericul crepuscular al lumii. Numai o fiinţă dotată cu aptitudini mult mai înalte ar putea urmări faptele spirituale care au loc în perioada intermediară.
La sfârşitul perioadei intermediare, entităţile implicate în procesele evolutive Saturn, Soare şi Lună apar înzestrate cu capacităţi noi. Fiinţele ierarhic superioare omului au obţinut, graţie faptelor lor anterioare, aptitudinea să-l dezvolte pe om mai departe, astfel încât, în epoca Pământului, care succede epocii lunare, el să poată desfăşura în sine un fel de conştienţă care se situează cu o treaptă mai sus decât conştienţa de imagini care-i era proprie în timpul epocii lunare. Trebuie însă ca omul să fie mai întâi pregătit să primească ceea ce trebuie să i se dea. El a integrat în fiinţa sa, în timpul evoluţiilor Saturn, Soare şi Lună, corpul fizic, corpul eteric şi corpul astral. Dar aceste mădulare ale fiinţei sale au obţinut doar aptitudinile şi forţele care le fac apte să trăiască numai pentru o conştienţă de imagini; lor le lipsesc încă organele şi forma prin care să poată percepe o lume de obiecte sensibile, exterioare, aşa cum corespunde treptei lor pământene. Aşa

cum planta nouă desfăşoară numai ceea ce este structurat în germenul care provine de la planta anterioară, tot astfel, la începutul noii trepte evolutive apar cele trei mădulare ale naturii umane, având şi organe apte să desfăşoare numai o conştienţă de imagini. Ele trebuie să fie mai întâi pregătite pentru desfăşurarea unei trepte superioare de conştienţă. Acest lucru se întâmplă în trei trepte premergătoare. În cadrul primeia, corpul fizic este ridicat la un nivel atât de înalt, încât ajunge să fie în stare să primească transformarea necesară pentru a putea constitui baza unei conştienţe a obiectelor. Aceasta este o treaptă premergătoare a evoluţiei Pământului care poate fi desemnată ca repetiţie pe o treaptă superioară a perioadei Saturn. Căci în cursul acestei perioade entităţile superioare lucrează, ca şi în epoca Saturn, numai asupra corpului fizic. Dacă acesta a progresat suficient, toate entităţile trebuie să treacă mai întâi într-o formă de existenţă superioară, înainte de a putea să facă şi corpul eteric noi progrese. Corpul fizic trebuie să fie turnat din nou pentru ca, la o nouă desfăşurare, el să poată prelua şi corpul eteric într-o formă superioară. După acest timp intermediar dedicat unei forme de existenţă superioară se inseră un fel de repetare a evoluţiei solare pe o treaptă superioară pentru formarea corpului eteric. Şi din nou, după un timp intermediar, apare ceva asemănător pentru corpul astral într-o repetare a evoluţiei lunare.
Să ne îndreptăm acum atenţia asupra evoluţiei care a urmat sfârşitului celei de a treia repetiţii descrise. Toate entităţile şi forţele s-au spiritualizat. În timpul acestei spiritualizări ele au urcat din nou în lumi înalte. Lumea cea mai de jos în care se mai poate percepe ceva despre ele în această epocă de spiritualizare este asemănătoare cu cea în care zăboveşte omul actual între moarte şi o nouă naştere. Sunt regiunile ţării spiritelor. Apoi, ele coboară treptat, din nou, în lumile inferioare. Înainte de a începe evoluţia fizică a Pământului, au coborât într-atât încât manifestările lor cele mai joase pot fi văzute în lumea astrală sau în lumea sufletelor.
Tot ce este prezent din om în acest interval mai are forma sa astrală. Pentru înţelegerea acestei stări a omului, o atenţie deosebită ar trebui acordată faptului că omul are în sine corpul fizic, corpul eteric şi corpul astral, dar că atât corpul fizic cât şi cel eteric nu se află în formă fizică şi eterică, ci în formă astrală. Ceea ce face din corpul fizic ceva fizic nu este forma fizică, ci faptul că el, deşi adoptă forma astrală, poartă

în sine legile fizice. El este o fiinţă cu legitate fizică în formă sufletească. Acelaşi lucru este valabil şi pentru corpul eteric.

În faţa ochiului clarvăzător, Pământul se află pe această treaptă evolutivă mai întâi ca o fiinţă cosmică care este în întregime suflet şi spirit, în care atât forţele fizice cât şi cele ale vieţii apar încă în înveliş sufletesc. În această formaţiune cosmică, potrivit structurii, este conţinut tot ce trebuie să se transforme mai târziu în creaturile Pământului fizic. Ea este luminoasă, dar lumina ei nu este încă de aşa natură încât să poată fi percepută de ochii fizici, chiar dacă ar fi prezenţi. Pentru ochiul deschis al clarvăzătorului ea luminează numai în lumina sufletească.

Acum în această fiinţă se întâmplă ceva ce am putea numi densificare. Rezultatul acestei densificări este că, după un timp, în mijlocul formaţiunii sufleteşti apare o formă de foc, aşa cum a fost Saturn în starea sa cea mai demnă. Această formă de foc este întreţinută cu efectele produse de diferitele entităţi care participă la evoluţie. Ceea ce se poate observa aici, ca interacţiuni între aceste entităţi şi corpul ceresc, este o ridicare şi o scufundare de la şi în sfera de foc pământească. Din această cauză nu avem de-a face cu o substanţă uniformă, ci cu un fel de organism pătruns de suflet şi de spirit. Acele fiinţe care sunt determinate să devină pe Pământ oameni în forma actuală sunt încă într-o situaţie care face ca ei să participe foarte puţin la afundarea în corpul de foc. Ele se menţin încă aproape în întregime în ambianţa nedensificată. Sunt încă în sânul fiinţelor spirituale superioare. Aflate pe această treaptă, ele ating numai cu un punct al formei lor sufleteşti Pământul de foc, acest contact densificând prin căldură o parte din corpul lor astral. Prin aceasta, în ele se aprinde viaţa pământească. Ele mai aparţin, aşadar, cu cea mai mare parte a fiinţei lor, lumilor spiritual-sufleteşti; numai prin contactul cu focul pământean, ele sunt învăluite de căldură vitală. Dacă am vrea să ne facem o imagine sensibil-suprasensiblă despre acest om la începutul Pământului fizic, ar trebui să ne imaginăm o formă sufletească de ou conţinută în ambianţa terestră şi care la partea inferioară ar fi cuprinsă într-o cupă ca o ghindă. Substanţa cupei este alcătuită numai din căldură sau foc. Învăluirea în căldură nu produce numai aprinderea vieţii în om ci concomitent are loc şi o transformare în corpul astral. Acestuia îi este încorporată prima structură a ceea ce mai târziu va deveni sufletul senzaţiei. Din această cauză, se poate spune că omul, pe această treaptă a existenţei sale, este alcătuit din sufletul

senzaţiei, corp astral, corp eteric şi corp fizic ţesut din căldură. În corpul astral tălăzuiesc entităţile spirituale implicate în existenţa omului; prin sufletul senzaţiei acesta se simte legat de corpul Pământului. Aşadar, în această perioadă, el are dominantă o conştienţă de imagini în care se revelează fiinţele spirituale care-l incubează în sânul lor; şi numai ca un punct în cadrul acestei conştienţe apare sentimentul corpului propriu. El priveşte parcă din lumea spirituală spre o posesiune pământească despre care simte că îi aparţine. Densificarea Pământului continuă să progreseze continuu; prin aceasta alcătuirea omului devine tot mai clară. De la un anumit moment al evoluţiei, Pământul s-a densificat atât de mult, încât numai o parte mai este alcătuită din foc. O altă parte a adoptat o formă substanţială care poate fi numită „gaz" sau „aer". Se produce însă o schimbare şi în om. El nu este atins acum numai de căldura pământească, ci în corpul său de foc se încorporează substanţa aeriană. Şi cum căldura a aprins în el viaţa, acum aerul care vibrează în jurul lui produce în el un efect care ar putea fi numit „sunet" (spiritual). Corpul său vital (eteric) sună ca o harpă. Totodată, din corpul său astral se separă o parte care este prima structură a ceea ce va apărea mai târziu ca suflet al raţiunii. Pentru a aduce în faţa ochilor ce se petrece în acest timp în sufletul omului trebuie să avem în atenţie că în corpul de aer şi de foc al Pământului tălăzuiesc fiinţe ierarhic superioare acestuia. În Pământul de foc sunt importante pentru om mai întâi Spiritele personalităţii. În timp ce omul este trezit la viaţă de căldura Pământului, sufletul senzaţiei spune: Acestea sunt Spiritele personalităţii. Tot astfel în corpul său aerian se fac cunoscuţi Arhanghelii (în sensul esotericii creştine). Acţiunile lor sunt cele pe care omul le resimte ca sunet, când aerul îl înconjoară. Iar sufletul raţiunii spune: Aceştia sunt Arhanghelii. Astfel, ceea ce omul percepe pe această treaptă de dezvoltare prin legătura sa cu Pământul nu este o sumă de obiecte fizice, ci trăieşte în percepţii calorice care urcă la el şi în sunete; dar în aceşti curenţi cosmici şi în aceste tălăzuiri sonore el resimte Spiritele personalităţii şi Arhanghelii. În orice caz, el nu poate percepe în mod direct aceste fiinţe, ci numai prin vălul căldurii şi al sunetului. În timp ce aceste percepţii pătrund dinspre Pământ în sufletul său, în el încă mai apar şi dispar imaginile entităţilor superioare în mijlocul cărora se află.

Evoluţia Pământului continuă, iar progresul se exprimă într-o nouă densificare. Corpului Pământului îi este încorporată acum şi substanţa apoasă, astfel încât el este alcătuit din trei

elemente: focul, aerul şi apa. Înainte ca aceasta să se întâmple are loc un proces important. Din Pământul de aer şi foc se separă un corp cosmic independent, care în evoluţia lui ulterioară devine Soarele nostru actual. Mai înainte Soarele şi Pământul alcătuiau un singur corp. După separarea Soarelui, Pământul mai are încă în sine, la început, tot ceea ce există în şi pe actuala Lună. Separarea Soarelui are loc pentru că entităţi superioare nu mai pot suporta materia densificată până la apă. Aceasta le împiedică atât în propria lor evoluţie, cât şi în ceea ce aveau de înfăptuit pentru Pământ. Ele separă din masa comună a Pământului numai substantele utile lor si se retrag din acesta pentru a-şi forma în Soare o nouă reşedinţă. Acum ele acţionează de pe Soare, din afară, asupra Pământului. Pentru continuarea evoluţiei sale, omul are însă nevoie de un teatru al acţiunii pe care substanţa să se densifice în continuare.

O dată cu încorporarea substanţei apoase în corpul Pământului, are loc şi o transformare a omului. De acum încolo în el nu pătrunde numai curentul de foc şi în jurul lui nu se află numai aerul, ci în corpul său fizic este integrată şi substanţa apoasă. Concomitent se modifică şi corpul său eteric; acesta este acum perceput de om ca un corp subtil de lumină. Înainte omul simţea curenţi de căldură venind spre el dinspre Pământ, simţea cum aerul ajungea la el prin sunet; acum corpul său de aer şi foc este străbătut şi de elementul apos şi el vede intrările şi ieşirile acestuia ca o aprindere şi o întunecare a luminii. Dar o transformare a avut loc şi în sufletul său. La structurile sufletului senzaţiei şi ale sufletului raţiunii s-a adăugat şi aceea a sufletului conştienţei. În elementul apă acţionează Îngerii; ei sunt de fapt cei care provoacă apariţia luminii. Omul are impresia că aceştia i-ar apărea în lumină. Anumite entităţi superioare care mai înainte acţionau în corpul Pământului acţionează de acum înainte asupra acestuia, din Soare. Prin aceasta se modifică toate efectele produse pe Pământ. Omul încătuşat de Pământ nu ar mai putea resimţi în el acţiunile fiinţelor solare dacă sufletul său ar fi permanent orientat spre Pământ, din care este luat corpul său fizic. Are loc acum o schimbare în stările de conştienţă ale omului. Fiinţele solare smulg în anumite perioade sufletul omului din corpul fizic, astfel încât omul este acum alternativ în stare pur sufletească printre fiinţele solare, iar în alte perioade într-o stare în care este legat de corpul fizic şi atunci primeşte influenţele Pământului. Când se află în corpul fizic, curenţii de căldură urcă spre el. În jurul lui

masele de aer îl înconjoară cu sunete; apele ies din el şi pătrund în el. Când omul este în afara trupului propriu atunci în sufletul său tălăzuiesc imaginile fiinţelor superioare în mijlocul cărora se află. Pământul parcurge pe această treaptă de evoluţie a sa doi timpi alternativi. Într-unul, el înconjoară sufletele omeneşti cu substanţele lui şi le îmbracă cu corpuri; în celălalt, sufletele s-au îndepărtat de el; nu i-au mai rămas decât corpurile. El se află, împreună cu fiinţele umane, într-o stare de somn. Putem spune în mod precis că în aceste vremuri străvechi Pământul parcurge un timp de zi şi un timp de noapte. (Din punct de vedere spaţio-temporal aceasta se exprimă prin aceea că, prin acţiunea reciprocă a fiinţelor solare şi pământene, Pământul ajunge la o mişcare prin raportare la Soare, ceea ce atrage după sine alternanţa timpilor de zi şi de noapte descrişi. Timpul diurn are loc când suprafaţa Pământului pe care se dezvoltă omul este întoarsă spre Soare; timpul nocturn în care omul duce o existenţă pur sufletească are loc când această suprafaţă este întoarsă de la Soare. În nici un caz nu trebuie să ne imaginăm că în acea vreme străveche mişcarea Pământului în jurul Soarelui era asemănătoare celei din prezent. Circumstanţele erau cu totul diferite. Este însă util să amintim că mişcarea corpurilor cereşti ia naştere ca urmare a relaţiilor reciproce pe care le au fiinţele spirituale care le locuiesc. Corpurile cereşti sunt aduse din cauze spiritual-sufleteşti în poziţii şi mişcări de aşa natură încât stările spirituale să se poată desfăşura.)
Dacă am îndrepta privirea asupra Pământului în timpul fazei lui nocturne, am vedea corpul său asemănător cu un cadavru. Căci el este alcătuit în mare parte din corpurile umane în curs de degradare ale căror suflete se găsesc într-o altă formă de existenţă. Se degradează formaţiunile de foc, apoase şi aeriene din care au fost formate corpurile umane şi se dizolvă în restul masei terestre. Nu-mai acea parte a corpului uman care s-a format la începutul evoluţiei Pământului prin coacţiunea focului cu sufletul omenesc, şi care în continuare s-a densificat tot mai mult, continuă să existe ca un germene exterior cu aparenţă modestă. Aşadar, ceea ce se înţelege aici prin fază nocturnă şi fază diurnă nu trebuie imaginat ca fiind foarte asemănător cu denumirile aplicate Pământului actual. Când la începutul fazei diurne Pământul participă din nou la acţiunile solare directe, atunci sufletele omeneşti pătrund în domenul vieţii fizice. Ele intră în contact cu acei germeni şi determină încolţirea lor, astfel încât aceştia capătă o formă exterioară care apare ca o copie a fiinţei sufleteşti umane.

Între sufletul uman şi germenele corporal are loc un fel de fecundare delicată. Acum aceste suflete încorporate încep să atragă masele de aer şi de apă şi să le integreze în corpul lor. Din corpul astfel organizat aerul este expulzat, apoi reluat: este prima formă a procesului respirator de mai târziu. Şi apa este absorbită şi eliminată: începe un mod original al procesului de nutriţie. Aceste procese însă nu sunt încă percepute a fi exterioare. Un fel de percepţie exterioară are loc prin intermediul sufletului numai în cazul procesului de fecundare descris mai înainte. Aici, sufletul simte în mod vag trezirea lui la existenţă fizică, în timp ce intră în contact cu germenul care îi este oferit de Pământ. El percepe ceva care s-ar putea exprima în cuvintele: Aceasta este forma mea. Un astfel de sentiment, care ar putea fi numit şi sentimentul eului ce se trezeşte, rămâne în suflet tot timpul legăturii lui cu corpul fizic. Dar procesul preluării aerului sufletul îl resimte în întregime ca pe ceva spiritual-sufletesc, ca pe ceva încă de natura imaginii. El apare în forma de imagini sonore, care vin şi trec şi care dau formă germenului. Sufletul se simte înconjurat pretutindeni de unde sonore şi simte cum îşi formează corpul după aceste forţe sonore. În felul acesta, pe acea treaptă evolutivă se formează siluete umane care nu pot fi observate în nici o lume exterioară de conştienţa actuală. Ele se formează ca forme vegetale şi animale fin substanţiale, care însă au o mobilitate interioară din care cauză apar ca nişte flori pâlpâitoare. Iar omul trăieşte în timpul perioadei sale terestre sentimentul fericit al modelării sale în astfel de forme. Preluarea părţilor apoase este resimţită în suflet ca aport de forţă, ca o întărire interioară. La exterior, aceasta apare ca o creştere a formaţiunii umane fizice. O dată cu scăderea acţiunii solare directe şi sufletul omului pierde puterea de a stăpâni aceste procese. Ele sunt eliminate treptat. Nu rămân decât acele părţi care fac să se maturizeze germenul descris. Omul îşi părăseşte însă corpul şi se reîntoarce la forma de existenţă spirituală. (Întrucât nu toate părţile corpului pământesc sunt utilizate la construirea corpurilor umane, nu trebuie să ne imaginăm că în perioada nocturnă Pământul ar fi fost constituit numai din cadavrele în descompunere şi din germeni aşteptându-şi trezirea. Toate acestea sunt integrate în alte formaţiuni care iau naştere din substanţele Pământului. Vom arăta mai departe cum stau lucrurile în legătură cu acestea.)

Acum însă continuă procesul densificării substanţei Pământului. Elementului apos i se alătură elementul solid,

ceea ce am putea numi „pământ" în sensul ocult. O dată cu aceasta, în timpul în care domină Pământul şi omul începe să integreze în corpul său elementul solid. Imediat forţele pe care sufletul le aduce din perioada liberă de corp nu mai au aceeaşi putere ca înainte. Înainte, sufletul îşi modela trupul alcătuit din elementele de foc, de aer şi de apă potrivit cu sunetele care îl învăluiau şi cu imaginile de lumină care apăreau în ambianţa lui. Sufletul nu mai poate face acest lucru în prezenţa siluetei consolidate. Acum, în modelare intervin alte forţe. Ceea ce rămâne din om când sufletul părăseşte corpul nu constituie numai un germene, ci o formaţiune care are în sine şi forţa acestei vitalizări. La plecare, sufletul nu lasă în urmă numai copia sa, ci el inoculează în această copie şi o parte din forţa sa vitalizatoare. La reapariţia sa pe Pământ, el nu mai poate trezi singur copia sa la viaţă, ci vitalizarea trebuie să se petreacă în însăşi copia sa. Fiinţele spirituale care acţionează de pe Soare pe Pământ menţin forţa vitalizatoare în corpul uman, chiar şi când omul nu este pe Pământ. Astfel, sufletul nu simte acum, la încorporarea sa, numai sunetele şi imaginile luminoase din ambianţa în care el simte mai întâi fiinţele ce se află ierarhic mai sus, ci, prin primirea elementului pământ, el trăieşte şi influenţa fiinţelor şi mai evoluate care-şi au reşedinţa pe Soare. Până acum simţea că aparţine fiinţelor spiritual-sufleteşti cu care era unit atunci când se elibera de trup. Eul său se mai afla încă în mijlocul acestora. Acum, acest eu îl întâmpină, în timpul încorporării fizice, ca şi celelalte lucruri fizice aflate în jurul său în acest timp. De acum încolo, pe Pământ se află copii independente ale fiinţei umane spiritual-sufleteşti. În comparaţie cu corpurile umane actuale, acestea erau formaţiuni alcătuite dintr-o substanţialitate subtilă. Căci părţile solide se amestecau în ele doar în cea mai fină stare de dispersie, oarecum asemănător cu felul în care omul actual preia substanţele fin disperse ale unui obiect cu ajutorul organului său olfactiv. Corpurile umane erau ca nişte umbre. Întrucât erau răspândite pe toată suprafaţa Pământului, ele au ajuns sub influenţe ale Pământului care pe diverse zone ale suprafeţei acestuia erau diferite. În timp ce mai demult copiile corporale corespundeau omului sufletesc care le dădea viaţă şi din această cauză erau la fel pe tot Pământul, acum apare o diferenţă între formele umane. Prin aceasta s-a pregătit ceea ce mai târziu apare ca deosbiri între rase. Pe măsură ce creşte independenţa omului corporal, legătura anterioară strânsă dintre omul pământean şi lumea spirituală slăbeşte mult. Când

sufletul părăsea trupul, acesta trăia mai departe un fel de continuare a vieţii. Dacă evoluţia ar fi continuat în acest fel, Pământul ar fi trebuit să se durifice sub influenta elementului său solid. Cunoaşterea suprasensibilă arată cum corpurile oamenilor se consolidează tot mai mult când sunt părăsite de sufletele lor. După un timp sufletele omeneşti ce reveneau nu ar mai fi găsit un material utilizabil cu care s-ar fi putut lega. Toate materiile utilizabile pentru om ar fi fost folosite pentru a acoperi Pământul cu resturile lignificate ale încarnărilor trecute.

Atunci a survenit un eveniment care a dat întregii evoluţii o altă orientare. Tot ceea ce ar fi putut contribui la durificarea totală a materiilor solide a fost eliminat. Luna noastră actuală a părăsit atunci Pământul. Ceea ce mai înainte contribuise direct la plăsmuirea unor forme durabile acţiona acum în mod indirect, atenuat, de pe Lună. Fiinţele superioare de care depinde această plăsmuire de forme hotărâseră să nu-şi mai exercite influenţele din interiorul Pământului, ci din afară. Prin aceasta, în formaţiunile umane corporale apare o diferenţiere care poate fi desemnată ca începutul separării în sex masculin şi feminin. Formele umane fin substanţiale care locuiau mai înainte pe Pământ făceau să apară noua formă umană, descendenţii lor, prin aceea că în ele însele acţionau împreună cele două forţe, a germenului şi a forţei vitalizatoare. Acum, aceşti descendenţi s-au transformat. Într-un grup de descendenţi acţiona mai mult ceea ce era spiritual-sufletesc, într-altul mai mult forţa germinativă vitalizatoare. Acest lucru s-a datorat faptului că o dată cu ieşirea Lunii din Pământ elementul pământ şi-a slăbit forţa sa. Acţiunea reciprocă a celor două forţe a devenit mai delicată decât înainte, întrucât se producea într-un singur corp. Drept urmare, şi descendentul a devenit mai delicat. El a apărut pe Pământ într-un înveliş slab densificat şi şi-a încorporat abia treptat părţile mai solide. Prin aceasta, sufletului uman care se întorcea pe Pământ îi era dată din nou posibilitatea unirii cu trupul. Acum nu-l mai vitaliza din afară, căci vitalizarea se petrecea chiar pe Pământ. Dar el se unea cu acesta şi-l determina să crească. Acestei creşteri îi era dată totuşi o limită. Prin separarea Lunii de Pământ, corpul uman a devenit flexibil pentru un timp; dar cu cât creştea mai mult pe Pământ, cu atât forţele densificatoare deveneau mai dominante. În final, sufletul se putea implica din ce în ce mai puţin în organizarea corpului. Acesta s-a descompus, în timp ce sufletul a urcat spre moduri de existenţă spiritual-sufletească.

Se poate urmări cum forţele pe care omul şi le-a însuşit treptat în cursul evoluţiilor Saturn, Soare şi Lună s-au implicat pe rând în timpul modelării terestre în evoluţia omului. Mai întâi este aprins de focul terestru corpul astral, care mai conţine dizolvate în sine corpul eteric şi corpul fizic. Apoi, acest corp astral se divide într-o parte astrală, mai subtilă, sufletul senzaţiei, şi una mai grosieră, eterică, care intră de acum încolo în contact cu elementul pământ. În felul acesta îşi face apariţia corpul eteric sau vital, deja preformat anterior. În timp ce în omul astral se diferenţiază sufletul raţiunii şi sufletul conştienţei, în corpul eteric se separă părţile mai grosiere care sunt receptive la sunet şi lumină. În momentul în care corpul eteric se densifică şi mai mult, astfel încât dintr-un corp luminos el devine un corp de foc sau de căldură, a apărut şi treapta evolutivă pe care părţile solide ale elementului pământ se încorporează omului. Întrucât corpul eteric s-a densificat până la foc, el nu se poate lega acum şi cu ajutorul forţelor corpului fizic care-i fuseseră implantate anterior, cu substanţele pământului fizic, subţiate până la starea de foc. El nu ar mai putea însă să introducă de unul singur în corpul devenit între timp mai dens şi substanţele gazoase. Aici intervin fiinţele superioare care locuiesc pe Soare şi îi insuflă aerul vital. În timp ce, graţie trecutului său, omul are astfel forţa de a se pătrunde cu căldură, fiinţe superioare conduc aerul vital în corpul său. Înaintea solidificării, în calitate de receptor al sunetelor, corpul eteric uman era conductorul curentului de aer. El îşi pătrundea corpul fizic cu viaţă. Acum corpul său fizic primeşte o viaţă exterioară. Consecinţa acestui fapt este că această viaţă devine independentă de partea sufletească a omului. Aceasta, când părăseşte Pământul, nu lasă în urmă numai germenul formei sale, ci şi o copie vie a sa. Spiritele formei rămân acum legate de această copie; ele transmit viaţa conferită de ele şi descendenţilor, atunci când sufletul uman a părăsit timpul. În acest fel se constituie ceea ce am putea numi ereditatea. Iar când omul reapare pe Pământ, el se simte într-un corp a cărui viaţă a fost adusă aici de la strămoşi. El se simte îndeosebi atras spre un astfel de corp. Prin aceasta se constituie un fel de memorie a străbunilor la care participă şi sufletul. Această memorie trece prin succesiunea descendenţilor ca o conştienţă comună. Eul curge ca un râu de-a lungul generaţiilor.
Pe această treaptă a evoluţiei terestre omul se simţea o fiinţă de sine stătătoare. El simţea focul interior al corpului său eteric ca fiind legat de focul exterior al Pământului. Putea

simţi căldura care-l străbătea ca pe eul său. În aceşti curenţi calorici întreţesuţi cu viaţă se găseşte schema structurală a sistemului circulator. Însă omul nu simţea aerul ce pătrundea în el ca fiind în întregime fiinţa sa proprie. În acest aer se aflau forţele fiinţelor superioare pe care le-am caracterizat. Totuşi îi rămăsese acea parte de forţe active din aerul care trecea prin el care îi era proprie datorită forţelor sale eterice formate anterior. El era stăpân pe un anumit domeniu al curenţilor de aer. În aceeaşi măsură, la modelarea lui nu acţionau numai fiinţele superioare, ci şi el însuşi. El îşi modela în sine particulele de aer potrivit imaginilor din corpul său astral. Astfel, în timp ce din afară pătrundea în el aer, devenind baza respiraţiei sale, o parte din aer s-a organizat în interior, rezultând un sistem impregnat omului, baza pentru sistemul său nervos de mai târziu. Aşadar, omul se afla atunci în legătură cu lumea exterioară a Pământului prin intermediul căldurii şi al aerului. El nu simţea introducerea elementului solid al Pământului; acesta coacţiona la întruparea sa pe Pământ, dar el nu putea percepe nemijlocit aportul, ci numai într-o conştienţă confuză, în imaginea entităţilor superioare care erau active în acest proces. Într-o astfel de imagine, expresie a unor fiinţe superioare lui, omul percepuse mai înainte aportul elementelor lichide ale Pământului. Prin densificarea formei pământeşti a omului aceste imagini au suferit o transformare în conştienţa sa. Elementului lichid îi este adăugat prin amestecare elementul solid. Aşadar, şi acest aport trebuie să fie perceput ca realizat de entităţi care acţionează din afară. Omul nu mai poate avea în sufletul său forţa de a realiza el însuşi acest aport, căci aceasta trebuie să servească acum corpului construit din exterior. El ar dăuna formei corpului dacă ar vrea să realizeze singur aportul. Astfel îi apare că ceea ce absoarbe este dirijat de legile de forţă care emană de la fiinţele superioare care acţionează la modelarea corpului său. Omul se simte ca un eu; el are în sine sufletul raţiunii ca parte a corpului astral, prin care trăieşte interior în imagini ceea ce se întâmplă în exterior, pătrunzându-şi cu acestea sistemul nervos subtil. El se simte descendent al unor strămoşi prin intermediul vieţii care curge prin generaţii. Respiră şi simte aceasta ca un efect al activităţii unor fiinţe superioare care sunt Spiritele formei. El se contopeşte cu acestea şi în ceea ce îi este adus prin impulsurile lor din exterior (pentru hrănirea sa). Cel mai obscur aspect este pentru el originea sa ca individ. El simte că a fost influenţat de Spiritele formei care se manifestă în forţele Pământului. Omul

a fost condus şi dirijat în relaţia sa cu lumea exterioară. Acest lucru este vădit prin aceea că el are o conştienţă a activităţilor spiritual-sufleteşti care se desfăşoară dincolo de lumea sa fizică. El nu percepe, de fapt, fiinţele spirituale în forma lor proprie, dar trăieşte în sufletul său sunete, culori etc. şi ştie că în acest mod de reprezentare trăiesc faptele fiinţelor spirituale. Sunetele îi aduc ceea ce aceste fiinţe îi comunică; îi apar revelaţiile lor în imagini luminoase. Omul pământean îşi simte interioritatea cea mai profundă prin reprezentările pe care le primeşte prin intermediul elementului foc sau căldură. El deosebeşte deja căldura sa interioară şi curenţii calorici ai ambianţei terestre. În aceştia se manifestă Spiritele personalităţii. Însă omul nu are decât o conştienţă întunecată a ceea ce se află dincolo de curentii calorici exteriori. El simte în aceşti curenţi influenţa Spiritelor formei. Când în ambianţa omului se fac simţite efecte calorice importante, sufletul simte: Acum fiinţele spirituale de la care s-a desprins o scânteie şi-mi încălzeşte sufletul pătrund cu incandescenţă ambianţa Pământului. În efectele luminoase încă nu distinge în acelaşi fel un aspect interior şi unul exterior. Când în ambianţă apar imagini luminoase, ele nu stârnesc întotdeauna în sufletul omului pământean acelaşi sentiment. Au existat timpuri în care aceste imagini luminoase nu au fost resimţite ca imagini exterioare. Aceasta s-a întâmplat în vremea când el tocmai coborâse din starea acorporală în întrupare. Era perioada creşterii sale pe Pământ. Când a venit apoi vremea în care germenul s-a transformat în noul om al Pământului, aceste imagini s-au estompat. Iar omul nu a mai păstrat decât un fel de reprezentări-amintiri interioare ale lor. Aceste imagini luminoase conţineau faptele Spiritelor de foc (Arhangheli). Ele îi apăreau omului ca servitori ai fiinţelor de căldură care trimiteau o scânteie şi în interiorul lui. După stingerea manifestărilor lor exterioare, omul le trăia ca reprezentări (amintiri) în interiorul său. El se simţea în legătură cu forţele lor, ceea ce era o realitate. Căci el putea acţiona, prin ceea ce obţinuse de la ele, asupra atmosferei înconjurătoare. Sub influenţa sa, aceasta începea să lumineze. Acela a fost un timp în care forţele naturii şi cele ale omului nu erau încă atât de net separate ca mai târziu. Ceea ce se întâmpla pe Pământ era încă în mare măsură determinat de forţele umane. Cine ar fi observat procesele naturale de pe Pământ din afara acestuia nu ar fi văzut numai ceva independent de om, ci în ele ar fi perceput efectele acţiunilor umane. Altfel se prezentau pentru omul Pământului percepţiile sonore. Ele erau receptate încă

de la începutul vieţii terestre ca sunete exterioare. În timp ce imaginile aeriene erau percepute ca exterioare până spre mijlocul existenţei umane terestre, sunetele exterioare mai puteau fi auzite şi după aceasta. Omul devenea insensibil la ele abia spre sfârşitul vieţii. Şi îi rămâneau reprezentările-amintiri ale acestor sunete în care erau continute manifestările Fiilor vieţii (Îngerii). Când, spre sfârşitul vieţii, omul se simţea legat interior cu aceste forţe, el putea să desfăşoare prin imitarea lor activităţi importante în elementul apă al Pământului. Apele unduiau în şi deasupra Pământului sub influenţa lui. Omul a avut reprezentări gustative doar în primul sfert al vieţii terestre. Şi chiar şi atunci ele îi păreau o amintire a întâmplărilor din starea acorporală. Atât timp cât omul le avea, dura şi consolidarea trupului său prin aportul de substanţe exterioare. În a doua pătrime a vieţii terestre creşterea continua, totuşi forma era deja definitivată. Alte fiinţe vii de lângă el omul le putea percepe numai prin căldura lor şi prin efectele luminoase şi sonore. Căci el nu era încă apt să-şi reprezinte elementul solid. Omul obţinea în prima pătrime a vieţii impresii gustative numai de la elementul apos.
O imagine a acestei stări sufleteşti a omului era forma exterioară a corpului său. Acele părţi care conţineau schiţa formei ulterioare a capului erau cel mai bine dezvoltate. Celelalte organe apăreau numai ca anexe. Ele erau rudimentare şi inconsistente. Totuşi, în ceea ce priveşte forma, oamenii erau diferiţi. Existau unii la care, în funcţie de condiţiile pământene în care trăiau în diferite regiuni, anexele erau mai mult sau mai puţin formate. Acolo unde oamenii erau mai întreţesuţi cu lumea terestră anexele ieşeau mai mult în evidentă. Aceia care la începutul evoluţiei pământene fizice deveniseră cei mai maturi, datorită evoluţiei lor anterioare, astfel încât chiar de la început, înainte ca Pământul să fie densificat până la aer, trăiau contactul cu elementul foc, puteau dezvolta acum structurile capului în modul cel mai perfect. Aceştia erau oamenii cei mai armonioşi. Unii erau pregătiţi doar pentru contactul cu elementul foc, atunci când Pământul deja dezvoltase în sine starea de aer. Aceşti oameni erau mai dependenţi de condiţiile exterioare decât primii. Primii percepeau prin efluviile de căldură exterioară Spiritele formei şi se simţeau în viaţa terestră ca şi cum ar fi păstrat o amintire a faptului că erau legaţi de aceste Spirite în starea acorporală. A doua categorie de oameni nu resimţea decât în mod mai atenuat amintirea stării acorporale; apartenenţa lor la lumea spirituală o resimţeau cu precădere prin acţiunile

luminoase ale Spiritelor focului (Arhangheli). O a treia categorie de oameni era şi mai implicată în existenţa terestră. Erau cei care au putut fi contactaţi de elementul foc abia după separarea Pământului de Soare şi după ce Pământul preluase în sine elementul apos. Sentimentul apartenenţei lor la lumea spirituală era redus, mai cu seamă la începutul existenţei pământene. Abia după ce acţiunile Arhanghelilor şi mai ales ale Îngerilor s-au făcut simţite în viaţa interioară de reprezentări, ei au simţit această legătură. Dimpotrivă, la începutul epocii Pământ ei erau plini de impulsuri pentru fapte care puteau fi realizate în condiţiile terestre. La aceştia organele anexă erau deosebit de dezvoltate.

Când înainte de separarea Lunii de Pământ forţele lunare conduceau tot mai mult la solidificări în masa acestuia, s-a întâmplat ca datorită acestor forţe printre descendenţii germenilor lăsaţi pe Pământ de oameni să fie unii în care sufletele umane care se întorceau din starea acorporală să nu se mai poată încorpora. Forma acestor descendenţi se solidificase prea mult şi devenise, datorită forţelor lunare, străină de forma umană pentru a putea primi un suflet. În aceste condiţii, unele suflete umane nu au mai găsit posibilitatea de a se întoarce pe Pământ. Numai sufletele cele mai mature, cele mai puternice, se puteau simţi apte să transforme corpul pământesc în timpul creşterii în aşa fel încât acesta să se dezvolte, dând naştere unei forme umane. Numai o parte a descendenţilor umani corporali a devenit purtătoare a unor oameni ai Pământului. O altă parte, datorită formei consolidate, putea primi numai suflete aflate pe o treaptă inferioară omului. Dintre sufletele umane o parte a fost silită să nu participe atunci la evoluţia Pământului. Prin acest fapt ele au fost aduse la un alt fel de curs al vieţii. Au existat suflete care încă de la separarea Soarelui de Pământ nu şi-au mai găsit locul pe acesta. Ele au fost îndepărtate, pentru evoluţia lor, pe o planetă care sub conducerea unor entităţi cosmice s-au eliberat din substanţa universală comună, care era legată cu Pământul la începutul evoluţiei fizice a acestuia şi din care s-a separat şi Soarele. Această planetă este cea a cărui expresie fizică ştiinţa exterioară o cunoaşte sub numele de Jupiter. (Aici vorbim despre corpuri cereşti, planete şi despre numele lor exact cum o făcea o ştiinţă mai veche. Cum sunt înţelese aceste lucruri reiese din context. Aşa cum Pământul fizic este doar expresia fizică a unui organism spiritual-sufletesc, la fel se întâmplă şi cu celelalte corpuri cereşti. Şi cum observatorul domeniului suprasensibil

desemnează prin numele Pământ numai planeta fizică, prin numele Soare numai steaua fixă fizică, tot astfel el subînţelege conexiuni spirituale vaste când vorbeşte de Jupiter, Marte etc. Corpurile cereşti şi-au modificat desigur în mod fundamental forma şi sarcina din timpurile de care vorbim aici – într-un anumit sens chiar şi locul ocupat în spaţiul ceresc. Numai cine urmăreşte retrospectiv cu privirea cunoaşterii suprasensibile evoluţia corpurilor cereşti în trecutul foarte îndepărtat poate cunoaşte legătura planetelor actuale cu precursorii lor.) Pe Jupiter, sufletele despre care am vorbit şi-au continuat la început dezvoltarea iar mai târziu, în timp ce Pământul înclina tot mai mult spre solidificare, a trebuit să fie creată o nouă reşedinţă pentru suflete care, de fapt, aveau posibilitatea să locuiască un timp pe corpurile solidificate, însă ulterior, când procesul densificării progresase mai mult, nu au mai putut rămâne. Astfel a luat naştere pe Marte un loc potrivit pentru continuarea evoluţiei lor. Încă din vremea când Pământul era legat de Soare şi şi-a apropriat elementele de aer s-a văzut că sufletele s-au dovedit inapte pentru a parcurge evoluţia pământeană. Ele au fost prea brutal atinse de forma corporală terestră. Din această cauză au fost sustrase influenţei forţelor solare nemijlocite. Acestea trebuiau să acţioneze asupra lor din afară. Planeta Saturn a devenit locul unde urma să continue evoluţia acestor suflete. În felul acesta, în cursul evoluţiei, numărul formelor umane s-a redus; au apărut forme în care nu s-au încorporat suflete omeneşti. Ele puteau prelua numai corpuri astrale, aşa cum fuseseră preluate de corpurile fizice şi de corpurile eterice ale omului pe vechea Lună. În timp ce Pământul se pustia din punct de vedere al locuitorilor ei, aceste fiinţe l-au populat. În final, ar fi trebuit ca toate sufletele umane să părăsească Pământul dacă prin despărţirea de Lună nu s-ar fi creat pentru formele umane care mai puteau fi animate de oameni posibilitatea să poată sustrage în timpul vieţii lor terestre germenul uman de sub influenţa forţelor lunare venite nemijlocit din Pământ şi să-l lase să se maturizeze în sine până la nivelul la care putea fi transferat acestor forţe. Atât timp cât germenele se forma în interiorul omului el era sub influenţa fiinţelor care, sub conducerea celei mai puternice dintre ele, extrăseseră Luna din Pământ pentru a putea conduce evoluţia lor dincolo de un anumit punct critic.
După ce Pământul şi-a format în sine elementul aer, au mai rămas fiinţe astrale – în sensul celor descrise mai sus – ca rămăşiţe ale Lunii vechi, care rămăseseră mult în urma sufletelor umane cel mai puţin evoluate. Ele au devenit

sufletele acelor forme care înainte de separarea Soarelui au trebuit să fie părăsite de om. Aceste fiinţe sunt strămoşii regnului animal. Ele au dezvoltat în decursul timpului mai ales acele organe care la om erau prezente doar ca anexe. Corpul lor astral trebuia să acţioneze asupra corpurilor fizic şi eteric, aşa cum se întâmplase cu omul pe Luna veche. Animalele care au luat naştere în acest fel aveau suflete care nu puteau să se cantoneze în animale izolate. Acelaşi suflet îşi extindea fiinţa şi la urmaşii formei strămoşeşti. Animalele care descindeau dintr-o singură formă aveau în comun un suflet. Numai când urmaşul se îndepărta de forma strămoşilor datorită anumitor influenţe se încorpora un nou suflet animal. În acest sens, se poate vorbi în ştiinţa spiritului, cu referire la animale, despre un suflet al speciei (sau al genului) sau chiar despre un suflet de grup.

Ceva asemănător a avut loc în timpul separării Soarelui de Pământ. Din elementul apos au apărut forme care în evoluţia lor nu depăşeau omul dinaintea evoluţiei pe vechea Lună. Ele puteau primi acţiunea astralului numai dacă aceasta venea din afară, ceea ce s-a putut produce numai după plecarea Soarelui din Pământ. De fiecare dată când începea perioada însorită a Pământului astralul din Soare stimula aceste forme, în aşa fel încât ele îşi formau din eterul Pământului corpul lor eteric. Când Soarele se depărta de Pământ, acest corp eteric se redizolva în corpul general al Pământului. Ca urmare a coacţionării astralului Soarelui şi a eterului Pământului, din elementul apos apăreau formele fizice care au reprezentat primele rudimente ale regnului vegetal actual.

Pe Pământ, omul a devenit o fiinţă însufleţită individualizată. Corpul său astral, care i-a fost infiltrat pe Lună de Spiritele mişcării, s-a organizat pe Pământ în suflet al senzaţiei, suflet al raţiunii şi suflet al conştienţei. Şi când sufletul conştienţei a progresat suficient pentru a-şi putea forma în viaţa terestră un corp viabil în acele condiţii, Spiritele formei l-au înzestrat cu o scânteie ţâşnită din focul lor. În el a fost aprins eul. De fiecare dată când omul părăsea corpul fizic, el se afla în lumea spirituală în care se întâlnea cu fiinţele care îi dăduseră în timpul evoluţiilor Saturn, Soare şi Lună corpurile sale fizic, eteric şi astral şi le-au format până la nivelul perioadei Pământ. Din momentul în care scânteia eului s-a aprins în cursul vieţii pământene, s-a produs şi o modificare pentru viaţa liberă de trup. Înaintea acestui punct al evoluţiei fiinţei sale, omul era lipsit de independenţă faţă de lumea spirituală. El nu se simţea în cadrul acestei lumi spirituale ca o fiinţă

izolată, ci ca un mădular al organismului sublim alcătuit dîn fiinţele ierarhic superioare lui. „Trăirea eului" pe Pământ acţionează acum şi în lumea spirituală. Omul se simte de aici încolo ca fiind o unitate în această lume, simte că este permanent legat de aceasta. El regăseşte în starea acorporală Spiritele formei într-un stadiu evoluat, pe care l-a perceput în manifestarea lor pe Pământ prin scânteia eului său.

O dată cu despărţirea Lunii de Pământ s-au produs şi în lumea spirituală trăiri ale sufletului lipsit de corp care aveau legătură cu această separare. Numai datorită transferului unei părţi a forţelor modelatoare de pe Pământ pe Lună a devenit posibil să se continue zămislirea pe Pământ a unor forme umane apte de a prelua sufletele individualizate. Prin aceasta individualitatea umană a ajuns în domeniul fiinţelor lunare. Iar ecoul individualităţii terestre putea acţiona în stare acorporală numai datorită faptului că sufletul rămânea şi în această stare în domeniul puternicelor Spirite care realizaseră separarea Lunii. Procesul se constituie astfel, încât imediat ce părăsea corpul terestru sufletul putea vedea ca într-un luciu reflectat de fiinţele lunare înaltele Spirite solare. Abia după ce deveneau destul de pregătite prin vederea acestui luciu sufletul avea acces la contemplarea directă a înaltelor spirite solare.

Regnul mineral al Pământului a luat şi el naştere prin expulzare din evoluţia generală a umanităţii. Formaţiunile sale reprezintă ceea ce a rămas solidificat atunci când Luna s-a despărţit de Pământ. Din ceea ce este de natură sufletească, se simţea atras de aceste formaţiuni numai ce rămăsese la stadiul Saturn, ce era apt doar să plăsmuiască forme fizice. Toate evenimentele de care vom vorbi în cele ce urmează s-au desfăşurat în decursul unor intervale de timp deosebit de lungi. Nu putem însă să le precizăm aici.

Procesele descrise prezintă evoluţia umană din punct de vedere exterior; privite din perspectiva spiritului rezultă următoarele: entităţile spirituale care au extras Luna din Pământ şi-au legat propria lor existenţă de Lună – devenind, aşadar, fiinţe ale Lunii Pământului; ele au determinat, prin forţele pe care le trimiteau de pe Lună pe Pământ, o anumită modelare a organismului uman. Acţiunea lor se exercita asupra eului, având un rol important în interacţiunile acestuia cu corpurile astral, eteric şi fizic. Prin aceasta, în om a luat naştere posibilitatea de a reflecta în sine în mod conştient organizarea plină de înţelepciune a Universului, de a o reproduce ca într-o oglindire a cunoaşterii. Să ne amintim cum

am descris faptul că în timpul Lunii vechi omul obţinuse prin separarea de Soare o anumită independenţă a organismului său, un grad de libertate mai mare al conştienţei decât cel ce putea fi emanat nemijlocit de fiinţele solare. Această conştienţă liberă, independentă a reapărut – ca moştenitoare a vechii evoluţii lunare – în perioada descrisă mai sus a evoluţiei terestre. Această conştienţă a putut fi rearmonizată cu Cosmosul prin influenţa fiinţelor de pe Luna Pământului, devenind o oglindă a acestuia. Acest lucru s-ar fi întâmplat dacă nu ar fi intervenit o altă influenţă. Fără aceasta, omul ar fi devenit o fiinţă cu o conştienţă al cărei conţinut ar fi oglindit lumea în imagini ale vieţii de cunoaştere ca printr-o necesitate naturală şi nu prin intervenţia sa liberă. Lucrurile nu au decurs astfel. În evoluţia omului au intervenit, chiar în perioada desprinderii Lunii, anumite entităţi spirituale care păstraseră din natura lor lunară atât de mult încât nu au putut participa la îndepărtarea Soarelui din corpul Pământului. De asemenea, aceste fiinţe au fost excluse din acţiunile entităţilor care s-au dovedit influente dinspre Luna terestră pe Pământ. Ele, având natura vechii Luni, erau surghiunite, cu o evoluţie întrucâtva nereglementară, pe Pământ. În natura lor lunară se afla tocmai ceea ce în cursul evolutiei vechii Luni se răsculase împotriva Spiritelor solare, ceea ce pentru om fusese atunci o binecuvântare, căci datorită acestei atitudini el a fost condus la o stare de conştienţă independentă, liberă. Urmarea evoluţiei speciale a acestor fiinţe în cursul epocii Pământului actual a atras după sine faptul că, în aceeaşi epocă, ele au devenit adversarii acelor fiinţe care de pe Lună voiau să facă din conştienţa umană o oglindă de cunoaştere a lumii; ceea ce pe vechea Lună a ajutat omul să atingă o stare superioară s-a arătat a fi contrar situaţiei devenită posibilă prin intervenţia Pământului. Forţele cu orientare opusă au adus din natura lor lunară forţa de a acţiona asupra corpului astral uman – şi anume de a-l face de sine stătător, în sensul expunerii de mai sus. Ele şi-au folosit forţa prin aceea că au dat acestui corp astral o anumită independenţă (de aici încolo şi pentru perioada Pământ), în opoziţie cu starea de conştienţă *necesară* (neliberă), aşa cum o formaseră fiinţele de pe Luna terestră. Este greu să exprimi prin cuvinte uzuale natura acţiunilor entităţilor spirituale asupra omului în acea perioadă străveche. Aceste acţiuni nu trebuie nici gândite ca fiind asemănătoare influenţelor naturii actuale nici comparate cu acţiunea unui om asupra altuia atunci când, prin cuvinte, el trezeşte în celălalt forţe interioare ale conştienţei care-l fac să înţeleagă

ceva sau care îl stimulează spre o virtute sau spre un viciu. În timpurile străvechi, acţiunea la care ne referim nu era o acţiune a naturii, ci o influenţă spirituală care şi acţiona în mod spiritual, care se transfera de la fiinţele spirituale superioare la om, potrivit cu starea de conştienţă de atunci a acestuia. Dacă gândim acest lucru ca o acţiune a naturii, nu vom înţelege câtuşi de puţin adevăratul său caracter. Dacă spunem, dimpotrivă, că entităţile care aveau natura lunară s-au îndreptat spre om pentru a-l câştiga „ademenindu-l" pentru scopurile lor, folosim o expresie simbolică care este bună atât timp cât rămânem conştienţi de caracterul lor simbolic, fiindu-ne în acelaşi timp clar că dincolo de simbol se află un fapt spiritual.

Acţiunea fiinţelor spirituale rămase în starea lunară asupra omului a avut pentru acesta două urmări. Conştienţa sa a fost dezbrăcată prin aceasta de caracterul unei simple oglinzi a Universului, pentru că în corpul astral uman a fost stimulată posibilitatea acestuia de a regla şi a stăpâni imaginile conştienţei. Omul a devenit stăpânul cunoştinţelor sale. Pe de altă parte, punctul de plecare al acestei stăpâniri a devenit chiar corpul astral; iar eul care-i este superior a ajuns într-o permanentă dependenţă faţă de el. Astfel, omul a fost expus în viitor, în natura sa, influenţelor continue ale unui element inferior. El a putut să coboare în viaţa sa sub nivelul pe care fusese plasat în mersul lumii prin fiinţele Lunii terestre. Influenţa fiinţelor lunare evoluate nereglementar asupra naturii sale s-a manifestat şi în timpul care a urmat. Prin contrast cu celelalte, putem numi aceste fiinţe lunare care au format de pe Luna terestră conştienţa ca oglindă a Universului, dar care nu i-au dat o voinţă liberă, Spirite luciferice. Acestea i-au conferit omului posibilitatea de a desfăşura în conştienţa sa o activitate liberă, însă prin aceasta şi posibilitatea erorii, a răului.

Urmarea acestor procese a fost aceea că omul a ajuns în altă relaţie cu Spiritele solare decât îi fusese hărăzit prin spiritele Lunii terestre. Acestea intenţionau să dezvolte oglinda conştienţei sale în aşa fel încât în întreaga viaţă sufletească umană influenţa Spiritelor solare ar fi fost atotputernică. Aceste procese au fost contracarate, iar în fiinţa umană s-a creat o opoziţie între influenţa spirituală a Soarelui şi aceea a spiritelor cu evoluţie lunară nereglementară. Datorită acestei opoziţii, în om a luat naştere incapacitatea de a recunoaşte acţiunile solare fizice; ele au rămas ascunse în spatele impresiilor produse de lumea exterioară pământeană. Astralul

din om, plin cu aceste impresii, a fost tras în domeniul eului. Acest eu, care altfel nu ar fi resimţit decât scânteia de foc oferită lui de către Spiritele formei şi care s-ar fi subordonat poruncilor acestor spirite în tot ce priveşte focul exterior, a acţionat de aici încolo şi prin elementul care-i fusese inoculat asupra fenomenelor calorice exterioare. Aceasta a creat o atracţie între sine şi focul terestru, ceea ce l-a întreţesut pe om în materialitatea pământeană mai mult decât îi fusese predestinat. În timp ce mai înainte el avea un corp fizic alcătuit în părţile sale principale din foc, aer şi apă, la care îi fusese adăugat numai ca o imagine de umbră ceva substanţă solidă, acum corpul fizic (solid) devine mai dens. Şi în timp ce anterior se afla, ca fiinţă subtil organizată, într-un fel de mişcare plutitor-înotătoare deasupra substratului solid al Pământului, de aici încolo el trebuie să coboare din „ambientul Pământului" pe porţiuni ale acestuia care erau deja mai mult sau mai puţin consolidate.

Faptul că asemenea efecte fizice ale acţiunilor spirituale descrise au putut să aibă loc se explică prin natura acestor influenţe. Ele nu erau nici influenţe ale naturii şi nici influenţe care acţionează sufleteşte de la om la om. Acestea din urmă nu pătrund atât de adânc în materia corporală ca forţele spirituale luate aici în considerare.

Datorită faptului că omul s-a expus influenţelor lumii exterioare prin reprezentările sale supuse erorii, pentru că el trăia mânat de dorinţe şi pasiuni pe care nu le dirija după influenţe spirituale superioare, a survenit posibilitatea îmbolnăvirilor. O acţiune specială a influenţelor luciferice a fost însă aceea că, de aici încolo, omul nu-şi mai putea simţi viaţa sa pământeană izolată ca pe o continuare a existenţei sale acorporale. El a preluat de aici încolo acele impresii pământene care puteau fi trăite prin intermediul elementului astral şi care s-au legat cu forţele care distrug corpul fizic. Aceasta omul a simiţit-o ca moarte a vieţii sale terestre. Şi a apărut astfel „moartea" cauzată de însăşi natura umană. Cu aceasta facem referire la o importantă taină a naturii umane, la legătura corpului astral uman cu bolile şi cu moartea.

EVOLUŢIA LUMII ŞI OMUL
partea a 4-a

Pentru corpul eteric uman acum au apărut condiţii speciale. El a fost integrat în aşa fel între corpul fizic şi corpul astral încât a fost sustras într-o anumită privinţă aptitudinilor pe care omul şi le însuşise prin influenţa luciferică. O parte a acestui corp eteric a rămas în afara corpului fizic, astfel că el nu mai putea fi stăpânit de eul uman, ci numai de entităţi superioare. Acestea erau entităţile superioare care părăsiseră Pământul o dată cu separarea Soarelui pentru a ocupa sub conducerea unuia dintre tovarăşii lor sublimi o altă reşedinţă. Dacă acea parte a corpului eteric de care am vorbit ar fi rămas unită cu corpul său astral, omul ar fi pus în serviciul său forţe suprasensibile care anterior fuseseră ale sale. El ar fi extins la aceste forţe influenţa luciferică. Prin aceasta, omul s-ar fi eliberat, treptat, în întregime de entităţile solare. Eul său ar fi devenit un eu în întregime terestru. Ar fi trebuit ca acest eu terestru să ocupe, după moartea corpului terestru (respectiv chiar la declinul acestuia), un alt corp fizic, un corp-urmaş, fără a parcurge într-o stare acorporală o legătură cu entităţi spirituale superioare. Omul ar fi ajuns astfel la conştienţa eului său, dar numai ca eu terestru. Această evoluţie a fost deviată prin acel proces al corpului eteric care a fost determinat de fiinţele Lunii terestre. Eul individual propriu-zis a fost eliberat în acest fel de eul terestru, pe care omul îl simţea în cursul vieţii pământene numai parţial ca eu propriu; totodată el simţea cum eul său terestru era o continuare a eului terestru al strămoşilor lui de-a lungul generaţiilor. Sufletul simţea în viaţa de pe Pământ un fel de eu-grup până la strămoşii îndepărtaţi, şi omul se simţea membru al grupului. În starea acorporală eul individual se putea simţi mai întâi ca o fiinţă izolată. Dar starea acestei izolări era deranjată de faptul că eul era impregnat de amintirea conştienţei terestre (eul terestru). Aceasta tulbura privirea spre lumea spirituală care a început, între moarte şi o nouă viaţă, să se acopere cu un văl, în mod asemănător cu privirea fizică pe Pământ.

Expresia fizică a tuturor schimbărilor care s-au petrecut în lumea spirituală, în timpul în care evoluţia umană parcurgea relaţiile descrise, a fost reglarea treptată a condiţionărilor reciproce dintre Soare, Lună şi Pământ (şi în sens mai larg şi cu alte corpuri cereşti). Dintre aceste intercondiţionări să subliniem alternanţa zi-noapte. Mişcările corpurilor cereşti sunt reglate de fiinţele care locuiesc pe acestea. Mişcarea Pământului care dă naştere zilei şi nopţii a fost cauzată de interacţiunea dintre diferitele spirite aflate pe o treaptă mai înaltă decât omul. La fel a luat naştere şi mişcarea Lunii,

pentru ca după separarea Lunii de Pământ Spiritele formei să poată acţiona în mod corect, în ritmul adecvat, asupra corpului fizic uman. Ziua lucrau eul şi corpul astral în corpul fizic şi în corpul eteric. Noaptea această activitate înceta, iar eul şi corpul astral ieşeau din corpurile fizic şi eteric, intrând în domeniul Fiilor vieţii (Îngeri), al Spiritelor de foc (Arhangheli) şi al Spiritelor formei. Corpurile fizic şi eteric erau preluate în acest timp în afara domeniilor de activitate ale Spiritelor formei şi în acelea ale Spiritelor înţelepciunii şi ale Tronurilor. În felul acesta, influenţele eronate care erau exercitate în cursul zilei de corpul astral asupra omului puteau fi din nou corectate.

În timp ce oamenii se înmulţeau acum din nou pe Pământ, nu mai exista nici un motiv ca sufletele umane să nu se mai poată întrupa în aceştia. Aşa cum acţionau acum forţele Lunii terestre, corpurile umane se modelau sub influenţa lor cu totul corespunzător pentru încorporarea sufletelor umane. A fost momentul când sufletele plecate anterior pe Marte, Jupiter etc. au fost îndrumate spre Pământ. Prin aceasta, pentru fiecare urmaş care s-a născut în succesiunea generaţiilor era disponibil un suflet. Aceasta a continuat mult timp, astfel încât imigrarea sufletelor pe Pământ a corespuns înmulţirii oamenilor. Acele suflete care părăseau acum corpul prin moartea terestră păstrau pentru starea acorporală ecoul individualităţii terestre ca pe o amintire. Această amintire acţiona în aşa fel încât, atunci când pe Pământ se năştea un corp care-i corespundea, sufletul se încorpora din nou. În cadrul urmaşilor umani au existat, în consecinţă, oameni care aveau suflete venite din afară şi care apăreau pentru prima oară pe Pământ, dar şi alţii cu suflete pământene reîncorporate. Totuşi, neamul omenesc a fost alcătuit mult timp din ambele feluri de oameni, condiţionate de fapte. Pe Pământ omul se simţea legat de strămoşi prin eul-grup comun. Trăirea eului individual era, în schimb, cu atât mai intensă în starea acorporală dintre moarte şi o nouă naştere. Sufletele care, venind din spaţiul ceresc, se încarnau în trupuri umane erau într-o situaţie diferită faţă de cele care aveau în urma lor una sau mai multe vieţi pământene. Primele aduceau cu ele, pentru viaţa fizică pe Pământ, numai condiţiile cărora le fuseseră supuse de lumea spirituală superioară şi de trăirile pe care le avuseseră în afara Pământului. Celelalte adăugaseră condiţiile din vieţi anterioare. Destinul primelor era determinat doar de fapte care se aflau în afara condiţiilor noi ale Pământului. Acela al sufletelor reîncarnate este determinat

şi de ceea ce ele au făcut în vieţi anterioare în condiţii terestre. O dată cu reîntruparea a apărut şi karma individuală. Prin sustragerea corpului eteric uman de sub influenţa corpului astral în modul descris mai sus relaţia de reproducere nu a intrat în ambianta conştienţei umane, ci s-a aflat sub conducerea lumii spirituale. Când un suflet trebuia să coboare pe Pământ, apăreau impulsurile de reproducere la omul de pe Pământ. Pentru conştienţa terestră, întregul proces era învăluit în întuneric tainic. Dar şi în cursul vieţii terestre s-au manifestat consecinţele acestei separări parţiale a corpului eteric de corpul fizic. Capacităţile acestui corp eteric puteau fi mult amplificate prin influenţa spirituală. Pentru viaţa sufletească aceasta s-a manifestat în perfecţionarea memoriei. Gândirea logică independentă era în acel timp abia la începuturîle sale. În schimb, aptitudinea de a-şi aminti era aproape nelimitată. Spre exterior se arăta că omul avea o cunoaştere nemijlocită a forţelor active a tot ce era viu. El putea folosi în beneficiul său forţele vieţii şi ale reproducerii de natură animală şi mai cu seaină vegetală. Omul putea extrage, de exemplu, forţa care impulsionează plantele la creştere şi o putea folosi aşa cum în prezent extrage forţele naturii nevii, de pildă, forţa latentă din huilă pentru a pune în mişcare maşini. (Detalii în această privinţă se găsesc în scrierea mea ***Precursorii noştri atlanţi***.) Şi viaţa sufletească a omului s-a modificat în variate sensuri prin influenţa luciferică. Am putea descrie multe feluri de sentimente şi simţiri care au luat astfel naştere. Putem aminti unele dintre ele. Până la producerea acestei influenţe sufletul uman acţiona în ceea ce avea de plăsmuit şi de făcut înscriindu-se în intenţiile entităţilor spirituale superioare. Planul tuturor lucrurilor ce trebuiau realizate era predeterminat. În măsura în care era dezvoltată, conştienţa umană putea prevedea şi ea modul în care trebuia să se dezvolte lucrurile în viitor, conform planului preconceput. Această conştienţă înainte văzătoare a fost pierdută când înaintea revelaţiei entităţilor spirituale superioare s-a ţesut vălul percepţiilor terestre şi în acestea s-au ascuns forţele propriu-zise ale fiinţelor solare. Viitorul a devenit de-acum încolo nesigur. Şi prin aceasta sufletului i-a fost implantată posibilitatea sentimentului fricii. Frica este urmarea nemijlocită a erorii. Se vede însă cum o dată cu influenţa luciferică omul şi-a căpătat independenţa faţă de anumite forţe cărora anterior le era dăruit fără voinţă. El putea să ia acum singur decizii. Libertatea este rezultatul

acestei influenţe. Iar frica şi sentimentele asemănătoare sunt doar fenomene însoţitoare ale evoluţiei omului spre libertate.

Din perspectivă spirituală, apariţia fricii este o consecinţă a faptului că în cadrul forţelor terestre, sub a căror influenţă a ajuns omul prin puterea luciferică, erau active alte forţe care deveniseră nereglementare mult mai devreme în cursul evoluţiei decât cele luciferice. O dată cu forţele terestre omul a preluat în interiorul fiinţei sale şi influenţa acestor forţe. Ele i-au inoculat sentimentul fricîi. Aceste entităţi sunt numite ahrimanice; în sensul lui Goethe, mefistofelice.

Chiar dacă la început influenţa luciferică s-a făcut simţită numai la oamenii cei mai evoluaţi, ea s-a extins curând şi la toţi ceilalţi. Urmaşii celor mai evoluaţi se amestecau cu urmaşii celor mai puţin evoluaţi. În felul acesta, forţa luciferică a pătruns şi la cei din urmă. Dar corpul eteric al sufletelor ce reveneau de pe planete nu putea fi protejat în acelaşi grad ca cel al urmaşilor celor rămaşi pe Pământ. Protecţia celor din urmă venea de la o fiinţă superioară care avea atunci conducerea în Cosmos, când Soarele s-a separat de Pământ. Această fiinţă apare, în domeniul pe care-l luăm aici în considerare, ca Stăpânitor în imperiul solar. Împreună cu el au plecat să preia noua reşedinţă solară şi acele spirite sublime care prin evoluţia lor cosmică atinseseră maturitatea necesară pentru aceasta. Existau însă şi fiinţe care în momentul separării Soarelui nu atinseseră acel nivel. Ele trebuiau să-şi găsească alt teatru de acţiune. Astfel s-au desprins din acea substanţă universală comună care a fost la început în organismul terestru fizic Jupiter şi alte planete. Jupiter a devenit reşedinţa unor astfel de fiinţe nematurizate care nu au ajuns până la nivelul solar. Cea mai avansată a devenit conducătorul lui Jupiter. Aşa cum conducătorul evoluţiei solare a devenit „eul superior" care acţiona asupra oamenilor rămaşi pe Pământ, tot astfel şi acest conducător al lui Jupiter a devenit eul superior, care pătrundea ca o conştienţă comună în toţi oamenii care descindeau dintr-un amestec de lăstari ai oamenilor rămaşi pe Pământ şi de oameni care au apărut pe Pământ abia în perioada elementului aer şi au migrat pe Jupiter. În sensul ştiinţei spiritului, astfel de oameni pot fi numiţi „oameni jupiterieni". Aceştia erau urmaşi umani care mai preluaseră în acele timpuri vechi suflete omeneşti; ei aparţineau acelei categorii care la începutul evoluţiei terestre încă nu erau destul de avansaţi pentru a avea primul contact cu focul. Erau suflete intermediare între regnul uman şi regnul animal. Existau şi

fiinţe care sub conducerea celei mai evoluate dintre ele îşi separaseră din substanţa cosmică generală planeta Marte, pe care o aleseseră ca loc de reşedinţă. Prin influenţa lor a apărut o a treia categorie de oameni, „oamenii marţieni". (Aceste cunoştinţe aruncă o lumină asupra cauzelor primordiale ale apariţiei planetelor sistemului nostru solar. Căci toate corpurile cereşti ale sistenului nostru solar au luat naştere prin diferitele grade de maturizare a fiinţelor rezidente pe ele. Este de la sine înţeles că nu putem intra aici în toate detaliile structurării cosmice.) Acei oameni care percepeau înalta fiinţă solară în însuşi corpul lor eteric pot fi numiţi „oameni solari". Fiinţa care trăia în ei ca eu superior – desigur numai în ansamblul generaţiilor nu şi individual – este cea care, mai târziu, când oamenii au avut o cunoaştere conştientă a ei, a primit diferite nume şi care pentru omul actual este cea în care se revelează relaţia lui Christos cu Cosmosul. Apoi se mai pot deosebi şi „oamenii saturnieni". Pentru aceştia apărea ca eu superior o fiinţă care a trebuit să părăsească, înainte de separarea Soarelui, împreună cu tovarăşii săi, substanţa cosmică generală. Aceşti oameni aveau nu numai în corpul eteric ci şi în corpul fizic o parte care a rămas în afara influenţei luciferice.
La oamenii mai puţin evoluaţi, corpul eteric era prea puţin protejat pentru a putea rezista acţiunilor fiinţelor luciferice. Ei puteau extinde bunul plac al scânteii de foc a eului ce se găsea în ei atât de departe încât provocau în ambianţa lor puternice efecte calorice de natură dăunătoare. Consecinţa a fost o catastrofă telurică de mari proporţii. Prin furtunile de foc, o mare parte a Pământului locuit în acea vreme a fost distrusă şi o dată cu ea şi oamenii căzuţi în eroare. Numai o parte mică, care rămăsese până atunci neatinsă de rătăcire, s-a putut salva într-o anumită regiune a Pământului care fusese ferită de influenţele dăunătoare ale oamenilor. O astfel de regiune care putea fi locuită şi se prezenta favorabil pentru noua umanitate s-a dovedit a fi ţinutul aflat într-o zonă care în prezent este complet acoperită de Oceanul Atlantic. Aici s-au retras oamenii rămaşi cei mai curaţi din punctul de vedere al rătăcirii. Numai membrii risipiţi ai umanităţii mai locuiau în alte ţinuturi după aceste evenimente. Din perspectiva ştiinţei spiritului, tinutul cuprins între Europa, Africa şi America actuale, care a existat cândva, poate fi numit Atlantida. (În literatura corespunzătoare se face referire la epoca de evoluţie a omenirii premergătoare epocii atlanteene. Ea este numită aici era lemuriană a Pământului, care a fost urmată de cea

atlanteană. Dimpotrivă, timpul în care forţele lunare nu îşi desfăşuraseră încă acţiunile principale poate fi numită era hiperboreană. Aceasta este precedată de o alta, care coincide cu primul timp al evoluţiei Pământului. În tradiţia biblică perioada anterioară acţiunilor fiinţelor luciferice este descrisă ca perioada paradisiacă, iar coborârea pe Pământ, întreţeserea omului în lumea simţurilor, ca izgonirea din Paradis.)

Evoluţia în regiunea atlanteană a fost timpul separării propriu-zise în oameni saturnieni, solari, jupiterieni şi marţieni. Mai înainte s-au pus doar bazele acestei separări. Acum separarea stărilor de veghe şi de somn a avut şi alte urmări pentru fiinţa umană, care s-au evidenţiat mai ales la omenirea atlanteană. În timpul nopţii, corpul astral şi eul oamenilor urcau în domeniul fiinţelor care le erau superioare, la Spiritele personalităţii. Prin acea parte a corpului său eteric care nu era legat de corpul fizic, omul putea avea percepţia Fiilor vieţii (Îngeri) şi a Spiritelor de foc (Arhangheli), căci el putea rămâne unit în timpul somnului cu partea de corp eteric nepătruns de corpul fizic. În orice caz, percepţia Spiritelor personalităţii rămânea neclară, tocmai din cauza influenţei luciferice. Dar, în starea descrisă, o dată cu Îngerii şi cu Arhanghelii, pentru om au devenit vizibile pe calea aceasta şi acele fiinţe care, fiind rămase în urmă pe Soare şi pe Lună, nu aveau acces la existenţa terestră. Din această cauză, ele trebuiau să rămână în lumea spiritual-sufletească. Prin fiinţele luciferice, omul le-a atras însă în domeniul sufletului său despărţit de corpul fizic. Prin aceasta, el a venit în contact cu fiinţe care au avut asupra lui o influenţă, în mare parte, de ispitire. Ele au făcut să crească în suflet impulsul spre rătăcire, şi anume spre folosirea eronată a forţelor de creştere şi de reproducere care se aflau sub stăpânirea sa prin separarea corpului fizic de corpul eteric.

Pentru puţini oameni ai erei atlanteene era dată posibilitatea de a se întreţese cu lumea sensibilă. Datorită acestora, influenţa luciferică a devenit din piedică în calea evoluţiei umane mijloc pentru progres. Prin aceasta ei au ajuns mai devreme decât s-ar fi putut altfel în situaţia de a dezvolta cunoaşterea lucrurilor Pământului. În cadrul acestei activităţi, ei încercau să elimine eroarea din reprezentările lor şi să fundamenteze intenţiile primordiale ale entităţilor spirituale din fenomenele lumii. Ei se ţineau departe de dorinţele şi poftele corpului astral orientate spre simpla lume a simturilor. Aceasta îi elibera din ce în ce mai mult de erorile acestuia şi le

inducea stări în care ei percepeau pur şi simplu în acea parte a corpului eteric separat de corpul fizic. Atunci erau cu totul legaţi, prin corpul eteric, de domeniul Spiritelor formei şi puteau afla de la acestea modul în care ele sunt conduse şi dirijate de acea fiinţă foarte evoluată care avusese conducerea la separarea Soarelui de Pământ şi prin care, mai târziu, li s-a deschis oamenilor înţelegerea lui Christos. Astfel de oameni erau iniţiaţi. Întrucât însă individualitatea umană a ajuns, în modul descris, în domeniul fiinţelor lunare, nici aceşti iniţiaţi nu puteau fi atinşi direct de fiinţa solară, ci putea să le fie arătată numai ca o oglindire de către fiinţele lunare. Ei nu vedeau în mod nemijlocit fiinţa solară, ci o reflectare a acesteia. Ei au devenit conducătorii celorlalţi oameni cărora le comunicau tainele văzute. Ei îşi atrăgeau elevi cărora le indicau căile pentru obţinerea stării care duce la iniţiere. La cunoaşterea celui ce se revela drept Christos puteau ajunge numai oameni care aparţineau grupului oamenilor solari. Ştiinţa lor tainică şi procedeele care conduceau la aceasta erau practicate într-un loc special, pe care-l vom numi Oracolul lui Christos sau solar. (Oracol în sensul unui loc unde erau percepute gândurile unor fiinţe spirituale.) Cele spuse aici cu privire la Christos nu va fi înţeles greşit dacă vom reflecta la faptul că, în cunoaşterea suprasensibilă, în apariţia lui Christos pe Pământ trebuie văzut un eveniment viitor spre care arătau cei care erau familiarizaţi, înainte de acest eveniment, cu sensul evoluţiei Pământului. Ar fi o greşeală să considerăm că aceşti iniţiaţi au avut o relaţie cu Christos care a devenit posibilă abia prin acest eveniment. Dar ei puteau întelege *acest lucru* în mod profetic şi-l puteau face inteligibil pentru elevii lor: „Cel ce este atins de forţa fiinţei solare vede pe Christos venind spre Pământ".
Alte oracole au fost întemeiate de cei ce aparţineau umanităţii saturniene, marţiene şi jupiteriene. Iniţiatul acestor oracole îşi dezvolta vederea numai până la entităţile care puteau deveni euri superioare corespunzătoare în corpurile lor eterice. În felul acesta au luat naştere aderenţi ai înţelepciunii saturniene, jupiteriene, marţiene. În afara acestor metode de iniţiere existau şi altele pentru cei care preluaseră prea mult din fiinţa luciferică pentru a menţine separată o parte atât de importantă a corpului lor eteric de corpul fizic ca oamenii solari; în cazul lor corpul astral reţinea o parte mai mare a corpului eteric în corpul fizic. De asemenea, ei nu puteau fi aduşi prin stările menţionate până la revelaţia profetică a lui Christos. Din cauza corpului lor astral, influenţat mai mult de

principiul luciferic, trebuiau să parcurgă pregătiri mai dificile şi atunci puteau să obţină, într-o stare mai puţin acorporală decât ceilalţi, nu revelarea lui Christos însuşi, ci pe aceea a celorlalte entităţi superiore. Au existat fiinţe care au părăsit, de fapt, Pământul în momentul separării Soarelui, dar care nu se aflau totuşi la nivelul necesar pentru a putea parcurge evoluţia solară timp mai îndelungat. După separarea Soarelui de Pământ ele şi-au delimitat o reşedinţă într-o parte a Soarelui, planeta Venus. Conducător al acesteia a devenit fiinţa care acum este eul superior pentru iniţiaţi şi discipolii lor. Ceva asemănător s-a întâmplat cu spiritul diriguitor al lui Mercur pentru altă categorie de oameni. Aşa au luat naştere oracolele lui Venus şi Mercur. O anumită categorie de oameni care preluase cel mai mult din esenţa luciferică, putea ajunge numai la o fiinţă care a fost eliminată mai devreme împreună cu tovarăşii săi din evoluţia solară. Aceasta nu are o anumită planetă în spatiul cosmic, ci trăieşte în ambianţa Pământului, cu care s-a reunit după întoarcerea de pe Soare. Oamenii cărora această fiinţă li s-a revelat ca eu superior pot fi numiţi discipoli ai oracolului lui Vulcan. Privirea lor era îndreptată spre fenomenele terestre mai mult decât aceea a altor iniţiaţi. Ei au pus fundamentul a ceea ce a luat naştere ca ştiinţe şi arte. Iniţiaţii lui Mercur, dimpotrivă, au fundamentat ştiinţa despre lucrurile suprasensibile, iar iniţiaţii venusieni făceau acest lucru într-o măsură şi mai mare. Iniţiaţii lui Vulcan, Mercur şi Venus se deosebeau de iniţiaţii lui Saturn, Jupiter şi Marte prin aceea că cei din urmă îşi primeau tainele ca revelaţie de sus, într-o stare finită; primii îşi primeau cunoştinţele îmbrăcate de gânduri, de idei personale. Între aceste două categorii de iniţiaţi se aflau iniţiaţii în Christos. Ei obţineau o dată cu revelaţia nemijlocită şi aptitudinea de a-şi îmbrăca tainele în forme conceptuale umane. Iniţiaţii lui Saturn, Jupiter şi Marte trebuiau să se exprime mai mult în simboluri; iniţiaţii în Christos, Venus, Mercur şi Vulcan foloseau concepte inteligibile.

Ceea ce ajungea pe această cale la omenirea atlantă venea în mod ocolit, prin iniţiaţi. Dar şi restul omenirii obţinea, graţie principiului luciferic, aptitudini deosebite prin faptul că, datorită entităţilor cosmice superioare, ceea ce ar fi putut deveni distructiv era transformat în ceva vindecător. O astfel de aptitudine este vorbirea. Ea a fost acordată omului prin densificarea sa în materialitatea fizică şi prin separarea unei părţi a corpului său eteric de corpul fizic. În vremurile care au urmat separării Lunii, omul s-a simţit mai întâi legat de

ascendenţi prin eul-grup. Totuşi, această conştienţă comună care-i lega pe strămoşi de urmaşi s-a pierdut treptat în decursul generaţiilor. Urmaşii mai păstrau doar amintirea unuia dintre precursorii nu prea îndepărtaţi; cei care-l precedaseră erau uitaţi. În stările care erau doar asemănătoare somnului în care oamenii intrau în contact cu lumea spirituală apărea din nou amintirea unuia sau unora dintre strămoşi. Atunci, omul se simţea din nou contopit cu aceştia, despre care credea că au apărut din nou în el. Aceasta era o idee eronată despre reîncarnare, care şi-a făcut apariţia mai ales în ultima perioadă atlanteană. Adevărata învăţătură despre reîncarnare nu putea fi aflată decât în şcolile iniţiaţilor. Aceştia vedeau cum în stare acorporală sufletul uman trece de la încarnare la încarnare. Şi numai ei puteau comunica elevilor lor adevărul despre aceasta.

Forma fizică a omului era, în acest trecut foarte îndepărtat la care ne referim, încă foarte diferită de cea actuală. Ea era în mare măsură expresia calităţilor sufleteşti. Omul era alcătuit dintr-o materie mai subtilă, mai moale decât ulterior. Ceea ce este în prezent consolidat era în membrele sale moale, flexibil şi plastic. Un om mai spiritual avea o construcţie delicată, mobilă, expresivă. Unul mai puţin evoluat spiritual prezenta forme grosolane, greoaie, puţin plastice. Progresul evolutiv scurta membrele, iar statura rămânea mică; întârzierea sufletească şi întreţeserea în lumea simţurilor se exprima prin gigantism. În timpul perioadei de creştere, corpul se forma, într-un mod care confonn reprezentărilor actuale ar putea părea fantastic, în funcţie de ceea ce se petrecea în suflet. Pervertirea pasională, a dorinţelor şi instinctelor atrăgea după sine o creştere a ceea ce era material în om până la forme gigantice. Forma umană fizică actuală a luat naştere prin contractarea, densificarea şi consolidarea omului atlantean. Şi în timp ce înaintea perioadei atlanteene el era o copie fidelă a entităţii sale sufleteşti, tocmai procesele evoluţiei atlanteene purtau în sine cauzele care au condus la omul postatlantean, având o formă mai net conturată şi relativ puţin dependentă de calităţile sufleteşti. (Formele regnului animal s-au densificat pe Pământ mult înaintea omului.) Legile care se află în prezent la baza dezvoltării formelor în regnurile naturale nu trebuie aplicate evoluţiilor trecute.

Spre mijlocul perioadei de evoluţie atlanteană ceva dăunător s-a insinuat în omenire. Tainele iniţiaţilor ar fi trebuit ferite cu grijă de oameni care nu-şi purificaseră printr-o pregătire corespunzătoare corpul astral de rătăciri. Dacă aceştia ajung

să-şi formeze convingeri în cunoştintele ascunse, în legile prin care fiinţe superioare conduc forţele naturale, ei le pun în slujba nevoilor şi pasiunilor lor rătăcite. Pericolul era cu atât mai mare cu cât oamenii au ajuns, aşa cum am descris, în domeniul fiinţelor spirituale inferioare care nu pot parcurge evoluţia terestră reglementară, din care cauză acţionează în sens opus acesteia. Acestea au influenţat oamenii în mod permanent, astfel încât le-au inoculat interese orientate în realitate împotriva binelui omenirii. Oamenii mai aveau însă facultatea de a utiliza în beneficiul propriu forţele de creştere şi de reproducere animale şi umane. Ispitirii de către fiinţele spirituale inferioare nu au fost supuşi numai oamenii obişnuiţi, ci şi o parte a iniţiaţilor. Ei au ajuns să pună forţele amintite în slujba unui scop care a contracarat evoluţia umanităţii. Şi în acest scop ei şi-au căutat tovarăşi care nu fuseseră iniţiaţi şi care au folosit într-un sens josnic tainele acţiunii naturale suprasensibile. Consecinţa a fost o mare depravare a omenirii. Răul s-a extins tot mai mult. Şi pentru că forţele de creştere şi de reproducere, atunci când sunt smulse substratului lor parental şi sunt folosite independent, se află într-o anumită relaţie tainică cu forţe care acţionează în aer şi apă, faptele umane au descătuşat forţe naturale dăunătoare foarte puternice. Aceasta a determinat distrugerea treptată a ţinutului atlantean prin catastrofe aeriene şi acvatice. Omenirea atlanteană a trebuit să emigreze în măsura în care furtunile nu au distrus-o. Pământul a căpătat atunci, datorită furtunilor, o nouă faţă. Pe de o parte, Europa, Asia şi Africa au căpătat treptat contururile lor actuale. De partea cealaltă, America. Spre aceste ţinuturi s-au îndreptat caravane imense. Pentru prezentul nostru, deosebit de importante sunt mai ales acele convoaie are au emigrat din Atlantida spre răsărit. Europa, Asia, Africa au fost populate treptat de urmaşii atlanţilor. Diferite popoare s-au aşezat în aceste regiuni. Ele aveau niveluri de evoluţie diferite, dar şi diferite niveluri de pervertire. Iar în mijlocul lor se aflau iniţiaţii, păzitorii tainelor oracolelor. Aceştia au întemeiat în diferite ţinuturi locuri în care se practicau serviciile de cult ale lui Jupiter, Venus etc., în sensul bun, dar şi în sens rău. O influenţă deosebit de nefavorabilă a exercitat-o divulgarea tainelor lui Vulcan. Căci privirea adepţilor lui Vulcan era îndreptată mai cu seamă spre relaţiile pământene. Datorită acestor divulgări, omenirea a ajuns să depindă de fiinţe spirituale care în urma evoluţiei lor anterioare se împotriveau la tot ce venea din lumea spirituală dezvoltată în urma separării Soarelui de Pământ. Ele acţionau

astfel, conform cu predispoziţiile lor, tocmai în elementul care s-a dezvoltat în om prin faptul că el avea percepţii în lumea sensibilă, dincolo de care se învăluie spiritualul. Aceste fiinţe au obţinut de aici încolo o mare influenţă asupra multor oameni care populau Pământul. Această influenţă s-a manifestat mai întâi prin aceea că omului i-a fost luat din ce în ce mai mult sentimentul spiritualităţii. Întrucât în acele timpuri mărimea, forma şi plasticitatea corpului fizic uman erau încă în mare măsură orientate după calităţile sufleteşti, urmarea acelei divulgări s-a făcut simţită şi în transformări ale neamului omenesc în acest sens. Acolo unde pervertirea oamenilor s-a manifestat mai ales prin faptul că forţe suprasensibile au fost puse în serviciul unor pofte, dorinţe şi patimi josnice au apărut corpuri umane diforme, groteşti atât ca mărime cât şi ca aspect. În orice caz, acestea nu şi-au putut prelungi existenţa dincolo de perioada atlanteană. Ele s-au stins. Omenirea postatlanteană s-a format fizic din acei precursori atlanteeni la care avusese loc o consolidare a formei corporale, încât ei nu mai cedau de acum încolo forţelor sufleteşti devenite ostile naturii. În evoluţia atlanteană a existat un anumit interval de timp în care pentru forma umană, prin legile care guvernau în şi în jurul Pământului, dominau condiţii care impuneau solidificarea acesteia. Formele umane care se densificaseră înaintea acestui timp s-au putut, de fapt, înmulţi încă mult timp, însă, treptat, sufletele ce se încorporau în ele au fost atât de strâmtorate încât rasele respective au trebuit să dispară. Oricum, tocmai unele dintre aceste forme rasiale s-au menţinut până în vremurile postatlanteene; ba, chiar, unele rămase mai mobile, au persistat un timp destul de îndelungat. Acele forme umane care rămăseseră plastice dincolo de intervalul de timp menţionat mai înainte au oferit corpuri pentru suflete care suferiseră în mare măsură influenţa dăunătoare a divulgării descrise. Ele erau predestinate unei dispariţii rapide.
Potrivit acestor fapte, de la mijlocul evoluţiei atlanteene s-au manifestat, în domeniul evoluţiei umane, fiinţe care acţionau astfel încât omul să se afunde într-un mod nespiritual în lumea fizică, sensibilă. Aceasta a putut merge atât de departe încât în locul aspectului real al acestei lumi să-i apară imagini înşelătoare, fantome, iluzii de tot felul. Omul nu era expus numai influenţei luciferice, ci şi a acelor fiinţe la care ne-am referit mai sus şi al căror conducător ar putea fi numit după numele pe care i l-a dat mai târziu cultura persană, Ahriman (Mefistofel este aceeaşi fiinţă). Datorită acestei influenţe, omul

a ajuns sub stăpâniri care şi aici îl lăsau să apară ca o fiinţă orientată numai spre relaţii pământeşti-senzoriale. Privirea liberă în procesele lumii spirituale i-a fost luată tot mai mult. E1 trebuia să se simtă în stăpânirea lui Ahriman şi să fie exclus într-o anumită măsură din comunitatea lumii spirituale. De o însemnătate deosebită era un loc de iniţiere oracular care-şi conservase în mijlocul decadenţei generale cea mai mare puritate a vechiului cult. El aparţinea oracolelor lui Christos. Din această cauză aici s-au putut păstra nu numai taina lui Christos, ci şi tainele altor oracole. Căci în revelarea celui mai sublim Spirit solar au fost dezvăluiţi şi conducătorii lui Saturn, Jupiter etc. În oracolul solar se cunoştea taina de a conferi anumitor oameni corpuri eterice umane aşa cum avuseseră cei mai buni iniţiaţi ai lui Jupiter, Mercur etc. Cu mijloace pe care nu le vom descrie aici se obţinea conservarea unor copii ale celor mai bune corpuri eterice ale vechilor iniţiaţi, care erau apoi impregnate mai târziu oamenilor potriviţi. Prin intermediul iniţiaţilor oracolelor lui Venus, Mercur şi Vulcan asemenea procese se puteau desfăşura şi pentru corpurile astrale.

Într-un anumit timp, conducătorul iniţiaţilor lui Christos s-a văzut izolat împreună cu câţiva aderenţi cărora le putea împărtăşi numai în mică măsură tainele lumii. Căci aceşti tovarăşi ai săi aparţineau categoriei de oameni care în mod natural erau puţin înclinaţi pentru separarea corpurilor fizic şi eteric. Astfel de oameni erau, de altfel, în acel timp cei mai buni pentru continuarea progresului umanităţii. În cazul lor, aveau loc din ce în ce mai puţin trăirile în starea de somn. Lumea spirituală s-a închis tot mai mult pentru ei. Ei nu mai erau capabili să înţeleagă tot ce li se dezvăluise în timpurile vechi, când omul nu era în corpul său fizic, ci numai în ce1 eteric. Oamenii din ambianţa nemijlocită a conducătorului oracolului lui Christos erau cei mai avansaţi în privinţa fuzionării părţii din corpul eteric care era separat de corpul fizic. Această unire s-a instalat treptat în omenire ca urmare a transformării resedinţei atlanteene şi a Pământului, în general. Corpul fizic şi corpul eteric ale omului au ajuns tot mai mult să coincidă. Din această cauză facultăţile anterior nelimitate ale memorizării s-au pierdut şi a început viaţa de gândire umană. Partea de corp eteric legată de corpul fizic a transformat creierul fizic într-o unealtă a gândirii propriu-zise, iar omul a resimţit, de fapt, începând de acum, eul său în corpul fizic. Abia acum s-a trezit conştienţa de sine. Acest lucru s-a întâmplat la început numai cu o mică parte din oameni, mai cu

seamă cu cei din anturajul conducătorului oracolului lui Christos. Celelalte mase de oameni risipite prin Europa, Asia şi Africa păstrau în diferite grade resturi ale vechilor stări de conştienţă. Din această cauză ei aveau o experienţă nemijlocită a lumii suprasensibile. Asociaţii iniţiatului lui Christos erau oameni cu înţelegere foarte dezvoltată, dar dintre toţi oamenii acelui timp ei aveau cele mai puţine experienţe în domeniul suprasensibil. Împreună cu ei, acel iniţiat a migrat din vest spre est, ajungând într-o regiune din Asia Interioară. El dorea să-i protejeze pe cât posibil de contactul cu oamenii mai puţin avansaţi în evoluţia conştienţei. El i-a educat pe cei ce-l întovărăşeau în sensul tainelor revelate lui; în felul acesta a acţionat mai cu seamă asupra urmaşilor. Astfel, şi-a creat un grup de oameni care preluaseră în inimile lor impulsurile ce corespundeau iniţierii christice. Din acest grup el a ales şapte dintre cei mai buni, în aşa fel încât puteau avea corpuri astrale şi corpuri eterice ce corespundeau amprentelor corpurilor eterice ale celor mai buni şapte iniţiaţi atlanteeni. În felul acesta el a educat câte un urmaş al iniţiaţilor lui Christos, Saturn, Jupiter etc. Aceşti şapte iniţiaţi au devenit conducători şi învăţători ai oamenilor care în timpul postatlantean au populat sudul Asiei, şi anume vechea Indie. Întrucât aceşti mari învăţători erau înzestraţi cu copii ale corpurilor eterice ale precursorilor lor spirituali, ceea ce se afla în corpul lor astral, şi anume ştiinţa şi cunoaşterea prelucrată de ei, nu ajungea la ce le fusese dezvăluit prin corpul lor eteric. Când aceste revelaţii trebuiau să vorbească în ei, ei erau nevoiţi să reducă la tăcere propria lor ştiinţă şi cunoaştere. Atunci, din ei şi prin ei vorbeau înaltele entităţi care le vorbiseră şi precursorilor lor. În afara momentelor sau perioadelor în care vorbeau aceste entităţi înalte prin ei, erau oameni modeşti, înzestraţi numai cu gândirea şi sentimentele rezultate din eforturile lor proprii.
În acea vreme, India era locuită de o categorie de oameni care păstrase din starea sufletească a atlanteenilor aptă să trăiască unele experienţe în lumea spirituală o amintire în general foarte vie a acestora. La mulţi dintre aceşti oameni exista şi o puternică atracţie a inimii şi a dispoziţiei sufleteşti pentru lumea suprasensibilă. Printr-o conducere înţeleaptă a destinului, partea cea mai mare a acestei categorii de oameni venise din cele mai bune părţi ale populaţiei atlanteene în sudul Asiei. În afara acestui segment principal, alte segmente de populaţii veniseră în alte perioade. Pentru acest complex populaţional, iniţiatul în Christos a hotărât ca cei şapte elevi ai

săi să devină învăţători. Aceştia au transmis poporului despre care am vorbit înţelepciunea şi poruncile lor. Unii dintre aceşti vechi indieni nu aveau nevoie decât de puţină pregătire pentru a reanima în ei facultăţile nu de mult atinse, care-i conduceau în lumea suprasensibilă. Căci, de fapt, dorul după această lume era o dispoziţie de bază a sufletului indian. În această lume, aşa simţeau ei, era patria originară a omului. Din această lume ei au fost transferaţi în aceea care poate furniza vederea senzorială exterioară şi înţelegerea, raţiunea legată de această vedere. Lumea suprasensibilă era simţită ca fiind *adevărata* lume, iar cea sensibilă ca o înşelare a percepţiei umane, o iluzie (Maia). Se depuneau eforturi de a realiza cu toate mijloacele o pătrundere în lumea adevărată. Nu se putea acorda interes lumii sensibile iluzorii decât în măsura în care ea se dovedea a fi un văl pentru cea suprasensibilă. Puterea care putea fi exercitată de cei şapte mari învăţători asupra acestor oameni avea un mare impact. Ceea ce era revelat prin ei pătrundea adânc în sufletele indiene. Şi întrucât posedarea corpurilor eterice şi astrale primite ca moştenire de aceşti învăţători conferea forţe superioare, ei puteau acţiona şi în mod magic asupra elevilor. Practic, ei nu predau, ci acţionau prin forţe magice de la o personalitate la alta. Aşa a luat naştere o cultură care era în întregime pătrunsă de înţelepciune suprasensibilă. Ceea ce este conţinut în cărţile de înţelepciune ale indienilor (în Vede) nu redă forma originară a înaltelor comori de înţelepciune care au fost cultivate în cea mai îndepărtată Antichitate de marii învăţători, ci reprezintă numai un ecou slab al lor. Numai clarvederea retrospectivă poate găsi o înţelepciune originară nescrisă dincolo de cea scrisă. O trăsătură importantă a acestei înţelepciuni originare este consonanţa armonioasă a diferitelor înţelepciuni oraculare ale epocii atlanteene. Căci fiecare dintre marii învăţători putea dezvălui una dintre aceste înţelepciuni oraculare. Diferitele părţi ale înţelepciunii realizau un acord perfect, pentru că în spatele lor se afla înţelepciunea fundamentală a iniţierii profetice a lui Christos. De fapt, acel învăţător, care era urmaşul spiritual al iniţiatului în Christos, nu expunea ceea ce putea dezvălui însuşi iniţiatul în Christos. Acesta rămăsese în fundalul evoluţiei. La început el nu putea transfera înaltul său serviciu nici unui om postatlantean. Ceea ce-l deosebea de marele iniţiat în Christos era aptitudinea sa de a exprima în concepte umane ceea ce vedea din Misteriul christic, în timp ce iniţiatul în Christos încarnat în India putea expune numai reflexul acestei taine exprimată în simboluri şi

semne. Căci reprezentarea sa umană nu ajungea până la această taină. Dar prin conlucrarea celor şapte învăţători a rezultat, într-o amplă imagine a lumii, o cunoaştere a lumii suprasensibile, despre care în vechiul oracol atlantean numai unii membrii ar fi putut lua cunoştinţă. Au fost dezvăluite marile conduceri ale lumii cosmice şi se făcea referire directă la un mare Spirit solar, cel ascuns, care domneşte asupra acelor înalte entităţi care au fost revelate prin cei şapte învăţători.

Ceea ce se înţelege aici prin „indieni vechi" nu coincide cu ceea ce se înţelege în general prin această sintagmă. Nu există documente exterioare din timpul despre care vorbim aici. Poporul numit în mod obişnuit „indian", corespunde unei trepte evolutive a istoriei care s-a format mult timp după epoca despre care vorbim aici. A apărut o primă epocă, postatlanteană, a Pământului în care era dominantă cultura indiană descrisă aici; apoi s-a conturat o a doua perioadă postatlanteană în care cultura dominantă a fost cea pe care o vom numi mai departe „protopersană" şi mai târziu s-a dezvoltat cultura egipteano-caldeană pe care urmează s-o descriem. În timpul acestor culturi, a doua şi a treia cultură postatlanteană, şi vechea cultură indiană a trecut printr-o a doua şi a treia perioadă. Această a treia perioadă este prezentată de obicei ca fiind vechea Indie. Ceea ce este descris aici nu trebuie raportat, aşadar, la vechea Indie, despre care se vorbeşte în mod curent.

O altă trăsătură a acestei culturi vechi este cea care a condus mai târziu la împărţirea oamenilor în caste. Cei ce trăiau în India erau urmaşii unor atlanţi care aparţineau unor categorii diferite de oameni, oameni Saturn, oameni Jupiter etc. Prin învăţăturile suprasensibile s-a înţeles că un suflet nu era atribuit unei caste anume în mod întâmplător, ci că el însuşi era rânduit pentru aceasta. O astfel de înţelegere a învăţăturilor suprasensibile a fost uşurată prin aceea că la mulţi oameni amintirile interioare legate de strămoşi puteau fi imobilizate dar şi conduse spre o idee greşită privitoare la reîncarnare. Aşa cum în perioada atlanteană adevărata idee a reîncarnării nu putea fi atinsă decât prin intermediul iniţiaţilor, tot astfel şi în cea mai veche Indie lucrul era posibil numai prin contactul nemijlocit cu marii învăţători. Ideea greşită despre reîncarnare amintită mai sus a găsit cea mai mare răspândire la popoarele care au ocupat regiuni din Europa, Asia şi Africa, în urma scufundării Atlantidei. Datorită faptului că iniţiaţii care în timpul evoluţiei atlanteene,

ajungând la rătăciri, au comunicat această taină unor persoane nematurizate, oamenii au ajuns să confunde din ce în ce mai mult ideea adevărată cu cea eronată. Acestor oameni le rămăsese moştenire de la perioada atlantă un fel de clarvedere înceţoşată. Întrucât atlanteenii ajungeau în somn în lumea spirituală, urmaşii lor trăiau această lume în stări intermediare anormale, între starea de veghe şi somn. Atunci, în ei apăreau imaginile unor timpuri de mult trecute cărora le aparţinuseră strămoşii lor. Învăţături despre reîncarnarea oamenilor, care erau opuse ideilor corecte ale iniţiaţilor, s-au răspândit pe întregul mapamond.
În tinuturile Asiei anterioare, în urma migraţiilor prelungite de la vest la est care au avut loc de la începerea distrugerii Atlantidei, a devenit sedentar un mozaic de popoare a căror descendenţă istoria o cunoaşte sub denumirea de popor persan şi neamurile înrudite cu acesta. Cunoaşterea suprasensibilă trebuie însă să se întoarcă retrospectiv la epoci mult mai vechi decât la cele ale istoriei acestor popoare. În primul rând, este vorba de precursori foarte timpurii ai perşilor de mai târziu, în timpul cărora a luat naştere a doua epocă culturală din cadrul evoluţiei postatlanteene, după cea indiană. Ei nu tindeau în darurile şi înclinaţiile lor numai spre lumea spirituală; erau predispuşi pentru lumea fizic-sensibilă. Au început să iubească Pământul. Preţuiau ceea ce omul putea cuceri şi obţine prin forţele sale. Ceea ce realizau ca popor războinic şi mijloacele pe care le-au găsit pentru a dobândi comorile Pământului erau legate de această particularitate a fiinţei lor. La ei nu exista pericolul ca prin nostalgia după domeniul suprasensibil să se întoarcă cu totul de la iluzia domeniului fizic-sensibil, ci mai degrabă acela ca prin simţul pe care îl aveau pentru acesta să piardă legătura sufletească cu lumea suprasensibilă. Şi locurile oracolelor care fuseseră transplantate din vechiul ţinut atlantean purtau în felul lor caracterul general al poporului. Dintre forţele care au putut fi însuşite cândva prin trăirile lumii suprasensibile şi care mai puteau fi stăpânite în anumite forme inferioare era cultivat ceea ce conduce fenomenele naturii în aşa fel încât să servească intereselor personale ale omului. Acest popor vechi mai deţinea o mare putere în stăpânirea forţelor naturale care s-au retras mai târziu din faţa voinţei umane. Păzitorii oracolelor dispuneau de forţe interioare legate de foc şi de alte elemente. Putem să-i numim „magi". Ceea ce păstraseră ca moştenire în domeniul cunoaşterii suprasensibile şi al forţelor suprasensibile din timpuri vechi se afla la un nivel inferior în

comparaţie cu ceea ce putea realiza omul într-un trecut foarte îndepărtat. Dar au adoptat toate formele, de la arte nobile care urmăreau numai mântuirea omului până la procedeele cele mai abominabile. În aceşti oameni, fiinţa luciferică acţiona într-un mod special. Ea le făcuse legătura cu tot ce întoarce pe om de la intenţiile acelor fiinţe superioare care, în lipsa intervenţiei luciferice, ar fi dirijat singure evoluţia umanităţii. Şi acei membri ai acestui popor care mai erau înzestraţi cu urme ale vechii stări clarvizionare, intermediară între stările de veghe şi somn amintite, se simţeau foarte puternic atraşi spre fiinţele inferioare ale lumii spirituale. Trebuia dat acestui popor un impuls spiritual care să acţioneze în sens contrar unor asemenea trăsături de caracter. Din aceeaşi sursă din care venise şi viaţa spirituală veche indiană i-a fost dată de către păstrătorul tainelor oracolului lui Christos o forţă conducătoare.
Conducătorul culturii spirituale persane originare care a fost dat poporului despre care vorbim de acel păzitor al oracolului solar poate fi desemnat cu numele cunoscut de istorie Zarathustra sau Zoroastru. Trebuie însă subliniat faptul că personalitatea la care ne referim aici aparţine unei epoci mult mai vechi decât cea în care îl plasează istoria. Totuşi, nu este vorba de cercetare istorică exterioară, ci de ştiinţă a spiritului. Iar cel care este chemat să se gândească la purtătorul numelui Zarathustra într-o epocă mai târzie va trebui să caute consonanţa cu ştiinţa spiritului în aceea că el îşi reprezintă un urmaş al primului mare Zarathustra care a preluat numele aceluia şi a acţionat în sensul învăţăturii sale. Impulsul pe care trebuia să-l dea Zarathustra poporului său consta în aceea că el atrăgea atenţia asupra faptului că lumea fizic-sensibilă nu este numai ceea ce este lipsit de spirit, ceea ce-l întâmpină pe om când acesta ajunge sub influenţa exclusivă a fiinţei luciferice. Omul îi datorează acestei fiinţe independenţa sa personală şi sentimentul libertăţii. Dar această fiinţă trebuie să acţioneze în el în armonie cu fiinţa spirituală opusă. La poporul protopersan exista preocuparea pentru menţinerea trează a simţului pentru această fiinţă. Prin înclinaţia sa pentru lumea fizic-sensibilă el era ameninţat de contopirea cu fiinţa luciferică. Zarathustra primise prin păzitorul oracolului solar o iniţiere de aşa natură încât revelaţiile înaltelor fiinţe solare îi puteau fi împărtăşite. În stări speciale ale conştienţei sale, spre care îl condusese instruirea primită, el îl putea vedea pe conducătorul fiinţelor solare care luase sub pavăza sa în modul descris corpul eteric uman. El ştia că această

fiinţă deţinea conducerea evoluţiei umanităţii, dar că el putea coborî la un anumit moment din spaţiul cosmic pe Pământ. Pentru aceasta era necesar ca el să poată trăi şi în corpul astral al unui om, aşa cum putea acţiona în corpul eteric după intervenţia fiinţei luciferice. Pentru aceasta trebuia să apară un om la care corpul astral să fi fost adus la un nivel asemănător cu cel pe care l-ar fi putut obţine fără Lucifer într-un alt timp (la mijlocul evoluţiei atlanteene). Dacă Lucifer nu ar fi venit, omul ar fi ajuns la această treaptă mai devreme, dar fără independenţă şi fără posibilitatea libertăţii. De acum încolo însă, în ciuda acestor calităţi, omul trebuia să ajungă din nou la acest nivel. În stările sale de clarviziune, Zarathustra vedea că, în viitor, va fi posibilă apariţia unei personalităţi care să aibă un astfel de corp astral. Dar el ştia şi că, înainte de acel moment, forţele solare spirituale nu ar putea fi găsite pe Pământ dar că pot fi percepute de privirea suprasensibilă în domeniul părţii spirituale a Soarelui. El putea vedea aceste forţe când îşi îndrepta privirea clarvăzătoare spre Soare. Şi propovăduia poporului său esenţa acestor forţe care Mai întâi nu puteau fi găsite decât în lumea spirituală, iar mai târziu trebuia să coboare pe Pământ. Aceasta era marea profeţie a marelui Spirit solar sau al luminii (Aura solară, Ahura Mazda, Ormuzd). Acest Spirit al luminii se revelează pentru Zarathustra şi discipolii săi ca Spiritul care-şi întoarce către oameni chipul său şi care pregăteşte în cadrul omenirii viitorul. Zarahustra anunţă acest Spirit al luminii care era Christos înaintea apariţiei sale pe Pământ. Dimpotrivă, el prezintă în Ahriman (Angra mainju) o forţă care acţionează în mod dăunător prin influenţa sa asupra vieţii sufleteşti a omului, când acesta i se dăruieşte în mod unilateral. Acesta este acea forţă care a primit o putere deosebită pe Pământ după divulgarea tainei lui Vulcan. Pe lângă mesajul zeului luminii, Zarathustra a propovăduit învăţături privitoare la acele entităţi spirituale care se revelează simţului purificat al clarvăzătorului ca însoţitori ai zeului luminii. Opus acestora se află ispititorii care au apărut resturilor impure ale vechii clarvederi rămase din vremea Atlantidei. Poporului protopersan trebuia să-i fie clarificat faptul că, în măsura în care sufletul este întors spre activitatea şi strădania depusă în lumea fizic-sensibilă, în sufletul uman se desfăşoară o luptă între zeul luminii şi adversarul său. De asemenea, el trebuia să afle ce comportament trebuie să adopte pentru ca cel din urmă să nu-l ducă în abis, ci influenţa sa să fie condusă spre bine prin forţa primului.

O a treia epocă culturală a perioadei postatlanteene şi-a făcut apariţia la popoarele care prin migraţii s-au îndreptat ultimele spre Orientul Apropiat şi spre Africa de Nord. Ea s-a desăvârşit la caldeeni, babilonieni, asirieni, pe de o parte, la egipteni, pe de alta. La aceste popoare simţul pentru lumea fizic-sensibilă era dezvoltat în alt fel decât la protopersani. Ele preluaseră mai mult decât alţii predispoziţia spirituală care constituie o bază pentru capacitatea de a gândi, a înzestrării cu înţelegere raţională care luaseră naştere în ultima perioadă atlanteană. A fost sarcina omenirii post-atlanteene să dezvolte în sine acele capacităţi sufleteşti care puteau fi obţinute prin forţele trezite ale gândirii şi ale dispoziţiei sufletului care nu sunt stimulate nemijlocit de lumea spirituală, ci iau naştere prin aceea că omul contemplă lumea sensibilă, trăieşte în ea şi o prelucrează. Cucerirea lumii fizic-sensibile prin aceste capacităţi umane trebuie privită ca fiind misiunea omului postatlantean. Această cucerire înaintează treaptă cu treaptă. În vechea Indie omul este deja orientat prin structura sa sufletească spre această lume. Dar el o priveşte încă drept iluzie, iar spiritul său este întors spre lumea suprasensibilă. Spre deosebire de aceasta, la poporul protopersan apare strădania de cucerire a lulnii fizic-sensibile; dar se încearcă să se realizeze aceasta, în mare parte, încă cu acele forţe sufleteşti rămase ca moştenire a unui timp în care omul putea ajunge nemij-locit la lumea suprasensibilă. La popoarele celei de a treia epoci culturale sufletul pierduse în mare parte capacităţile suprasensibile. El trebuie să cerceteze în ambianţa sensibilă revelaţiile spiritualului şi să evolueze mai departe prin descoperirea şi inventarea mijloacelor culturale care rezultă din această lume. Întrucât prin cercetarea lumii fizic-sensibile se căutau legile spiritualităţii aflate dincolo de ea au apărut ştiinţele umane; prin faptul că au fost recunoscute şi prelucrate forţele, acestei lumi au luat naştere tehnica umană, munca artistică, uneltele şi mijloacele acestora. Pentru omul aparţinând poporului caldeano-babilonian, lumea sensibilă nu mai era o iluzie, ci în regiunile ei, în munţii şi mările ei, în aer şi în apă el vedea o manifestare a faptelor spirituale ale unor forţe aflate dincolo de acestea, ale căror legi ei încercau să le cunoască. Pentru egiptean, Pământul era câmpul muncii sale care i-a fost predat într-o stare pe care trebuia s-o transforme prin propriile lui forţe de înţelegere, în aşa fel încât el să apară ca o amprentă a puterii umane. În Egipt fuseseră transplantate locuri oraculare din Atlantida, care-şi aveau originea de preferinţă în oracolul lui

Mercur. Totuşi existau şi altele, de exemplu, oracolul lui Venus. Prin ceea ce se întreţinea în aceste locuri oraculare în poporul egiptean s-a însămânţat un nou germene cultural. El emana de la un mare conducător, care se bucurase de instruire în cadrul tainelor persane ale lui Zarathustra. (El era personalitatea reîncarnată a unui ucenic al marelui Zarathustra.) Bazându-ne pe un nume istoric, să-l numim Hermes. Prin preluarea tainelor lui Zarathustra el a putut găsi calea corectă pentru conducerea poporului egiptean. Acest popor şi-a orientat în viaţa terestră dintre naştere şi moarte sensul lumii fizic-sensibile în aşa fel încât putea vedea în mod nemijlocit lumea spirituală din spatele ei numai într-o anumită măsură limitată, dar putea recunoaşte în acea lume legile ei. În felul acesta, lumea spirituală nu-i putea fi propovăduită ca fiind cea în care el se putea integra pe Pământ. În schimb, i se putea arăta cum va trăi omul în stare acorporală după moarte împreună cu lumea spiritelor, care în sejurul terestru sunt aparente prin amprenta lor în domeniul fizic-sensibil. Hermes spunea: În măsura în care omul îşi foloseşte forţele pe Pământ pentru a acţiona aici după intenţiile forţelor spirituale, el devine apt să fie unit după moarte cu aceste forţe. Mai cu seamnă cei care au acţionat cu multă râvnă în acest sens între naştere şi moarte vor fi uniţi cu înalta entitate solară, cu Osiris. În partea caldeano-babiloniană a acestui curent cultural conducerea mentalităţiii umane spre fizic-sensibil a fost mai pronunţată decât în zona egipteană. Erau cercetate legile acestei lumi şi se privea spre modelele primordiale prin copiile lor sensibile. Totuşi, poporul rămânea legat de sensibil în multe privinţe. În locul spiritului stelar, în prim-plan era împinsă steaua şi în locul altor fiinţe spirituale copiile lor pământene. Numai conducătorii obţineau unele cunoştinţe profunde privind legile lumii suprasensibile şi a coacţionării acesteia cu lumea sensibilă. Mai mult decât în orice altă parte se manifestă aici o opoziţie între cunoştinţele iniţiaţilor şi credinţa rătăcită a poporului.
Cu totul altele erau condiţiile din ţinuturile sudului Europei şi ale Asiei apusene unde a înflorit cea de a patra epocă culturală postatlanteană, pe care o putem numi greco-romană sau greco-latină. În aceste ţinuturi afluaseră urmaşii oamenilor din cele mai diverse ţinuturi ale lumii vechi. Existau locuri oraculare care continuau activitatea diferitelor oracole atanteene. Existau oameni care aveau ca moştenire predispoziţii naturale pentru clarvederea veche şi alţii care puteau s-o recupereze relativ uşor prin instrucţie. În anumite

locuri speciale nu se păstrau numai tradiţiile vechilor iniţiaţi, ci s-au format urmaşi demni ai acestora şi ei îşi atrăgeau elevi care se puteau înălţa la trepte înalte ale vederii spirituale. Aceste popoare aveau tendinţa de a crea în cadrul lumii sensibile un domeniu care să exprime, în fizic, spiritualul într-o formă perfectă. Pe lângă multe altele, arta greacă este o consecinţă a acestui impuls. Este suficient să străbaţi cu ochiul spiritual templul grecesc şi vei recunoaşte cum, într-o asemenea lucrare minunată a artei, material-sensibilul este prelucrat de om în aşa fel, încât în fiecare detaliu el apare ca expresie a spiritualului. Templul grec este „casa spiritului". În formele lui percepi ceea ce altfel este cunoscut numai de ochiul clarvăzătorului. Un templu al lui Zeus (sau Jupiter) este astfel alcătuit încât reprezintă pentru ochiul sensibil un înveliş demn pentru ceea ce păzitorul iniţierii jupiteriene vedea cu ochiul spiritual. Aşa stau lucrurile cu întreaga artă greacă. Pe căi tainice, înţelepciunile iniţiaţilor se revărsau în poeţii, artiştii plastici şi gânditorii acelui timp. În construcţiile concepţiei despre lume ale vechilor filosofi greci se regăsesc tainele iniţiaţilor sub formă de noţiuni şi idei. Iar influenţele vieţii spirituale, tainele locurilor de iniţiere asiatice şi africane afluau spre aceste popoare şi conducătorii lor. Marii învăţători indieni, însoţitorii lui Zarathustra, adepţii lui Hermes îşi atrăseseră elevii lor. Aceştia sau urmaşii lor au fondat centre de iniţiere în care vechile înţelepciuni au reînviat în formă nouă. Sunt Misteriile Antichităţii. Aici erau pregătiţi elevii pentru a fi aduşi apoi în acele stări de conştienţă prin care puteau ajunge la vederea în lumea spirituală. (Detalii despre aceste Misterii ale Antichităţii se găsesc în cartea mea ***Creştinismul ca fapt mistic***. Alte aspecte vor fi analizate în ultimele capitole ale acestei cărţi.) Din aceste centre de iniţiere comorile de înţelepciune curgeau spre cei care cultivau tainele spirituale în Asia Mică, în Grecia şi Italia. (În lumea greacă au luat naştere în Misteriile orfice şi eleusine importante centre de iniţiere. În şcoala de înţelepciune a lui Pitagora acţionau ca ecouri marile învăţături ale înţelepciunii şi metodele înţelepciunii din perioada premergătoare. Pitagora fusese iniţiat în tainele celor mai diferite Misterii în cursul unor lungi călătorii.)

* * *

În perioada postatlanteană, între naştere şi moarte viaţa omului avea însă influenţă şi asupra stării acorporale de după moarte. Cu cât omul îşi îndrepta mai mult interesul asupra lumi fizic-sensibile, cu atât mai mare era posibilitatea ca

Ahriman să se infiltreze în suflet în timpul vieţii pe Pământ şi îşi păstra astfel puterea şi dincolo de moarte. La popoarele vechii Indii acest pericol era mai mic. Căci în timpul vieţii terestre ei percepeau lumea fizic-sensibilă ca o iluzie. Prin aceasta ei se sustrăgeau după moarte puterii lui Ahriman. Cu atât mai mare era pericolul pentru popoarele protopersane. În perioada dintre naştere şi moarte ei îşi îndreptau privirea cu interes către lumea fizic-sensibilă. Ei ar fi căzut în mare măsură în mrejele lui Ahriman dacă Zarathustra nu s-ar fi referit într-un mod impresionant, prin învăţătura zeului-lumină, la faptul că dincolo de lumea fizic-sensibilă se află cea a Spiritelor luminii. Atât cât oamenii acestei culturi preluaseră în suflet din lumea de reprezentări trezite în acest fel, tot atât se sustrăgeau ei în timpul vieţii terestre tentaculelor lui Ahriman şi prin aceasta şi pentru viaţa de după moarte prin care trebuiau să se pregătească pentru o nouă viaţă terestră. În viaţa terestră puterea lui Ahriman conduce la considerarea existenţei fizic-sensibile ca fiind singura şi prin aceasta la închiderea oricărei posibilităţi de a privi spre lumea spirituală. În lumea spirituală, această forţă aduce pe om la izolare deplină, la îndreptarea oricărui interes doar spre sine. Oamenii care se află în clipa morţii în puterea lui Ahriman se nasc a doua oară ca mari egoişti.
În prezent, în cadrul ştiinţei spiritului, viaţa dintre moarte şi o nouă naştere poate fi descrisă aşa cum este ea când influenţa ahrimanică a fost învinsă. Aşa a fost descrisă de autorul acestei cărţi în alte scrieri şi în primele capitole ale lucrării de faţă. Şi aşa trebuia să fie descrisă când trebuie să devină perceptibil ce poate fi trăit de om în această formă de existenţă dacă şi-a cucerit vederea spiritului curată pentru ceea ce este prezent. Măsura în care individul uman trăieşte mai mult sau mai puţin acest lucru depinde de victoria sa asupra influenţei ahrimanice. Omul se apropie din ce în ce mai mult de ceea ce poate fi în lumea spirituală. La contemplarea mersului evoluţiei umantăţii trebuie avut în vedere cu mare precizie felul cum ceea ce poate fi omul este deranjat prin alte influenţe.
La poporul egiptean, Hermes avea grijă ca în timpul vieţii terestre oamenii să se pregătească pentru asocierea cu Spiritul lumii. Însă pentru că în acel timp interesele omului între naştere şi moarte erau deja astfel orientate încât ei nu puteau privi decât în mică măsură prin vălul fizic-sensibilului şi după moarte privirea spirituală a sufletului rămânea tulbure. Percepţia lumii luminii rămânea estompată. Învăluirea

lumii spirituale după moarte a atins un vârf pentru sufletele care treceau dintr-un trup aparţinând culturii greco-latine în starea acorporală. Ele aduseseră la înflorire în viaţa pământeană grija pentru existenţa fizic-sensibilă. Astfel, ele se condamnaseră la o existenţă de umbră după moarte. Din această cauză, grecul resimţea această viaţă de după moarte ca pe o existenţă de umbră; şi nu este simplă vorbărie, ci percepţia unui profund adevăr, când eroul acelui timp, orientat spre viaţa simţurilor, spune: „Mai bine cerşetor pe Pământ, decât rege în regatul umbrelor". Încă şi mai pronunţat era acest lucru la acele popoare asiatice care şi ele îşi îndreptaseră în adorarea şi în cultul lor atenţia doar spre copiile sensibile în locul imaginilor spirituale primordiale. O mare parte a omenirii se afla în această stare în cursul perioadei culturale greco-romane. Se vede cum misiunea omului în perioada postatlanteană care a constat în cucerirea lumii fizic-sensibile a trebuit să ducă în mod necesar la înstrăinarea de lumea spirituală. Astfel, măreţia este unită în mod necesar cu decadenţa. În Misterii era cultivată relaţia omului cu lumea spirituală. Iniţiaţii lor puteau recepţiona, în stări sufleteşti speciale, revelaţiile din această lume. Ei erau mai mult sau mai puţin urmaşii păzitorilor oracolelor atlanteene. Lor li se dezvăluia ceea ce fusese învăluit prin intervenţiile lui Lucifer şi Ahriman. Lucifer a învăluit pentru om ceea ce se revărsase din lumea spirituală în corpul astral fără contributia sa până spre mijlocul epocii atlanteene. În cazul în care corpul eteric nu ar fi fost separat parţial de corpul fizic, acest domeniu al lumii spirituale omul l-ar fi putut trăi în sine ca pe o revelaţie sufletească interioară. Din cauza intervenţiei lui Lucifer el o putea trăi numai în stări sufleteşti speciale. Atunci lumea spirituală îi apărea în veşmântul astralului. Fiinţele corespunzătoare i se revelau prin figuri care aveau numai mădularele naturii umane superioare şi în acestea prezentau simbolurile astral-vizibile ale forţelor lor spirituale speciale. În acest mod se revelau siluete supraumane. După intervenţia lui Ahriman, acestui fel de iniţiere i s-a alăturat încă unul. Ahriman a acoperit cu un văl tot ceea ce ar fi apărut dincolo de percepţia fizic-sensibilă din lumea spirituală dacă, de la mijlocul epocii atlanteene, nu ar fi avut loc intervenţia sa. Dacă acest univers se revela iniţiaţilor, ei o datorau împrejurării că exersau în suflet, depăşind orice măsură, toate acele capacităţi pe care omul le-a atins de atunci, prin care se obţin impresiile existenţei fizic-sensibile. Prin aceasta lor li se revela ce fel de puteri spirituale se află

dincolo de forţele naturale. Ei puteau vorbi de entităţile spirituale de dincolo de natură. Li se dezvăluiau acele puteri creatoare ale forţelor care acţionează în domeniul natural ce se află sub om. Ceea ce a continuat să acţioneze de la Saturn, Soare şi vechea Lună şi care formase corpul fizic, corpul eteric şi corpul astral ale omului, precum şi regnurile mineral, vegetal şi animal, a constituit conţinutul unor taine ale Misteriilor. Erau cele peste care Ahriman îşi ţinea mâna. Ceea ce a condus la sufletul senzaţiei, la sufletul raţiunii, la sufletul conştienţei era revelat într-un al doilea fel de taine ale Misteriilor. Dar ceea ce Misteriile profetizau era faptul că în decursul timpurilor va apărea un om cu un astfel de corp astral încât în ciuda lui Lucifer în acesta va putea deveni conştientă lumea luminii Spiritului solar prin intermediul corpului eteric, fără să fie necesare stări sufleteşti speciale. Iar corpul fizic al acestei fiinţe umane trebuia să fie în aşa fel încât pentru ea să se reveleze din lumea spirituală tot ceea ce Ahriman poate ascunde până la moartea fizică. Pentru această fiinţă umană moartea fizică nu poate modifica nimic în cadrul vieţii, adică nu poate avea nici o stăpânire asupra acesteia. Într-o astfel de fiinţă umană, eul apare în aşa fel încât în viaţa fizică este conţinută şi viaţa spirituală. O astfel de fiinţă este purtătoarea Spiritului luminii, spre care iniţiatul se ridică din două părţi, în timp ce este condus, prin stări sufleteşti speciale, fie spre Spiritul supraumanului, fie spre esenţa forţelor naturale. Prin faptul că iniţiaţii Misteriilor anunţau în mod profetic că o astfel de fiinţă umană va apărea în decursul tunpului, ei erau profeţii lui Christos.

Ca profet special în acest sens s-a ridicat o personalitate din inima unui popor care prin ereditate naturală avea în sine calităţile popoarelor Orientului Apropiat, iar prin educaţie învăţăturile egiptene, poporul israelitean. Este vorba de Moise. În sufletul său se adunaseră atâtea influenţe ale iniţierii, încât acestui suflet i se revela, în stări speciale, fiinţa care odinioară preluase în evoluţia terestră reglementară rolul de a modela de pe Lună conştienţa umană. În fulgere şi tunete Moise recunoştea nu numai fenomenele fizice, ci şi revelaţiile spiritului amintit. Totodată însă asupra sufletului său acţionase şi celălalt fel de taine ale Misteriilor şi astfel el percepea în vederile astrale supraumanul, cum coboară în uman prin intermediul eului. În felul acesta i s-a dezvăluit lui Moise, din două direcţii, cel care trebuia să vină ca formă supremă a eului.

Cu Christos a apărut în formă umană ceea ce înaltul Spirit solar pregătise ca marele model terestru uman. O dată cu această apariţie, întreaga înţelepciune a Misteriilor a trebuit să ia, într-o anumită privinţă, o formă nouă. Mai înainte, aceasta a fost prezentă în mod exclusiv pentru a determina omul să se transpună într-o stare sufletească în care putea vedea împărăţia Spiritului solar în afara evoluţiei terestre. De aici încolo, înţelepciunile Misteriilor au primit sarcina de a-l face pe om apt de a recunoaşte pe Christos devenit om şi de a înţelege din acest punct central al oricărei înţelepciuni lumea naturală şi lumea spirituală.
În acea clipă a vieţii sale în care corpul astral al lui Iisus Christos a avut în sine tot ceea ce poate fi învăluit prin intervenţia lui Lucifer a început manifestarea sa ca Învăţător al umanităţii. Începând din acest moment a fost implantată în evoluţia terestră umană predispoziţia de a prelua înţelepciunea prin care treptat poate fi atins scopul terestru fizic. În acea clipă în care s-a săvârşit evenimentul de pe Golgota a fost inoculată în omenire cealaltă predispoziţie datorită căreia influenţa lui Ahriman poate fi transformată în bine. De aici încolo, omul poate lua cu sine din viaţă trecând prin poarta morţii ceea ce îl eliberează de însingurarea în lumea spirituală. Evenimentul din Palestina nu se află numai în centrul evolutiei fizice a umanităţii, ci şi al celorlalte lumi cărora le aparţine omul. Iar după ce Misteriul de pe Golgota a fost săvârşit, după ce a fost îndurată moartea pe cruce, Christos a apărut în acea lume în care sufletele zăbovesc după moarte şi a reprimat puterea lui Ahriman în limitele sale. Din această clipă, domeniul care fusese numit de greci „regatul umbrelor" a fost străbătut de acel fulger-spirit care arăta fiinţelor sale că în acesta avea să revină lumina. Ceea ce s-a obţinut prin Misteriul de pe Golgota pentru lumea fizică şi-a aruncat lumina în lumea sprituală. În felul acesta, evoluţia umanităţii postatlanteene până la acest eveniment a fost un urcuş pentru lumea fizic-sensibilă. Dar a fost totodată şi un coborâş pentru cea spirituală. Tot ce curgea în lumea fizică îşi avea originea în ceea ce exista deja în lumea spirituală din vremurile străvechi. De la evenimentul Christos, oamenii care se pot înălţa la taina-Christos, pot duce ceea ce au realizat în lumea sensibilă dincolo, în lumea spirituală. Iar din aceasta se revarsă din nou în cea terestră-sensibilă prin faptul că oamenii readuc la reîncorporarea lor ceea ce a devenit pentru ei impulsul lui Christos în lumea spirituală între moarte şi o nouă naştere.

Ceea ce a afluat în evoluţia umanităţii prin apariţia lui Christos a acţionat în aceasta ca o sământă. Sământa nu se poate maturiza decât treptat. Numai o parte extrem de mică din profunzimile noilor înţelepciuni s-a infiltrat până în prezent în existenţa fizică. Aceasta se află abia la începutul evoluţiei creştine. În perioadele succesive care s-au scurs de la acea apariţie, creştinismul putea revela din fiinţa sa interioară numai atât cât oamenii şi popoarele erau apte a primi, atât cât puteau prelua în capacitatea lor de reprezentare. Prima formă în care s-a modelat această cunoaştere poate fi caracterizată ca un ideal de viaţă cuprinzător. Ca atare ea s-a şi opus formelor de viaţă pe care omenirea postatlanteană le-a dezvoltat. Mai înainte am descris condiţiile care au existat în dezvoltarea omenirii de la repopularea Pământului în perioada lemuriană. În concordanţă cu cele spuse, oamenii pot fi raportaţi din punct de vedere sufletesc la diferite entităţi care, venind de pe alte planete, s-au încorporat în urmaşii vechilor lemurieni. Diferitele rase umane sunt consecinţa acestui fapt. Iar în sufletele reîncarnate au apărut, ca urmare a karmelor lor individuale, cele mai contradictorii interese. Atât timp cât toate acestea exercitau postacţiuni nu putea rezulta un ideal al „umanităţii generale". Omenirea a pornit de la o unitate; dar evoluţia terestră de până atunci a condus la diversificare. În reprezentarea lui Christos este dat mai întâi un ideal care acţionează împotriva oricărei separări, căci în omul care-L poartă pe Christos trăiesc şi forţele înaltei fiinţe solare în care orice eu uman îşi găseşte fundamentul primordial. Poporul israelit încă se simţea popor, iar omul se simţea ca membru al acestui popor. Prin faptul că la început a fost cuprins numai în gând că în Iisus Christos trăieşte omul ideal mai presus de orice separatism, creştinismul a devenit în mod natural idealul frăţietăţii universale. Deasupra tuturor intereselor particulare şi a înrudirilor particulare s-a ridicat sentimentul că eul cel mai interior al omului are în fiecare om aceeaşi origine. (Alături de toţi precursorii tereştri apare Tatăl tuturor oamenilor. „Eu şi Tatăl suntem una.")
În secolele al IV-lea, al V-lea şi al VI-lea după Christos s-a pregătit în toată Europa o epocă culturală care a început cu secolul al XV-lea şi în care încă mai trăieşte lumea actuală. Aceasta trebuia să încheie treptat epoca greco-romană; este cea de a cincea epocă culturală. Popoarele care au devenit purtătoare ale acestei epoci după diferite migraţii şi peripeţii erau urmaşi ai acelor atlanţi care rămăseseră cel mai puţin atinşi de ceea ce se desfăşurase în cele patru epoci culturale

premergătoare. Ele nu pătrunseseră până în ţinuturile în care au prins rădăcini culturile respective. Dimpotrivă, continuaseră culturile atlanteene. Au existat la aceste popoare mulţi oameni care îşi conservaseră în mod ereditar clarvederea veche, încetoşată (starea intermediară între starea de veghe şi somn descrisă). Astfel de oameni au cunoscut lumea spirituală ca trăire proprie şi puteau comunica contemporanilor lor ce se petrece în acea lume. Aşa a luat naştere o lume de povestiri despre fiinţe spirituale şi despre fenomene spirituale. Iar comorile de basme şi legende ale popoarelor s-au născut din astfel de trăiri spirituale. Căci clarvederea înceţoşată a multor oameni a continuat până în timpuri care nu sunt prea îndepărtate de timpul actual. Au existat şi oameni care pierduseră clarvederea şi obţinuseră aptitudini pentru lumea fizic-sensibilă pe care le-au dezvoltat după sentimente şi senzaţii care corespundeau trăirilor acestei clarvederi. Şi oracolele atlanteene îşi aveau aici urmaşi. Pretutindeni existau Misterii. Numai că în aceste Misterii s-a elaborat mai ales o taină a iniţierii care conduce la acea lume spirituală pe care Ahriman o ascunde. Puterile spirituale aflate dincolo de forţele naturii au fost deschise aici. În mitologiile popoarelor europene sunt cuprinse resturile a ceea ce puteau vesti iniţiaţii acestor Mişterii oamenilor. Numai că aceste mitologii mai cuprind şi cealaltă taină, totuşi într-o formă mai imperfectă decât o aveau misteriile sudice şi cele din răsărit. Entităţile supraumane erau cunoscute şi în Europa. Totuşi ele erau văzute într-o confruntare continuă cu tovarăşii lui Lucifer. Şi, de fapt, era propovăduit zeul luminii, dar într-un personaj despre care nu se putea spune că îl va învinge pe Lucifer. În schimb, şi în aceste Misterii lumina figura viitoare a lui Christos. Se spunea că împărăţia Sa va înlătura împărăţia celuilalt zeu al luminii. (Toate legendele despre amurgul zeilor şi altele asemănătoare îşi au originea în această cunoaştere a Misteriilor Europei.) Din astfel de influenţe a luat nastere în suflete o scindare la oamenii celei de a cincea epoci culturale care se mai continuă şi astăzi şi se arată în cele mai variate aspecte ale vieţii. Sufletul nu a păstrat din timpurile vechi cu suficientă forţă atracţia pentru spiritual încât să poată menţine legătura dintre lumea spirituală şi cea sensibilă. El a păstrat-o doar ca o trăsătură sentimentală şi de senzaţie, nu însă ca vedere nemijlocită a lumii suprasensibile. Dimpotrivă, privirea omului s-a îndreptat tot mai mult spre lumea sensibilă şi dominarea acesteia. Forţele de înţelegere raţională trezite în ultima perioadă atlanteană, toate forţele din om al căror

instrument este creierul fizic au fost formate cu adaptarea lor pentru lumea sensibilă, cunoaşterea şi stăpânirea ei. Două lumi s-au dezvoltat în pieptul omului. Una din ele este întoarsă către existenţa fizic-sensibilă, cealaltă este receptivă la revelaţiile spiritualului, pentru a-l cuprinde însă nu cu percepţia, ci cu sentimentul. Predispoziţia pentru această scindare sufletească era deja prezentă când în ţinuturile Europei s-a infiltrat învăţătura lui Christos. Acest mesaj a fost luat din spirit în inimă, a fost umplut cu sentiment şi senzaţie, dar nu a putut să întindă o punte către ceea ce raţiunea orientată spre simţuri fundamenta în existenţa fizic-sesibilă. Opoziţia existentă între ştiinţa exterioară şi cunoaşterea spirituală este doar o consecinţă a acestui fapt. Mistica creştină (a lui Eckhard, a lui Tauler etc.) este rezultatul pătrunderii sentimentului şi senzaţiei cu creştinism. Ştiinţa orientată doar spre lumea sensibilă şi rezultatele acesteia în viaţă sunt urmarea celeilalte părţi a predispoziţilor sufletului. Iar această separare a predispoziţiilor trebuie atribuită exclusiv succeselor din domeniul culturii materiale. În timp ce acele aptitudini ale omului care-şi au instrumentul în creier s-au întors în mod unilateral spre viaţa fizică, ele puteau ajunge la acea intensificare care a făcut posibilă ştiinta actuală, tehnica etc. Originea acestei culturi materiale nu se putea afla decât la popoarele Europei. Căci acestea sunt acei urmaşi ai unor precursori atlanteeni care au transformat atracţia pentru lumea fizic-sensibilă în aptitudini abia după ce aceasta a atins un anumit grad de maturitate. Mai înainte au lăsat-o să dormiteze şi trăiau din moştenirea clarviziunii atlanteene şi din comunicările făcute de iniţiaţii lor. În timp ce exterior cultura spirituală era dăruită numai acestor influenţe, s-a maturizat încet simţul pentru stăpânirea materială a lumii.

Totuşi, în prezent, se anunţă deja zorile celei de a şasea perioade culturale postatlanteene. Căci ceea ce trebuie să ia naştere în evoluţia umanităţii la un moment determinat se maturizează lent în perioada premergătoare. Ceea ce poate în prezent să înceapă a se dezvolta este găsirea firului care leagă cele două părţi în pieptul omului, cultura materială şi viaţa în lumea spirituală. Pentru aceasta este necesar ca, pe de o parte, să fie înţelese rezultatele vederii spirituale şi, pe de alta, să fie recunoscute în observaţiile şi trăirile lumii simţurilor revelaţiile spiritului. Cea de a şasea perioadă culturală va aduce la împlinire deplină armonia între cele două. Cu aceasta, abordarea prezentată în această carte a ajuns la un punct în care poate trece de la o vedere

panoramică a trecutului la una a viitorului. Totuşi este bine ca înaintea acestei scrutări a viitorului să-i preceadă unele consideraţii asupra cunoaşterii lumii superioare şi asupra iniţierii. Apoi, acea privire asupra viitorului, în măsura în care este posibil în cadrul acestei scrieri, vă va putea fi redată pe scurt.

CUNOAŞTEREA LUMILOR SUPERIOARE (DESPRE INIŢIERE)
partea 1

În stadiul actual al evoluţiei sale, omul cunoaşte, între naştere şi moarte, trei stări sufleteşti: starea de veghe, somnul şi somnul cu vise. La ultima dintre aceste stări ne vom referi pe scurt într-o altă parte a acestei scrieri. Acum ne vom ocupa de viaţă în cele două stări alternative principale ale ei, veghea şi somnul profund. – Omul ajunge la cunoştinţe în lumile superioare atunci când mai obţine încă o a treia stare sufletească, în afara somnului profund şi a veghei. În timpul stării de veghe sufletul se dăruieşte impresiilor senzoriale şi reprezentărilor pe care le trezesc aceste impresii. În timpul somnului profund, impresiile senzoriale tac, dar sufletul îşi pierde şi conştienţa. Vieţuirile din timpul zilei se cufundă în marea inconştienţei. Presupuneţi acum că sufletul ar putea ajunge în timpul somnului la o conştienţă, în ciuda faptului că impresiile simţurilor au rămas deconectate, ca de obicei, în starea de somn profund. Chiar şi *amintirea* trăirilor din timpul zilei sunt absente. Oare sufletul nu ar putea avea nici un fel de trăiri? Un răspuns la această întrebare este posibil numai dacă se poate instala cu adevărat o stare asemănătoare cu aceasta, dacă sufletul poate trăi ceva în lipsa unor influenţe senzoriale şi a amintirilor acestora. Atunci sufletul s-ar găsi în relaţia obişnuită cu lumea exterioară, ca în timpul somnului; şi totuşi el nu ar dormi, ci s-ar afla ca în stare de veghe, în faţa unei lumi adevărate. O astfel de stare de conştienţă poate fi creată, dacă omul evocă acele trăiri sufleteşti pe care i le face posibile ştiinţa spiritului. Şi tot ce ea comunică despre acele lumi este cercetat printr-o astfel de stare a conştienţei. În expunerile anterioare au fost făcute unele comunicări asupra lumilor superioare. În cele ce urmează va fi vorba despre mijloacele prin care se poate crea starea de conştienţă necesară pentru această cercetare.

Numai într-o privinţă această stare de conştienţă se aseamănă somnului, şi anume prin faptul că încetează toate influenţele simţurilor exterioare; de asemenea, sunt suprimate toate gândurile provocate de aceste acţiuni senzoriale. În timp ce în somn sufletul nu are forţa de a trăi ceva în mod conştient, el trebuie să menţină această forţă în această stare de conştienţă. Aceasta trezeşte, aşadar, capacitatea unei trăiri, care în existenţa obişnuită este stimulată doar prin activitatea senzorială. Trezirea sufletului la o astfel de stare superioară a conştienţei poate fi numită *iniţiere*.
Mijloacele iniţierii îl conduc pe om din starea obişnuită de veghe într-o stare sufletească în care el se foloseşte de unelte de observaţie spirituală. Aceste unelte sunt ca nişte germeni prezenţi dinainte în suflet. Ei trebuie să fie dezvoltaţi. Se poate ca într-un moment al vieţii sale un om să descopere că, fără nici o pregătire prealabilă, în sufletul său s-au dezvoltat asemenea unelte superioare. Atunci s-a produs un fel de autotrezire involuntară. Un astfel de om se va găsi transformat prin acest fapt în întreaga sa fiinţă. Are loc o îmbogăţire nelimitată a trăirilor sale sufleteşti. Şi el va afla că prin nici un fel de cunoştinţe ale lumii sensibile nu poate resimţi o asemenea dispoziţie a sufletului şi o astfel de căldură ca prin ceea ce se deschide unei cunoaşteri inaccesibile ochiului fizic. În voinţa sa se va revărsa forţă şi siguranţă de viaţă dintr-o lume spirituală. Există asemenea cazuri de autoiniţiere. Nu ar trebui însă crezut că singurul lucru corect este să aştepţi o astfel de autoiniţiere şi să nu faci nimic pentru a obţine iniţierea printr-o instrucţie reglementară. Nu este necesar să vorbim aici despre autoiniţiere, întrucât ea poate surveni fără observarea nici unui fel de reguli. Trebuie însă să arătăm cum se pot dezvolta prin instrucţie şi educaţie organele de percepţie care sunt în stare latentă ca germeni în suflet. Oamenii care nu simt un impuls special de a face ceva pentru dezvoltarea lor proprie vor spune cu uşurinţă: Viaţa oamenilor se află sub conducerea forţelor spirituale, nu trebuie să intervenim în dirijarea lor; trebuie aşteptată în linişte clipa în care aceste forte vor considera corect să deschidă sufletului o altă lume. Asemenea oameni simt că ar fi o obrăznicie sau o dorinţă nejustificată să intervii în înţelepciunea conducerii spirituale. Personalităţile care gândesc astfel vor fi conduse spre o altă părere abia atunci când asupra lor o anumită reprezentare va face o impresie destul de putemică. Dacă spun: Acea conducere înţeleaptă mi-a dăruit anumite aptitudini; ea nu mi le-a conferit pentru ca eu să le las

nefolosite, ci pentru ca să le folosesc. Înţelepciunea conducerii constă în aceea că a pus în mine germenii unei stări de conştieniă superioară. Eu înţeleg această conducere numai dacă resimt ca pe o datorie să fie revelat omului tot ce poate fi revelat prin forţele sale spirituale. Dacă un astfel de gând a făcut o impresie destul de puternică asupra sufletului, atunci reflecţiile împotriva unei instruiri referitoare la o stare de conştienţă superioară dispar.

Mai poate exista şi un alt fel de a gândi, care se ridică împotriva unei astfel de instruiri şi educări. Poţi spune: Dezvoltarea aptitudinilor interioare intervine în sfinţenia cea mai ascunsă a omului. Ea include în sine o anumită transformare a întregii fiinţe umane. În mod natural nu-ţi poţi gândi mijloacele pentru o astfel de transformare. Căci felul în care ajungi într-o lume superioară nu-l poate şti decât cel care cunoaşte această cale ca pe o trăire proprie. Adresându-te unei astfel de personalităţi îi permiţi acesteia să aibă o influenţă asupra celei mai ascunse sfinţenii a sufletului. Celui care gândeşte astfel nu i-ar aduce o linişte deosebită nici faptul că o carte i-ar oferi mijloacele obţinerii unei stări de conştienţă superioară. Căci nu este vorba dacă obţii un lucru comunicat oral sau dacă o personalitate care are cunoaşterea acestor mijloace le expune într-o carte din care un altul le află. Există şi personalităţi care stăpânesc regulile pentru dezvoltarea organelor de percepţie spirituală şi care sunt de părere că nu este îngăduit să încredinţezi aceste reguli unei scrieri. Asemenea personalităţi consideră că este inadmisibilă chiar şi comunicarea anumitor adevăruri eare se referă la lumea spirituală. Această concepţie trebuie totuşi s-o considerăm, în epoca în care trăim, ca fiind într-o anumită privinţă depăşită, învechită. Corect este că se poate merge cu comunicarea regulilor corespunzătoare numai până la un anumit punct. Totuşi cele comunicate merg atât de departe încât cel care le aplică sufletului său ajunge, în evoluţia cunoaşterii, la punctul de unde poate descoperi singur calea. Această cale conduce mai departe într-un mod despre care putem avea o reprezentare corectă numai prin cele spuse anterior. Din toate aceste fapte se pot ivi reflecţii împotriva căii cunoaşterii spirituale. Aceste gânduri şi obiecţii dispar dacă se focalizează esenţa acelui mers al evoluţiei preconizate de instruirea şi educarea adecvate timpului nostru. Vom vorbi aici despre această cale şi ne vom referi numai pe scurt la alte metode.

Disciplinarea de care trebuie să vorbim acum pune la îndemâna celui care are voinţa de a lucra la propria lui evoluiie mijloace de a întreprinde transformarea sufletului său. Ar exista o intervenţie îndoielnică în fiinţa elevului numai atunci când profesorul ar începe această transformare prin mijloace care s-ar sustrage conştienţei elevului. De astfel de mijloace nu se foloseşte nici un fel de îndrumare *corectă* a evoluţiei spirituale în epoca noastră. Îndrumările îi dau regulile de comportare; elevul le aplică. În această disciplinare nu se ascunde, atunci când este cazul, motivul pentru care sunt date diferitele reguli de comportament. Preluarea şi aplicarea regulilor de către o personalitate care caută evoluţie spirituală nu trebuie să aibă loc pe baza unei credinţe oarbe. O astfel de credinţă ar trebui să fie exclusă cu totul din acest domeniu. Cine contemplă natura sufletului uman, în măsura în care acest lucru este posibil fără disciplina spirituală, aşa cum rezultă prin autoobservarea obişnuită, se poate întreba, după preluarea regulilor aplicate în disciplinarea spirituală: Cum pot acţiona aceste reguli în viaţa sufletească? La această întrebare se poate răspunde, înainte de orice disciplinare, dacă se foloseşte fără prejudecăţi raţiunea umană sănătoasă. Asupra modalităţilor de acţiune a acestor reguli îţi poţi face reprezentări corecte, înainte de a te dărui lor. *A trăi* aceste modalităţi de acţiune nu este totuşi posibil decât în tirnpul activităţii de disciplinare. Dar chiar şi aici trăirea va fi întotdeauna însoţită de înţelegerea acesteia, atunci când însoţeşti fiecare pas cu o judecată sănătoasă. În prezent, o adevărată ştiinţă a spiritului va da doar reguli care pot fi explicate cu o astfel de judecată sănătoasă. Celui care are voinţa să se dăruiască *unei astfel* de disciplinări şi care nu se lasă condus de o prejudecată care-l mână spre o credinţă *oarbă* îi vor dispărea toate rezervele. Obiecţiile împotriva unei disciplinări corecte în vederea obţinerii unei stări de conştienţă superioară nu-l vor tulbura.

Chiar şi pentru o personalitate care are maturitatea interioară ce-l poate conduce într-un timp mai scurt sau mai lung la autotrezirea organelor de percepţie spirituală o disciplinare nu este de prisos, dimpotrivă, aceasta este cu totul potrivită pentru ea. Căci există puţine cazuri în care o astfel de personalitate să nu aibă de parcurs înaintea autoiniţierii variate drumuri laterale înortocheate şi inutile. Disciplinarea îi permite să evite aceste căi laterale. Ea conduce înainte în sensul corect. Când o astfel de autoiniţiere are loc pentru suflet, aceasta provine din faptul că sufletul a obţinut

maturitatea necesară în vieţi anterioare. Se întâmplă ca tocmai un astfel de suflet să aibă un sentiment obscur cu privire la maturitatea sa şi să refuze din cauza acestui sentiment disciplinarea. Un astfel de sentiment poate duce la un anumit orgoliu, care împiedică încrederea în disciplinarea spirituală. Se poate întâmpla ca o anumită treaptă de evoluţie sufletească să rămână ascunsă până la o anumită vârstă şi să devină aparentă abia atunci. Dar disciplinarea poate fi tocmai calea corectă pentru a o scoate în evidenţă. Dacă omul se închide faţă de disciplinare, se poate întâmpla ca aptitudinea sa să rămână ascunsă în viaţa respectivă şi să reapară abia într-o viaţă ulterioară.

Cu privire la disciplinarea pentru cunoaşterea superioară pe care o discutăm, este important să eliminăm posibilitatea unor înţelegeri greşite care pot avea loc. Una din ele se poate ivi prin faptul că se crede că disciplinarea urmăreşte să schimbe omul cu privire la întreaga sa atitudine în viaţă, să-l facă o altă fiinţă. Numai că nu este vorba de a da omului prescripţii generale de viaţă, ci de a-i vorbi despre lucrări sufleteşti pe care, dacă el le realizează, îi dau posibilitatea de a observa suprasensibilul. Aceste lucrări nu au nici o influenţă nemijlocită asupra acelei părţi de activităţi care ţine de viaţa curentă şi care rămâne în afara observării suprasensibilului. Omul îşi adaugă la lucrările vieţii curente darul observării suprasensibilului. Activitatea acestei observări este tot atât de separată de activităţile vieţii cotidiene cum este starea de veghe faţă de starea de somn profund. Una nu o poate deranja în nici un fel pe cealaltă. Cel care ar vrea să întreţească cursul obişnuit al vieţii cu impresii ale vederii suprasensibile s-ar asemăna unui om bolnav al cărui somn ar fi întrerupt mereu de treziri dăunătoare. Provocarea stării de observare a adevărurilor suprasensibile trebuie să-i fie posibilă voinţei libere a celui care a parcurs disciplinarea. În mod direct disciplinarea este legată de prescripţii de viaţă în măsura în care fără o anumită conducere etică a vieţii o pătrundere în suprasensibil este imposibilă sau dăunătoare. Din această cauză unele lucruri care conduc la vederea în suprasensibil sunt în acelaşi timp şi mijloace de înnobilare a atitudinilor faţă de viaţă. Pe de altă parte, prin privirea în suprasensibil omul cunoaşte impulsuri morale superioare care sunt valabile şi pentru lumea fizic-sensibilă. Anumite necesităţi morale sunt recunoscute abia din această lume. O a doua înţelegere greşită ar fi să se creadă că o lucrare a sufletului care conduce la cunoaşterea suprasensibilă ar avea de-a face cu o modificare a

organismului fizic. Asemenea lucrări nu au în general nimic de-a face cu ceva în care ar avea un cuvânt de spus fiziologia sau o altă ramură a cunoaşterii naturii. Ele sunt procese pur spiritual-sufleteşti complet separate de tot ce este fizic, la fel cu gândirea şi percepţia. În timpul unei astfel de lucrări, în suflet nu se petrece în esenţă altceva decât se întâmplă când sufletul judecă sănătos. Tot atât de puţin sau de mult cât are de-a face gândirea sănătoasă cu trupul, tot atât de puţin sau de mult au de-a face procesele adevăratului antrenament cu cunoaşterea suprasensibilă. Orice lucru care are altă relaţie cu omul nu este un adevărat antrenament spiritual, ci o caricatură a acestuia. Expunerile ce urmează trebuie luaţe în sensul celor spuse aici. Cunoaşterea suprasensibilă pleacă din întregul suflet al omului şi numai datorită acestui fapt ea va apărea ca şi cum antrenamentul cere lucruri care fac din om altceva decât este el. În realitate, este vorba de indicaţii privind lucrări care pun sufletul în situaţia de a crea în cadrul vieţii lui momente în care poate observa suprasensibilul.

* * *

Ridicarea la o stare de conştienţă suprasensibilă poate porni doar de la starea de conştienţă de veghe obişnuită, în care trăieşte sufletul înaintea acestei ridicări. Prin disciplinare i se dau mijloacele care îl scot din această conştienţă. Disciplinarea la care ne referim aici oferă printre mijloacele pe care le oferă şi unele care pot fi caracterizate ca activităţi ale conştienţei de veghe obişnuite ale sufletului. Tocmai mijloacele cele mai importante aparţin categoriei care constă din activităţi tăcute (meditaţii) ale sufletului. Este vorba ca sufletul să se dăruiască în întregime anumitor reprezentări. Acestea sunt de aşa natură încât au o forţă de trezire a anumitor aptitudini ascunse ale sufletului uman. Ele se deosebesc de reprezentările vieţii de veghe din timpul zilei, care au sarcina de a copia în imagine un obiect exterior. Cu cât acestea au un caracter mai fidel, cu atât ele sunt mai adevărate. Aparţine esenţei lor de a fi adevărate în acest sens. O astfel de sarcină nu o au reprezentările cărora trebuie să li se dăruiască sufletul în scopul disciplinării spirituale. Ele sunt astfel construite încât nu copiază ceva exterior, ci au în ele însele proprietatea de a acţiona în mod trezitor asupra sufletului. Cele mai bune reprezentări în acest scop sunt cele *simbolice*. Totuşi pot fi folosite şi altfel de reprezentări. Căci rostul lor nu stă în ceea ce conţin reprezentările, ci este acela ca sufletul să-şi dirijeze toate forţele asupra lor, nemaiavând nimic altceva în conştienţă decât reprezentarea respectivă. În

timp ce în viaţa sufletească obişnuită forţele acesteia se distribuie în multe direcţii iar reprezentările se schimbă repede, în cazul disciplinării spirituale accentul se pune pe concentrarea întregii vieţi sufleteşti asupra unei reprezentări. Iar această reprezentare trebuie să fie plasată prin voinţă liberă în centrul conştienţei. Reprezentările simbolice sunt din această cauză preferabile celor care copiază obiecte sau procese exterioare, pentru că acestea din urmă îşi au punctul de sprijin în lumea exterioară şi prin aceasta sufletul se sprijină mai puţin pe el însuşi decât o face în cazul celor simbolice care sunt realizate din energia sufletească proprie. Nu *ceea ce* este reprezentat este important, ci ca, prin felul reprezentării, ceea ce formează obiectul reprezentării să elibereze sufletul de orice sprijin pe ceva fizic.

La înţelegerea acestei adânciri într-o reprezentare se ajunge dacă evocăm în suflet mai întâi *noţiunea de amintire*. Dacă ne îndreptăm ochii, de exemplu, spre un arbore şi ne întoarcem apoi într-o altă poziţie, astfel încât să nu mai putem vedea arborele, atunci putem să trezim în suflet reprezentarea arborelui din amintire. Reprezentarea arborelui pe care o avem atunci când acesta nu ni se mai înfăţişează ochilor este o *amintire* despre copac. Să ne imaginăm că păstrăm această amintire în suflet; parcă lăsăm sufletul să se odihnească pe această reprezentare a amintirii, ne străduim să izgonim orice altă reprezentare. Atunci sufletul este cufundat în reprezentarea amintirii arborelui. Avem de-a face cu o cufundare a sufletului într-o reprezentare; aceasta este imaginea-copie a unui obiect perceput prin simţuri. Dacă însă procedăm, la fel cu o reprezentare adusă în conştienţă prin liberă voinţă, atunci, încetul cu încetul, va putea fi obţinut efectul urmărit.

Să ilustrăm aceste lucruri cu un exemplu de cufundare interioară, folosind o reprezentare simbolică. Mai întâi, o astfel de reprezentare trebuie construită în suflet. Să ne închipuim o plantă: cum prinde rădăcină în sol, cum dă la iveală frunză după frunză, cum se desfăşoară în floare. Iar acum să ne imaginăm lângă plantă un om. Să dăm viaţă în sufleţul nostru gândului că omul are calităţi şi aptitudini care prin comparaţie cu cele ale plantei sunt mai desăvârşite. Gândiţi-vă că el se poate deplasa aici sau acolo potrivit sentimentelor şi voinţei sale, în timp ce planta este legată de sol. Acum spuneţi: Desigur, omul este mai perfect decât planta; în schimb, eu constat la el şi însuşiri pe care la plantă nu le percep şi prin aceasta planta mi se pare, dintr-o anumită

perspectivă, mai perfectă decât omul. Omul este plin de pofte şi pasiuni, el este condus de acestea în comportamentul său. Referindu-mă la om, eu pot vorbi de rătăciri datorate poftelor şi patimilor sale. La plantă constat că ea urmează legile pure ale creşterii de la frunză la frunză, că îşi deschide floarea fără pasiune spre raza solară virgină. Pot spune că omul are o anumită perfecţiune faţă de plantă, dar el a plătit această perfecţionare prin aceea că a lăsat să se adauge în fiinţa sa forţelor plantei, care mie îmi apar pure, pofte, dorinţe şi patimi. Îmi imaginez că sucul verde curge prin plantă şi că aceasta este expresia legilor de creştere pure, lipsite de patimă. Apoi îmi imaginez cum sângele roşu curge prin venele omului şi cum acesta este expresia poftelor, dorinţelor şi patimilor. Fac să se nască toate acestea în sufletul meu ca un gând plin de viaţă. Îmi reprezint, mai departe, cum omul este capabil de evoluţie; cum îşi poate clarifica şi purifica poftele şi patimile prin capacităţile sale sufleteşti superioare. Mă gândesc cum poate fi distrus astfel ceva inferior din poftele şi patimile acestea, şi cum ele pot să renască pe o treaptă superioară. Atunci sângele va putea fi expresia poftelor şi patimilor purificate. Privesc, de exemplu, în spirit la trandafir şi spun: În petala roşie a trandafirului eu văd culoarea sucului verde al plantei transformat în roşu; iar trandafirul roşu ascultă ca şi frunza verde de legile curate, lipsite de patimi ale creşterii. Roşul trandafirului ar putea să devină pentru mine simbolul unui sânge care este expresia poftelor şi patimilor purificate, care s-au dezbărat de ceea ce este inferior şi în puritatea lor se aseamănă forţelor care acţionează în trandafirul rosu. Încerc să nu prelucrez astfel de gânduri numai în raţiunea mea, ci să le las să devină vii şi în simţirea mea. Eu pot să am o senzaţie care mă face fericit când îmi reprezint puritatea şi lipsa de pasionalitate a plantei care creşte; pot să produc în mîne sentimentul că unele perfecţiuni superioare trebuie plătite cu dorinţe şi pofte. Aceasta poate transforma fericirea pe care am simţit-o mai înainte într-un sentiment grav; apoi, se poate anima în mine sentimentul unei fericiri eliberatoare, când mă dăruiesc gândului privitor la sângele roşu care poate deveni purtător de trăiri interioare curate, ca şi sucul roşu al trandafirului. Este esenţial să nu te dăruieşti fără nici o simţire gândurilor care servesc la construirea unei reprezentări simbolice. După ce ai trecut prin astfel de gânduri şi sentimente, transformă-le în următoarea reprezentare simbolică. Închipuiţi-vă o cruce neagră. Aceasta să fie *simbolul* părţii josnice anulate a poftelor şi pasiunilor,

iar acolo unde se întretaie braţele crucii imaginaţi-vă şapte trandafiri roşii, strălucitori, aşezaţi în cerc. Aceşti trandafiri să fie *simbolul* unui sânge care este expresia patimilor şi poftelor purificate*. O astfel de reprezentare simbolică trebuie să fie cea pe care o trezim în suflet, în modul ilustrat mai sus, la reprezentarea unei amintiri. O astfel de reprezentare are puterea să trezească sufletul, dacă i te dăruieşti ei în cufundare interioară. Orice altă reprezentare trebuie să fie exclusă în timpul cufundării. Numai simbolul descris trebuie să plutească în spirit în faţa sufletului, cât se poate de viu. Este important ca acest simbol să nu fie evocat pur şi simplu ca o reprezentare trezitoare, ci ca el să fie construit prin anumite reprezentări legate de plantă şi om. Căci influenţa unui astfel de simbol depinde de faptul că el a fost alcătuit în modul descris, înainte de a-l fi folosit la cufundarea interioară. Dacă este închipuit fără o astfel de activitate de construire realizată mai întâi în sufletul propriu, el va rămâne rece şi mult mai inactiv decât atunci când şi-a primit forţa iluminatoare de suflet prin pregătire. În timpul cufundării nu trebuie totuşi să evoci în suflet toate gândurile pregătitoare, ci trebuie lăsat să plutească în spirit cât se poate de vie numai imaginea însoţită de *acea simţire* care s-a instalat ca rezultat al gândurilor pregătitoare. Simbolul devine astfel semn, alături de trăirea afectivă. Principiul activ se află în stagnarea sufletului în această trăire. Cu cât te poţi menţine mai mult timp fără să se amestece o altă reprezentare cu atât mai mare este efectul întregului demers. Totuşi este bine dacă, în afara timpului dedicat cufundării propriu-zise, se repetă de mai multe ori construirea imaginii prin gânduri şi sentimente de felul celor descrise mai sus, pentru ca starea afectivă să nu pălească. Cu cât ai mai multă răbdare pentru o astfel de reînnoire, cu atât mai importantă este imaginea pentru suflet. (În expunerile din cartea mea ***Cum obţinem cunoştinţe despre lumile superioare?*** sunt date şi alte exemple de mijloace pentru obţinerea cufundării interioare. Deosebit de active sunt meditaţiile descrise aici asupra devenirii şi trecerii unei plante, asupra forţelor devenirii care dormitează într-o sămânţă de plantă, asupra formelor cristalelor etc. În această carte s-a intenţionat să fie prezentată, cu ajutorul unui exemplu, esenţa meditaţiei.)

* Nu are importanţă în ce măsură aceste gânduri sunt ştiintific justificate. Căci este vorba de dezvoltarea unor gânduri legate de plantă şi de om care, fără nici o teorie, pot fi obţinute printr-o concepţie simplă. Astfel de gâduri îşi au şi ele importanţa lor alături de reprezentările teoretice a căror importantă este bazată pe raţiuni de ordin ştiintific. Gândurile amintite nu sunt prezente pentru a reprezenta ştiintific o stare de fapt, ci pentru elaborarea unui *simbol*, care se dovedeşte activ sufleteşte,

indiferent ce obiecţie i-ar sugera unei personalităţi oarecare împotriva construirii acestui simbol.

Un simbol ca acela care este descris aici nu copiază un obiect sau o fiinţă exterioare, produse ale naturii. Dar tocmai prin aceasta are forţa să trezească anumite aptitudini pur sufleteşti. Cineva ar putea ridica o obiecţie. El ar putea spune: Desigur, „întregul", ca simbol nu este prezent în natură, dar toate detaliile sunt totuşi preluate de la natură: culoarea neagră, trandafirii etc. Toate acestea sunt percepute prin simţuri. Cel pe care-l deranjează o astfel de obiecţie ar trebui să reflecteze la faptul că nu copierea percepţiilor senzoriale este ceea ce conduce la trezirea aptitudinilor sufleteşti, ci că acest efect este provocat numai prin *modul cum se asamblează* aceste detalii. Şi această asamblare nu formează ceva ce este prezent în lumea sensibilă.

Să ilustrăm cu ajutorul unui simbol procesul cufundării active a sufletului. În disciplinarea spiritului pot fi utilizate cele mai variate imagini de acest fel şi acestea pot fi construite în cele mai variate feluri. Pot fi date şi anumite fraze, formule, cuvinte izolate în care să te cufunzi. În toate cazurile, aceste mijloace vor avea drept scop cufundarea interioară, ruperea sufletului de percepţia senzorială şi stimularea lui la o activitate la care impresia asupra simţurilor să fie neglijabilă, iar desfăşurarea facultăţilor sufleteşti interioare dormitânde să devină punctul esenţial. Poate fi vorba şi despre cufundare numai în sentimente, senzaţii etc. Să ne referim la sentimentul bucuriei. În cursul normal al vieţii sufletul poate trăi bucuria atunci când există o stimulare a acesteia. Când un suflet care simte în mod sănătos percepe că un om realizează o activitate izvorâtă dintr-o mare bunătate, acest suflet va resunţi o stare de bine, o bucurie. Dar acest suflet poate să şi reflecteze la o activitate de acest fel. El poate spune: O activitate care este îndeplinită din mare bunătate este o activitate prin care cel ce o face nu-şi urmăreşte interesul său propriu, ci interesul semenului său. Ea poate fi numită o activitate morală. Sufletul care a contemplat-o se poate elibera însă de reprezentarea cazului concret, izolat, din lumea exterioară care l-a bucurat sau i-a dat o senzaţie de bine şi poate formula ideea cuprinzătoare de mare bunătate. Se poate gândi cum marea bunătate ia naştere prin aceea că un suflet absoarbe parcă interesul celuilalt, transfonnându-l în interes propriu. Şi sufletul se poate bucura acum de această idee morală a marii bunătăţi. Aceasta este bucuria care nu este legată de un proces al lumii sensibile, ci bucuria dată de *o idee*. Dacă se încearcă menţinerea în suflet

un timp mai îndelungat a unei astfel de bucurii, aceasta este o cufundare într-un sentiment. În acest caz, nu ideea este factorul activ pentru trezirea facultăţilor sufleteşti interioare, ci activitatea cu durată mai lungă a unui sentiment care nu este produs de o impresie izolată exterioară în interiorul sufletului. Întrucât cunoaşterea suprasensibilă poate pătrunde mai adânc în esenţa lucrurilor decât reprezentarea obişnuită, pot fi consemnate din experimentările acesteia simţiri care acţionează într-un grad mult mai mare asupra dezvoltării facultăţilor sufleteşti, atunci când sunt folosite la cufundarea interioară. Pe cât de necesară este aceasta la disciplinarea pentru gradele superioare, totuşi trebuie să ne amintim că o cufundare energică în sentimente şi senzaţii, ca, de exemplu, cele legate de contemplarea marii bunătăţi, pot conduce destul de departe. Întrucât entităţile umane sunt diferite, şi mijloacele de antrenament valabile pentru diferiţi oameni sunt diferite. În ceea ce priveşte durata cufundării, trebuie reflectat la faptul că efectul este cu atât mai puternic cu cât cufundarea este mai calmă şi mai ponderată. Dar trebuie evitată orice exagerare în această direcţie. Un anumit tact interior care rezultă prin înseşi exerciţiile efectuate poate să-l înveţe pe elev ce trebuie să facă în această privinţă.

Astfel de exerciţii de cufundare interioară vor trebui executate, de regulă, mult timp, până când cel care le practică poate percepe rezultatele. Numai cel care are ca dispoziţie sufletească de bază răbdarea şi perseverenţa, astfel încât să-şi continue în deplină linişte exerciţiile, poate să atingă scopul propus.

Rezultă din descrierea făcută că meditaţia (cufundarea interioară) este un mijloc pentru obţinerea cunoaşterii lumilor superioare, dar şi că nu orice conţinut al reprezntării conduce la ea, ci numai unul pregătit în modul descris.

Calea indicată aici conduce mai întâi la ceea ce putem numi cunoaştere *imaginativă*. Ea este prima treaptă a cunoaşterii superioare. Cunoaşterea care se bazează pe percepţia senzorială şi pe prelucrarea cu ajutorul raţiunii legate de simţuri poate fi numită, în sensul ştiinţei spiritului, „cunoaştere obiectivă". Deasupra acesteia se află treptele cunoaşterii superioare, prima fiind cunoaşterea imaginativă. Expresia „imaginativă" ar putea crea îndoieli cuiva care prin „imaginativ" înţelege numai o reprezentare „închipuită", căreia nu-i corespunde nimic. În ştiinţa spiritului, cunoaşterea „imaginativă" trebuie concepută ca luând naştere printr-o stare suprasensibilă de conştienţă a sufletului. Ceea ce este

perceput în această stare de conştienţă sunt fapte şi entităţi spirituale la care simţurile nu au acces. Pentru că această stare se trezeste în suflet prin cufundarea în simboluri sau „imaginaţiuni", putem numi şi lumea acestei stări superioare de conştienţă ca fiind „imaginativă" şi, de asemenea, cunoaşterea corespunzătoare o putem desemna tot cu termenul „imaginativă". Aşadar, „imaginativ" înseamnă ceva care este „adevărat" într-un alt sens decât sunt adevărate faptele şi fiinţele percepţiei fizice. Nu este vorba despre conţinutul reprezentărilor care umplu trăirea imaginativă, ci numai despre facultatea sufletească care se formează pe baza acestei trăiri.
O obiecţie foarte la îndemână împotriva folosirii reprezentării simbolice descrise este aceea că formarea acesteia rezultă dintr-o gândire de reverie şi dintr-o forţă imaginativă lăsată la voia întâmplării, din care cauză ea nu ar putea avea decât un succes îndoielnic. O astfel de obiecţie este nejustificată faţă de simbolurile care stau la baza disciplinării spirituale corecte. Căci simbolurile sunt alese în aşa fel încât se poate face abstracţie de orice relaţie cu un adevăr sensibil exterior, iar valoarea lor trebuie căutată numai în forţa cu care acţionează asupra sufletului, atunci când acesta îşi retrage orice atenţie de la lumea exterioară, când reprimă toate impresiile senzoriale şi când elimină toate gândurile pe care le poate desfăşura prin stimulări exterioare. Procesul meditaţiei devine mai uşor de înţeles dacă îl comparăm cu starea de somn profund. Pe de o parte, ea se aseamănă cu aceasta, iar, pe de alta, este în întregime opusă ei. Ea este un somn care, faţă de veghea de zi, reprezintă o stare de trezie superioară. Se pune problema că prin concentrarea asupra reprezentării respective sau asupra imaginii respective sufletul este obligat să suscite din propriile-i adâncuri forţe mult mai puternice decât cele pe care le foloseşte în viaţă sau în cunoaşterea obişnuită. În felul acesta, creşte mobilitatea sa interioară. Sufletul se desprinde de corporalitate aşa cum se desprinde în somn, dar el nu trece, ca în acesta din urmă, în inconştienţă, ci trăieşte o lume pe care mai înainte nu a trăit-o. Starea sa, deşi din punctul de vedere al desprinderii de trup poate fi comparată cu somnul, este totuşi de aşa natură încât poate fi caracterizată drept o stare de *trezire crescută*, prin raportare la conştienţa de veghe obişnuită. Prin aceasta sufletul se trăieşte pe sine în adevărata sa entitate interioară, independentă, în timp ce în veghea de zi obişnuită, prin desfăşurarea mai slabă a forţelor sale, el poate ajunge la conştienţă numai cu ajutorul trupului, aşadar, nu se

trăieşte pe sine, ci devine conştient numai în imaginea pe care i-o prezintă, ca un fel de oglindire, trupul. De fapt, procesele acestuia.
Simbolurile construite după regulile descrise nu se referă încă la ceva adevărat în lumea spirituală. Ele servesc la ruperea sufletului uman de percepţia senzorială şi de instrumentul creier, de care este legată mai întâi raţiunea. Această ruptură nu se poate petrece înainte ca omul să simtă: Acum eu reprezint ceva prin forţe cărora nu le slujesc drept unelte simţurile mele şi creierul meu. Primul lucru pe care-l trăieşte omul pe acest drum este o eliberare de organele fizice. Atunci el spune: Conştienţa mea nu se stinge dacă ignor percepţiile mele senzoriale şi gândirea raţională obişnuite; eu pot să mă ridic din acestea şi mă simt ca fiinţă alături de ceea ce eram mai înainte. Aceasta este prima trăire pur spirituală: observarea unei entităţi-eu sufletesc-spirituală. Ea s-a ridicat ca o nouă sine din sinea care era legată numai de simţurile fizice şi de raţiunea fizică. Dacă elevul s-ar fi desprins fără meditaţie de lumea simţurilor şi a raţiunii, el s-ar fi afundat în „nimicul" inconştienţei. Desigur că entitatea sufletesc-spirituală a existat şi înainte de afundare. Ea nu avea însă uneltele pentru observarea lumii spirituale. Era ca un corp fizic care nu are ochi de văzut sau urechi de auzit. Abia forţa utilizată în meditaţie a prelucrat organele sufleteşti-spirituale din entitatea sufletesc-spirituală neorganizată. Ceea ce poţi obţine în acest fel este mai întâi perceput. Prima observaţie este, din această cauză, percepţia de sine, autopercepţia. Ţine de esenţa disciplinării spirituale faptul că sufletul are în acest punct al evoluţiei sale o conştientizare completă, în urma autoeducării exersate asupra sa, că el se percepe mai întâi *pe sine* în lumile de imagini (imaginaţiuni) care apar în urma exerciţiilor descrise. Aceste imagini apar ca fiind vii într-o altă lume, sufletul trebuie însă să recunoască faptul că ele nu sunt, la început, altceva decât oglindirea fiinţei sale întărită prin exerciţii. Iar aceasta trebuie s-o recunoască nu în judecata lui dreaptă, ci trebuie să fi ajuns la un asemenea grad de dezvoltare a voinţei încât în orice moment să poată îndepărta imaginile din conştient, să le stingă. Sufletul trebuie să poată acţiona în cadrul acestor imagini complet liber şi cumpătat. Aceasta ţine în acest moment de disciplinarea spirituală corectă. Dacă nu ar fi apt să facă acest lucru, sufletul s-ar afla în domeniul trăirilor spirituale în aceeaşi situaţie în care s-ar afla un suflet în lumea fizică care, dacă şi-ar îndrepta privirea spre un obiect, ar fi fascinat de acesta, în aşa fel încât nu ar

mai putea să privească în altă parte. De la această posibilitate de stingere face excepţie numai o grupă de trăiri imagistice anterioare care nu pot fi stinse pe treapta de disciplinare atinsă. Sunt percepţiile imaginative care reprezintă propriul nucleu fiinţial; iar elevul recunoaşte în aceste imagini ceea ce străbate în el însuşi, ca fiinţa sa fundamentală, prin toate vieţile pământene repetate. Din acest punct, simţirea vieţilor pământene repetate va deveni o trăire adevărată. Cu privire la toate celelalte, trebuie să domine libertatea amintită a trăirilor. Şi abia după ce ai obţinut capacitatea stingerii ajungi la adevărata lume spirituală exterioară. În locul celor stinse apare altceva, în care recunoşti adevărul spiritual. Simţi cum, sufleteşte, treci din ceva nedeterminat în ceva determinat. De la această autopercepţie trebuie apoi să se continue cu observarea unei lumi sufleteşti-spirituale exterioare. Aceasta îşi face apariţia dacă îţi organizezi trăirea interioară în sensul arătat mai jos.

La început, sufletul elevului este slab cu privire la tot ce este de perceput în lumea sufletesc-spirituală. El va trebui să consume multă energie interioară pentru a menţine în stare de scufundare interioară simbolurile şi alte reprezentări pe care şi le-a construit prin stimulii primiţi din lumea simţurilor. Dacă, în afară de aceasta, mai vrea să ajungă şi la o observare adevărată într-o lume superioară, atunci el nu trebuie doar să poată să se ţină cu putere de aceste reprezentări. După ce a făcut aceasta, mai trebuie să şi poată zăbovi într-o stare în care nu numai că nu acţionează asupra sufletului stimuli veniţi din lumea sensibilă, ci în care şi reprezentările imaginative amintite trebuie izgonite din conştienţă. Abia acum poate intra în conştienţă ceea ce s-a format prin meditaţie. De aici încolo există suficientă forţă sufletească interioară pentru ca ceea ce a fost format să fie văzut cu adevărat în mod spiritual pentru a nu scăpa atenţiei. Aceasta însă se întâmplă în cazul energiei interioare încă slab dezvoltate. Ceea ce se formează aici mai întâi ca organism sufletesc-spiritual şi care trebuie cuprins în autopercepţie este delicat şi efemer. Iar deranjamentele produse de lumea sensibilă exterioară şi de postacţiunile amintirii lor sunt importante, oricât de mare ar fi strădania de a le respinge. Nu trebuie luate în considerare numai acele deranjamente care sunt observate, ci *mult mai mult* cele pe care în viaţa obişnuită nu le iei în seamă. Există însă chiar în fiinţa umană o stare de tranziţie posibilă în această privinţă. Ceea ce sufletul nu poate face la început în stare de veghe, din cauza deranjamentelor produse de lumea fizică, poate face în

somn. El va simţi că în timpul somnului „nu doarme în întregime", ci că sufletul său are momente în care, deşi adormit, totuşi are o anumită activitate. În asemenea stări, procesele naturale ţin departe influenţele lumii exterioare, pe care sufletul treaz nu le poate elimina prin forţă proprie. După ce însă exerciţiile de meditaţie au acţionat deja, sufletul omului iese în timpul somnului din inconştienţă şi simte lumea sufletesc-spirituală. Acest lucru se poate produce în două feluri. Omului îi poate fi clar în timpul somnului: Acum sunt într-o altă lume, sau el poate avea după trezire amintirea: Eu am fost într-o altă lume. În orice caz, pruna trăire implică mai multă energie decât a doua. Din această cauză, în timpul disciplinării spirituale, începătorii vor avea mai frecvent parte de a doua trăire. Treptat, lucrurile pot merge atât de departe încât la trezire elevului i se pare: În tot timpul somnului am fost într-o altă lume, din care am ieşit o dată cu trezirea. Iar amintirea entităţilor şi faptelor acelei alte lumi va deveni din ce în ce mai precisă. Elevului spiritual i-a apărut atunci ceea ce putem numi continuitatea conştienţei. (Continuarea conştienţei în timpul somnului.) Prin aceasta nu înţelegem însă că omul ar avea întotdeauna în timpul somnului starea de conştienţă. S-a obţinut mult, dacă în continuitatea conştienţei omul, care altfel doarme ca oricare altul, are în timpul somnului anumite perioade în care poate privi în mod conştient într-o lume sufletese-spirituală sau dacă în stare de veghe poate ajunge la asemenea stări de conştienţă de scurtă durată. Nu putem însă ignora faptul că cele descrise aici trebuie concepute numai ca o stare de tranziţie. Este bine să treci prin disciplinare, prin această stare de tranziţie, dar nu trebuie în nici un caz crezut că de aici se poate scoate o concepţie încheiată asupra lumii sufleteşti-spirituale. În această stare, sufletul este nesigur şi nu se poate baza pe ceea ce percepe. Dar prin astfel de trăiri el acumulează tot mai multă forţă, pentru ca apoi, în timpul stării de veghe, să poată ţine la distanţă influenţele supărătoare ale lumii fizice interioare şi exterioare, ajungând astfel la observarea spiritual-sufletească, când nu vin impresii prin simţuri, când raţiunea legată de creierul fizic tace şi când şi reprezentările din timpul meditaţiei sunt îndepărtate din conştienţă, reprezentări care au servit doar la pregătirea pentru vederea spirituală. Ceea ce se oficializează sub o formă sau alta de către ştiinţa spiritului nu ar trebui să provină dintr-o altă observare spiritual-sufletească decât cea făcută în stare de veghe deplină.

Două trăiri sufleteşti sunt importante în continuarea disciplinării sprituale. Una este cea prin care omul spune: Chiar dacă de aici încolo las în afara atenţiei toate impresiile pe care mi le poate da lumea fizică, totuşi nu privesc în interiorul meu ca la o fiinţă creia i se stinge orice activitate, ci privesc la o fiinţă care este conştientă de sine într-o lume despre care nu ştiu nimic atât timp cât mă las impulsionat numai de impresiile senzoriale şi ale raţiunii obişnuite. În această clipă, sufletul are senzaţia că a dat naştere în el însuşi unei noi fiinţe, ca nucleu fiinţial sufletesc, în modul descris mai sus. Această fiinţă are cu totul alte calităţi decât cele care au existat în suflet mai înainte. Cea1altă trăire constă în aceea că de aici înainte fiinţa sa de până atunci o poate avea alături de sine ca pe o a doua fiinţă. Ceea ce până acum era ştiut ca fiind inclus în sine devine ceva faţă de care se găseşte faţă în faţă. Te simţi temporar în afara a ceea ce considerai până atunci ca fiind propria-ţi entitate, eul tău. Este ca şi cum ai trăi în două euri în deplină cumpătare. Unul este cel pe care l-ai cunoscut până acum. Celălalt stă ca o entitate nou-născută deasupra acestuia. Şi simţi cum primul obţine un fel de independenţă faţă de al doilea; aproximativ aşa cum corpul uman are o anumită independenţă faţă de primul eu. Această trăire are o mare importanţă. Căci prin ea omul ştie ce înseamnă să trăiască în acea lume pe care se străduieşte s-o atingă prin disciplinare.
A1 doilea eu, cel nou-născut, poate fi condus spre percepţia în lumea spirituală. În el se poate dezvolta ceea ce pentru această lume spirituală are importanţa pe care o au organele de simţ pentru lumea fizic-sensibilă. Dacă această dezvoltare a progresat până la treapta necesară, omul nu se va simţi numai pe sine însuşi ca un eu nou-născut, ci va percepe de acum încolo în jurul său fapte spirituale şi entităţi spirituale, aşa cum percepe prin simţurile fizice lumea fizică. Aceasta este o a treia trăire importantă. Pentru a duce până la capăt ceea ce aparţine acestei trepte a disciplinării spirituale, omul trebuie să ia în calcul că o dată cu întărirea forţelor sufleteşti iubirea de sine, simţul sinelui apar într-un grad pe care viaţa sufletească normală nu-l cunoaşte. Ar fi o înţelegere greşită dacă cineva ar putea crede că în acest punct s-ar putea vorbi numai despre iubirea de sine obişnuită. Ea se intensifică pe această treaptă de evoluţie într-atât, încât ia aparenţa unei forţe naturale în cadrul propriului suflet şi este necesară o disciplinare puternică a voinţei pentru a învinge acest simţ de sine. El nu este produsul disciplinării spirituale; el este

permanent prezent, însă ajunge la conştienţă numai prin viaţa spiritului. Disciplinarea voinţei trebuie să însoţească întru totul disciplinarea spiritului. Există o mare dorinţă de a te simţi fericit în lumea pe care ţi-ai creat-o singur. Şi trebuie să poţi stinge în modul descris mai sus lucrul pentru care te-ai străduit cu mult efort. Trebuie să te stingi în lumea imaginativă atinsă. Împotriva acestui lucru însă luptă cele mai puternice dorinţe ale egoismului. S-ar putea naşte convingerea că exerciţiile de disciplinare a spiritului ar fi ceva exterior, care face abstracţie de dezvoltarea morală a sufletului. Împotriva acestei păreri trebuie spus că forţa morală care este necesară pentru învingerea egocentrismului amintit nu poate fi obţinută fără a aduce structura morală a sufletului la o treaptă corespunzătoare. Disciplinarea spirituală nu poate fi concepută fără ca un progres moral să nu apară imediat necesar. Fără forţă morală nu este posibilă învingerea egocentrismului. Orice vorbire despre faptul că adevărata disciplinare spirituală nu ar fi în acelaşi timp şi o disciplinare morală este lipsită de obiect. Numai cel care nu cunoaşte o astfel de trăire ar putea să ajungă la întrebarea: De unde poţi şti, atunci când crezi că ai percepţii spirituale, că ai de-a face cu adevăruri şi nu cu simple închipuiri (viziuni, halucinaţii etc.)? Acela care a atins treapta descrisă prin disciplinare reglementară poate deosebi propria sa reprezentare de un adevăr spiritual, la fel cum un om cu raţiune sănătoasă poate deosebi reprezentarea unei bucăţi de fier încins de prezenţa sa reală, pe care el o atinge cu mâna. Deosebirea o dă trăirea sănătoasă şi nimic altceva. Şi în lumea spirituală piatra de încercare este însăşi viaţa. Aşa cum se ştie că în lumea sensibilă reprezentarea unei bucăţi de fier nu va arde degetul oricât de fierbinte ar fi ea imaginată, şi elevul spiritual ştie dacă este un fapt pe care-l trăieşte numai în închipuire sau dacă fapte sau entităţi adevărate fac o impresie asupra organelor sale spirituale de percepţie trezite. Măsurile reglementare care trebuie respectate în timpul disciplinării spirituale pentru a nu cădea pradă, în această privinţă, unor confuzii vor mai fi prezentate în expunerile următoare.

Este de cea mai mare importanţă acum ca discipolul spiritului să fi ajuns la o ordine sufletească precisă, atunci când în el apare conştienţa unui eu nou-născut. Căci prin eul său omul este conducătorul senzaţiilor, sentimentelor, reprezentărilor sale, al dorinţelor, poftelor şi pasiunilor sale. Percepţiile şi reprezentările nu pot fi lăsate în voia lor în suflet. Ele trebuie să fie reglate prin chibzuinţa gânditoare. Eul este cel care

dirijează aceste legi ale gândirii şi care aduce prin ele ordine în viaţa de gânduri şi de reprezentări. La fel stau lucrurile şi cu poftele, dorinţele, înclinaţiile, pasiunile. Principiile etice devin conducători ai acestor forţe sufleteşti. Iar prin judecata morală eul devine conducătorul sufletului în acest domeniu. Când omul scoate din eul său obişnuit ceva superior, atunci acesta devine într-o anumită privinţă de sine stătător. I se ia atâta forţă vie câtă îi este dedicată eului superior. Dar să ne referim la cazul în care omul nu şi-a dezvoltat încă în sine o anumită capacitate şi o soliditate în legile gândirii şi în forţa sa de judecată şi ar vrea să dea naştere pe această treaptă eului său superior. El nu-i va putea lăsa eului său obişnuit decât atâta capacitate de gândire câtă a format anterior. Dacă cantitatea de gândire ordonată este prea mică, atunci în eul obişnuit devenit autonom va apărea o gândire şi judecată dezordonată, încâlcită, fantastică. Şi întrucât la o asemenea personalitate eul nou-născut nu poate fi altfel decât, de asemenea, slab, eul inferior confuz va obţine – pentru vederea suprasensibilă – supremaţia, iar omul nu va prezenta echilibrul puterii sale de judecată, necesar pentru observarea suprasensibilului. Dacă el şi-ar fi dezvoltat suficient gândirea logică, ar putea să-i lase liniştit autonomia sa eului obişnuit. La fel stau lucrurile şi în domeniul eticii. Dacă omul nu a atins coerenţa în judecata morală, dacă nu a devenit suficient de stăpân pe înclinaţiile, dorinţele şi patimile sale, el va oferi independenţă eului său obişnuit într-o stare în care acţionează forţele sufleteşti menţionate. Poate apărea situaţia în care omul nu lasă să acţioneze un simţ al adevărului la fe1 de înalt ca cel pe care-l conştientizează prin lumea exterioară fizică. În condiţiile unui simţ al adevărului incoerent, el ar putea considera ca fiind adevăr spiritual orice lucru care nu este de fapt decâ produsul fanteziei sale. Acest simţ al adevărului trebuie să includă fermitatea judecăţii etice, siguranţa caracterului, temeinicia conştiinţei formate în eul lăsat în urmă, înainte ca eul superior să devină activ în scopul cunoaşterii suprasensibile. Acest lucru nu trebuie în nici un caz să devină un mijloc de descurajare faţă de disciplinare; trebuie însă să fie luat foarte în serios.

Cine are voinţa puternică de a face tot ce este necesar pentru a aduce primul eu la siguranţa interioară în exercitarea lucrărilor sale nu trebuie să aibă nici o reticenţă faţă de eliberarea unui al doilea eu pentru cunoaşterea suprasensibilă prin disciplinare spirituală. Trebuie însă să se ferească de autoinducerea în eroare care poate dobândi o mare putere

asupra omului, când este vorba ca acesta să se considere „matur" într-o anumită privinţă. În disciplinarea spirituală descrisă aici, omul atinge o asemenea dezvoltare a vieţii gândirii încât pericolele de rătăcire, aşa cum sunt adeseori bănuite, nu pot surveni. Această dezvoltare a gândirii face să apară toate trăirile interioare necesare însă, totodată, şi desfăşurarea lor aşa cum trebuie să fie suportate de suflet fără a fi însoţit de erori fanteziste dăunătoare. Fără dezvoltarea corespunzătoare a gândirii, trăirile pot provoca o mare nesiguranţă în suflet. Metoda de cultivare recomandată aici determină ca trăirile să-şi facă apariţia în aşa fel încât să le cunoşti perfect, aşa cum faci cunoştinţă cu percepţiile lumii fizice, dacă ai o dispoziţie sufletească sănătoasă. Prin dezvoltarea vieţii gândirii devii mai mult un *observator* a ceea ce trăieşti în legătură cu persoana ta, în timp ce fără viaţa gândirii te afli descumpănit în interiorul trăirii.
O disciplină obiectivă enumeră anumite calităţi pe care trebuie să şi le însuşească prin exerciţiu cel care vrea să găsească drumul spre lumile superioare. Aceste calităţi trebuie să ducă la stăpânirea de către suflet a conducerii gândirii sale, a voinţei sale şi sentimentelor sale. Obţinerea acestora se face prin exercitii şi are un dublu scop. Pe de o parte, sufletului trebuie să i se imprime fermitate, siguranţă şi echilibru, în aşa măsură încât să-şi păstreze aceste calităţi şi după ce din el se naşte un al doilea eu. Pe de altă parte, acestui al doilea eu trebuie să i se dea pe parcurs forţa şi ţinuta interioară de care va avea nevoie în peregrinările sale.
Lucrul de care are nevoie, înainte de toate, gândirea omului este obiectivitatea. În lumea fizic-sensibilă viaţa este marele maestru pentru eul uman în găsirea obiectivităţii. Dacă sufletul vrea să-şi lase gândurile să vagabondeze în voie, trebuie să primească corectura vieţii, dacă nu vrea să intre în conflict cu aceasta. Sufletul trebuie să gândească în concordanţă cu desfăşurarea faptelor vieţii. Dacă acum omul îşi abate atenţia de la lumea fizic-sensibilă îi va lipsi corectura obligatorie a acesteia. Dacă gândirea sa nu este aptă a fi propriul său corector, se ajunge la rătăciri. Din această cauză, gândirea discipolului spiritului trebuie să exerseze în aşa fel încât acesta să-şi poată da singur direcţia şi scopul. Coerenţa interioară şi aptitudinea de a rămâne fixată asupra unui obiect este ceea ce trebuie să-şi atragă gândirea în sine. Din această cauză, nu trebuie să se întreprindă „exerciţii de gândire" corespunzătoare, aplicate unor obiecte îndepărtate şi complicate, ci să se utilizeze obiecte simple şi apropiate. Cel

care face efortul de a-şi fixa gândurile zilnic, timp de multe luni, cel puţin cinci minute asupra unui obiect de uz curent (de exemplu, un ac cu gămălie, un creion etc.), timp în care elimină toate gândurile care n-au legătură cu acel obiect, acela a făcut un lucru important în această direcţie. (Se poate alege zilnic un alt obiect sau se poate menţine acelaşi obiect mai multe zile.) Cel care se simte a fi un „gânditor" prin instruire ştiinţifică nu ar trebui să neglijeze să se „maturizeze" în acest fel pentru disiplinarea spiritului. Căci atunci când îţi legi gândurile mult timp de un lucru care-ţi este bine cunoscut poţi fi sigur că gândeşti în mod obiectiv. Cine gândeşte: Ce componente alcătuiesc un creion? Cum sunt ele asamblate? Când au fost inventate creioanele? etc. etc. acela îşi adaptează mai bine reprezentările la realitate, decât cel care meditează la originea omului sau la ce este viaţa. Prin exerciţii *simple de gândire* înveţi mai mult pentru o reprezentare obiectivă cu privire la evoluţia lui Saturn, a Soarelui şi a Lunii decât prin idei complicate şi savante. La început nu este vorba de a gândi la un anumit lucru, ci a gândi *în mod adecvat, prin forţă interioară*. Dacă ţi-ai însuşit obiectivitatea cu privire la un proces fizic-sensibil care poate fi cuprins în întregirne, gândirea se obişnuieşte să fie obiectivă şi atunci când nu se simte stăpânită de lumea fizic-sensibilă şi de legile acesteia. Şi îţi pierzi obiceiul de a-ţi lăsa gândurile să zboare în mod nepotrivit în orice direcţie.
Un astfel de suflet trebuie să devină stăpân şi în domeniul voinţei, aşa cum este în lumea gândurilor. În lumea fizic-sensibilă şi în această privinţă viaţa este cea care apare ca un conducător. Ea dă valoare diferitelor necesităţi ale omului, iar voinţa se simte stimulată să satisfacă aceste necesităţi. Pentru disciplinarea superioară omul trebuie să asculte cu stricteţe de propriile sale porunci. Celui care se obişnuieşte cu aceasta îi va veni din ce în ce mai puţin în minte să dorească lucruri fără sens. Dar ceea ce este nesatisfăcător, instabilitatea în viaţa voinţei, se datorează dorinţei pentru lucruri despre a căror realizare nu-ţi faci o noţiune clară. Asemenea insatisfacţie poate să aducă în dezordine dispoziţia sufletească, atunci când un eu superior vrea să apară din suflet. Un bun exerciţiu constă în aceea ca, timp de luni de zile, la un anumit moment al zilei, să spui: Azi, la „cutare moment precis" vei executa „aceasta". Ajungi atunci treptat să-ţi fixezi timpul executării şi natura lucrului pe care trebuie să-l realizezi în aşa fel încât aceasta să fie posibilă cu mare precizie. În felul acesta, te ridici deasupra dăunătorului „aş

vrea asta; aş vrea aia", la care nici nu te gândeşti dacă este sau nu posibil. O mare personalitate pune în gura unei clarvăzătoare vorbele: Îl iubesc pe cel care doreşte imposibilul (Goethe, *Faust* II). Iar această personalitate spune: A trăi în idee înseamnă a trata imposibilul ca şi cum ar fi posibil (Goethe, *Maxime în proză*). Astfel de maxime nu trebuie însă folosite ca obiecţii împotriva celor expuse aici. Căci ceea ce pretinde Goethe şi clarvăzătoarea sa (Manto) nu poate împlini decât cel care şi-a fixat mai întâi dorinţa a ceea ce este posibil pentru ca apoi, prin voinţa sa puternică, să poată trata tocmai „imposibilul", aşa încât aceasta să se transforme în ceva posibil.

Cu privire la lumea sentimentelor, sufletul trebuie s-o aducă, pentru disciplinarea spiritului, la relaxare. Pentru aceasta este necesar ca sufletul să devină stăpân pe expresia plăcerii şi durerii, bucuriei şi suferinţei. Împotriva obţinerii acestei calităţi pot apărea unele prejudecăţi. S-ar putea crede că devii surd sau necooperant faţă de lumea ta ambientală dacă „ceea ce bucură trebuie să nu te bucure, iar ceea ce este dureros să nu te doară". Totuşi nu este vorba despre aşa ceva. Ceva care bucură *trebuie* să bucure sufletul, ceva trist *trebuie* să-l doară. El trebuie doar să ajungă la dominarea *expresiei* bucuriei şi durerii, plăcerii şi neplăcerii. Dacă năzuieşti la *aşa ceva* vei observa în curând că nu ai devenit mai insensibil, ci, dimpotrivă, devii mai receptiv pentru tot ce este îmbucurător şi dureros în ambianţă decât erai mai înainte. Aceasta necesită o atenţie deosebită faţă de propria ta persoană un timp mai îndelungat, dacă vrei să-ţi însuşeşti calitatea despre care vorbim aici. Trebuie să poţi trăi cu alţii plăcerea şi durerea, fără a te pierde însă într-atât încât să dai o expresie involuntară celor resimţite. Nu suferinţa justificată trebuie reprimată, ci plânsul involuntar, nu repulsia pentru o acţiune rea, ci furia oarbă a mâniei, nu atenţia acordată unui pericol, ci sterilul „a-ţi fi frică" etc. Numai printr-o astfel de exersare discipolul spiritului ajunge să aibă acea linişte în starea sa sufletească care este necesară pentru ca el să nu ducă, ca un fel de dublu, o a doua viaţă nesănătoasă la naşterea, respectiv la intrarea în activitate a eului superior. Tocmai în legătură cu aceste lucruri nu ar trebui ca omul să accepte o autoînşelare. Unora li se poate părea că au în viaţa obişnuită instalat un calm şi că dat fiind acest lucru nu ar avea nevoie de exerciţiu. Tocmai astfel de oameni au nevoie mai mare de acesta. Se poate să fii perfect calm când te afli în faţa problemelor vieţii obişnuite, iar apoi, la urcarea într-o lume superioară, lipsa de

ponderare care era numai reprimată să se manifeste cu atât mai mult. Trebuie recunoscut fără rezerve că pentru disciplinarea spiritului este mai puţin important ce *pare* să fi avut elevul dinainte, ci mai ales să *exersezi* în mod reglementar ceea ce îţi este necesar. Oricât de contradictorie ar părea această frază, ea este totuşi corectă. Chiar dacă viaţa a inculcat un anumit comportament, pentru disciplinarea spiritului sunt utile acele calităţi *pe care ţi le-ai educat singur*. Dacă cineva a devenit irascibil, el ar trebui să se dezvete de aceasta; dacă însă viaţa i-a prilejuit o atitudine de calm atunci prin autoeducare ar trebui ca expresia sufletului să corespundă excitaţiilor primite din afară. Cel care nu poate râde de nimic stăpâneşte viaţa tot atât de puţin ca şi cel care, fără a se controla, râde de orice.
Pentru gândire şi simţire, un alt mijloc de formare este obţinerea calităţii pe care o putem numi *pozitivitate*. Există o frumoasă legendă care povesteşte că Iisus Christos a trecut împreună cu câţiva adepţi pe lângă un câine mort. Ceilalţi îşi întorc privirile de la urâtul spectacol. Iisus Christos vorbeşte admirativ despre dinţii frumoşi ai câinelui. Se poate exersa pentru păstrarea unei astfel de dispoziţii sufleteşti faţă de lume, în sensul sugerat de legendă. Eroarea, răul, urâtul să nu împiedice sufletul să găsească adevăratul, binele şi frumosul oriunde ele sunt prezente. Nu trebuie confundată această pozitivitate cu lipsa de critică, cu închiderea voită a ochilor faţă de rău, de neadevăr şi lipsa de valoare. Cel care admiră „dinţii frumoşi" ai unui animal mort vede şi cadavrul în putrefacţie. Dar acesta nu-l opreşte să observe că dinţii săi sunt frumoşi. Nu poţi spune că răul este bun, că rătăcirea este adevărul, dar poţi ajunge la stadiul în care nu poţi fi împiedicat de rău să vezi binele, de rătăcire să vezi adevărul.
În legătură cu voinţa, gândirea suferă o anumită maturizare, cu condiţia de a nu-ţi lăsa niciodată răpită, de ceva trăit sau experimentat anterior, *receptivitatea obiectivă* pentru trăiri noi. Pentru discipolul spiritului trebuie să nu aibă nici o importanţă gândul: N-am auzit niciodată cutare lucru, nu cred acest lucru. El ar trebui chiar să evite să i se spună lucruri noi despre un anumit lucru sau fiinţă. Poţi învăţa să aduci la lumină un punct de vedere pe care nu l-ai mai utilizat până atunci, din orice adiere, din fiecare frunză, din orice lălăit al unui copil. Este uşor să mergi departe cu privire la o astfel de apitudine. În nici un caz, la o anumită vârstă nu trebuie eliminate experienţele cu obiectele. Trebuie să judeci ceea ce trăieşti în prezent în lumina experienţelor trecutului. Aceasta

ajunge pe unul dintre talerele balanţei proprii; pe celălalt taler însă pentru discipolul spiritului trebuie pusă înclinaţia de a afla mereu lucruri noi. Şi înainte de orice credinţa în posibilitatea ca trăiri noi să le contrazică pe cele vechi.

Cu aceasta am numit cinci calităţi pe care discipolul spiritului trebuie să şi le însuşească printr-o disciplinare reglementară: stăpânirea conducerii gândirii, stăpânirea impulsurilor voliţionale, detaşarea de plăcere şi durere, pozitivitatea în judecarea lumii, lipsa de prejudecăţi în conceperea vieţii. Cine a folosit anumite perioade succesive pentru a-şi însuşi aceste calităţi prin exerciţii va trebui să armonizeze aceste calităţi în sufletul său. Pentru a obtine armonizarea este necesar să exerseze, întrucâtva concomitent, două câte două, trei şi una etc.

Exerciţiile menţionate sunt recomandate prin metodele disciplinării spiritului, pentru că în cazul executării lor *temeinice* au ca efect în sufletul elevului spiritual nu numai ceea ce am numit mai sus ca rezultat nemijlocit, ci, indirect, şi multe alte urmări care sunt necesare pe drumul spre lumile spirituale. Cine face aceste exerciţii cu suficientă perseverentă se va lovi în timpul acestora de unele lipsuri şi greşeli ale vieţii sale sufleteşti; el va găsi mijloacele ce-i sunt necesare pentru obţinerea siguranţei în viaţa sa intelectuală, de sentimente şi de caracter. Cu siguranţă, va avea nevoie şi de alte exerciţii, potrivite aptitudinilor, temperamentului şi caracterului său. Acestea se oferă de la sine, dacă sunt executate cu perseverenţă. Se va observa că exerciţiile pe care le-am expus vor da, treptat, *indirect* şi ceea ce la început nu pare să existe în ele. De exemplu, dacă cineva are prea puţină încredere în sine, va putea observa, după un timp corespunzător, că prin exerciţii se instalează încrederea necesară. La fel stau lucrurile şi cu privire la alte calităţi sufleteşti. (Detalii speciale referitor la aceste excerciţii se găsese în cartea mea ***Cum pot fi obţinute cunoştinţe despre lumile superioare?***) Important este ca discipolul spiritului să poată obţine aptitudinile menţionate în grade tot mai înalte. Stăpânirea gândurilor şi sentimentelor trebuie să le ducă atât de departe, încât sufletul să capete puterea de a instala perioade de linişte interioară perfectă, în care omul să ţină departe de spiritul şi sufletul său toate fericirile şi suferinţele, bucuriile şi grijile, sarcinile şi solicitările pe care le aduce viaţa zilnică, exterioară. În aceste perioade trebuie să fie lăsat să intre în suflet numai ceea ce acesta este capabil să lase să pătrundă în el în starea de cufundare. Faţă de această afirmaţie se poate

crea uşor o prejudecată. Este posibil să se nască părerea că te înstrăinezi de viaţă şi de datoriile ei în cazul în care te retragi din acestea, pe anumite perioade de timp în cursul zilei, cu inima şi cu sufletul. În realitate, nu se întâmplă aşa. Cine se dăruieşte în modul descris unor perioade de linişte şi pace interioară va constata că i se dezvoltă atâtea forţe şi atât de mari pentru îndeplinirea sarcinilor lumii exterioare, încât nu numai că nu-şi va îndeplini mai prost îndatoririle de viaţă din cauza acestora, ci cu siguranţă mult mai bine. Are o mare valoare ca omul să se desprindă în aceste perioade de gândurile legate de problemele sale personale, să se poată înălţa la ceea ce nu-l priveşte numai pe el, ci pe oameni în general. Dacă el este în stare să-şi umple sufletul cu comunicări din lumile superioare, spirituale, dacă acestea îi pot captiva interesul într-un asemenea grad ca şi o grijă sau problemă personală, atunci sutletul său va produce din aceasta roade speciale. Cine se străduieşte să intervină în felul acesta în viaţa sa sufletească va ajunge şi la posibilitatea unei autoobservări care priveşte problemele proprii cu liniştea cu care ar resimţi-o dacă ar fi străine. A putea vedea trăirile proprii, bucuriile şi durerile proprii ca pe cele ale altuia este o bună pregătire pentru disciplinarea spiritului. Poţi ajunge la gradul necesar în această privinţă, dacă zilnic, după împlinirea treburilor curente, laşi să-ţi treacă pe dinaintea spiritului imaginile trăirilor zilei. Trebuie ca în interiorul trăirilor să te poţi vedea pe tine însuţi în imagine; adică să te priveşti în viaţa cea de toate zilele ca din afară. Se ajunge la o anumită practică în această observare de sine, dacă se începe cu reprezentarea unor mici fragmente din viaţa zilnică. Atunci devii tot mai iscusit în ceea ce priveşte această privire retrospectivă, astfel încât, după o exersare mai îndelungată, va putea fi realizată în întregime într-un interval scurt de timp. Privirea retrospectivă are importanţa ei în disciplinarea spiritului pentru că aduce sufletul în starea de a se desprinde în reprezentare de obiceiul de a urmări *numai* cu gândirea desfăşurarea în sensul înregistrat de simţuri. În gândirea retrospectivă îţi reprezinţi corect, dar nu în sensul înregistrat de simţuri. Acest lucru este necesar pentru adaptarea la lumea spirituală. În felul acesta îţi întăreşti reprezentarea în mod sănătos. Din acelaşi motiv este bine să-ţi reprezinţi retrospectiv, în afara vieţii proprii din timpul zilei, şi alte lucruri, de exemplu, desfăşurarea unei drame, a unei povestiri, a unei secvenţe sonore etc. *Idealul* pentru discipolul spiritului va deveni tot mai mult compararea cu evenimentele ce se

apropie de el în viaţă, în aşa fel încât să le lase să se apropie cu siguranţă şi linişte sufletească şi să nu le judece după starea lui sufletească, ci după importanţa lor interioară şi după valoarea lor. Tocmai prin focalizarea acestui ideal îşi va crea baza sufletească pentru a se putea dărui cufundărilor descrise mai sus în gânduri şi simţăminte simbolice sau de alt fel.

Condiţiile descrise aici trebuie să fie împlinite, pentru că trăirea suprasensibilă se construieşte pe baza pe care te afli în viaţa sufletească obişnuită înainte de a pătrunde în lumea spirituală. Orice trăire suprasensibilă este dependentă în două feluri de punctul de plecare sufletesc la care te afli înainte de a pătrunde în lumea spirituală. Cine nu este precaut să-şi creeze din timp, ca bază pentru disciplinarea sa spirituală, o putere de judecată sănătoasă, acela va dezvolta în sine capacităţi suprasensibile care percep imprecis şi incorect lumea spirituală. Organele sale de percepţie suprasensibilă se vor dezvolta în mod defectuos. Şi asa cum cu un ochi deficient sau bolnav nu poţi vedea bine în lumea simţurilor, tot astfel nu poţi percepe în mod corect cu organe de simţ spirituale care nu au fost formate pe baza unei capacităţi de judecare sănătoase. Cel care îşi ia ca punct de plecare o dispoziţie sufletească imorală, acela se ridică în lumile spirituale în aşa fel, încât vederea sa spirituală este buimacă, înceţoşată. Faţă de lumea suprasensibilă el este ca cineva care observă lumea sensibilă în stare de drogare. Numai că el nu va putea ajunge să afirme lucruri importante, în timp ce observatorul spiritual, în buimăceala sa, este totuşi mai treaz decât un om în starea de conştienţă obişnuită. Mărturiile sale devin din această cauză rătăciri faţă de lumea spirituală.

* * *

Puritatea interioară a treptei de cunoaştere imaginative se obţine prin întărirea cufundărilor (meditaţiilor) sufleteşti expuse, datorită obişnuirii cu ceea ce putem numi „gândirea liberă de senzorialitate". Când îţi formezi un gând pe baza observaţiei în lumea fizic-sensibilă, el nu este liber de senzorialitate. Dar aceasta nu înseamnă că omul nu-şi poate forma decât astfel de gânduri. Gândirea umană nu trebuie să fie goală şi fără conţinut atunci când nu se umple cu observaţii senzoriale. Pentru discipolul spiritului, calea cea mai sigură şi cea mai la îndemână pentru a ajunge la o gândire lipsită de senzorialitate poate fi aceea de a-şi apropria în gândirea sa faptele lumii superioare comunicate de ştiinţa spiritului. Aceste fapte nu pot fi observate cu simţurile fizice. Cu toate acestea omul va observa că el poate înţelege, dacă are

suficientă răbdare şi perseverenţă. Fără disciplinare nu poţi cerceta în lumile superioare, nu poţi să faci observaţii în lumea superioară, dar se poate înţelege tot ce comunică cercetătorii din această lume. Cineva poate întreba: Cum pot să accept pe simplă încredere ceea ce spun cercetătorii spiritului, dacă eu însumi nu pot vedea aceste lucruri? Această întrebare este complet nejustificată. Căci este întru totul posibil să obţii prin simplă gândire convingerea că sunt adevărate cele comunicate. Iar dacă cineva nu-şi poate forma convingerea prin reflectare, aceasta nu se datorează faptului că nu s-ar putea „crede" ceea ce nu vezi, ci numai faptului că persoana respectivă nu şi-a folosit suficient de temeinic, în mod cuprinzător şi fundamental reflectarea fără prejudecăţi. Pentru a fi clar acest punct de vedere trebuie să înţelegem că atunci când se autostimulează în mod energic, gândirea poate înţelege mai mult decât îşi închipuie de obicei. În gândirea însăşi sălăşluieşte o entitate interioară care este legată de lumea suprasensibilă. În mod obişnuit, sufletul nu conştientizează această legătură, pentru că este obişnuit să implice facultatea de a gândi numai în legătură cu lumea sensibilă. Din această cauză consideră de neînţeles ce i se comunică din lumea suprasensibilă. Acest fapt nu este însă inteligibil numai pentru o gândire educată prin disciplinarea spiritului, ci şi pentru orice gândire care este deplin conştientă de întreaga ei forţă şi care vrea să o folosească. Prin faptul că îţi însuşeşti continuu ceea ce spune cercetarea spiritului te obişnuieşti cu o gândire care nu se alimentează din observaţiile senzoriale. Înveţi să cunoşti cum se ancorează un gând în alt gând în interiorul sufletului, cum un gând caută un alt gând chiar şi atunci când legătura dintre ele nu este acţionată de forţa observaţiei prin simţuri. Esenţial este, în această situaţie, că devii conştient de faptul că lumea gândirii are o viaţă interioară, că în timp ce gândeşti te găseşti deja într-o lume suprasensibilă vie. Îţi spui: Există în mine ceva care alcătuieşte un fel de organism de gânduri; eu sunt totuşi una cu acest „ceva". Trăieşti astfel, în dăruirea către gândirea liberă de senzualism, sentimentul că există ceva esenţial care afluează în viaţa noastră interioară aşa cum calităţile obiectelor sensibile afluează prin organele noastre de percepţie când facem observaţii senzoriale. Acolo, în spaţiul de afară – aşa spune observatorul lumii sensibile – există un trandafir; el nu-mi este străin, căci mi se face cunoscut prin culoarea şi mirosul lui. Trebuie să fii destul de liber de prejudecăţi pentru ca atunci când gândirea liberă de

senzualitate lucrează în tine să spui foarte la obiect: În mine se anunţă o fiinţialitate care leagă gând cu gând, care formează un organism de gânduri. Există însă o deosebire între senzaţiile pe care le au observatorii lumii sensibile exterioare şi ceea ce se anunţă fiinţial în gândirea lipsită de senzualitate. Primul observator se simte faţă de trandafir ca stând în afara lui, iar cel care este dăruit gândirii lipsite de senzualitate simte fiinţialitatea care i se anunţă ca fiind în sine, el se simte una cu aceasta. Cel care în mod mai mult sau mai puţin conştient consideră că este esenţial numai ceea ce îi apare ca obiect exterior nu va obţine în nici un caz sentimentul: Ceea ce este în sine esenţial mi se poate face cunoscut şi prin aceea că eu sunt unit cu el într-o unitate. Pentru a vedea în mod corect în această privinţă, trebuie să poţi avea următoarea trăire interioară. Trebuie să înveţi să deosebeşti între legăturile de gânduri pe care le creezi prin bunul tău plac şi cele pe care le trăieşti în tine atunci când aduci la tăcere bunul tău plac. În acest caz poţi spune: Eu rămân în mine în linişte deplină; eu nu produc nici o conexiune de gânduri; eu mă dăruiesc la ceea ce „gândeşte în mine". Atunci suntem pe deplin îndreptăţiţi să spunem: În mine acţionează o esenţialitate, aşa cum suntem îndreptăţiţi să spunem: Asupra mea acţionează trandafirul, atunci când văd un anumit roşu, când percep un anumit parfum. Nu există nici o contradicţie în acest caz cu faptul că preluăm conţinutul gândurilor noastre din comunicările cercetătorului spiritului. Gândurile sunt în acest caz deja pregătite, atunci când li te dăruieşti, dar nu le poţi gândi dacă nu le recreezi în fiecare caz în suflet. Acestui fapt i se datorează realitatea că cercetătorul spiritului trezeşte în ascultătorii şi cititorii săi adevăruri pe care aceştia abia trebuie să le scoată *din ei înşişi*, pe când cel care descrie adevăruri sensibile face trimitere la ceva pe care ascultătorii sau cititorii îl pot observa în lumea simţurilor.
(Calea care conduce prin comunicările ştiinţei spiritului la gândirea lipsită de senzualism este o cale sigură. Dar mai există o alta, care este mai sigură şi înainte de toate mai precisă, în schimb, pentru mulţi oameni mult mai grea. Eu am descris-o în cărţile ***Teoria cunoaşterii în concepţia despre viaţă a lui Goethe*** şi ***Filosofia libertăţii***. Aceste scrieri redau ceea ce poate să prelucreze gândul uman, când gândirea nu se dăruieşte impresiilor lumii fizico-sensibile, ci numai sieşi. Atunci, gândul curat lucrează nu numai în ceea ce se întâmplă în amintirea lucrurilor sensibile, ca o fiinţă vie în

sine. În acest caz, în scrierile menţionate nu a fost preluat nimic din comunicările ştiinţei spiritului. Şi totuşi se arată că gândirea pură, lucrând în sine, poate trage concluzii despre lume, viaţă şi om. Aceste scrieri se află pe o treaptă intermediară foarte importantă între cunoaşterea lumii simţurilor şi aceea a lumii spiritului. Ele oferă ceea ce poate obţine gândirea când se ridică deasupra observării senzoriale, evitând însă pătrunderea în cercetarea spiritului. Cel care lasă aceste lucruri să acţioneze asupra întregului său suflet se află deja în lumea spirituală. Numai că aceasta i se prezintă ca lume a gândurilor. Cine se simte în situaţia de a lăsa să acţioneze asupra sa o astfel de treaptă intermediară, acela merge pe o cale sigură; el poate obţine prin aceasta faţă de lumea superioară un sentiment care îi va dărui, pentru tot ce urmează în timp, cele mai frumoase roade.)

* * *

CUNOAŞTEREA LUMILOR SUPERIOARE (DESPRE INIŢIERE)

partea a 2-a

Scopul meditaţiei (cufundării) asupra reprezentărilor şi sentimentelor simbolice descrise mai sus este formarea organelor de percepţie superioare în cadrul corpului astral al omului. Ele sunt formate mai întâi din substanţa acestui corp astral. Aceste noi organe de observare mijlocesc o lume nouă şi aici omul învaţă să se cunoască drept un eu nou. Aceste organe noi se deosebesc de organele de observare a lumii fizic-sensibile în primul rând prin faptul că ele sunt organe active. În timp ce ochiul şi urechea se comportă pasiv, lăsând să acţioneze asupra lor lumina şi sufletul, se poate spune despre organele de percepţie sufletesc-spirituale că sunt într-o activitate continuă în timp ce percep şi că ele îşi cuprind faptele şi obiectele în deplină conştienţă. Din aceasta rezultă sentimentul că în cunoaşterea sufletesc-spirituală are loc o contopire cu faptele corespunzătoare, o „trăire în ele". Diferitele organe sufleteşti-spirituale care iau naştere pot fi numite „flori de lotus", comparativ cu forma lor. (Este de la sine înţeles că astfel de denumiri nu au o legătură cu obiectul mai mult decât are expresia „ureche", atunci când se vorbeşte de „urechea acului"). Prin cufundări interioare diferite, individualizate, se acţionează asupra corpului astral în aşa fel

încât se formează un anumit organ sufletesc-spiritual, o anumită „floare de lotus". După cele prezentate în această carte, este de prisos să subliniem că aceste „organe de observare" nu trebuie înţelese drept ceva care, în reprezentarea imaginii sale sensibile, este o amprentă a adevărului său. Aceste „organe" sunt suprasensibile şi constau într-o activitate sufletască precisă; ele există numai în măsura şi atâta timp cât se exersează această activitate sufletească. Ce ar exista în mod sensibil la om legat de aceste organe este tot atât de nereal ca şi un abur oarecare care l-ar învălui în timp ce gândeşte. Cine vrea să-şi reprezinte suprasensibilul neapărat în mod sensibil ajunge până la urmă la înţelegeri eronate. În ciuda inutilităţii acestei observaţii, ea îşi are locul aici, pentru că există mereu adepţi ai suprasensibilului care în reprezentările lor vor să aibă doar ceva sensibil şi pentru că există mereu adversari ai cunoaşterii suprasensibile care cred că cercetătorul spiritului ar vorbi despre „florile de lotus" ca despre formaţiuni sensibile mai fine. Orice meditaţie care se face asupra cunoaşterii imaginative acţionează asupra unui organ. (În cartea mea ***Cum obţinem cunoştinţe despre lumile superioare?*** sunt indicate metode de meditaţie şi exerciţii care acţionează asupra unui organ.) O disciplinare reglementară organizează diferitele exerciţii ale discipolului spiritului astfel încât ele se succed într-o anumită ordine, pentru ca organele să se poată forma în mod corespunzător, izolat, împreună sau succesiv. Pentru această formare elevul trebuie să dovedească multă răbdare şi pereseverenţă. Cine dispune numai de răbdarea pe care o promovează condiţiile obişnuite ale vieţii nu va reuşi, de regulă, să atingă acest scop. Căci durează mult, uneori foarte mult până când organele sunt atât de dezvoltate încât elevul să le poată folosi în perceperea lumii superioare. În acel moment pentru el îşi face apariţia *iluminarea*, spre deosebire de *pregătirea* sau purificarea, care constă în exerciţii pentru dezvoltarea organelor. (Se vorbeşte despre „purificare" pentru că prin exerciţii corespunzătoare elevul se curăţă în interiorul său de tot ce vine din lumea observării sensibile.) Se poate întâmpla ca omului, chiar şi înainte de iluminarea propriu-zisă, să-i vină dintr-o lume superioară în mod repetat „fulgere luminoase". El trebuie să le primească cu recunoştinţă. *Acestea* pot face din el un martor al lumii spirituale. Dar el nu ar trebui să şovăie dacă acest lucru nu survine în cursul timpului de pregătire, care i se pare poate mult prea lung. Cel care devine nerăbdător, *pentru că încă nu vede nimic*, nu a realizat încă relaţia corectă cu o lume

superioară. Aceasta nu a realizat-o decât cel pentru care exersarea pe care o face prin disciplinare poate fi un fel de scop în sine. În realitate, această exersare este lucrarea asupra unui spiritual-sufletesc, şi anume asupra propriului corp astral. Şi poţi „simţi" chiar dacă nu „vezi": Eu lucrez spiritual-sufleteşte. Numai dacă îţi faci *a priori* o anumită părere despre ceea ce vrei să „vezi" de fapt nu vei avea acest sentiment. Atunci vei considera că ceva care în realitate este nemăsurat de important este de fapt un nimic. Dar ar trebui să ţii seama de ceea ce trăieşti în timpul exersării, care este atât de fundamental diferit de tot ce trăiesti în lumea sensibilă. Atunci vei observa cu siguranţă că în corpul tău astral nu lucrezi ca într-o substanţă indiferentă, ci că în aceasta trăieşte o întreagă lume despre care nu afli nimic prin corpul tău fizic. Asupra corpului astral acţionează entităţi superioare, aşa cum lumea exterioară fizic-sensibilă acţionează asupra corpului fizic. În propriul tău corp astral te „loveşti" de lumea superioară, dacă nu te închizi faţă de aceasta. Dacă cineva îşi repetă: Eu nu percep nimic, aceasta se datorează faptului că şi-a închipuit că percepţia ar trebui să fie într-un anumit fel; şi pentru că el nu vede ceea ce şi-a imaginat că ar trebui să vadă, spune: Eu nu văd nimic.
Cine îşi însuşeşte însă starea de spirit potrivită faţă de exersarea disciplinării, acela va primi prin aceste exerciţii tot mai mult din ceea ce a făcut raţiunea existenţei sale. Atunci însă el ştie că prin exerciţiile executate se află într-o lume sufletesc-spirituală şi aşteaptă cu răbdare şi *supunere* ce va rezulta. În discipolul spiritului, această stare de spirit poate ajunge la conştienţă cel mai bine prin cuvintele: *Eu* vreau să fac tot ce mi se potriveşte ca exerciţii şi ştiu că la timpul potrivit voi primi atât cât este important pentru mine. Nu cer acest lucru cu nerăbdare, dar mă pregătesc continuu pentru a-l primi. Împotriva acestui lucru nu se poate obiecta: Discipolul spiritului trebuie să bâjbâie, aşadar, în întuneric un timp, poate extrem de lung, căci faptul că este pe drumul cel bun i se poate arăta abia atunci când se produce rezultatul. Dar lucrurile nu stau astfel încât să poţi spune că abia succesul poate aduce recunoaşterea justeţei exersării. Când elevul adoptă atitudinea corectă faţă de exerciţii, satisfacţia pe care i-o produce însăşi exersarea îi dă certitudinea că face un lucru corect, *nu doar succesul acţiunii* îl mulţumeşte. Exersarea corectă pe tărâmul disciplinării spiritului nu este doar o simplă satisfacţie, ci cunoaştere. Şi anume cunoaşterea faptului că: Eu fac ceva despre care văd că mă determină să înaintez în

linie dreaptă. Orice discipol al spiritului poate avea această cunoaştere în fiecare clipă, dacă este atent la trăirile sale. Dacă nu foloseşte această atenţie, atunci el trece pe lângă trăiri ca un ieton adâncit în gânduri care nu vede arborii de ambele părţi ale drumului, deşi i-ar vedea dacă şi-ar îndrepta privirea cu atenţie asupra lor. Este cu totul de nedorit să se grăbească apariţia unui alt succes decât acela care se obţine prin exerciiiu. Căci s-ar putea întâmpla ca acesta să nu fie decât o mică parte din ceea ce ar trebui de fapt să apară. Cu privire la dezvoltarea spirituală, adeseori un succes parţial este motivul unei mari amânări a succesului deplin. Mişcarea printre forme ale vieţii spirituale care corespund succesului parţial te face nereceptiv la influenţa forţelor care conduc la puncte superioare ale dezvoltării. Iar câştigul obţinut prin faptul că *ai privit totuşi* în lumea spirituală este numai aparent; căci *această* privire în lumea superioară nu poate furniza adevărul, ci numai imagini iluzorii.

* * *

Organele sufletesc-spirituale; „florile de lotus", se formează astfel încât conştienţei suprasensibile a omului ce se află în curs de disciplinare spirituală îi apar ca şi cum ar fi apropiate de anumite organe corporale fizice. Din şirul acestor organe sufleteşti să numim câteva: cel care se află între sprâncene (aşa-numita floare de lotus cu două petale), cel din regiunea laringelui (floarea de lotus cu şaisprezece petale), cel din regiunea inimii (floarea de lotus cu douăsprezece petale), cel din regiunea stomacului. Alte organe asemănătoare apar în apropierea altor părţi corporale fizice. (Denumirea „cu două" sau „cu şaisprezece petale" poate fi folosită, pentru că organele respective pot fi comparate cu florile cu număr corespunzător de petale.)

Florile de lotus devin conştiente în conexiune cu corpul astral. În momentul în care ai dezvoltat una dintre ele ştii şi că o ai. Simţi că te poţi folosi de ele şi că prin folosirea lor pătrunzi, în adevăr, într-o lume superioară. Impresiile pe care le primeşti despre această lume se mai aseamănă încă, în anumite privinţe, lumii fizic-sensibile. Cine cunoaşte imaginativ va putea vorbi despre lumea superioară nouă în aşa fel încât desemnează impresiile ca senzaţii de căldură sau de frig, de sunete sau de cuvinte, de acţiuni luminoase sau coloristice. Căci le trăieşte ca atare. El este însă conştient că aceste percepţii exprimă în lumea imaginativă altceva decât în lumea senzorial-adevărată. Ştie că dincolo de ele se află nu cauze fizic-materiale, ci spiritual-sufleteşti. Când el are o impresie

calorică, nu o atribuie, de exemplu, unei bucăţi de fier încinse, ci o priveşte ca pe efluviul unui proces sufletesc aşa cum până atunci nu-l cunoscuse decât în viaţa sa sufletească interioară. El ştie că dincolo de percepţiile imaginative se află lucruri şi procese spirituale şi sufleteşti, aşa cum dincolo de percepţiile fizice se află fiinţe şi fapte fizic-materiale. La această asemănare a lumii imaginative cu cea fizică, se adaugă însă o deosebire importantă. În lumea fizică este prezent ceva care apare cu totul diferit în lumea imaginativă. În lumea fizică se poate observa o continuă producere şi trecere a lucrurilor, o alternanţă de naştere şi moarte. În lumea imaginativă, în locul acestui fenomen îşi face apariţia o *transformare* continuă a unui lucru în altul. De exemplu, în lumea fizică vezi o plantă care trece. În lumea imaginativă se percepe, în aceeaşi măsură în care planta se veştejeşte, apariţia unei alte formaţiuni, care fizic nu este perceptibilă şi în care se transformă treptat planta care *trece*. Când planta a dispărut, această formaţiune este complet dezvoltată în locul ei. Naşterea şi moartea sunt reprezentări care îşi pierd semnificaţia în lumea imaginativă. În locul lor apare noţiunea de *transformare a unuia în celălalt*. Pentru că aşa stau lucrurile, pentru cunoaşterea imaginativă devin accesibile acele adevăruri despre entităţile omului care au fost comunicate în cartea de faţă la capitolul „Fiinţa umană". Pentru percepţia fizic-sensibilă nu sunt perceptibile decât fenomenele corpului fizic. Ele se desfăşoară în „domeniul naşterii şi al morţii". Celelalte mădulare ale naturii umane: corpul eteric, corpul senzaţiei şi eul sunt guvernate de legea transformării, iar percepţia lor se deschide cunoaşterii imaginative. Cine a progresat până la aceasta percepe cum din corpul fizic se desprinde ceea ce trăieşte mai departe, după moarte, în alt fel de existenţă.
Evoluţia nu se opreşte însă în cadrul lumii imaginative. Omul care ar vrea să se întâmple aceasta ar percepe entităţile implicate în transformare, dar nu ar putea interpreta procesele, nu s-ar putea orienta în lumea pe care a cucerit-o. Lumea imaginativă este un domeniu neliniştit. Este numai mobilitate, transformare în interiorul ei; nicăieri nu există puncte de repaus. Omul ajunge la asemenea puncte de repaus abia când depăşeşte treapta cunoaşterii imaginative, evoluând spre ceea ce poate fi numit „cunoaşterea prin inspiraţie". Nu este necesar ca cel care caută cunoaşterea lumii suprasensibile să evolueze în aşa fel încât să-şi însuşească în toată complexitatea sa cunoaşterea imaginativă şi să se avânte abia atunci spre „inspiraţie". Exerciţiile sale pot fi organizate

în aşa fel încât ceea ce conduce la imaginaţie şi ceea ce conduce la inspiraţie să meargă alături. El va pătrunde atunci, după un timp corespunzător, într-o lume superioară – în care nu mai percepe, ci în care el se poate şi orienta, pe care ştie s-o interpreteze. De regulă, progresul va fi făcut în aşa fel încât discipolului spiritului i se oferă mai întâi unele fenomene ale lumii imaginative şi după un timp el primeşte în sine simţământul: Acum încep să mă şi orientez. Totuşi lumea inspiraţiei este ceva cu totul nou faţă de aceea a simplei imaginaţiuni. În aceasta percepi transformarea unui fenomen în altul, prin aceea înveţi să cunoaşti calităţi interioare ale unor *fiinţe* care se transformă. Prin imaginaţiune cunoşti expresia sufletească a fiinţelor, prin inspiraţie pătrunzi în interiorul spiritual al acestora. Înainte de toate, cunoşti o multitudine de entităţi spirituale şi de raporturi dintre acestea. Cu o multitudine de fiinţe, ai de-a face şi în lumea fizic-sensibilă; în lumea inspiraţiei această multitudine are totuşi un alt caracter. Aici, relaţia fiecărei fiinţe cu o alta este bine determinată, nu ca în lumea fizică, prin acţionare exterioară asupra acesteia, ci prin calitatea sa interioară. Când percepi o fiinţă în lumea inspirată nu se constată o acţionare exterioară asupra altei fiinţe care s-ar putea compara cu acţiunea unei fiinţe fizice asupra alteia, ci între cele două există o relaţie determinată de calitatea lor interioară. Această relaţie poate fi comparată cu o relaţie din lumea fizică dacă alegem, de exemplu, relaţia dintre diferite sunete sau dintre literele unui cuvânt. Dacă ne aflăm în fata cuvântului „somn", acest cuvânt este acţionat prin armonia sunetelor: S-O-M-N. Nu există o ciocnire sau o altfel de influenţă exterioară a lui S asupra lui O, ci ambele sunete acţionează împreună în interiorul unui întreg, prin calitatea lor interioară. Din această cauză observarea în lumea inspiraţiei poate fi comparată numai cu o *lectură*; iar fiinţele din aceasta acţionează asupra celui care contemplă ca semnele unei scrieri pe care trebuie să le înveţe şi ale căror relaţii trebuie să i se dezvăluie ca o scriere suprasensibilă. Ştiinţa spiritului poate numi, din această cauză, cunoaşterea prin inspiraţie şi „citirea scrierii ascunse".

Cum se citeşte cu ajutorul acstei „scrieri ascunse" şi felul cum poţi comunica cele citite trebuie să se lămurească de la sine cu ajutorul celor spuse în această carte. Am descris mai întâi entitatea omului, aşa cum este ea alcătuită din diferite mădulare. Apoi s-a arătat cum fiinţa cosmică pe care evoluează omul parcurge diferitele stări: Saturn, Soare, Lună şi Pământ. Percepţiile prin care putem cunoaşte, pe de o

parte, mădularele omului, iar, pe de altă parte, stările succesive ale Pământului şi transformările lor premergătoare se deschid cunoaşterii imaginative. Este însă necesar să cunoaştem ce relaţii există între starea Saturn şi corpul fizic al omului, între starea Soare şi corpul eteric etc. Trebuie arătat că germenele corpului fizic al omului a luat naştere încă din starea Saturn, că apoi s-a dezvoltat până la forma sa actuală în cursul stărilor Soare, Lună şi Pământ. Trebuia indicat, de exemplu, ce transformări au avut loc în fiinţa omului prin faptul că Soarele s-a separat cândva de Pământ, că ceva asemănător s-a întâmplat şi cu privire la Lună. Apoi trebuia colnunicat ce a coacţionat ca să se petreacă asemenea transformări cu umanitatea, felul cum acestea se manifestă în timpul Atlantidei şi în perioadele succesive, cea protoindiană, cea protopersană, cea egipteană etc. Descrierea acestor contexte nu rezultă din percepţia imaginativă, ci din cunoaşterea prin inspiraţie, din lectura scrierii ascunse. Pentru această „lectură" percepţiile imaginative sunt ca literele sau sunetele. Această „lectură" nu este necesară numai pentru elucidarea celor amintite. Chiar şi biografia omului nu ar putea fi înţeleasă dacă am contempla-o numai prin cunoaşterea imaginativă. Am percepe, de fapt, cum, o dată cu moartea, mădularele sufleteşti-spirituale se desprind din cele ce rămân în lumea fizică; dar nu am înţelege relatiile dintre ceea ce se întâmplă după moarte cu omul şi stările anterioare şi ulterioare, dacă nu am reuşi să ne orientăm în cadrul percepţiilor imaginative. Fără cunoaşterea prin inspiraţie, lumea imaginativă ar rămâne ca o scriere la care te uiţi, dar pe care nu poţi s-o citeşti.
Când discipolul spiritului avansează de la imaginaţiune la inspiraţie vede curând cât ar fi de nesăbuită renunţarea la înţelegerea marilor fenomene cosmice şi limitarea numai la faptele care ating întrucâtva interesele umane cele mai mărunte. Cel care nu este iniţiat în aceste lucruri ar putea spune: Mie mi se pare important să aflu numai destinul sufletului uman după moarte; dacă cineva îmi face comunicări în acest sens, aceasta îmi ajunge; de ce ştiinţa spiritului îmi prezintă lucruri atât de îndepărtate de mine cum sunt stările Saturn şi Soare sau separarea Soarelui sau separarea Lunii? Cel care este însă introdus în mod corect în aceste probleme înţelege că o cunoaştere adevărată a ceea ce vrea să afle nu poate fi obţinută fără o cunoaştere a ceea ce i se pare atât de inutil. O descriere a stărilor omului de după moarte rămâne total de neînţeles şi fără valoare, dacă omul nu o poate lega de

noţiuni care provin de la acele evenimente îndepărtate. Când, de exemplu, o plantă trece de la stadiul înfloririi la acela al fructificării, omul care observă în suprasensibil vede o transformare într-o entitate astrală care în timpul înfloririi a acoperit şi a învăluit plante ca un nor. Dacă nu s-ar fi produs fecundarea, această entitate astrală ar fi trecut într-o cu totul altă formă decât cea pe care a adoptat-o în urma fecundării. Se înţelege întregul proces perceput prin observarea suprasensibilă când ai învăţat să-ţi înţelegi fiinţa proprie în legătură cu acel mare proces cosmic care s-a împlinit în timpul separării Soarelui. Înainte de fecundare, întreaga plantă se află în aceeaşi situaţie ca Pământul înainte de separarea Soarelui. După fecundare, floarea plantei se prezintă aşa cum a fost Pământul după ce Soarele s-a separat, iar forţele lunare se aflau încă în el. După însuşirea reprezentărilor care pot fi obţinute din separarea Soarelui vei percepe atât de obiectiv interpretarea procesului de fecundare a plantei încât vei spune: Înainte de fecundare planta se află într-o stare solară, după aceea o găsim într-o stare lunară. Este întru totul adevărat că şi cel mai minor proces din lume poate fi înţeles abia când se recunoaşte în el o imagine-copie a unor mari procese cosmice. Altminteri el rămâne tot atât de neînţeles sub aspectul esenţei sale cum rămâne *Madonna* lui Rafael pentru cel care poate vedea numai o mică pată albastră, în timp ce tot restul este acoperit. Tot ce se întâmplă cu fiinţa umană este o imagine a ceea ce în marile evenimente cosmice are de-a face cu existenţa sa. Dacă vrei să înţelegi observaţiile conştienţei suprasensibile cu privire la fenomenele dintre naştere şi moarte până la o nouă naştere, acest lucru se poate face dacă ai obţinut facultatea de a descifra observaţiile imaginative prin intermediul reprezentărilor însuşite în cursul contemplării marilor procese cosmice. Această contemplare ne furnizează *cheia* pentru înţelegerea vieţii umane. Din această cauză, în sensul ştiinţei spiritului, observarea lui Saturn, a Soarelui, a Lunii etc. sunt în aceeaşi măsură observarea omului.

Prin inspiraţie, noi ajungem să cunoaştem relaţiile dintre entităţile lumii superioare. Prin atingerea unei alte trepte a cunoaşterii devine posibilă cunoaşterea acestor entităţi în interioritatea lor. Această treaptă poate fi numită a cunoaşterii intuitive. Intuiţia este un cuvânt care, în viaţa curentă, este greşit folosit pentru a desemna o înţelegere neclară, nedeterminată a unui lucru, pentru idei care uneori se potrivesc cu realitatea, dar a căror justificare nu este direct

detectabilă. Bineînţeles că nu există nici o legătură între acest fel de „intuiţie" şi ceea ce ne preocupă pe noi. Intuiţia desemnează aici o cunoaştere de o claritate cât se poate de luminoasă, a cărei justificare, atunci când o ai, îţi este conştientă în cel mai deplin sens. A cunoaşte o esenţă a sensului înseamnă a te afla în afara acestuia şi a o judeca după expresia exterioară. A cunoaşte o fiinţă-spirit prin intuiţie înseamnă să te fi contopit integral cu ea, să te fi unit cu interiorul ei. Discipolul spiritului urcă treptat la o asemenea cunoaştere. Imaginaţia îl conduce la a nu mai simţi percepţiile ca pe nişte calităţi exterioare ale unor fiinţe, să recunoască în ele efluvii sufleteşti spirituale; inspiraţia îl conduce mai departe în interiorul fiinţelor: prin ele el învaţă să înţeleagă ce sunt aceste entităţi unele pentru celelalte; în cazul intuiţiei, el pătrunde chiar în fiinţe. Încă o dată poate fi arătat, prin expunerile din această carte, ce importanţă are intuiţia. În capitolele anterioare nu s-a vorbit numai despre modul cum se produce progresul evoluţiei Saturn, Soare, Lună etc., ci a fost precizat că în acest progres se implică în modul cel mai variat diferite fiinţe. Au fost prezentate Tronurile sau Spiritele voinţei, Spiritele înţelepiunii, ale mişcării etc. Vorbind despre evoluţia Pământului s-a amintit despre Spiritele Lucifer şi Ahriman. Construcţia Cosmosului a fost atribuită unor entităţi care participă la aceasta. Ce se poate şti despre aceste entităţi se obţine prin cunoaşterea intuitivă. Acestea sunt deja necesare dacă vrem să aflăm biografia omului. Ceea ce se desprinde după moarte din corporalitatea fizică a omului parcurge succesiv diferite etape. Primele stări de după moarte ar mai putea fi descrise prin cunoaşterea imaginativă. Ce se întâmplă însă când omul înaintează între moarte şi o nouă naştere ar rămâne cu totul de neînţeles imaginaţiunii, dacă nu i s-ar adăuga inspiraţia. Numai inspiraţia poate cerceta ceea ce se poate spune despre viaţa omului după clarificarea din „ţara spiritelor". După aceea însă vine ceva pentru care inspiraţia nu mai este suficientă, unde ea pierde într-o anumită măsură firul înţelegerii. Există un timp în evoluţia omului, între moarte şi o nouă naştere, în care fiinţa umană nu mai este accesibilă decât intuiţiei. Acest timp al entităţii umane este însă *întotdeauna* în om; şi dacă vrei să-l înţelegi conform cu interioritatea sa, atunci trebuie să-l investighezi cu ajutorul intuiţiei şi în timpul dintre naştere şi moarte. Celui care ar vrea să-l cunoască pe om numai cu ajutorul imaginaţiei şi al inspiraţiei i s-ar sustrage tocmai procesele fiinţei sale celei mai interioare, care se desfăşoară de la o încarnare la alta.

Numai cunoaşterea intuitivă face posibilă, din această cauză, o cercetare adecvată a vieţilor pământene repetate şi a karmei. Tot ce trebuie comunicat despre aceste procese trebuie să-şi aibă fundamentul în cunoaşterea intuitivă. Iar dacă omul însuşi vrea să se cunoască după entitatea sa interioară, el nu poate face aceasta decât prin intuiţie. Prin ea, el conştientizează ce se continuă de la o viaţă pământeană la alta.

* * *

Omul poate obţine cunoaşterea prin inspiraţie şi intuiţie chiar şi numai prin exerciţii sufleteşti-spirituale. Ele sunt asemănătoare celor pe care le-am descris drept „cufundări interioare" (meditaţie) pentru atingerea imaginaţiunii. Însă în timp ce în cazul exerciţiilor care conduc la imaginaţiune are loc o legătură cu lumea fizic-sensibilă, în cazul celor destinate inspiraţiei această legătură trebuie eliminată. Pentru a desluşi ce trebuie să se întâmple aici, este necesar să te mai gândeşti o dată la simbolul rosacrucii. Dacă meditezi la acesta, atunci ai în faţa ta o imagine ale cărei părţi sunt preluate din lumea sensibilă: culoarea neagră a crucii, trandafirii etc. Combinarea acestor părţi în rosacruce nu este însă luată din lumea fizic-sensibilă. Dacă acum şcolarul spiritului încearcă să facă să dispară cu totul din conştienţa sa crucea neagră şi trandafirii roşii ca imagini ale unor obiecte sensibil adevărate şi să păstreze în suflet numai acea activitate spirituală care a combinat aceste părţi, atunci el are un mijloc pentru o meditaţie care-l duce treptat la inspiraţie. Trebuie să te întrebi în sufletul tău: Ce am făcut interior pentru a împreuna crucea cu trandafirul? Ce am făcut (procesul sufletului meu) vreau să menţin; în acelaşi timp vreau să fac să dispară din conştienţă imaginea însăşi. Atunci vreau să simt în mine ce a făcut sufletul meu pentru a produce imaginea, dar imaginea însăşi nu vreau să mi-o reprezint. Vreau să trăiesc de aici încolo în propria mea activitate, care a creat imaginea. Eu nu vreau, aşadar, să mă cufund în nici o imagine, ci în propria mea activitate sufletească producătoare de imagini. O astfel de cufundare trebuie făcută pentru multe simboluri. Aceasta conduce apoi la cunoaşterea prin inspiraţie. Un alt exemplu ar fi următorul: Te cufunzi în reprezentarea unei plante care ia naştere şi care trece. Laşi să se dezvolte în suflet imaginea unei plante care creşte treptat, aşa cum încolţeşte, din sământă, cum se desfăşoară de la frunză la frunză până la floare şi la fruct. Apoi din nou cum începe veştejirea, până la descompunerea totală. Prin cufundarea într-o astfel de

imagine se ajunge treptat la un sentiment al creşterii şi al pieirii pentru care planta nu mai este decât o imagine. Dacă acest exerciţiu se continuă pe o perioadă mai lungă, din acest sentiment se poate dezvolta imaginaţiunea acelei transformări care se află la baza creşterii şi pieirii. Dacă vrei să ajungi însă la inspiraţia corespunzătoare, trebuie să faci acest exerciţiu şi altfel. Trebuie să reflectezi la propria ta activitate sufletească prin care ai obţinut, din imaginea plantei, reprezentarea creşterii şi trecerii. Trebuie să laşi să dispară în întregime din conştienţă planta şi să te cufunzi numai în ceea ce ai făcut singur în interior. Numai prin asemenea exerciţii este posibilă urcarea la inspiraţie. La început, discipolului spiritului nu-i va fi foarte uşor să înţeleagă în toată amploarea cum trebuie să se pregătească pentru un astfel de exerciţiu. Aceasta vine de la faptul că omul, care este obişnuit să-şi lase viaţa interioară să fie determinată de impresiile exterioare, ajunge de îndată la nesiguranţă şi la oscilaţie când trebuie să desfăşoare o viaţă sufletească care a eliminat orice legătură cu impresiile exterioare. Într-o măsură încă şi mai mare decât în cazul obţinerii imaginaţiunilor, discipolului spiritului trebuie să-i fie clar, cu privire la aceste exerciţii pentru inspraţie, că nu trebuie să le facă decât dacă pe lângă ele ia şi toate măsurile care pot conduce la siguranţa şi întărirea forţei de judecată, a vieţii afective şi a caracterului. Dacă reuşeşte să ia aceste măsuri, el va obţine două rezultate. În primul rând nu va putea pierde, prin exerciţii, echilibrul personalităţii sale la vederea suprasensibilă; în al doilea rând, îşi va însuşi concomitent capacitatea de a putea executa cu adevărat ceea ce se cere la aceste exerciţii. Se va spune despre acestea că sunt grele numai atât timp cât încă nu ţi-ai însuşit o anumită dispoziţie sufletească, anumite sentimente şi senzaţii. Va obţine curând înţelegere şi aptitudine pentru exerciţii cel care cultivă cu răbdare şi perseverenţă în suflet asemenea calităţi interioare, favorabile germinării cunoştinţelor suprasensibile. Va câştiga mult cel care va poposi mai des în interiorul său, în aşa fel încât să se ocupe mai puţin cu scormonirea propriei fiinţe şi mult mai mult să ordoneze şi să prelucreze în linişte în sine experienţele făcute în viaţă. Va vedea că-şi va îmbogăţi reprezentările şi sentimentele când va crea legături între diferite experienţe de viaţă. El va conştientiza în ce măsură nu afli ceva nou numai prin aceea că ai noi impresii şi noi trăiri, ci şi prin faptul că le laşi pe cele vechi să lucreze în tine. Cel care porneşte în această lucrare prin a lăsa joc liber trăirilor sau chiar părerilor sale să acţioneze unele asupra altora, ca şi cum

el însuşi nu ar fi de faţă cu simpatiile şi antipatiile sale personale, va pregăti un substrat deosebit de favorabil pentru forţele de cunoaştere suprasensibile. El va dezvolta în adevăr ceea ce se poate numi *o bogată viaţă interioară*. Aspectul important îl reprezintă echilibrul şi măsura calităţilor sufleteşti. Omul este înclinat ca atunci când se dăruieşte unei anumite aetivităţi sufleteşti să alunece în unilateralitate. Astfel, se poate întâmpla ca atunci când conştientizează avantajul reflecţiei interioare şi al zăbovirii în propria sa lume de reprezentări să manifeste o înclinatie de a se închide din ce în ce mai mult impresiilor produse de lumea exterioară. Aceasta conduce însă la uscarea şi pustiirea vieţii interioare. Cel mai departe ajunge cine îşi conservă pe lângă capacitatea de a se retrage în interiorul său şi receptivitatea pentru toate impresiile lumii exterioare. Şi nu trebuie să ne gândim numai la impresiile aşa-numite importante ale vieţii, ci *orice* om şi în *orice* situaţie – chiar şi între patru pereţi, oricât de sărăcăcioşi ar fi – poate avea suficiente trăiri, dacă îşi păstrează receptivitatea pentru acestea. Trăirile nu trebuie căutate; ele există pretutindeni. De o deosebită importanţă este şi *felul cum* sunt prelucrate trăirile în sufletul omului. De exemplu, cineva poate face experienţa ca o personalitate pe care o stimează el sau alţii să aibă o trăsătură oarecare pe care el trebuie s-o desemneze ca defect de caracter. Printr-o astfel de experienţă poate fi îndemnat să reflecteze în două direcţii diferite. El poate spune simplu: Acum, dacă am aflat acest lucru, nu mai pot avea pentru această personalitate aceeaşi stimă ca înainte. Sau îşi poate pune întrebarea: Cum este posibil ca acest om respectat să fie împovărat cu un astfel de defect? Cum trebuie să-mi reprezint că defectul nu este numai defect, ci un lucru cauzat de viaţa personalităţii, poate chiar de marile ei calităţi? Un om care-şi pune aceste întrebări va ajunge poate la răspunsul că stima sa nu trebuie să fie în nici un fel redusă prin observarea defectului. Printr-un astfel de răspuns va învăţa de fiecare dată ceva, va adăuga ceva înţelegerii vieţii. Ar fi însă rău pentru cel care s-ar lăsa condus de ceea ce este bun într-o astfel de contemplare a vieţii, dacă ar scuza la persoane sau lucruri care au acel defect orice altceva sau dacă ar căpăta obiceiul de a ignora orice lucru imputabil pentru că îi aduce un avantaj pentru evoluţia sa interioară. Aceasta nu se va întâmpla dacă impulsul de a nu dezaproba pur şi simplu defectul şi de a-l înţelege vine din tine însuţi, ci numai dacă o astfel de comportare este solicitată chiar de cazul respectiv, indiferent de ceea ce pierde sau

câştigă cel ce judecă. Este corect: *nu* poţi să *înveţi* prin condamnarea unui defect, ci *numai* prin înţelegerea lui. Dar nici cine vrea să excludă din cauza înţelegerii dezaprobarea nu ar ajunge prea departe. Şi în acest caz nu este vorba de unilateralitate într-un sens sau în altul, ci de echilibrul şi temperarea forţelor sufleteşti. Aceasta se întâmplă mai cu seamă cu o calitate a sufletului care are o importanţă cu totul specială pentru evoluţia omului, şi anume cu ceea ce putem numi *devoţiune*. Cine îşi dezvoltă acest sentiment sau cine îl are ca un dar fericit de la natură are un substrat bun pentru forţele de cunoaştere suprasensibilă. Cel care a putut să ridice privirea cu admiraţie plină de dăruire în timpul copilăriei şi al adolescenţei spre anumite persoane ca spre idealuri înalte are în fundamentul sufletesc ceva în care cunoştintele suprasensibile se dezvoltă deosebit de bine. Iar cel care în viata ulterioară priveşte cu o judecată matură la cerul înstelat şi resimte plin de admiraţie, într-o dăruire totală, manifestarea unor forţe înalte, se maturizează chiar prin aceasta pentru cunoaşterea lumilor suprasensibile. Un lucru asemănător se întâmplă şi cu cel care poate admira forţele care acţionează în viaţa omului. Şi nu de mică importanţă este dacă, fiind om matur, poţi avea o stimă profundă, până la cel mai înalt grad, pentru alţi oameni a căror valoare o bănuieşti sau crezi că o recunoşti. Numai unde există asemenea stimă se poate deschide perspectiva lumilor superioare. Cel care nu este apt să admire nu va ajunge în nici un caz departe în cunoaşterea sa. Celui care nu vrea să recunoască nimic în lume i se închide esenţa lucrurilor. Totuşi, cel care prin sentimentul stimei profunde şi dăruirea către acest sentiment se lasă ademenit să omoare în sine conştienţa de sine *sănătoasă* şi încrederea sănătoasă în sine, acela păcătuieşte unpotriva legii măsurii şi a echilibrului. Discipolul spiritului va lucra permanent asupra sa, pentru a deveni din ce în ce mai matur; dar atunci îi este îngăduit să aibă încredere în propria sa personalitate şi să creadă că forţele acesteia cresc continuu. Cine ajunge în această direcţie la sentimente corecte poate spune: În mine se află ascunse forţe şi eu le pot scoate din interiorul meu. Din această cauză, acolo unde văd ceva ce trebuie să respect pentru că se află deasupra mea nu trebuie numai să respect, ci îmi este îngăduit să-mi încredinţez mie însumi dezvoltarea a tot ceea ce m-ar face egal cu anumite persoane pe care le venerez.

Cu cât este mai mare capacitatea unui om de a-şi direcţiona *atenţia* asupra anumitor procese ale vieţii nesupuse mai

înainte judecăţii personale, cu atât mai mare este posibilitatea pentru el de a-şi crea baze pentru o evoluţie în lumile spirituale. Un exemplu poate ilustra bine acest lucru. Un om ajunge într-o situaţie în care poate realiza o anumită acţiune sau o poate neglija. Judecata sa îi spune: Fă aceasta. Dar ceva nelămurit în simţirea sa îl reţine de la faptă. Se poate ca omul să nu acorde atenţie acestui ceva nelămurit, ci pur şi simplu realizează acţiunea conform cu aptitudinea sa de judecare. Se poate însă întâmpla şi ca omul să cedeze presiunii acelui ceva nelămurit şi să nu facă acţiunea respectivă. Dacă urmăreşte problema mai departe, poate rezulta că dacă şi-ar fi ascultat raţionamentul ar fi rezultat ceva rău şi constată că prin renunţarea la acţiune a rezultat un bine nesperat. O astfel de experienţă poate dirija gândirea omului într-o direcţie foarte precisă. El poate spune: În mine trăieşte ceva care mă conduce mai bine decât aptitudinea de a judeca pe care o am în prezent. Eu trebuie să-mi păstrez mintea deschisă pentru acest „ceva din mine", până la care capacitatea mea de a judeca nu s-a maturizat încă. Direcţionarea atenţiei asupra unor astfel de cazuri din viaţă are o influenţă favorabilă asupra sufletului. Atunci i se va arăta ca într-o presimţire *sănătoasă* că în om există *mai mult* decât poate el să supervizeze, cu forţa sa de judecată. O astfel de atenţie lucrează la o *lărgire* a vieţii sufleteşti. Dar şi în acest caz pot apărea unilateralităţi care sunt problematice. Cine ar vrea să se *obişnuiască* să elimine mereu judecata sa, pentru că aceasta l-ar putea împinge la „presimţiri", ar putea deveni mingea de joc a tot felul de instincte nedeterminate. De la un astfel de obicei până la lipsa de opinie şi la superstiţie nu este departe. Orice fel de supersiţie este fatală pentru discipolul spiritului. Obţii posibilitatea de a pătrunde într-un mod adevărat în domeniile cunoaşterii spirituale numai păzindute cu grijă de superstiţii, de orice reverie şi de orice vagabondaj al imaginaţiei. Nu ajunge într-un mod corect în lumea spirituală cel care este bucuros când trăieşte, undeva, un proces care „nu poate fi înţeles de reprezentarea umană". Predilecţia pentru *inexplicabil* nu face desigur pe nimeni discipol al spritului. Acesta trebuie să se dezobişnuiască complet de prejudecata că „un mistic ar fi cel care presupune peste tot unde i se pare potrivit în lume existenţa a ceva inexplicabil, a ceva de necercetat". Sentimentul corect pentru discipolul spiritului este acela de a recunoaşte peste tot forţe şi entităţi, dar şi de a presupune că ceea ce este necercetat poate fi cercetat, dacă sunt prezente forţele care o pot face.

Există o stare sufletească anumită care este importantă pentru discipolul spiritului, pe orice treaptă a evoluţiei sale. Ea constă în aceea de a nu-şi orienta dorinţa de cunoaştere în mod unilateral, în aşa fel încât acesta să plece întotdeauna nu de la întrebarea: Cum se poate răspunde la o întrebare sau alta? ci de la: Cum dezvolt eu în mine cutare sau cutare aptitudine? Dacă după aceasta prin lucrarea interioară făcută cu răbdare se dezvoltă o aptitudine oarecare, omul primeşte răspunsul la anumite întrebări. Discipolii spiritului vor cultiva întotdeauna această dispoziţie sufletească. Prin aceasta ei sunt conduşi să lucreze asupra lor, să se maturizeze din ce în ce mai mult şi să-şi interzică să forţeze răspunsurile la anumite întrebări. Ei vor *aştepta* până vor primi răspunsul. Dar cel care se învaţă şi în acest domeniu cu unilateralitatea nu va avansa în mod corect. Discipolul spiritului poate avea şi sentimentul că într-un interval de timp precis el va putea răspunde cu măsura forţelor sale chiar şi celor mai subtile probleme. Aşadar, şi aici joacă un rol important măsura şi echilibrul.

Ar mai putea fi discutate multe calităţi sufleteşti, a căror cultivare şi dezvoltare este stimulatoare atunci când discipolul spiritului se străduie să ajungă la inspiraţie prin exerciţii. La toate ar trebui subliniat că măsura şi echilibrul sunt calitătile sufletesti necesare. Căci ele pregătesc înţelegerea şi capacitatea pentru exerciţiile descrise care trebuie făcute în vederea obţinerii inspiraţiei.

Exerciţiile pentru intuiţie pretind ca discipolul spiritului să nu facă să dispară din conştienţa sa numai imaginile cărora li s-a dăruit pentru obţinerea imaginaţiunii, ci şi viaţa în propria sa activitate sufletească în care s-a cufundat pentru obţinerea inspiraţiei. El trebuie, aşadar, să nu aibă în suflet literalmente *nimic* din trăirile exterioare sau interioare cunoscute anterior. Dacă însă acum, după ce a eliminat trăirile exterioare şi interioare, nu ar fi *nimic* în conştienţa sa, dacă chiar conştienţa sa ar dispărea şi el ar cădea în inconştienţă, ar putea recunoaşte în acest fapt semnul că nu a devenit încă suficient de matur pentru a face exerciţiile pentru intuiţie; el ar trebui să continue exerciţiile pentru imaginaţie şi inspiraţie. Vine o dată şi timpul când conştienţa nu este goală după ce sufletul a îndepărtat trăirile interioare şi exterioare, în care după această îndepărtare rămâne în conştienţă un efect, în care te poţi dărui de asemenea prin cufundare, aşa cum anterior te-ai dăruit lucrurilor care îşi datorează existenţa impresiilor exterioare şi interioare. Acest „ceva" este însă de o natură foarte specială. Prin comparaţie cu toate experienţele

premergătoare, este ceva cu totul nou. Când îl trăieşti, ştii: Acest lucru nu l-am cunoscut mai înainte. Este o percepţie aşa cum este percepţie şi sunetul adevărat pe care-l aude urechea, dar acest ceva poate intra în conştienţa mea numai prin intuiţie, aşa cum sunetul poate intra în conştienţă numai prin ureche. Prin intuiţie este eliminat ultimul rest fizic-sensibil din impresiile omului; lumea sprituală începe să devină deschisă pentru cunoaştere într-o formă care nu mai are nimic comun cu proprietăţile lumii fizic-sensibile.

* * *

Cunoaşterea imaginativă se atinge prin formarea completă a „florilor de lotus" din corpul astral. Prin acele exerciţii care au fost întreprinse pentru obţinerea inspiraţiei şi intuiţiei în corpul eteric şi astral apar mişcări, forme şi curenţi speciali care mai înainte nu existau. Ele sunt organele prin care omul primeşte aptitudinile pentru „citirea scrierii ascunse" şi altele ce sunt mai presus de aceasta. Pentru cunoaşterea suprasensibilă, modificările din corpul eteric al unui om care a ajuns la inspiraţie şi intuiţie se prezintă în felul următor. Aproximativ în regiunea apropiată de inima fizică devine conştient un nou punct central în corpul eteric, care ia forma unui organ eteric. De la acesta pleacă curenţi spre diferite membre ale corpului uman, în cele mai diferite moduri. Cei mai importanţi dintre aceşti curenţi se îndreaptă spre „florile de lotus", le parcurg şi merg apoi spre exterior, unde se răspândesc ca nişte raze în spaţiul exterior. Cu cât omul este mai evoluat, cu atât mai mare este suprafaţa din jurul lui în care curenţii aceştia sunt perceptibili. În cazul unei disciplinări reglementare, punctul central din regiunea inimii nu se formează însă imediat. El trebuie mai întâi pregătit. Mai întâi ia naştere ca punct central provizoriu în cap; acesta coboară apoi în regiunea laringelui şi se deplasează, la sfârşit, în apropierea inimii fizice. Dacă evoluţia ar fi nereglementară, organul despre care vorbim ar putea fi format în regiunea inimii. Ar exista atunci pericolul ca omul în loc să ajungă la vederea suprasensibilă liniştită, corespunzătoare, să devină un visător şi un fantezist. În evoluţia sa, discipolul spiritului ajunge să ofere independenţă curenţilor şi segmentelor formate ale corpului său eteric faţă de corpul fizic şi să-i folosească în mod de sine stătător. „Florile de lotus" îi folosesc drept instrumente cu care mişcă corpul eteric. Înainte ca aceasta să se întâmple, trebuie însă să se fi format în întreaga ambianţă a corpului eteric curenti şi radiaţii speciale, care-l închid în sine ca într-o plasă fină şi-l transformă într-o entitate

închisă în sine. După ce acest lucru s-a întâmplat, mişcările şi curenţii care au loc în corpul eteric pot lua contact cu lumea spiritual-sufletească exterioară şi să se lege de aceasta, astfel încât evenimentele spiritual-sufleteşti exterioare şi cele interioare (din corpul eteric uman) conflueaza. Când se întâmplă aceasta, a sosit momentul în care omul percepe lumea inspiraţiei în mod conştient. Această cunoaştere apare altfel decât cunoaşterea cu privire la lumea fizic-sensibilă. În aceasta primim percepţii prin simţuri şi apoi ne creăm reprezentări şi noţiuni referitor la aceste percepţii. La cunoaşterea prin inspiraţie, ceea ce cunoşti este nemijlocit, într-un singur act; nu există o reflecţie *ulterioară*. Ceea ce pentru cunoaşterea fizic-sensibilă este obţinut abia ulterior în noţiune, în cazul inspiraţiei este dat concomitent cu percepţia. Din această cauză noi am conflua cu ambianţa spiritual-sufletească şi ne-am contopi cu ea, nemaiputându-ne deosebi de ea, dacă nu ne-am fi format plasa din corpul eteric pe care am descris-o.

Când se fac exerciţiile pentru intuiţie, ele nu acţionează numai asupra corpului eteric, ci până în forţele suprasensibile ale corpului fizic. În orice caz, nu trebuie să ne reprezentăm că în felul acesta ar avea loc efecte în corpul fizic care ar fi accesibile observării senzoriale obişnuite. Sunt efecte pe care le poate aprecia numai cunoaşterea suprasensibilă. Ele nu au de-a face cu nici un fel de cunoastere exterioară. Ele se instalează ca succes al maturităţii conştienţei, atunci când aceasta poate avea trăiri în intuiţie, în ciuda faptului că a izgonit din ea toate trăirile exterioare şi interioare. Experieniele intuiţiei sunt însă delicate, intime şi de mare fineţe; iar corpul fizic al omlui este, pe treapta actuală de dezvoltare a sa, grosolan în relaţia cu ele. Din această cauză, el reprezintă o piedică puternică pentru succesul exerciţiilor pentru intuiţie. Dacă acestea se continuă în mod energic, cu perseverenţă şi în calmul interior necesar, vor depăşi în final marile piedici puse de corpul fizic. Discipolul spiritului observă acest lucru în faptul că anumite exprimări ale corpului fizic care mai înainte aveau loc fără conştienţa sa acum el şi le subordonează. El observă acest lucru şi prin aceea că pentru scurt timp simte nevoia de a regla respiraţia (sau lucruri asemănătoare), în aşa fel încât să se armonizeze sau să fie în consonanţă cu ceea ce face sufletul în exerciţii sau în cufundarea interioară. Idealul evoluţiei este ca prin corpul fizic să nu fie efectuate nici un fel de exerciţii, nici exerciţii de

respiraţie, ci ca tot ceea ce trebuie să se întâmple cu el să se instaleze *numai* ca urmare a exerciţiilor de intuiţie pură.

* * *

Când discipolul spiritului urcă pe calea care duce la lumile superioare ale cunoaşterii, el observă, pe o anumită treaptă, că menţinerea forţelor personalităţii sale capătă o altă formă decât cea pe care o are în lumea fizic-sensibilă. În aceasta, eul determină o coacţionare unitară a forţelor sufleteşti, în primul rând cele ale gândirii, simţirii şi voinţei. Aceste trei forţe sufleteşti se află în diferite situaţii obişnuite ale vieţii, în anumite relaţii. Luăm cazul în care vezi un anumit lucru în lumea exterioară. Acesta îi place sau nu-i place sufletului. Înseamnă că reprezentarea acelui lucru este însoţită în mod necesar de un sentiment de plăcere sau de neplăcere. Doreşti acel obiect sau simţi un impuls de a-l modifica într-un fel sau altul. Aceasta înseamnă că posibilitatea de a-l dori şi voinţa se asociază cu o reprezentare şi cu un sentiment. Faptul că are loc această asociere este determinat prin aceea că el leagă în mod coerent reprezetarea (găndirea), simţirea şi voinţa, aducând în acest fel ordine în forţele personalităţii. Această ordine *sănătoasă* ar fi întreruptă dacă eul s-ar dovedi neputincios în acest sens, dacă, de exemplu, dorinţa ar vrea să urmeze un alt drum decât acela al sentimentului sau al reprezentării. Un om care ar gândi că un anumit lucru nu este corect, dar care ar vrea ceva despre care nu crede că este corect nu s-ar afla într-o stare sufletească sănătoasă. La fel stau lucrurile şi în cazul când el nu ar vrea ceea ce îi place, ci ceea ce nu-i place. Acum, omul observă că pe calea spre cunoaşterea superioară gândirea, simţirea şi voinţa se separă în fapt şi fiecare capătă o anumită independenţă, că, de exemplu, o anumită gândire nu mai exercită o presiune prin ea însăşi spre o anumită simţire şi voinţă. Lucrurile se prezintă astfel că poţi să percepi ceva corect în gândire, dar pentru a ajunge la un sentiment sau la o decizie voliţională ai nevoie din nou de un impuls indepedent ieşit din sine. Gândirea, simţirea şi voinţa nu rămân în timpul contemplaţei suprasensibile trei *forţe* care radiază din punctul central comun al eului, ci devin trei entităţi independente, trei personalităţi; iar acum trebuie să-ţi întăreşti cu atât mai mult eul propriu, căci el nu trebuie să facă pur şi simplu ordine în trei forţe, ci trebuie să conducă şi să dirijeze trei entităţi. Dar această separare nu trebuie să existe decât *în timpul* contemplării suprasensibile. Din nou iese în evidenţă cât este de important de a face pe lângă exerciţiile necesare unei disciplinări superioare şi pe acelea

care asigură fermitate şi siguranţă capacităţii de judecată, vieţii sentimentelor şi voinţei. Căci dacă nu aduci aceste calităţi în lumea superioară se va vedea curând cum eul se dovedeşte slab şi nu poate fi un conducător potrivit al gândirii, simţirii şi voinţei. Dacă ar fi prezentă această slăbiciune, sufletul ar fi tras în diferite direcţii de trei personalităţi, iar coerenta lui ar trebui să înceteze. Dacă însă evoluţia discipolului spiritului se petrece în mod corect, atunci transformarea amintită a forţelor înseamnă un progres real; eul rămâne stăpân peste cele trei entităţi independente care acum îi alcătuiesc sufletul. În continuarea evoluţiei, disocierea merge mai departe. Gândirea, devenită independentă, stimulează apariţia unei a patra entităţi spiritual-sufleteşti, pe care o putem desemna ca un influx nemijlocit în om de curenţi asemănători gândurilor. Întreaga lume apare ca o construcţie de gânduri, care-ţi stă în faţă ca lumea plantelor sau a animalelor în domeniul fizic-sensibil. Tot astfel, simţirea şi voinţa devenite independente stimulează în suflet două forţe care acţionează în acesta ca două fiinţe independente. La acestea se mai adaugă şi o a şaptea forţă şi entitate, care este asemănătoare însuşi eului propriu.
Toată trăirea aceasta se leagă de o alta. Înainte de a păşi în lumea suprasensibilă, omul cunoştea gândirea, simţirea şi voinţa numai ca trăire sufletească interioară. De îndată ce pătrunde în lumea suprasensibilă el percepe lucruri care nu exprimă nimic fizic-sensibil, ci spiritual-sufletesc. Dincolo de calităţile noii lumi percepute de el se află entităţi spiritual-sufleteşti. Acestea i se oferă acum ca o lume exterioară aşa cum în fizic-sensibil în faţa simţurilor sale se prezentau plante şi animale. Discipolul spiritului poate percepe acum o deosebire importantă între lumea spiritual-sufletească ce i se deschide şi aceea pe care era obişnuit s-o perceapă prin simţurile sale fizice. O plantă a lumii sensibile rămâne aşa cum este ea, indiferent de ceea ce sufletul omului simte şi gândeşte despre ea. Acest lucru nu există la început la imaginile lumii spiritual-sufleteşti. Ea se modifică după cum omul simte sau gândeşte un lucru sau altul. Prin aceasta, omul le pune o amprentă care depinde de propria sa fiinţă. Imaginaţi-vă că o anumită imagine ar apărea în faţa omului în lumea imaginativă. Dacă el se manifestă la început cu indiferenţă în dispoziţia sa sufletească, ea i se prezintă cu o anumită formă. Dar în clipa în care el simte plăcere sau neplăcere faţă de imagine, ea îşi modifică forma. Imaginile nu exprimă, aşadar, la început numai ce se află independent în afara omului, ci ele

reflectă şi ceea ce este omul însuşi. Ele sunt străbătute de entitatea proprie a omului. Aceasta se întinde ca un văl deasupra entităţilor. Omul nu o vede, chiar dacă în faţa sa se află o entitate adevărată, pe aceasta, ci propriul său produs. Astfel, el poate să aibă în faţa sa ceva adevărat şi să vadă totuşi ceva greşit. Aceasta nu se referă numai la ceea ce omul observă la propria sa entitate, ci tot ce este în contact cu el acţionează în acest fel. De exemplu, omul poate avea înclinaţii ascunse, care prin educaţie şi caracter nu apar la lumină în viaţă; ele acţionează asupra lumii spiritual-sufleteşti şi aceasta primeşte coloraţia specială prin întreaga fiinţă a omului, indiferent cât ştie el despre această fiinţă sau nu ştie. Pentru a continua să evolueze dincolo de această treaptă, este necesar ca omul să înveţe să facă deosebire între el şi lumea spirituală exterioară. Este necesar ca el să înveţe a elimina toate influenţele sinei proprii asupra lumii spiritual-sufleteşti care se află în jurul său. Nu există altă cale decât obţinerea unei cunoaşteri a ceea ce aduci tu însuţi în noua lume. Este deci vorba de a avea mai întâi o cunoaştere de sine adevărată, temeinică, pentru a putea mai apoi să percepi lumea spiritual-sufletească ambiantă în mod pur. Unele fapte din evoluţia omului fac ca o astfel de cunoaştere de sine *să trebuiască* să aibă loc la intrarea în lumea superioară, ca şi cum acest lucru ar fi conform cu o lege naturală. Omul îşi dezvoltă eul, conştienţa de sine, în lumea fizic-sensibilă obişnuită. Acest eu acţionează ca un punct central de atracţie asupra a tot ce aparţine omului. Toate înclinaţiile sale, simpatiile, antipatiile, pasiunile, părerile etc. se grupează în jurul acestui eu. El este şi punctul de atracţie pentru ceea ce se numeşte karma omului. Dacă acest eu ar fi văzut neînvăluit, s-ar putea observa şi faptul că el va trebui să mai întâlnească destine precis conturate în această încarnare sau în unele încarnări viitoare, după cum în încarnări trecute a trăit într-un mod sau altul, dacă şi-a însuşit anumite aptitudini. Ca primă imagine, atunci când urcă în lumea spiritual-sufletească, el trebuie să apară în faţa sufletului său cu tot ce este legat de eu. Acest dublu al omului, conform unei legi a lumii spirituale, trebuie să apară, înainte de orice alt lucru, ca primă impresie din acea lume. Legea care stă la baza acestei trăiri poate fi uşor înţeleasă dacă reflectăm la faptul că în lumea fizic-sensibilă omul se percepe numai atât cât el se trăieşte interior în gândirea, simţirea şi voinţa sa. Această percepţie este însă una interioară; ea nu se prezintă în faţa omului aşa cum o fac pietrele, plantele şi animalele. Prin percepţie interioară omul

nu învaţă să se cunoască decât parţial. Are ceva în el care îl împiedică să ajungă la o cunoaştere de sine mai aprofundată. Este un instinct ca, îndată ce prin autocunoaştere trebuie să mărturisească o anumită trăsătură şi *nu vrea să-şi facă nici o iluzie asupra sa*, el să prelucreze această trăsătură.

Dacă nu cedează acestui instinct, dacă îşi orientează pur şi simplu atenţia în altă direcţie şi rămâne aşa cum a fost, el îşi anulează posibilitatea de a se cunoaşte pe sine. Dacă însă omul pătrunde în sine şi îşi prezintă fără iluzii o anumită trăsătură, el fie va fi în situaţia de a o ameliora în propria-i persoană, fie nu va face acest lucru în condiţiile vieţii sale actuale. În ultimul caz, în sufletul său se va strecura un sentiment care trebuie desemnat ca sentiment al ruşinii. În felul acesta acţionează natura sănătoasă a omului; prin autocunoaştere ea simte mai multe feluri de ruşine. Acest sentiment are chiar şi în viaţa obişnuită o influenţă clară. Omul care gândeşte sănătos va avea grijă ca ceea ce îl umple cu acest sentiment în legătură cu sine să nu se manifeste în afară, în fapte exterioare. Ruşinea este, aşadar, o forţă care-l determină pe om să închidă ceva în el şi să nu devină perceptibil în afară. Cine gândeşte la acest lucru aşa cum trebuie va considera că este de înţeles ca cercetarea spiritului să atribuie unei trăiri sufleteşti interioare foarte îndeaproape înrudită cu sentimentul rusinii influente mult mai mari. Ea găseşte că în adâncurile ascunse ale sufletului există un fel de ruşine *ascunsă* de care omul nu devine constient în viaţa fizic-sensibilă. Acest sentiment ascuns acţionează însă într-un mod asemănător cu sentimentul manifestat în viata obişnuită; el împiedică entitatea cea mai interioară de a apărea într-o imagine perceptibilă în faţa omului. Dacă acest sentiment nu ar exista, omul s-ar percepe pe sine însuşi aşa cum este el în realitate; el nu şi-ar trăi reprezentările, sentimentele şi voinţa numai în interior, ci le-ar percepe aşa cum percepe pietrele, plantele şi animalele. Astfel, acest sentiment este cel care-l învăluie pe om faţă de el însuşi. Şi prin aceasta este şi învăluitorul întregii lumi spiritual-sufleteşti. Căci, în timp ce-i învăluie omului propria sa entitate interioară, el nu poate percepe nici ceea ce l-ar obliga să dezvolte instrumentele necesare cunoaşterii lumii spiritual-sensibile; el nu-şi poate transforma entitatea proprie astfel încât să obţină organele spirituale de percepţie. Dacă însă omul lucrează prin disciplinare reglementară pentru obţinerea acestor organe de percepţie, atunci în faţa lui apare ca primă impresie ceea ce este el însuşi. El îşi percepe propriul său dublu. Această

percepţie de sine nu poate fi separată de percepţia generală a lumii spiritual-sufleteşti. În viaţa obişnuită a lumii fizic-sensibile sentimentul caracterizat actionează în aşa fel încât închide continuu poarta spre lumea spiritual-sufletească în faţa omului. Dacă omul ar vrea să facă numai un pas pentru a pătrunde în această lume, atunci sentimentul de ruşine care apare imediat, fără însă să urce în conştienţă, ascunde partea de lume spiritual-sufletească care vrea să se dezvăluie. Exerciţiile descrise deschid însă această lume. Acel sentiment ascuns acţionează ca un mare binefăcător al omului. Căci prin tot ceea ce obţii ca putere de judecată, viaţă afectivă şi caracter fără o disciplinare a spiritului nu eşti în stare să suporţi fără consecinţe percepţia propriei tale entităţi în forma sa reală. Prin această percepţie ai pierde orice sentiment de sine, încredere în sine şi conştienţă de sine. Pentru ca aceasta să nu se întâmple trebuie să se facă pregătirile care, pe lângă exerciţiile pentru cunoaşterea superioară, se întreprind pentru cultivarea forţei de judecată sănătoasă, a fiinţei afective şi cea a caracterului. Prin disciplinarea sa reglementară, omul învaţă de la ştiinţa spiritului destule noţiuni oculte şi i se lămuresc atâtea mijloace pentru autocunoaştere şi autoobservare câte îi sunt necesare pentru a-şi întâlni plin de forţă dublul. Atunci discipolul spiritului vede numai ca imagine a lumii imaginative, într-o altă formă, lucrul cu care a făcut deja cunoştintă în lumea fizică. Cine a înţeles în mod corect, mai întâi în lumea fizică, prin raţiunea sa, legea karmei nu se va cutremura când va vedea acum că germenii destinului său sunt înscrişi în imaginea dublului său. Cine s-a familiaizat prin puterea judecăţii sale cu evoluţia lumii şi a umanităţii şi ştie cum, la un anumit moment al acestei evoluţii, forţele lui Lucifer au pătruns în sufletul uman, va suporta uşor conştientizarea faptului că în imaginea propriei sale entităţi aceste fiinţe luciferice sunt cuprinse cu toate acţiunile lor. Dar de aici se vede cât este de necesar ca omul să nu ceară intrarea sa în lumea spirituală înainte ca prin puterea sa de judecată obişnuită, dezvoltată în lumea fizic-sensibilă, să fi înţeles anumite adevăruri despre lumea spirituală. Ceea ce este comunicat în această carte înaintea expunerii despre „cunoaşterea lumilor superioare", discipolul spiritului ar trebui să-şi fi însuşit în mersul evoluţiei sale reglementare, prin forţa sa de judecată obişnuită, înainte să aibă cerinţa să ajungă el însuşi în lumile suprasensibile.

În cazul unei disciplinări în care nu se acordă atenţie forţei de judecată, vieţii afective şi celei a caracterului, se poate

întâmpla ca elevului să i se prezinte lumea superioară înainte ca el să posede capacitatea interioară necesară. Atunci întâlnirea cu dublul său l-ar apăsa şi l-ar conduce la rătăciri. Dacă însă întâlnirea ar fi evitată – ceea ce ar fi de asemenea posibil – şi omul ar fi totuşi introdus în lumea suprasensibilă, el ar fi tot atât de puţin în stare de a înţelege această lume în forma sa reală. Căci i-ar fi imposibil să deosebească ceea ce introduce el în obiecte prin privirea lui şi ceea ce ele sunt cu adevărat. Această diferenţiere este posibilă numai când îţi percepi propria entitate ca pe o imagine în sine şi prin aceasta se desprinde de ambianţă tot ce curge din interiorul propriu. Dublul acţionează pentru viaţa omului în aşa fel încât în lumea fizic-sensibilă, prin sentimentul de ruşine pe care l-am descris, se face imediat invizibil, când el se apropie de lumea spiritual-sufletească. Prin aceasta el ascunde însă şi întreaga lume. El stă ca un „paznic" în faţa acestei lumi, pentru a interzice accesul acelora care nu sunt încă pregătiţi pentru intrare. El poate fi numit din această cauză „paznicul pragului care se află în faţa lumii spiritual-sufleteşti". În afară de păşirea în lumea suprasensibilă, omul mai întâlneşte acest „paznic al pragului" şi la trecerea prin moartea fizică. Şi el se dezvăluie treptat în cursul vieţii în evoluţia spiritual-sufletească dintre moarte şi o nouă nastere. Aici însă întâlnirea nu poate fi apăsătoare pentru om, pentru că el are cunoştinţă despre alte lumi doar în viaţa dintre naştere şi moarte.
Dacă omul ar păşi în lumea spiritual-sufletească fără a fi întâlnit „paznicul pragului", el ar putea cădea pradă unui şir nesfârşit de erori. Căci nu ar putea deosebi niciodată ce aduce el în această lume şi ce-i aparţine ei cu adevărat. O disciplinare reglementară permite discipolului spiritului să fie condus în domeniul adevărului, nu în cel al iluziei. O astfel de disciplinare va fi în sine de aşa natură, încât întâlnirea trebuie să aibă loc în mod necesar la un anumit moment. Căci ea este una din regulile indispensabile pentru observarea lumilor suprasensibile, împotriva posibilităţii de a te iluziona şi de a ajunge la lucruri fantastice. Este una din măsurile de precauţie indispensabile pe care trebuie să le aplice discipolul spiritului, aceea de a lucra cu grijă asupra sa, pentru a nu deveni un fantezist, un om care ar putea cădea pradă unei iluzii, unei autoiluzionări (sugestie şi autosugestie). Acolo unde se urmează corect indicaţiile disciplinării spiritului, se distrug totodată şi izvoarele iluziei. Evident că aici nu putem vorbi în detaliu despre numeroasele aspecte care se iau în considerare la aceste precauţii. Putem să menţionăm numai în mod aluziv

despre ce este vorba. Iluzionările la care ne referim aici îşi au originea în două surse. Parţial ele provin din faptul că noi colorăm prin propria entitate sufletească adevărul. În viaţa obişnuită a lumii fizic-sensibile, această sursă de rătăcire este un pericol relativ mic. Pentru că aici lumea exterioară se va impune observaţiei în mod pregnant, în forma ei poprie, oricât ar vrea observatorul s-o coloreze după dorinta sa. De îndată ce păşeşti însă în lumea imaginativă, imaginile acesteia se modifică, prin dorinţele şi interesele de acest fel, şi ai în faţa ta un *adevăr* pe carc l-ai format mai întâi tu însuţi sau cel puţin prin colaborarea ta. Datorită faptului că prin întâlnirea cu „paznicul pragului" discipolul spiritului cunoaşte tot ce este în el însuşi, aşadar, ceea ce el poate duce în lumea spiritual-sufletească, această sursă de iluzionare este îndepărtată. Pregătirea pe care şi-o face discipolul spiritului înaintea păşirii în lumea spiritual-sufletească, acţionează în sensul însuşirii de către acesta a obiceiului de a se elimina pe sine de la observarea lumii fizic-sensibile, lăsând ca lucrurile şi fenomenele să-i vorbească prin entitatea lor proprie. Cel care a parcurs suficient timp această pregătire, poate aştepta în linişte întâlnirea cu „paznicul pragului". Prin aceasta el va face proba definitivă dacă se simte cu adevărat în situaţia de a-şi elimina entitatea proprie chiar şi atunci când se află în faţa lumii spiritual-sufleteşti.

În afara acestei surse de iluzionări, mai există şi o alta. Ea se face simţită atunci când se interpretează greşit o impresie primită. În viaţa fizic-sensibilă există exemplul simplu al iluziei care se produce când te afli într-un tren şi *crezi* că arborii se mişcă în direcţia opusă a mersului trenului în care te afli, în timp ce, de fapt, tu eşti cel care se mişcă o dată cu trenul. Cu toate că în lumea fizic-sensibilă există numeroase cazuri în care este mai greu de rectificat astfel de iluzii decât în cel menţionat, este totuşi uşor de recunoscut că omul găseşte în această lume şi mijloacele de a elimina iluziile, dacă analizează cu o judecată sănătoasă tot ce poate sluji la lămurirea corespunzătoare. Altfel se prezintă lucrurile de îndată ce pătrunzi în domeniul suprasensibil. În lumea sensibilă, lucrurile nu sunt modificate de iluzia umană; din această cauză este posibil ca printr-o observare obiectivă să corectezi iluzia cu ajutorul faptelor. În lumea suprasensibilă însă acest lucru nu este posibil fără probleme. Dacă vrei să observi un proces suprasensibil şi îl abordezi cu o judecată, atunci introduci această judecată incorectă în acel proces; şi judecata se întreţese cu faptul respectiv în aşa fel încât acesta

nu poate fi imediat deosebit de ceea ce ai introdus în el. Atunci, eroarea nu este în om iar faptul corect în afara acestuia, ci eroarea devine componentă a faptului exterior. Din această cauză, ea nici nu poate fi corectată simplu, printr-o observare fără prejudecăţi a faptului. Cu aceasta am indicat ceea ce poate fi o sursă bogată de iluzionare şi de fantezii pentru cel care păşeşte în lumea suprasensibilă fără o pregătire corectă. Aşa cum discipolul spiritului obţine capacitatea de a exclude erorile care iau naştere prin colorarea lumii suprasensibile cu propria sa entitate, el trebuie să mai obţină şi un alt dar, acela de a neutraliza a doua sursă de erori. El poate elimina ceea ce vine de la el însuşi, dacă a recunoscut mai întâi imaginea propriului său dublu; şi va putea elimina ceea ce în direcţia amintită este o a doua sursă de erori, dacă obţine aptitudinea de a recunoaşte, după *calitatea* unui fapt al lumii suprasensibile, dacă acesta este adevăr sau iluzie. Dacă iluziile ar arăta exact ca adevărurile, această diferenţiere nu ar fi posibilă. Dar lucrurile nu stau astfel. Iluziile legate de lumile suprasensibile au *în ele însele* calităţi prin care se deosebesc de realităţi. Şi se pune problema ca discipolul spiritului să ştie după ce calităţi poate el recunoaşte adevărurile. Nimic nu apare mai de la sine înţeles decât ca cel ce nu cunoaşte disciplinarea spirituală să spună: Unde există o posibilitate de a te proteja faţă de iluzie, întrucât sursele acesteia sunt atât de numeroase? Şi să mai adauge: Oare există vreun discipol al spiritului sigur că nu toate bănuitele cunoştinţe superioare se bazează numai pe iluzii şi autoiluzionări (sugestie şi autosugestie)? Cine vorbeşte astfel nu ia în considerare faptul că în orice disciplinare adevărată, prin felul cum se desfăşoară ea, sunt oprite sursele iluziilor. În primul rând, adevăratul discipol al spiritului îşi va însuşi prin pregătirea sa suficiente cunoştinţe privind tot ce poate provoca iluzionarea şi autoiluzionarea şi prin aceasta să se pună în situaţia de a se apăra de ele. În această privinţă el are în adevăr, ca nici un alt om, prilejul de a-şi dezvolta luciditatea şi judecata pentru mersul vieţii. Prin tot ce află, el are ocazia de a nu-şi păstra nici un fel de presimţiri nedeterminate. Disciplina îl face cât se poate de prevăzător. La aceasta se adaugă faptul că orice disciplinare adevărată conduce mai întâi la noţiuni privind marile evenimente cosmice, aşadar, lucruri care fac necesară o tensionare a forţei de judecată, ceea ce determină însă şi o rafinare şi ascuţire concomitentă. Numai cel care ar vrea să evite să ajungă în domenii atât de îndepărtate şi să rămână numai la „revelaţii"

mai apropiate ar putea pierde acuitatea acelei forţe de judecată care-i dă siguranţă în diferenţierea dintre iluzie şi adevăr. Cu toate acestea, nu acesta este cel mai important lucru. Cel mai important lucru se află în înseşi exerciţiile care sunt folosite la o disciplinare reglementară a spiritului. Acestea trebuie să fie în aşa fel organizate încât conştienţa elevului să supervizeze cu precizie în timpul cufundării interioare tot ce se petrece în suflet. La început se formează un simbol pentru a aduce în stare de funcţionare imaginaţiunea. În acesta mai există reprezentări ale unor percepţii exterioare. Omul nu este singurul implicat în conţinutul acestuia; el nu-l realizează singur. Aşadar, el poate interpreta greşit obârşia acestuia. Dar discipolul spiritului îndepărtează acest conţinut din conştienţa sa atunci când urcă la exerciţiile pentru inspiraţie. El nu se mai cufundă decât în activitatea sufletului său care a format simbolul. Dar şi aici eroarea este încă posibilă. Omul şi-a însuşit felul activităţii sufletului său prin educaţie, învăţătură etc. El nu poate şti totul despre obârşia ei. Acum însă discipolul spiritului îndepărtează din conştienţa sa această activitate sufletească proprie. Dacă rămâne ceva, atunci de acest nimic se leagă ceea ce nu poate fi supervizat. În aceasta nu se poate amesteca ceva care să nu fie în relaţie cu întregul său conţinut. În intuiţia sa, discipolul spiritului are aşadar ceva care-i arată cum este alcătuit un adevăr foarte clar al lumii spiritual-sufleteşti. Când, acum, aplică caracteristicile recunoscute ale adevărului spiritual-sufletesc la tot ce întâmpină observaţia sa, el poate deosebi aparenţa de adevăr. Şi poate fi sigur că la aplicarea acestei legi va rămâne tot atât de apărat faţă de iluzia din lumea suprasensibilă, după cum în lumea fizic-sensibilă nu se poate întâmpla să confunzi o bucată de fier înroşit imaginar cu o bucată care frige cu adevărat. Este de la sine înţeles că te vei raporta astfel numai la acele cunostinţe pe care le priveşti ca trăiri proprii ale tale în lumile suprasensibile, şi nu la cele pe care le primeşti drept comunicări ale altora şi pe care le înţelegi cu raţiunea ta fizică şi cu simţul tău sănătos al adevărului. Discipolul spiritului se va strădui să tragă o graniţă despărţitoare între ceea ce a primit pe o cale şi ceea ce a primit în celălalt mod. Pe de o parte, el va prelua de bunăvoie comunicările cu privire la lumile superioare şi va căuta să le înţeleagă prin aptitudinea sa de a judeca. Când însă desemnează ceva ca fiind propria sa observaţie, propria sa experienţă, el îşi va fi probat dacă

aceasta i-a apărut clar cu calităţile pe care el a învăţat să le percepă cu intuiţia neînşelătoare.

* * *

După întâlnirea cu „paznicul pragului", în faţa discipolului spiritului se află noi trăiri în ascensiunea în lumile suprasensibile. Mai întâi va observa că există o înrudire interioară între „paznicul pragului" şi acea forţă sufletească care în descrierea de mai sus apare ca cea de a şaptea entitate şi care s-a conturat ca un fel de entitate independentă. Da, această a şaptea entitate nu este nimic altceva decât dublul, „paznicul pragului" însuşi. Şi ea îi impune discipolului spiritului o sarcină specială. El trebuie să conducă şi să dirijeze ceea ce el este în sinea sa obişnuită şi care-i apare în imagine, prin nou-născuta sa sine. Va rezulta un fel de luptă împotriva dublului. Acesta va căuta să aibă mereu superioritate. A se situa în relaţie corectă faţă de el, a nu-l lăsa să facă nimic care să nu se afle sub influenţa noului eu, aceasta dă şi întărire şi coerenţă forţelor omului. Autocunoaşterea într-o anumită direcţie este alta în lumea superioară decât în lumea fizic-sensibilă. În timp ce în aceasta cunoaşterea de sine apare numai ca o trăire interioară, eul nou-născut se prezintă de îndată ca fenomen sufletesc exterior. Îţi vezi eul nou-născut ca o altă fiinţă existentă în faţa ta. Dar nu o poţi percepe integral. Căci la orice treaptă ai fi urcat pe calea lumilor superioare există întotdeauna şi trepte mai înalte. Pe astfel de trepte vei percepe tot mai mult despre „eul tău superior". Aşadar, acesta se poate dezvălui discipolului spiritului pe o anumită treaptă numai parţial. Acum, este foarte mare ispitirea căreia îi este supus omul când conştientizează pentru prima oară ceva despre „sinea sa superioară", şi anume de a contempla această „sine superioară" din punctul de vedere cu care s-a obişnuit în lumea fizic-sensibilă. Această ispitire este chiar bună, şi ea trebuie să survină când evoluţia trebuie să se desfăşoare normal. Trebuie să contempli „paznicul pragului" şi să-l pui în faţa „eului superior", pentru a putea observa distanţa dintre ceea ce eşti şi ceea ce trebuie să devii. La această confruntare „păzitorul pragului" începe să ia însă o cu totul altă formă. El se prezintă ca o imagine a tuturor obstacolelor care se pun în calea evoluţiei „eului superior". Se va conştientiza ce greutate cară eul nostru obişnuit. Şi atunci, dacă nu suntem destul de puternici prin pregătirile noastre pentru a spune: Eu nu mă voi opri aici, ci mă voi ridica fără încetare până la „eul superior", atunci vom paraliza şi vom da speriaţi înapoi faţă de ceea ce

avem în faţa noastră. În acest caz am pătruns scurt timp în lumea spiritual-sufletească, dar renunţăm să ne mai prelucrăm. Devenim prizonieri ai formei care se află acum prin „paznicul pragului" în faţa sufletului. Important este faptul că la această trăire nu ai senzaţia de a fi prizonier. Mult mai mult vom crede că trăim cu totul altceva. Forma pe care o produce „paznicul pragului" poate fi astfel, încât în sufletul observatorului să creeze impresia că acesta are în faţa sa, în imaginile care apar pe această treaptă de dezvoltare, întregul contur al tuturor lumilor posibile, că ar fi ajuns în vârful cunoaşterii şi nu trebuie să se străduie mai departe. În loc de prizonier, el se va putea astfel simţi posesorul infinit de bogat al tuturor tainelor Universului. Despre faptul că poţi avea o asemenea trăire, care reprezintă opusul stării adevărate nu se va mira cel care reflectează că atunci când ai această trăire te afli deja în lumea spiritual-sufletească şi că o particularitate a acestei lumi este că în ea evenimentele se pot prezenta în mod inversat. În cartea de faţă ne-am referit la acest lucru când am analizat viaţa de după moarte.
Forma pe care o percepem pe această treaptă evolutivă îi mai arată discipolului spiritului şi altceva decât aceea în care i-a fost prezentat „paznicul pragului". În acest dublu puteau fi percepute toate calităţile pe care eul obişnuit al omului le are ca urmare a influenţei forţelor luciferice. Acum însă, în cursul evoluţiei umane, în sufletul omenesc s-a instalat prin influenţa lui Lucifer o altă forţă. Este cea pe care în paragrafele anterioare ale acestei cărţi am numit-o forţa lui Ahriman. Aceasta este forţa care îl împiedică pe om în existenţa fizic-sensibilă să perceapă entităţile spiritual-sufleteşti care se află dincolo de suprafaţa a ceea ce cade sub simţuri. Imaginea formei care apare în trăirea descrisă arată ce a devenit sub influenţa acestei forţe sufletul omenesc. Cel ce se apropie de această trăire cu o pregătire corespunzătoare o va interpreta corect; şi atunci, curând, se va arăta o altă formă, cea pe care o putem numi „marele paznic al pragului" în contrast cu „micul paznic" descris. Acesta comunică discipolului spiritului că nu trebuie să se oprească pe această treaptă, ci că trebuie să lucreze energic mai departe. El trezeşte în observator conştienţa că lumea care este cucerită nu devine un adevăr şi nu se transformă în iluzie numai în cazul când lucrarea se continuă în mod corespunzător. Celui care s-ar apropia de această trăire nepregătit, datorită unei disciplinări necorespunzătoare, i s-ar turna însă în suflet, atunci când ar ajunge la „marele paznic al pragului" ceva care nu poate fi

comparat decât cu „sentimentul unei spaime fără limite", cu o „teamă fără frontiere".

Aşa cum întâlnirea cu „micul paznic al pragului" îi dă discipolului spiritului posibilitatea de a se testa dacă este protejat faţă de iluzii care pot lua naştere prin intrarea entităţii sale în lumea suprasensibilă, la fel şi prin trăirile care conduc în ultimă instanţă la „marele paznic al pragului" el poate testa dacă este adaptat la acele iluzii care au fost atribuite mai sus celei de a doua surse. Dacă poate opune rezistenţă acelei iluzii puternice pe care lumea de imagini cucerite i le flutură în faţă ca pe o posesiune bogată, în timp ce este de fapt numai un prizonier, atunci el va fi protejat şi în cursul evoluţiei sale ulterioare de a confunda aparenţa cu realitatea.

„Paznicul pragului" va lua pentru fiecare om o formă, până la un anumit grad, individualizată. Întâlnirea cu el corespunde tocmai trăirii prin care este depăşit caracterul personal al observaţiilor suprasensibile şi este dată posibilitatea de a pătrunde într-o regiune a trăirii care este liberă de orice nuanţare personală şi este valabilă pentru orice entitate umană.

După ce discipolul spiritului a avut trăirile descrise, el este capabil să deosebească în ambianţa spiritual-sufletească ce este el însuşi de ceea ce este în afara lui. El va recunoaşte atunci cum înţelegerea procesului cosmic descris în această carte este necesară, pentru a înţelege însuşi omul şi viaţa acestuia. Se înţelege corpul fizic numai dacă este cunoscut cum a fost constituit prin evoluţiile Saturn, Soare, Lună şi Pământ. Corpul eteric poate fi înţeles numai dacă se urmăreşte formarea lui prin evoluţia Soare, Lună şi Saturn etc. Dar se înţelege şi ceea ce este legat de evoluţia Pământului, dacă cunoşti cum s-au desfăşurat toate lucrurile treptat. Prin disciplinarea spiritului eşti pus în situaţia de a recunoaşte înainte de toate relaţia dintre tot ce ţine de om cu fapte şi entităţi corespunzătoare ale lumii care se găseşte în afara omului. Căci acesta este adevărul: fiecare structură a omului se află într-o relaţie cu întreaga lume. În această carte am putut face numai scurte prezentări ale acestor aspecte. Dar trebuie reflectat că, de exemplu, corpul uman a fost prezent în timpul evoluţiei saturniene numai în primele sale scheme structurale. Organele sale: inima, plămânii, creierul s-au format din acele prime scheme structurale mai târziu, în perioadele Soare, Lună şi Pământ. Aşa se află în relaţie inima, plămânii etc. cu evoluţia Soare, Lună şi Pământ. Întru totul

corespunzător stau lucrurile cu structurile corpului eteric, ale corpului senzaţiei, ale sufletului senzaţiei etc. Omul este format mai întâi din lumea ambientală cea mai apropiată; şi fiecare detaliu pe care-l găsim la el corespunde unui proces, unei fiinţe din lumea exterioară. Discipolul spiritului ajunge, pe treapta corespunzătoare a evoluţiei sale, să recunoască relaţia dintre fiinţa sa şi lumea mare. Şi această treaptă de cunoaştere o putem numi conştientizarea corespondenţei „lumii mici", a microcosmosului, adică a omului însuşi, şi a „lumii mari", a macrocosmosului. Când elevul a ajuns până la o astfel de cunoaştere poate să se producă pentru el o trăire nouă. El începe să se simtă ca şi concrescut cu întreaga construcţie a lumii, deşi se simte în deplina sa independenţă. Această senzaţie este o dizolvare în întreaga lume, o unificare cu aceasta, *fără* a pierde însă propria sa entitate. Această treaptă a evoluţiei poate fi desemnată drept „unificarea cu marocosmosul". Este semnificativ faptul că nu trebuie să gândim această unificare ca şi cum prin aceasta ar înceta conştienţa de sine şi entitatea umană s-ar scurge în Cosmos. Un asemenea gând ar fi expresia unei păreri izvorâte dintr-o forţă de judecată nedisciplinată. Diferitele trepte ale cunoaşterii superioare, în sensul acelui proces de iniţiere care a fost descris aici, pot fi desemnate în următorul mod:

1. Studiul ştiinţei spiritului, pentru care te foloseşti la început de forţa de judecată dezvoltată în lumea fizic-sensibilă.
2. Obţinerea cunoaşterii imaginative.
3. Citirea scrierii ascunse (corespunzând inspiraţiei).
4. Viaţa aparentă în ambianţa spirituală (corespunzând intuiţiei).
5. Cunoaşterea relaţiilor dintre Inicrocosmos şi macrocoslnos.
6. Unificarea cu macrocosmosul.
7. Trăirea totală a experienţelor premergătoare ca o stare sufletească fundamentală.

Aceste trepte nu trebuie însă gândite ca şi cum ar fi parcurse succesiv. Disciplinarea se poate desfăşura mai degrabă în aşa fel, încât în funcţie de individualitatea elevului o treaptă premergătoare să fie parcursă până la un anumit grad, când el începe să facă exerciţii care corespund treptei următoare. Se poate, de exemplu, să fie foarte bine să obţii mai întâi unele imaginaţiuni în mod foarte precis şi deja să faci exerciţii care implică în domeniul trăirii proprii inspiraţia, intuiţia sau cunoaşterea legăturilor microcosmosului cu macrocosmosul.

* * *

Când discipolul spiritului a obţinut o trăire a intuiţiei, el cunoaşte nu numai imaginile lumii spiritual-sufleteşti, nu poate doar citi legăturile dintre ele în „scrierea ascunsă", el ajunge la cunoaşterea însăşi a fiinţelor prin a căror conlucrare ia naştere lumea căreia îi aparţine omul. Şi învaţă să se cunoască prin aceasta pe sine însuşi în acea formă pe care o are în lumea spiritual-sufletească. El a răzbătut până la o percepţie a eului său superior şi a observat cum trebuie să lucreze mai departe pentru a-şi domina dublul, „paznicul pragului". A avut însă şi întâlnirea cu „marele paznic al pragului", care se află în faţa sa ca unul care invită permanent la continuarea lucrării. Acest „mare paznic al pragului" devine acum modelul său pe care vrea să se străduiască să-l egaleze. Când în discipolul spiritului apare acest sentiment, el a obţinut posibilitatea de a recunoaşte *cine* se află aici în faţa lui ca „mare paznic al pragului". Acest paznic se transformă de acum încolo, în percepţia discipolului spiritului, în figura lui Christos, a cărui entitate şi intervenţie în evoluţia Pământului este vizibilă din capitolele anterioare ale acestei cărţi. Discipolul spiritului este iniţiat prin aceasta în taina sublimă care este legată de numele lui Christos. Chrisatos i se înfăţişează ca „marele ideal pământean al omului". Dacă Christos a fost recunoscut în acest fel prin intuiţie în lumea spirituală, devine inteligibil şi ceea ce s-a desfăşurat în mod istoric pe Pământ în cea de a patra epocă evolutivă postatlanteană (perioada greco-latină). Felul în care în acea perioadă înalta fiinţă solară, fiinţa lui Christos, a intervenit în evoluţia Pământului şi cum lucrează ea în continuare în cadrul evoluţiei terestre, aceasta devine acum pentru discipolul spiritului o cunoaştere pe care o trăieşte el însuşi. Aşadar, prin intuiţie, elevul obţine o clarificare a sensului şi a importanţei evoluţiei terestre.

Calea descrisă aici pentru cunoaşterea lumilor suprasensibile este o cale pe care o poate urma oricare om, în orice situaţie s-ar afla el în cadrul conditiilor actuale de viată. Când este vorba de o astfel de cale, trebuie să reflectăm la faptul că scopul cunoaşterii şi al adevărului este acelaşi în toate timpurile evoluţiei terestre, dar că punctul de plecare al omului este diferit în momente deosebite. Astăzi omul nu poate porni de la acelaşi punct de plecare când vrea să păşească în lumile suprasensibile ca, de exemplu, vechiul candidat egiptean la iniţiere. Din această cauză, omul actual nu poate executa fără probleme exerciţiile care îi erau date discipolului spiritului în Egiptul antic. De la acea epocă, sufletele omeneşti au parcurs diferite încarnări, iar aceste încorporări repetate nu sunt fără

sens şi importanţă. Aptitudinile şi calităţile sufletelor se modifică de la încarnare la încarnare. Cine contemplă viaţa umană, istorică în mod superficial poate observa că din secolele al XII-lea şi al XIII-lea după Christos s-au modificat toate condiţiile de viaţă faţă de cele anterioare, că părerile, sentimentele, dar şi capacităţile oamenilor au devenit altele decât fuseseră mai înainte. Calea descrisă aici spre o cunoaştere superioară este o cale potrivită pentru suflete care se încorporează în timpul prezent. Ea este de aşa natură încât punctul de plecare pentru dezvoltarea spirituală porneşte de la locul în care se află omul acum, când se găseşte în condiţiile de viaţă date lui în prezent. Evoluţia progresivă conduce omenirea, cu privire la căile cunoaşterii superioare, de la perioadă la perioadă mereu la alte forme, aşa cum şi viaţa exterioară îşi modifică formele ei. Şi trebuie ca de fiecare dată să domnească o armonie perfectă între viaţa exterioară şi iniţiere.

PREZENTUL ŞI VIITORUL EVOLUŢIEI LUMII ŞI A UMANITĂŢII

A cunoaşte în sensul ştiinţei spiritului ceva despre prezentul şi viitorul evoluţiei omului şi al Cosmosului nu este posibil fără a înţelege trecutul acestei evoluţii. Căci ceea ce se oferă percepţiei cercetătorului spiritului când observă faptele ascunse ale trecutului conţine *totodată* tot ce se poate şti despre prezent şi viitor. În această carte se vorbeşte de evoluţia perioadelor Saturn, Soare, Lună şi Pământ. Nu poţi înţelege evolutia terestră, în sensul ştiinţei spiritului, dacă nu observi faptele perioadelor de evoluţie premergătoare. Căci în ceea ce-l întâmpină pe om în prezent în cadrul lumii terestre sunt incluse faptele evoluţiei lunare, solare şi saturniene. Fiinţele şi lucrurile care au fost implicate în evoluţia lunară au evoluat. Tot ce există astăzi pe Pământ a devenit din ele. Dar pentru conştienţa fizic-sensibilă nu este perceptibil tot ce s-a dezvoltat în perioada Lunii şi a trecut pe Pământ. O parte din ceea ce provine din perioada lunară se revelează abia pe o anumită treaptă a conştienţei suprasensibile. Când se obţine această cunoaştere, atunci, pentru aceasta, lumea noastră terestră este legată cu o lume suprasensibilă. Aceasta cuprinde partea din existenţa lunară care nu s-a densificat până la percepţia fizic-sensibilă. Ea o conţine aşa cum este în

prezent, nu aşa cum era pe vremea evoluţiei lunare străvechi. Conştienţa suprasensibilă poate obţine însă o imagine a acelei stări. Când această conştienţă suprasesibilă se adânceşte în percepţia pe care o poate recepta astăzi, se constată că aceasta se desface treptat prin ea însăşi în *două* imagini. Una din imagini corespunde formei pe care a avut-o Pământul în timpul evoluţiei lui lunare. Cealaltă, se prezintă în aşa fel, încât recunoşti: Aceasta conţine o formă care este încă în stare germinativă şi care va deveni adevărată abia în viitor, în sensul în care Pământul este cu adevărat în prezent. Continuând observarea se vede că în această formă viitoare se infiltrează continuu ceea ce într-un anume sens rezultă ca efect a ce se petrece pe Pământ. În această formă viitoare avem de-a face, din această cauză, cu ceea ce trebuie să devină Pământul actual. Activităţile existenţei terestre se vor uni cu ceea ce se întâmplă, în modul descris, în lume şi din aceasta va rezulta noua fiinţă cosmică în care Pământul se va transforma, aşa cum Luna s-a transformat în Pământ. Această formă viitoare poate fi numită starea Jupiter. Celui care observă această stare jupiteriană cu privirea suprasensibilă i se arată că în viitor *trebuie* să aibă loc anumite procese, pentru că în partea suprasensibilă a lumii terestre provenită din Lună sunt prezente fiinţe şi lucruri care vor primi forme precise, după ce în cadrul Pământului fizic-sensibil se vor fi întâmplat anumite evenimente. Din cauza aceasta, în starea Jupiter va fi ceva deja predeterminat prin evoluţia lunară; şi va fi ceva nou, care intră în întreaga evoluţie ca efect a ceea ce se întâmplă pe Pământ. Din această cauză, conştienţa suprasensibilă poate afla ceva despre ce se va întâmpla în perioada Jupiter. Căci entităţile şi faptele care se observă în acest câmp al conştienţei nu au caracterul imaginarului-fizic; ele nu apar nici ca formaţiuni fine, aeriene, de la care ar putea pleca anumite influenţe care să amintească impresiile senzoriale. De la ele primim numai impresii de sunete pur spirituale, sau impresii luminoase sau impresii calorice pur spirituale. Acestea *nu* se exprimă printr-un fel oarecare de încorporare materială. Ele nu pot fi cuprinse decât de conştienţa suprasensibilă. Se poate totuşi spune că aceste entităţi au „un trup". Acesta se arată în cuprinsul sufletescului lor care se revelează ca fiinţa lor actuală, ca o sumă de *amintiri densificate*, pe care ele le poartă în cadrul fiinţei lor sufleteşti. În fiinţa lor se poate deosebi ceea ce trăiese ele *acum* şi ceea ce au trăit mai înainte şi de care îşi amintesc. Această categorie de experienţe alcătuieşte un fel de agregat

cuprins în ele ca ceva corporal care le produce o impresie asemănătoare cu cea pe care o are omul terestru despre corpul său. Pentru o treaptă a cunoaşterii suprasensibile superioare celei pe care am desemnat-o ca necesară pentru cunoaşterea Lunii şi a lui Jupiter devin perceptibile fiinţe şi lucruri suprasensibile care sunt forme evoluate a ceea ce exista în perioada Soare, dar care în prezent are trepte de existenţă atât de înalte, încât nici nu există pentru o conştienţă care nu a ajuns decât la percepţia formelor lunare. Imaginea acestei lumi se scindează, în cazul cufundării interioare, în două. Prima conduce la cunoaşterea stării solare din trecut; cealaltă reprezintă o formă viitoare a Pământului, şi anume cea în care Pământul se va transforma când în formele acelei lumi se vor infiltra procesele Pământului şi ale lui Jupiter. Ceea ce se poate observa pe această cale despre această lume viitoare poate fi desemnat, în sensul ştiintei spiritului, ca stare sau perioadă Venus. Pe o cale asemănătoare rezultă pentru o conştienţă suprasensibilă şi mai dezvoltată o stare viitoare a evoluţiei care poate fi desemnată ca stare Vulcan şi care are cu starea Saturn aceeasi relaţie care există între stările Venus şi Soare şi cea dintre Jupiter şi Lună. Din această cauză, atunci când luăm în considerare trecutul, prezentul şi viitorul evoluţiei Pământului, putem vorbi despre evoluţiile: saturniană, solară, lunară, terestră (pământeană), jupiteriană, venusiană şi vulcaniană. Ca şi aceste condiţii cuprinzătoare ale evoluţiei Pământului, pentru conştienţă se mai arată şi observaţii privind un viitor mai apropiat. *Fiecărei* imagini a trecutului îi corespunde una a viitorului. Totuşi, când vorbim despre astfel de lucruri trebuie subliniat ceva ce trebuie să fie luat în considerare ca având *cea mai mare importanţă posibilă*. Când vrem să cunoaştem astfel de lucruri trebuie să evităm părerea că simpla gândire filosofică aplicată adevărului care cade sub simţuri ar putea fundamenta ceva în acst domeniu. Astfel de lucruri nu trebuie şi nu pot să fie cercetate printr-o astfel de gândire. Cel care crede că după ce a obţinut prin ştiinţa spiritului comunicări despre cum a fost starea lunară acum ar putea să descopere printr-o gândire filosofică cum vor fi lucrurile în epoca jupiteriană prin compararea condiţiilor de pe Pământ cu cele de pe Lună va cădea pradă unor grave iluzii. Aceste condiţii nu trebuie *cercetate* decât dacă conştienţa s-a ridicat la nivelul respectiv de observare. Abia după ce cele cercetate sunt comunicate, ele pot fi înţelese şi fără conştienţă suprasensibilă.

Faţă de comunicările privind viitorul, cercetătorul spiritului se află în altă situaţie decât faţă de cele care privesc trecutul. În primul rând, omul nu poate să stea în faţa evenimentelor viitoare tot atât de lipsit de idei preconcepute cum o poate face în faţa trecutului. Ceea ce se întâmplă în viitor agită simţirea şi voinţa umană; trecutul este suportat în cu totul alt fel. Cel ce observă existenţa ştie deja cât este de valabil acest lucru pentru existenţa obişnuită. Însă numai cel care cunoaşte anumite lucruri din lumile suprasensibile poate şti la ce grad înalt creşte aceasta, ce forme ia faţă de lucrurile ascunse ale vieţii. Cu aceasta am indicat motivul pentru care cunoştinţele privind aceste lucruri sunt legate de anumite limite.
Aşa cum marea evoluţie cosmică poate fi reprezentată prin succesiunea stărilor de la perioada Saturn până la perioada Vulcan, tot astfel este posibil acest lucru şi pentru intervale de timp mai mici, de exemplu, pentru cele ale evoluţiei Pământului. De la acea răsturnare gigantică care a adus sfârşitul vechii vieţi atlanteene s-au succedat în cadrul evoluţiei umanităţii stări care în cartea aceasta au fost caracterizate drept epocile protoindiană, protopersană, egipteano-caldeană, greco-latină. A *cincea* epocă este cea în care se află omenirea acum, este *prezentul*. Această epocă a început prin secolele al XII-lea, al XIII-lea şi al XIV-lea după Christos, după ce ea s-a pregătit cu începere din secolele al IV-lea, al V-lea. Foarte clar ea apare din cel de al XV-lea secol. Epoca premergătoare, cea greco-romană şi-a avut începutul în secolul al VIII-lea înainte de Christos. La sfârşitul primei treimi a acesteia a avut loc evenimentul christic. Structura sufletească, toate aptitudinile umane s-au modificat la trecerea de la epoca egipteano-caldeană la cea greco-romană. În prima, încă nu exista ceea ce se numeşte acum reflectarea logică ca o concepţie raţională despre lume. Ceea ce omul îşi poate însuşi astăzi prin raţiunea sa drept cunoştinţă primea atunci în forma adecvată acelui timp nemijlocit, printr-o ştiinţă într-o anumită privinţă suprasensibilă. Lucrurile erau percepute; şi în timp ce erau percepute apărea în suflet noţiunea, imaginea de care avea nevoie sufletul, dinăuntru. Când forţa de cunoaştere este de aşa natură, atunci nu răsar numai imagini ale lumii fizic-sensibile, ci din adâncurile sufletului vine şi o anumită cunoaştere a unor fapte şi entităţi nesensibile. Acesta este un rest al vechii conştienţe suprasensibile înceţoşate care a fost cândva proprietate comună a întregii omeniri. În epoca greco-latină au existat mulţi oameni lipsiţi de această capacitate. În locul ei a apărut gândirea raţională asupra lucrurilor. Oamenii

au devenit tot mai îndepărtaţi de o percepţie nemijlocită cu caracter de vis a lumii spiritual-sufleteşti şi limitaţi tot mai mult la a-şi face o imagine despre aceasta prin raţiunea şi sentimentul lor. Într-o anumită privinţă, această stare a durat tot timpul celei de a patra epoci a perioadei postatlanteene. Numai oameni care îşi păstrează ca o moştenire vechea structură sufletească mai puteau prelua în conştienţă lumea spirituală. Dar aceşti oameni sunt rămăşiţe ale trecutului. Genul lor de cunoaştere nu se mai potrivea timpului mai nou. Căci legile evoluţiei au ca urmare faptul că o capacitate sufletească veche îşi pierde semnificaţia deplină când apar noi aptitudini. Viaţa oamenilor se adaptează atunci noilor capacităţi. Şi ea nu mai are ce face cu vechile aptitudini. Au existat însă şi oameni care într-un mod foarte conştient au început să dezvolte pe lângă forţele raţiunii şi ale sentimentelor alte forţe, superioare, care le dădeau din nou posibilitatea de a pătrunde în lumea spiritual-sufletească. Trebuiau să înceapă prin a face acest lucru în alt fel decât se făcea cu elevii vechilor iniţiaţi. Aceştia nu trebuiau încă să ia în considerare aptitudinile sufleteşti care s-au dezvoltat abia în cea de a patra epocă. Disciplinarea spiritului, descrisă în această carte drept cea actuală, a început să se dezvolte, în primele ei forme, în cursul celei de a patra epoci. Dar ea era pe atunci numai la începuturile ei şi şi-a putut afla desăvârşirea abia în cea de a cincea epocă (secolele al XII-lea, al XIII-lea şi mai ales în al XV-lea). Oameni care căutau în acest fel urcarea în lumile superioare puteau afla ceva despre domeniile superioare ale existenţei prin imaginaţiune, inspiraţie şi intuiţie. Oamenii care rămăseseră la aptitudinile evoluate ale raţiunii şi ale sentimentelor puteau şti despre lucrurile cunoscute de clarviziunea mai veche numai prin tradiţii care se transmiteau de la o generaţie la alta, verbal sau prin scris.

Chiar şi cei născuţi după Christos, dacă nu se ridicau în lumile superioare, puteau cunoaşte ceva despre fiinţa lui Christos numai prin astfel de tradiţii. Existau şi iniţiaii care mai aveau aptitudinile percepţiei naturale pentru lumea suprasensibilă şi care se ridicau într-o lume superioară, în ciuda faptului că nu luau în considerare noile forţe ale raţiunii şi ale sentimentului. Ei au fost o punte de legătură în trecerea de la iniţierea veche la cea nouă. Astfel de personalităţi mai existau şi pentru perioadele următoare. Tocmai acest lucru este esenţial în epoca a patra, faptul că prin închiderea în sine a sufletului faţă de contactul cu lumea spiritual-sufletească omul şi-a întărit

forţele sale raţionale şi afective. Sufletele care s-au încorporat atunci în aşa fel încât au dezvoltat în mare măsură forţele raţionale şi afective au adus apoi rezultatul acestei evoluţii în încorporările lor din epoca a cincea. Ca înlocuitor al acestei închideri au fost atunci prezente tradiţiile puternice ale vechilor înţelepciuni, mai ales cele cu privire la evenimentul christic, care prin puterea conţinutului lor dădeau sufletelor o ştiinţă plină de încredere despre lumile superioare. Dar au existat întotdeauna şi oameni care dezvoltau forţe de cunoaştere superioare, pe lângă aptitudinile gândirii raţionale şi ale sentimentului. Lor le-a incumbat aflarea faptelor lumii superioare şi mai ales a tainei evenimentului christic printr-o ştiinţă suprasensibilă nemijlocită. De la ei a curs în sufletele celorlalţi oameni întotdeauna atât cât putea fi inteligibil acelor suflete. Prima răspândire a creştinismului trebuia să coincidă, potrivit sensului evoluţiei, cu un timp în care forţele cunoaşterii suprasensibile nu erau dezvoltate la o mare parte a omenirii. Din această cauză, forţa tradiţiei a fost atunci atât de mare. Era nevoie de o forţă maximă pentru a aduce oamenii care nu puteau privi în lumea suprasensibilă la încrederea într-o astfel de lume. Au existat aproape întotdeauna, dacă facem abstracţie de un interval de excepţie din secolul al XIII-lea, şi oameni care se puteau urca în lumile superioare prin imaginaţiune, inspiraţie şi intuiţie. Aceşti oameni sunt urmaşii de după Christos ai vechilor iniţiaţi, ai conducătorilor şi membrilor ştiinţei Misteriilor. Ei aveau sarcina de a cunoaşte din nou prin aptitudinile proprii ce s-a putut cuprinde de către vechea cunoaştere a Misteriilor, iar la aceasta ei trebuiau să mai adauge cunoaşterea despre fiinţa lui Christos.

Aşa a luat naştere la noii iniţiaii o cunoaştere care a cuprins tot ce era obiect al iniţierii vechi, dar în centrul acestei cunoaşteri strălucea ştiinţa superioară despre tainele evenimentului christic. O astfel de cunoaştere putea să se infiltreze numai în mică măsură în viaţa generală, în timpul în care sufletele umane trebuiau să-şi consolideze facultăţile gândirii şi ale sentimentului. Din această cauză, în acest interval exista o „ştiinţă ascunsă". Apoi a început noua epocă, pe care o desemnăm ca fiind a cincea. Esenţa sa constă în aceea că dezvoltarea capacităţilor de gândire raţională a progresat, s-a desfăşurat într-o înflorire puternică şi va continua să se dezvolte trecând peste prezent în viitor. Aceasta s-a pregătit încet, începând din secolele al XII-lea şi al XIII-lea, prezentând un progres din ce în ce mai rapid din secolul al XVI-lea până în prezent. Sub aceste influenţe

perioada de evoluţie a celei de a cincea epoci a fost una care a adoptat tot mai mult cultivarea forţelor gândirii raţionale, în timp ce, dimpotrivă, ştiinţa încrezătoare de altădată, cunoaşterea moştenită prin tradiţie şi-au pierdut tot mai mult forţa asupra sufletelor oamenilor. În schimb, şi în această perioadă s-a dezvoltat ceea ce poate fi numit o infiltrare în sufletele oamenilor, a cunoştinţelor conştienţei suprasensibile a timpului nou. „Ştiinţa ascunsă" se revarsă, chiar dacă la început abia perceptibil, în modurile de reprezentare ale oamenilor acelui timp. Dar este lesne de înţeles că forţele gândirii raţionale au adoptat până în prezent o atitudine de respingere a acestora. Numai că ceea ce trebuie să se întâmple se va întâmpla, în ciuda oricărei respingeri. „Ştiinţa ascunsă" care cuprinde omenirea şi o va cuprinde din ce în ce mai mult o putem numi, în concordantă cu un simbol, cunoaşterea „Graalului". Cel care învaţă să cunoască acest simbol în importanţa sa mai profundă, aşa cum este dat în povestire şi în legendă, va înţelege că el transpune în domeniul sensibil ceea ce a fost numit mai sus cunoaşterea iniţierii noi, cu taina lui Christos în centru. Iniţiaţii mai noi mai pot fi numiii, din această cauzâ, şi „iniţiaţi ai Graalului". Calea care conduce în lumile suprasensibile duce la „ştiinţa despre Graal" şi primele trepte ale acesteia au fost descrise în această carte. Această cunoaştere are particularitatea că faptele ei pot fi *cercetate* numai dacă obţii mijloacele corespunzătoare, aşa cum au fost descrise în această carte. O dată cercetate, ele pot fi înţelese chiar şi cu ajutorul forţelor sufleteşti care se dezvoltă în cea de a cincea epocă. Da, se va constata că aceste forţe pot fi satisfăcute din ce în ce mai mult prin asemenea cunoştinţe. În prezent, trăim într-o vreme în care aceste cunoştinţe trebuie preluate mai mult în constienţa generală decât mai înainte. Această carte ar vrea să analizeze lucrurile din acest punct de vedere. În măsura în care omenirea în evoluţie va absorbi cunoştinţele Graalului, impulsul dat de evenimentul christic poate deveni din ce în ce mai important. Părţii exterioare a evoluţiei creştine i se va asocia tot mai mult cea *interioară*. Ceea ce poate fi cunoscut prin imaginaţiune, inspiraţie şi intuiţie despre lumile superioare în legătură cu taina lui Christos va pătrunde din ce în ce mai mult viaţa de reprezentare, de sentiment şi de voinţă a oamenilor. „Ştiinţa ascunsă despre Graal" va deveni evidentă. Ea va pătrunde din ce în ce mai mult ca o forţă exteriorizările de viaţă ale oamenilor.

În timpul celei de a cincea epoci cunoştinţele referitoare la lumile suprasensibile se vor infiltra în conştienia umană, iar când va începe a şasea epocă omenirea va fi obţinut pe o treaptă superioară ceea ce a posedat într-o perioadă anterioară într-un mod încă înceţoşat, de vedere nesensibilă. Totuşi noua posesiune va avea o cu totul altă formă decât cea veche. Ceea ce sufletul vechilor timpuri ştia despre lumile superioare nu era impregnat de forţă raţională şi de simţire proprii. El le cunoaşte ca pe un dar. În viitor nu le va percepe doar ca daruri inspirate, ci le va înţelege şi le va simţi ca pe esenţa propriei sale fiinţe. Când va obţine cunoştinţă despre o fiinţă sau un lucru oarecare, înţelegerea acestei cunoştinţe o va găsi ca fiind justificată şi prin entitatea sa proprie. Când se va impune o altă cunoştinţă despre o lege morală, despre un comportament uman, sufletul va spune: Sentimentul meu este justificat în faţa lui însuşi numai când eu fac ceea ce se află în sensul acestei cunoştinţe. O astfel de atitudine sufletească va trebui să se împlinească la un număr destul de mare de oameni ai celei de a şasea epoci. Într-un anume fel, în cea de a cincea epocă se repetă ceea ce a adus evoluţiei umanităţii cea de a treia, cea egipteano-caldeană. Atunci sufletul percepea doar anumite fapte ale lumii suprasensibile. Percepţia acesteia se afla în curs de dispariţie. Se pregăteau forţele gândirii raţionale pentru progresul lor; iar acestea trebuiau mai întâi să excludă omul din lumile superioare. În epoca a cincea, faptele suprasensibile care erau văzute în epoca a treia în conştienţa crepusculară devin din nou manifeste, dar de această dată impregnate cu forţe ale gândirii raţionale şi ale sentimentelor personale ale omului. Ele sunt străbătute şi de ceea ce poate deveni parte a sufletului prin cunoaşterea tainei lui Christos. Din această cauză, ele iau o cu totul altă formă decât cea pe care au avut-o altădată. În timp ce în vremurile de demult impresiile din lumile suprasensibile erau resimţite ca forţe care îl scoteau pe om dintr-o lume spirituală, în care el nu se afla, prin evoluţiile timpurilor mai noi aceste impresii sunt resimţite ca aparţinând unei lumi în care omul evoluează, în care el se află din ce în ce mai mult. Nimeni nu trebuie să creadă că repetarea culturii egipteano-caldeene înseamnă că pur şi simplu sufletul ar prelua ceea ce era prezent atunci şi a fost transmis din acea epocă. Impulsul christic înţeles corect actionează în sensul că omul care l-a preluat se simte membru al unei lumi spirituale, se recunoaşte şi se comportă ca atare, în timp ce mai înainte se simţea în afara ei. În timp ce a treia epocă se retrezeşte în cea de a cincea, în acest fel, pentru a se

pătrunde în sufletele umane cu ceea ce adusese cu totul nou cea de a patra epocă, un lucru similar se va întâmpla în epoca a şasea cu privire la cea de a doua şi în cea de a şaptea cu privire la prima. Toată minunata înţelepciune a vechii culturi indiene pe care o puteau propovădui marii învăţători de atunci va fi din nou, ca adevăr al vieţii, în sufletele umane în cea de a şaptea epocă.
Transformările care se petrec în lucrurile Pământului care se află în afara omului progresează într-un mod care se află într-un anumit raport cu evoluţia umanităţii. După trecerea celei de a şaptea epoci, Pământul va fi lovit de un cataclism care poate fi comparat cu cel care a avut loc între perioada atlanteană şi cea postatlanteană. Iar stările transformate ale Pământului vor continua să evolueze din nou în şapte intervale de timp. Sufletele umane care se vor încorpora vor trăi atunci pe o treaptă superioară acea comuniune cu o lume superioară pe care atlanţii au trăit-o la un nivel inferior. Nu se vor arăta însă adaptaţi condiţiilor noi ale Pământului decât acei oameni care vor avea încorporate în ei suflete care au suferit influenţele epocii greco-latine şi a celor care au succedat-o: epocile a cincea, a şasea şi a şaptea ale evoluţiei postatlanteene. Celelalte suflete vor trebui să rămână în urmă, în timp ce mai înainte ar fi stat la latitudinea lor să-şi creeze condiţiile pentru a însoţi evoluţia. Vor fi mature pentru condiţiile corespunzătoare care vor urma după marea răsturnare următoare acele suflete care îşi vor fi creat tocmai la trecerea de la epoca a cincea la a şasea epocă postatlanteană posibilitatea de a pătrunde cunoştinţele suprasensibile cu forţele gândirii raţionale şi ale sentimentelor. Epocile a cincea şi a şasea sunt într-o anumită măsură hotărâtoare. În epoca a şaptea, sufletele care au atins scopul epocii a şasea vor evolua în mod corespunzător; celelalte însă, în condiţiile modificate ale ambianţei, vor găsi mult mai puţin prilejul de a recupera etapele pierdute. Abia într-un viitor mai îndepărtat vor exista din nou condiţii care să permită acest lucru. Aşa se produce evoluţia de la epocă la epocă. Cunoaşterea *suprasensibilă* nu observă în viitor exclusiv transformări în care să fie implicat Pământul, ci şi altele care se desfăşoară în interacţiune cu corpurile cereşti. Vine un timp în care evoluţia Pământului şi a umanităţii va fi atât de avansată, încât forţele şi entităţile care au trebuit să se desprindă de Pământ în perioada lemuriană, pentru a putea face posibil progresul fiinţelor Pământului, se vor putea uni din nou cu Pământul. Acest lucru se va întâmpla într-o vreme

în care, pe lângă înaltul nivel al evoluţiei ce va fi atins de un număr corespunzător de suflete omeneşti, va începe să fie activă o altă evolutie direcţionată spre rău. Sufletele retardatare au acumulat în karma lor atâtea erori, urâţenie şi rău, încât vor forma o comunitate umană alcătuită din răi şi rătăciţi care vor acţiona cu vehemenţă într-un sens opus comunităţii bune a oamenilor.
Omenirea bună va obţine prin dezvoltarea sa folosirea forţelor lunare şi va putea modifica prin aceasta şi partea rea, în aşa fel încât aceasta va constitui un regn nou ce va putea însoţi evoluţia ulterioară. Prin această lucrare a omenirii bune, Pământul unit cu Luna va fi apt să fie unit din nou, după un anumit timp de evoluţie, şi cu Soarele (şi cu celelalte planete). După o stare intermediară, care se prezintă ca un sejur într-o lume superioară, Pământul va trece în starea Jupiter. În acest stadiu nu va exista ceea ce azi numim regnul mineral; forţele acestui regn mineral se vor transforma în forţe vegetale. Regnul vegetal, care va avea faţă de cel actual o formă cu totul nouă, va apărea în cursul perioadei Jupiter ca fiind regnul cel mai de jos. Regnul animal transformat se organizează, de asemenea, la un nivel superior; urmează un regn uman alcătuit din descendenţii umanităţii rele, apoi urmaşii comunităţii umane bune, ca regn uman de nivel superior. 0 mare parte a lucrării acestui regn uman constă în a înnobila sufletele căzute în comunitatea rea, astfel încât ele să mai poată accede la regnul uman în care să se reintegreze. În starea Venus va dispărea şi regnul vegetal. Regnul cu nivelul cel mai de jos va fi regnul animal încă o dată transformat; mai sus de acesta se vor găsi trei regnuri umane cu trei trepte de perfecţionare diferite. În timpul stării Venus, Pământul rămâne legat de Soare; dimpotrivă, evoluţia în timpul lui Jupiter se desfăşoară în aşa fel încât la un anumit moment Soarele se mai separă o dată de Jupiter, acesta primind acţiunea Soarelui din afară. Apoi are loc o nouă unire a Soarelui cu Jupiter şi transformarea trece treptat în stadiul Venus. În timpul acestuia, din Venus se separă un corp cosmic special care conţine toate fiinţele care s-au opus evoluţiei, ca un fel de „lună neameliorabilă, incorigibilă", care se îndreaptă acum spre o evoluţie de o natură pentru care nu se poate găsi o expresie, pentru că este diferit de tot ce poate trăi omul pe Pământ. Omenirea evoluată păşeşte însă într-o existenţă deplin spiritualizată spre evoluţia Vulcan, a cărei descriere depăşeşte cadrul acestei cărţi.

Se vede că din „cunoaşterea Graalului" rezultă idealul suprem care poate fi gândit pentru evoluţia umană: spiritualizarea pe care omul o realizează prin propria sa lucrare. Această spiritualizare apare în final ca un rezultat al armoniei pe care el o stabileşte în epocile a cincea şi a şasea între forţele gândirii şi ale sentimentelor obţinute şi cunoştinţele privind lumile suprasensibile. Ceea ce prelucrează el în interiorul sufletului trebuie să devină, în final, lume exterioară. Spiritul uman se ridică la impresiile puternice produse de lumea exterioară şi la început presimte, apoi recunoaşte, dincolo de aceste impresii, entităţi spirituale, inima omului resimte splendoarea infinită a acestui spiritual. Omul poate însă recunoaşte şi faptul că trăirile intelectuale, afective şi trăirile de caracter ale interiorului său sunt germenii unei lumi spirituale în devenire.
Cine crede că libertatea umană nu este compatibilă cu a şti şi cu determinarea anticipată a formei lucrurilor ar trebui să reflecteze la faptul că acţiunea liberă a omului în viitor depinde tot atât de puţin de cum vor arăta lucrurile predeterminate, ca şi de faptul că el îşi propune să locuiască peste un an într-o casă al cărei plan îl face acum. El va fi liber în măsura în care poate fi liber potrivit entităţii sale, în casa pe care şi-a construit-o; iar pe Jupiter şi pe Venus va fi liber atât cât corespunde interiorului său, în condiţiile care vor lua naştere acolo. Libertatea nu va depinde de ceea ce este predeterminat prin condiţiile premergătoare, ci de ceea ce a făcut sufletul din el însusi.

* * *

Stadiul Pământ conţine ceea ce s-a dezvoltat în stadiile Saturn, Soare, Lună. Omul Pământului găseşte în procesele care se desfăşoară în jurul lui „înţelepciune". Această înţelepciune este inclusă aici ca rezultat a ceea ce s-a întâmplat mai înainte. Pământul este urmaşul „vechii Luni". Iar aceasta s-a format, cu ceea ce-i aparţinea, drept „cosmos al înţelepciunii". Pământul este, aşadar, începutul unei evoluţii în care în această înţelepciune este integrată o forţă nouă. Ea îl aduce pe om la o stare în care se simte membru independent al unei lumi spirituale. Aceasta provine de la faptul că eul său este format în el de către Spiritele formei în cadrul perioadei Pământ, aşa cum pe Saturn a fost format de către Spiritele voinţei corpul său fizic, pe Soare de către Spiritele înţelepciunii corpul său eteric, pe Lună de către Spiritele mişcării corpul său astral. Prin coacţionarea Spiritelor voinţei, ale înţelepciunii şi ale mişcării ia naştere ceea ce se manifestă

ca înţelepciune. Fiinţele şi procesele Pământului se pot armoniza în înţelepciune cu celelalte fiinţe ale lumii lor prin lucrarea acestor trei clase de spirite. Prin Spiritele formei omul obţine eul său independent. Acesta se va armoniza în viitor cu fiinţele Pământului, ale lui Jupiter, ale lui Venus şi ale lui Vulcan prin forţa care se integrează înţelepciunii în stadiul Pământ. Aceasta este forţa *iubirii*. Forţa iubirii îşi află începutul în omul Pământului. Iar „cosmosul înţelepciunii" se continuă într-un *cosmos al iubirii*. Din tot ce eul poate dezvolta în sine trebuie să rezulte *iubire*. Drept cel mai cuprinzător simbol al iubirii se prezintă, în manifestarea sa, înalta fiinţă solară pe care am caracterizat-o când am descris evoluţia lui Christos. În partea cea mai intimă a nucleului fiinţial uman a fost cufundat în acest fel germenele iubirii. Şi de aici el trebuie să se reverse în întreaga evoluţie. Aşa cum se revelează întelepciunea formată mai înainte în forţele lumii exterioare sensibile, în „forţele naturii" actuale, în viitor însăşi iubirea se va revela în toate fenomenele ca forţă nouă a naturii. Aceasta este taina oricărei evoluţii în viitor: cunoaşterea, care include şi tot ce realizează omul prin înţelegerea adevărată a evoluţiei, este o *semănătură* care trebuie să se maturizeze drept *iubire*. Şi atât cât ia naştere ca forţă a iubirii tot atâta forţă creatoare se generează pentru viitor. În ceea ce va fi devenit din iubire se vor afla marile forţe care vor conduce la rezultatul final al spiritualizării, descris mai sus. Şi câtă cunoaştere spirituală pătrunde în evoluţia umanităţii şi a Pământului, tot atâţia germeni viabili vor fi prezenţi pentru viitor. Cunoaşterea spirituală se transformă, prin *ceea ce este ea*, în iubire. Întregul proces care a fost descris, din epoca greco-romană, trecând prin epoca actuală, arată cum trebuie să continue transformarea şi de ce ea este *începutul* evoluţiei viitoare. Ceea ce a fost pregătit ca înţelepciune în perioadele Saturn, Soare, Lună acţionează în corpurile fizic, eteric şi astral ale omului: este o emanaţie a înţelepciuni lumii; în eu însă ea se interiorizează. Înţelepciunea exterioară a lumii devine, începând cu stadiul Pământ, înţelepciune interioară în om. Şi dacă ea este interiorizată, devine *iubire*. Înţelepciunea este condiţia prealabilă a iubirii; iubirea este rezultatul înţelepciunii renăscute în eu.

Cel care ar putea fi condus în mod greşit, de cele expuse mai înainte, la părerea că evoluţia descrisă ar avea o amprentă fatalistă ar înţelege eronat problema. Cine ar crede cumva că într-o asemenea evoluţie un număr de oameni ar fi condamnaţi

să aparţină „umanităţii rele" nu vede cum se formează relaţia reciprocă dintre ceea ce este sensibil şi spiritualul-sufletesc în această evoluţie. Ambele domenii, sensibil şi spiritual-sufletesc, formează în limitele anumitor graniţe curenţi evolutivi separaţi. Prin forţele proprii curentului sensibilului iau naştere formele „omenirii rele". Pentru un suflet uman va exista necesitatea de a se încorpora într-o astfel de formă numai atunci când sufletul uman va crea condiţiile pentru aceasta. Ar putea apărea şi cazul în care formele care au luat naştere prin forţele sensibilului să nu găsească suflete umane din timpuri anterioare pentru că acestea ar fi prea bune pentru astfel de corpuri. Atunci, aceste forme ar trebui să fie însufleţite altfel dinspre Cosmos decât prin suflete umane mai vechi. Formele menţionate vor fi însufleţite de suflete umane numai atunci când acestea s-au pregătit pentru o astfel de încorporare. Cunoaşterea suprasensibilă are de spus în această privinţă ceea ce vede, şi anume că în viitorul la care ne-am referit vor exista două regnuri umane: unul bun şi unul rău; dar ea nu trebuie să *conchidă* în mod raţional din starea actuală a sufletelor umane asupra unei stări viitoare care să apară cu o necesitate a naturii. Evoluţia formelor umane şi evoluţia destinului sufletelor trebuie să fie căutate de cunoasterea suprasensibilă pe două căi complet separate; iar a le pune pe amândouă laolaltă, fără nici o ordine în concepţia despre lume, ar fi un rest de mentalitate materialistă care, dacă ar fi prezent, s-ar extinde în mod îngrijorător până în ştiinţa suprasensibilului.

ASPECTE PARTICULARE DIN DOMENIUL ŞTIINŢEI SPIRITULUI

Corpul eteric al omului

Când se observă mădulare superioare ale omului prin percepţie suprasensibilă, această percepţie nu este niciodată egală cu o percepţie făcută cu ajutorul simţurilor exterioare. Când un om atinge un obiect şi are o percepţie calorică, trebuie să faci deosebire între ce vine de la obiect, ceea ce parcă emană din el, şi ce trăieşte în suflet. Trăirea sufletească interioară a senzaţiei căldurii este ceva diferit de căldura emanată de obiect. Să gândim această trăire sufletească fără obiectul exterior. Să gândim această trăire – una sufletească – a unei senzaţii de căldură fără ca un obiect exterior s-o

prilejuiască. Dacă o astfel de trăire ar avea loc fără un prilej exterior, ea ar fi o închipuire. Discipolul spiritului trăieşte asemenea percepţii fără prilejuiri exterioare, mai ales fără prilejuiri în propria lui viaţă. Ele se prezintă însă pentru o anumită treaptă a evoluţiei în aşa fel, încât el poate şti (aşa cum am arătat, poate şti prin însăşi trăirea respectivă) că percepţia interioară nu este închipuire, ci că ea este provocată printr-o entitate spiritual-sufletească a unei lumi suprasensibile, ca şi senzaţia obişnuită, de exemplu, printr-un obiect fizic-sensibil exterior. La fel stau lucrurile şi în cazul percepţiei unei culori. Aici trebuie făcută distincţia între culoarea pe care o are obiectul exterior şi senzaţia interioară a culorii în suflet. Actualizaţi-vă senzaţia interioară pe care o are sufletul când percepe un obiect roşu în lumea exterioară, fizic-sensibilă. Imaginaţi-vă că aţi păstra o amintire foarte vie a impresiei, dar întoarceti ochii de la obiect. Reprezentarea de amintre a culorii pe care-o mai aveţi actualizaţi-o ca trăire interioară. Veţi deosebi atunci ceea ce este trăire interioară a culorii de culoarea exterioară. Aceste trăiri interioare se deosebesc total din punct de vedere al conţinutului de impresiile exterioare. Ele poartă mai mult amprenta a ceea ce se resimte ca durere şi bucurie decât senzaţia senzorială normală. Acum gândiţi-vă la o astfel de trăire interioară care ar urca în suflet fără să fie dată ocazia acestui lucru de către un obiect fizic-sensibil exterior sau de amintirea unui astfel de obiect. Cercetătorul suprasensibilului poate avea o astfel de trăire. Şi el ştie în acest caz că nu este închipuire, ci expresia unei entităţi spiritual-sufleteşti. Când aceasta poate produce aceeaşi impresie ca şi obiectul roşu al lumii sensibil-fizice, ea poate fi numită roşu. În cazul obiectului fizic-sensibil însă va fi prezentă mai întâi impresia exterioară şi apoi trăirea interioară a culorii; la vederea suprasensibilă adevărată a omului epocii noastre situaţia trebuie să fie inversă: mai întâi trăirea interioară, care este ca o umbră asemănătoare amintirii culorii, şi apoi o imagine care devine din ce în ce mai vie. Cu cât acorzi mai puţină atenţie faptului că procesul trebuie să fie astfel, cu atât mai puţin poţi face deosebirea între percepţia spirituală adevărată şi iluzia închipuită (iluzie, halucinaţie etc.). Depinde de gradul în care s-a dezvoltat cercetătorul suprasensibilului dacă imaginea ajunge la o astfel de cercetare spiritual-sufletească foarte vie, dacă rămâne ca o umbră sau ca o reprezentare întunecată sau dacă acţionează intens ca un obiect exterior. Impresia generalâ pe care clarvăzătorul o are despre corpul eteric uman poate fi descrisă

astfel: când a atins o asemenea forţă a voinţei încât, deşi în faţa sa se află un om fizic, poate să-şi abată atenţia de la ceea ce vede ochiul său fizic, el poate privi prin conştienţa sa suprasensibilă în spaţiul pe care-l ocupă omul fizic. Este de la sine înţeles că este nevoie de o puternică intensificare a voinţei pentru a-ţi abate atenţia nu numai de la ceva la care te gândeşti, ci şi de la ceva care se află în faţa ta, astfel încât să stingi în întregime impresia fizică. Dar această intensificare este posibil să fie obţinută prin exerciţiile pentru cunoaşterea suprasensibilă. Cel care ajunge la această cale de cunoaştere poate să aibă impresia generală a corpului eteric. În sufletul său apare aceeaşi senzaţie interioară pe care o are la vederea culorii unei flori de piersic, apoi aceasta devine foarte vie, astfel încât el poate spune: Corpul eteric are culoarea florii de piersic. Apoi conştientizează şi organele separate şi curenţii corpului eteric. Corpul eteric poate fi însă descris şi mai departe prin indicarea trăirilor sufleteşti care corespund senzaţiilor calorice, sonore etc. Căci el nu este pur şi simplu un fenomen coloristic. În acelaşi sens pot fi descrise şi corpul astral şi celelalte mădulare ale entităţii umane. Cine ia în considerare aceste lucruri, va recunoaşte cum trebuie tratate descrierile care se fac în sensul ştiinţei spiritului.

Lumea astrală

Atâta vreme cât se observă numai lumea fizică, Pământul se prezintă, în calitate de reşedinţă a omului, ca un corp cosmic separat. Când însă cunoaşterea suprasensibilă urcă în alte lumi, această izolare dispare. Din această cauză, s-a putut afirma că imaginaţiunea percepe o dată cu Pământul şi resturile actuale ale perioadei lunare. Lumea în care pătrundem în acest fel este de aşa natură încât ei nu-i aparţine numai partea suprasensibilă a Pământului, ci înglobează şi alte corpuri cosmice care, fizic, sunt separate. Cunoscătorul lumilor suprasensibile nu observă atunci numai suprasensibilul Pământului, ci şi *suprasensibilul* altor corpuri cosmice. (Faptul că este vorba mai întâi de o observare suprasensibilă a altor corpuri cosmice ar putea să fie avut în atenţie de cel care s-ar simţi îmboldit să întrebe: De ce clarvăzătorii nu ne spun ce se întâmplă pe planeta Marte etc.? Cel ce pune întrebarea are în vedere condiţiile fizic-sensibile.) Din această cauză în această carte s-a putut vorbi despre anumite condiţii ale evoluţiei Pământului în paralel cu evoluţii simultane ale lui Saturn, Jupiter, Marte etc. Când corpul astral uman este îndepărtat în stare de somn, el aparţine nu numai stărilor terestre, ci şi ale unor lumi la care participă şi alte

domenii cosmice (lumea stelelor). Aceste lumi acţionează asupra corpului astral al omului şi în starea de veghe. Din această cauză denumirea de „corp astral" poate părea ca fiind justificată.

Despre viaţa omului după moarte

În această carte s-a vorbit despre vremea în care, după instalarea morţii omului, corpul astral mai rămâne unit cu corpul eteric. În acest timp există o amintire a întregii vieţi trecute care se estompează (vezi „Somnul şi moartea"). Durata acestui timp diferă de la om la om. El depinde de intensitatea forţei cu care corpul astral reţine corpul eteric, de puterea pe care o are primul asupra celuilalt. Cunoaşterea suprasensibilă poate obţine o impresie despre această putere atunci când observă un om care potrivit structurii sale sufleteşti-corporale ar trebui să doarmă, dar care prin forţă interioară se menţine treaz. Deci unii oameni se pot menţine treji un timp, fără a fi copleşiţi de somn. Timpul maxim căt un om poate rezista la nevoie somnului ne indică aproximativ durata perioadei de după moarte în care persistă amintirea vietii trăite, adică legătura cu corpul eteric.

* * *

Când corpul eteric s-a desprins de om după moarte (vezi „Somnul şi moartea") mai rămăne din el totuşi ceva pentru evoluţia ulterioară a omului, care poate fi desemnat ca un fel de extract sau de esenţă a lui. El este purtătorul a tot ceea ce în timpul evoluţiei spirituale a omului între moarte şi o nouă naştere se desfăsoară ca un germene pentru viaţa următoare (vezi „Somnul şi moartea").

* * *

Timpul dintre moarte şi o nouă naştere este determinat ca durată prin aceea că eul se reîntoarce în lumea fizic sensibilă abia după ce aceasta s-a transformat în aşa fel încât el să poată trăi lucruri noi. În timp ce eul se află în domeniile spirituale, reşedinţa sa terestră se modifică. Această modificare este legată într-un sens de marile transformări din Cosmos, de schimbarea poziţiei Pământului fată de Soare etc. Acestea sunt însă modificări în care au loc anumite repetiţii legate de noile condiţii. Ele îşi găsesc expresia exterioară, de exemplu, în aceea că punctul de pe bolta cerească în care răsare Soarele la începutul primăverii migrează pe circumferinţă în decurs de aproximativ a 26 000 de ani, după care revine în punctul iniţial (în astrologie acest punct poartă denumirea de punct vernal sau echinocţial – *n. tr.*). El

parcurge în cursul acestei perioade toate constelaţiile zodiacale. Într-un timp egal cu a douăsprezecea parte a acestei perioade, adică aproximativ în 2 100 de ani, condiţiile de pe Pământ s-au modificat într-atât încât sufletul uman poate vieţui pe Pământ lucruri noi după o încorporare prealabilă. Întrucât însă trăirile omului sunt diferite după cum se încarnează ca femeie sau ca bărbat, în cadrul intervalului de timp amintit au loc de regulă două încorporări. Totuşi aceste lucruri mai depind şi de natura forţelor pe care omul şi le ia din existenta terestră dincolo de moarte. Datorită acestui fapt, toate indicaţiile date trebuie să fie concepute ca fiind în esenţă valabile, dar aplicate la cazuri diferite pot apărea modificate în cele mai variate moduri. Având în vedere condiţiile menţionate din Cosmos, numai într-o privinţă depinde cât timp zăboveşte eul omului în lumea sprituală între moarte şi o nouă naştere. În alt sens, acest lucru depinde de stările evolutive pe care le parcurge omul în acest timp. Aceste stări conduc eul, după un anumit timp, la o structură spirituală care în viaţa sa interioară de spirit nu mai găseşte satisfacţie, care dezvoltă nevoia de a avea acea modificare a conştienţei care se satisface prin oglindirea sa în cursul trăirii fizice. Prin coacţionarea acestei „sete" interioare de încorporare şi a posibilităţii existente în Cosmos de a găsi corporalitatea corespunzătoare are loc intrarea omului în viata terestră. Pentru că trebuie să coactioneze două feluri de lucruri, încorporarea are loc uneori chiar şi când „setea" încă nu a atins intensitatea necesară, numai pentru că într-un anumit moment se poate realiza o încorporare aproximativ corespunzătoare; alteori, deşi „setea" depăşise intensitatea sa normală, la momentul corespunzător încă nu a existat o posibilitate de încorporare. Dispoziţia generală pentru viaţă în care se găseşte un om prin calitatea fiinţei sale corporale este legată de aceste condiţii.

Biografia omului

Felul în care se exteriorizează viaţa omului în succesiunea stărilor dintre naştere şi moarte poate fi înţeles deplin numai prin aceea că nu se ia în considerare numai corpul fizic sensibil, ci şi acele modificări pe care le suferă mădularele suprasensibile ale naturii umane. Aceste modificări pot fi privite în modul următor. Naşterea fizică se prezintă ca o desprindere a omului de învelişul matern. Forţe pe care germenele uman le-a avut înainte de naştere în comun cu corpul mamei mai sunt prezente după naştere numai ca forţe independente în el însuşi. Acum însă, în viaţa ulterioară,

pentru percepţia suprasensibilă se petrec evenimente suprasensibile asemănătoare celor sensibile de la naştere: Cu privire la corpul eteric, omul este înconjurat până la schimbarea dentiţiei (la vârsta de şase sau şapte ani) de un înveliş eteric. În acest moment al vieţii învelisul eteric cade. Are loc în acest caz o naştere eterică. Omul continuă însă să mai fie înconjurat de un înveliş astral, care cade în intervalul dintre doisprezece şi şaisprezece ani (perioada maturizării sexuale). Atunci are loc „naşterea" corpului astral. Mai târziu se naşte eul propriu-zis. (Punctele de vedere benefice care rezultă din aceste fapte suprasensibile pentru organizarea educaţiei sunt prezentate în mica mea scriere ***Educaţia copilului din punctul de vedere al ştiinţei spiritului***. Acolo se găsesc şi alte expuneri despre lucrurile pe care aici nu putem decât să le menţionăm.) Omul trăieşte după naşterea eului în aşa fel încât se integrează în condiţiile lumii şi ale vieţii, iar în cadrul acestora el se manifestă în concordanţă cu mădularele active prin eul său: sufletul senzaţiei, sufletul raţiunii şi sufletul conştienţei. Apoi vine un timp în care corpul eteric regresează, în care el parcurge desfăşurarea inversă a formării sale, începând cu cel de al şaptelea an. În timp ce mai înainte corpul astral s-a dezvoltat în aşa fel încât a dezvoltat în sine ceea ce era prezent ca predispoziţie la naştere, iar apoi, după naşterea eului, s-a îmbogăţit cu trăirile ocazionate de lumea exterioară, de la un anumit moment începe să se hrănească spiritual din propriul corp eteric. El consumă din corpul eteric. Iar în desfăşurarea în continuare a vieţii şi corpul eteric începe să consume din corpul fizic. De acest fapt se leagă degradarea finală la vârsta bătrâneţii. Prin toate aceste lucruri, cursul vieţii omului se împarte în trei etape, un timp în care se dezvoltă corpul fizic şi cel eteric, altul în care se manifestă corpul astral şi eul şi, în sfârşit, cel în care corpul eteric şi cel fizic regresează. Corpul astral este însă implicat în toate procesele dintre naştere şi moarte. Însă, prin faptul că el se naşte spiritual abia între anii al doisprezecelea şi al şaisprezecelea, iar în ultima epocă a vieţii el trebuie să consume din forţele corpurilor eteric şi fizic, ceea ce poate realiza prin forţele sale proprii se dezvoltă mai încet decât dacă s-ar găsi într-un corp eteric şi unul fizic. După moarte, după ce corpul eteric şi cel fizic s-au desprins, evoluţia din timpul de clarificare (vezi „Somnul şi moartea") se desfăşoară în aşa fel încât ea corespunde cu o treime din durata pe care o necesită viaţa dintre naştere şi o nouă viaţă.

Domeniile superioare ale lumii spirituale

Prin imaginaţiune, inspiraţie şi intuiţie cunoaşterea suprasensibilă urcă treptat în acele domenii ale lumii spirituale în care îi devin accesibile fiinţe implicate să urmărească şi evoluţia omului între moarte şi o nouă naştere, în aşa fel încât aceasta devine inteligibilă. Există şi domenii superioare ale existenţei la care aici nu putem decât să ne referim în treacăt. Când cunoaşterea suprasensibilă s-a ridicat până la intuiţie, ea trăieşte într-o lume de fiinţe spirituale. Şi acestea parcurg anumite evoluţii. Orice problemă a umanităţii actuale se întinde întrucâtva până în lumea intuiţiei. În orice caz, în cursul evoluţiei sale dintre moarte şi o nouă naştere omul primeşte influenţe şi din lumi încă mai înalte; dar aceste influenţe nu le primeşte direct; fiinţele lumii spirituale le îndreaptă spre el. Şi dacă le contemplăm pe acestea, se dezvăluie tot ce se întâmplă cu omul. Problemele proprii ale acestor fiinţe, lucrurile de care au nevoie pentru ele în vederea dirijării evoluţiei omului, acestea pot fi observate numai printr-o cunoaştere care depăşeşte nivelul intuiţiei. De aici rezultă indicaţii despre lumi care trebuie reprezentate în aşa fel încât probleme spirituale care pe Pământ sunt de nivel superior acolo aparţin nivelului celui mai de jos. De exemplu, deciziile raţionale aparţin în cadrul domeniului terestru nivelului celui mai înalt; acţiunile regnului mineral celui mai jos. În acele regiuni superioare, deciziile raţionale sunt aproximativ aşa cum sunt pe Pământ acţiunile minerale. Dincolo de regiunea intuiţiei se află regiunea în care din cauze spirituale se ţese planul lumilor.

Mădularele fiinţiale ale omului

Când am spus că eul lucrează la mădularele fiinţiale umane, la corpul fizic, corpul eteric şi corpul astral şi că le-ar transfonna în succesiune inversă în sine spirituală, spiritul vieţii şi omul-spirit, aceasta se referă la lucrarea eului asupra entităţii umane prin aptitudinile cele mai înalte cu a căror dezvoltare s-a făcut începutul abia în cursul diferitelor stadii ale Pămâtului. Această transformare este însă precedată de o alta, la un nivel inferior, prin care iau naştere sufletul senzaţiei, sufletul raţiunii şi sufletul conştienţei. Căci în timp ce în cursul evoluţiei omului se formează sufletul senzaţiei au loc transformări în corpul astral, formarea sufletului raţiunii se exprimă în transformări la nivelul corpului eteric şi cea a sufletului conştienţei în transformări ale corpului fizic. În cursul descrierii evolutiei terestre care a fost făcută în această carte s-au dat unele detalii privind aceste aspecte. Astfel, se

pot spune următoarele: sufletul senzaţiei se bazează deja pe un corp astral transformat; sufletul raţiunii pe un corp eteric transformat; sufletul conştienţei pe un corp fizic transformat. Dar se poate spune şi că aceste trei mădulare ale sufletului sunt părţi ale corpului astral, căci numai astfel este posibil, de exemplu, ca sufletul conştienţei să fie o entitate astrală într-un corp fizic adaptat ei. Ea trăieşte o viaţă astrală într-un corp fizic prelucrat pentru a fi reşedinţa sa.

Starea de somn

Starea de somn a fost caracterizată în capitolul „Somnul şi moartea" al acestei scrieri. Ea trebuie concepută, pe de o parte, ca fiind o rămăşiţă a vechii conştienţe de imagini, aşa cum îi era proprie omului în perioada evoluţiei lunare şi încă un timp în cursul unei părţi mari a evoluţiei terestre. Evoluţia progresează în aşa fel încât stări anterioare continuă să acţioneze în stări ulterioare. Şi, în felul acesta, în timpul somnului apare la suprafaţă ca rămăşiţă ceea ce mai înainte fusese stare normală. În acelaşi timp însă această stare este totuşi altfel decât vechea conştienţă de imagini. Căci de la formarea eului ea intervine şi în fenomenele corpului astral care au loc în timpul visării. Astfel, în vis se prezintă o conştienţă de imagini modificată prin prezenţa eului. Pentru că eul însă nu este conştient de activitatea sa asupra corpului astral în timpul somnului, nimic din ce aparţine domeniului vieţii de vis nu trebuie totuşi considerat că face parte din ceea ce poate conduce la o cunoaştere a lumilor suprasensibile în sensul ştiinţei spiritului. Acelaşi lucru este valabil pentru ceea ce se desemnează adeseori ca viziune, presimţire sau „dublă vedere" (deuteroscopie). Acestea iau naştere prin aceea că eul se deconectează şi astfel apar stări ale vechii conştienţe. Ele nu au nici o aplicaţie în ştiinţa spiritului; ceea ce se observă în ele nu poate fi considerat în sensul corect ca rezultat al acesteia.

Cu privire la dobândirea cunoştinţelor suprasensibile

Calea ce duce la obţinerea cunoştinţelor lumii suprasensibile, care a fost descrisă în această carte mai pe larg, poate fi numită şi „calea cunoaşterii nemijlocite". Alături de aceasta mai există una care poate fi desemnată drept „calea sentimentului". Ar fi însă cu totul fals să credem că prima nu ar avea nici o legătură cu formarea sentimentului. Ea conduce la adâncirea vieţii afective. Cu toate acestea „calea sentimentului" se adresează nemijlocit sentimentului pur, căutând să urce de la acesta la cunoştinţe. Ea se bazează pe faptul că un sentiment căruia sufletul i se dăruieşte în

întregime un anumit timp se transformă într-o conştienţă, într-o concepţie imagistică. Când, de exemplu, sufletul se umple timp de săptămâni, luni sau chiar mai mult cu sentimentul smereniei, conţinutul sentimentului se transformă într-un punct de vedere. Se poate găsi o cale spre domeniile suprasensibile şi printr-o parcurgere treptată a unor astfel de sentimente. Pentru omul actual, în cadrul condiţiilor obişnuite ale prezentului, nu este uşor să parcurgi această cale. Pentru a o parcurge este aproape indispensabil să poţi dispune de retragere din viaţa cotidiană. Căci impresiile pe care le aduce viaţa de toate zilele tulbură, mai ales la început, evoluţia sufletului prin cufundarea în anumite sentimente. Dimpotrivă, calea cunoaşterii descrisă în această carte poate fi parcursă în orice situaţie de viaţă din zilele noastre.

Observarea unor evenimente şi fiinţe ale lumii spirituale

Se poate pune întrebarea: Permite cufundarea interioară şi celelalte mijloace descrise pentru obţinerea cunoştinţelor suprasensibile observarea numai în general a omului între moarte şi o nouă naştere sau alte procese spirituale sau fac ele posibilă observarea unor procese şi fiinţe bine delimitate; cum ar fi, de exemplu, observarea omului după moarte? La acestea trebuie răspuns: Cel care a cucerit prin mijloacele descrise capacitatea necesară observării lumii spirituale poate ajunge şi la observarea de detalii existente în aceasta. El devine apt să intre în legătură cu oameni care trăiesc în lumea spirituală între moarte şi o nouă naştere. Acest lucru trebuie să se întâmple, în sensul ştiinţei spiritului, numai după ce s-a parcurs disciplinarea regulamentară pentru cunoştinţe suprasensibile. Căci abia atunci poti face deosebirea între iluzie şi realitate cu privire la evenimente şi entităţi speciale. Cel ce va dori să observe detalii fără o disciplinare corectă va cădea pradă multor iluzii. Chiar şi lucrul cel mai incipient, înţelegerea modului cum trebuie interpretate impresiile faptelor deosebite ale lumii suprasensibile, nu este posibil fără o disciplinare avansată. Disciplinarea care conduce la observarea în lumile superioare a faptelor descrise în această carte conduce la posibilitatea de a urmări viaţa omului individual după moarte şi nu mai puţin la observarea şi înţelegerea tuturor fiinţelor spiritual-sufleteşti speciale care intervin din lumile ascunse în cele manifeste. Totuşi este posibilă observarea sigură tocmai a aspectelor individuale numai în baza cunoştinţelor privind faptele generale, mari ale lumii spirituale care privesc pe fiecare om. Cel care vrea numai una fără a-l interesa cealaltă se va rătăci. O experienţă

care trebuie făcută cu privire la observarea lumii spirituale este aceea că pătrunderea în acele domenii ale existenţei suprasensibile la care *râvneşte* mai întâi nu vor fi acordate decât dacă elevul s-a străduit să parcurgă căile serioase şi dificile care urmăresc problemele generale ale cunoaşterii, care conduc la lămurirea sensului vieţii. Dacă aceste căi au fost parcurse într-un imbold de cunoaştere neegoistă, curată, se ajunge la maturitatea necesară pentru a observa detalii a căror descoperire nu ar însemna decât satisfacerea unor nevoi egoiste, chiar şi dacă cel care o face ar pretinde că el se străduieşte să privească în lumea spirituală numai din iubire – de exemplu, pentru un om mort. Observarea unor amănunte poate fi accesibilă numai celui care a obţinut, printr-un interes serios pentru generalităţile ştiinţei spiritului, posibilitatea de a prelua detaliul cu totul lipsit de dorinţe egoiste ca pe un adevăr ştiinţific, obiectiv.
